

ВОЈНО ДЕЛО

ОПШТЕВОЈНИ ТЕОРИСКИ ЧАСОПИС

БРОЈ 7-8

ЈУЛИ-АВГУСТ 1956

ГОДИНА VIII

САДРЖАЈ

	Страна
Потпуковник Љубомир Кљаић: О тактичким резервама и другим ешелонима у нуклеарном рату — — — — —	3
Потпуковник Милоје Секулић: Одбрана на задњим нагибима —	12
Пуковник Франц Инкрет и потпуковник Ивица Јакелић: Употреба артиљерије у одбрани у условима атомског рата —	25
Потпуковник Стјепан Шћетарић: Тактичко запречавање у савременим условима — — — — —	38
Потпуковник Мг. рн. Александар Каталинић: Утицај нуклеарног оружја на санитарско снабдевање у рату — — —	46
Пуковник Душан Бајић и потпуковник Јосип Добша: Улога војнообавештајних органа при састављању и спровођењу тактичких задатака — — — — —	56
Пуковник Лазар Илић: Организација и извођење наставних зборова — — — — —	65

ПРИКАЗИ КЊИГА И ЧАСОПИСА

Генерал-мајор Вукашин Мићуновић: Шасен: Историја Другог светског рата — — — — —	75
--	----

IZ INOSTRANIH ARMIIJA

Belgiska pešadiska divizija — — — — —	85
Povodom članka: Mišljenje italijanskog generala o obuci pešaka — — — — —	86

PRIKAZI STRANIH KNJIGA I ČASOPISA

General-feldmaršal Erih fon Manštajn: Izgnubljene pobeде — — — — —	90
Potpukovnik Pere Žantij: Prilagodavanje atomskom ratu — — — — —	93
Žan Moreti: Moralni problem nametnut pronalaskom atomskog oružja — — — — —	97
Pukovnik Burkhart Miler-Hilebrand: Mehanizam nemačke mobilizacije za Drugi svetski rat — — — — —	99
General Paolo Supino: Tehnički razvoj i totalna strategija — — — — —	101
Dr F. C. Bruks i pukovnik L. V. Merijem: Grupa za borbena istraživanja već danas planira armiju budućnosti — — — — —	105
Maršal P. Rotmistrov: Za stvaralačku razradu sovjetske vojne nauke — — — — —	107
Potpukovnik Viliјem Haris: Odluka — — — — —	109
Pukovnik Luidi Vismara: Ofanzivna dejstva u planinama — — — — —	113
Admiral Đuzepe Fјoravanco: Da li je međunarodno ratno pravo mrtvo? — — — — —	116
Karl Kle: Neka uputstva za izradu vojnoistorskih radova — — — — —	119
Karl-Albert Mige: Telekomunikacione veze u atomskom ratu — — — — —	122
General Frančesko Ronko: Atomski napad i taktički postupeci — — — — —	125

УРЕЂУЈЕ ОДБОР

Одговорни уредник
пукoвник
Милутин Шушовић

Војноиздавачки завод ЈНА, Београд, ул. Незнаног Јунака 38,
телефон 20-421, локал 2773

Текући рачун код Народне банке бр. 1032-Т-219, поштански фах 692.

О ТАКТИЧКИМ РЕЗЕРВАМА И ДРУГИМ ЕШЕЛОНИМА У НУКЛЕАРНОМ РАТУ*)

Познато је да су се образовање и употреба тактичких резерви јединица у прошлости рјешавале према развоју оружја и у складу са еволуцијом његове примјене и тактичких поступака уопће. Исто тако су се мијењали задаци и намјена резерви. Раније смо имали резерве од пјешадиских или коњичких јединица које су, углавном, имале задатак да обезбјеђују непрекидност дејстава или да омогућавају задавање отсудног удара. Увођење наоружања веће ватрене моћи и нови борбени поступци изазвали су потребу да се већи дио јединица задржи у резерви, услед чега се јављају борбени ешелони и нова врста резерви: тенковска, противтенковска, противдесантна, артиљериска, итд., док општа резерва добија другу намјену.

Завођењем нових елемената борбеног поретка појавила се потреба за рјешењем низа питања, као што су: величина тих елемената, њихов састав, намјена, мјесто у борбеном поретку, избор момента и правца њихове употребе, начин покретања и увођења у борбу, маскирање, заштита, итд., као и питање усклађивања дејства сваког од ових елемената понаособ са осталим елементима у оквиру борбеног поретка јединице и сл. У условима постојања нуклеарног и масе осталог модерног оружја (дакле, под околностима увећаних могућности уништавања) иста та питања траже нова рјешења, али се питање резерви сада појављује у нешто другачијем свијетлу. Наиме, увећане могућности уништавања намећу потребу изналагања таквих поступака, који ће омогућити да се споменути дијелови борбеног поретка јединице сачувају од масовних губитака кроз цијело вријеме трајања дејстава, а да се при томе не умањи, него још и повећа њихова борбена ефикасност.

Нешто о поимању опасности од масовних уништавања

О степену постојања опасности од масовног уништавања резерви наилазимо у војној литератури на врло различита гледишта, од којих нека иду у крајности. Тако, по једнима излази да су изгледи за заклањање резерви (односно њихову заштиту) минимални или го-

*) Ради поједностављивања излагања у даљем ћу под називом резерве подразумевати све врсте резерви и позадне ешелоне (други и трећи борбени ешелон).

тово никакови, а по другима, опет излази да је довољно само заузети „растресит stroj“ па ће масовни губици бити искључени и тиме ће читав проблем бити ријешен. Очигледно је да се ове крајности заснивају на једностраном гледању и да је истина зависна од низа околности, у првом реду од материјалних и људских физичких и психичких могућности. Тачно је да усавршена оружја (а посебно средства за упућивање атомских зрна на циљ) својим техничким особинама пружају велике изгледе за масовно уништавање снага распоређених по дубини, али не треба губити из вида да постоје и други чиниоци од којих зависи величина успјеха у овом погледу. Прије свега, средства којима атомско зрно може бити упућено на циљ могу бити уништавана и прије њиховог ступања у дејство. Затим, од откривања атомског циља па да експлозије атомског зрна над њим треба да прође извесно време које се може употребити за предузимање мјера заштите. Дакле, поред примјене мјера пасивне, постоји и могућност коришћења мјера активне заштите, те и са свима тим моментима треба рачунати. Према томе, очигледно је да јединица не може бити поклопљена атомском експлозијом чим се појави на бојишту, као и то да постоји широка скала вјероватних могућности њене заштите, почев од размицања изложених снага на већи простор до уништавања непријатељских средства од којих пријети опасност.

С друге стране, треба имати у виду да само размицање снага у простору (заузимање „растреситог строја“) није довољна заштита, јер се даљим смањивањем калибра зрна може постићи да и мањи дјелови јединица постану рентабилни циљеви, тим пре што се на неку сталну и велику растреситост борбеног поретка јединица неће моћи увијек рачунати. Наиме, у току борбених дејстава наилазиће се и на такве просторије које не допуштају већу растреситост, а и само извршење задатка јединице (величина отпора или притиска на непријатеља) налагаће да се извјесни елементи борбеног поретка у датом моменту прикупе за борбу. Зато треба примјењивати комбинацију свих целисходних мјера које ће омогућавати максималну безбједност јединица.

О јачини, саставу и намјени резерви

Јачина резерви у јединицама које буду дејствовале на самосталним или помоћним правцима вјероватно ће се и убудуће одређивати према досада важећим начелима, а сходно задатку и околностима под којима ће се водити борбе. За дискусију је питање одређивања јачине резерви у нападу код тактичких јединица које ће дејствовати на правцима главних удара већих јединица којима припадају. Ако би се и даље остало при томе да све јединице које дејствују на правцу главног удара издвајају јаке резерве (друге ешелоне), било би, изгледа, немогуће постићи растреситост поретка у циљу смањивања опасности од масовних губитака, пошто ће се на релативно ужим фронтovima нагомилавати јаче снаге, те се неће моћи наћи довољно простора за размицање свих дјелова борбеног поретка. У тим случајевима се не може много рачунати са дубином зоне дејства, јер би се,

с обзиром на задатке и мјеста распореда дјелова борбеног поретка нижих и виших јединица, још више компликовала и онако сложена питања саобраћаја, веза и управе. Због тога би се, сматрам, морало стати на становиште да дивизије и ниже јединице, када дејствују на правцима главних удара, не издвајају друге ешелоне, него само мање резерве, подесне за подржавање борбе свога првог борбеног реда. У том случају створио би се простор за јаке резерве (друге ешелоне) виших јединица, које би имале искључиву намјену да задају одлучујуће ударе у току операције.

Састав резерви и убудуће ће зависити од величине јединица којима припадају, од земљишта на којем се дејствује, од јачине, састава и распореда непријатеља против кога се дејствује, итд. Но, у сваком случају, због размјештаја резерви на већем простору и потребе за њиховим брзим ступањем у акцију (тамо гдје то формацијом није ријешено) биће неопходно да оне буду састављене из мањих здружених одреда, обједињених заједничком командом. Како су резерве и досада обично биле здруженог састава, то је свдје ријеч о здруживању на нивоу садашњег батаљона, тј. о стварању мањих борбених група, од којих би се састојале и највеће резерве. При формирању оваквих борбених група унутар резерви морало би се строго водити рачуна о проходности земљишта на коме ће оне дејствовати, а нарочито о већим разликама у погледу проходности на једној ужој зони дејства. У противном, могло би се догодити да само земљиште онемогући покрет појединих дјелова борбеног поретка или да услови непланско раздвајање дјелова који треба заједно да ступе у борбу.

По моме мишљењу, код тактичких јединица не би требало издвајати тенковске резерве, зато што се тенкови најчешће обједињавају са пјешадијом при ступању у дејство, тако да би било цјелисходније да се ово здруживање изврши раније а не тек при извршењу задатка. Осим тога, тиме би се постигао бољи размјештај и омогућило брже ступање у дејство. А пошто се већа брзина дејства не може постићи обједињавањем дејстава тенкова и пјешадије само путем одређивања заједничких задатака, зато мислим да се у тактичким јединицама чисто тенковске резерве могу издвајати само у изузетним случајевима.

Разматрајући питање тактичких резерви у једном ранијем чланку¹⁾ изнео сам мишљење да ће се, у условима употребе нуклеарног оружја, повећати значај мањих коњицких састава у оквиру тактичких здружених јединица. У прилогу томе додао бих да би, због потребе брзих интервенција, у резерви увијек требало имати одреде релативно велике покретљивости. Али, тада се поставља питање: чиме се може брзо интервенисати при дејству на подручјима гдје се моторна возила не могу кретати ван путева? Са много страна чује се да је коњица у наше доба застарјела и слично, а при томе се забравља

¹⁾ Види одељак „О резервама и другим ешелонима“ у чланку „Груписање снага за напад при употреби нуклеарног оружја“ — „Војно дело“ бр. 6/1955, стр. 32.

да данашња коњица није ништа друго него савремена пјешадија која, умјесто пјешке или на аутомобилима, преваљује простор на коњима, и да у условима недовољне проходности земљишта коњи могу прије донијети борце на жељено мјесто него ма које друго превозно средство, разумљиво, у тактичкој зони операциских просторија.

При рјешавању тактичких задатака и на вјежбама нијесу рјетки случајеви да се у оквиру дате формације не могу предузети најкориснији маневри, јер се не може створити такав састав који би на датом правцу могао компактно и брзо дејствовати, као и да би се на извјесним мање проходним правцима могли остваривати идеални маневри ако би на тим правцима могли други неопходни дјелови сигурно да слиједе тенкове. Али, маневар често пропада пошто тенкове на овим правцима може да прати само пјешадија, јер се у погледу брзине тенкови морају управљати према њој, те се зато не може остварити изненађење — један од главних услова успјешног маневра. Због тога коришћење мањих коњичких састава у оквиру тактичких резерви, у условима употребе нуклеарног оружја, заслужује посебну пажњу.

Распоређивање и заштита резерви

Приликом избора мјеста и одређивања начина распореда резерви, поред момената о којима се досада водило рачуна, убудуће ће се морати узимати у обзир и опасност од масовних губитака. На маневарском и уопће проходном земљишту овај проблем ће се моћи далеко лакше рјешавати, јер ће се за распоред резерви моћи користити читав простор зоне дејства јединице. Због потребе прикривања борбеног поретка широко ће се користити обрасле и покривене површине просторије за размјештај јединица. Насељена мјеста, нарочито већа, по моме мишљењу, неће долазити у обзир за размјештај снага, па чак ни зими, и то из више разлога. Прије свега, насеља негативно утичу на облик распореда јединице; бављењем трупа у насељеном мјесту непријатељу се одједном пружају два циља, а и губици су много већи у насељеним мјестима. Овај моменат, с обзиром на хладно годишње доба, наметао би потребу посебног разматрања питања одеће и логорске опреме трупа. Размјештај у шуми такође има незгода због повећаних губитака, али кад се предвиђа дуже бављење трупа шума је ипак прикладна за размјештај резерви, само треба израдити заклоне који ће штитити од комада сломљеног дрвећа, што у шуми није тако тешко извести. У случајевима краћих бављења треба се укопати на ивицама шума, а возила склањати у шуму, дубље или плиће што зависи од захтјева и могућности маскирања.

Најважнији захтјев за распоред резерви свакако је што већа растреситост. Међутим, у спровођењу овога захтјева највише ће смјетати досадашње схватање појма тактичке прикупљености, под којима се подразумијевало нагомилавање трупа на малом простору, што је некада био нужан императив, с обзиром на потребу што лакшег командовања и одржавања везе. Па и поред тога што су се средства везе временом знатно измијенила, поимање тактичке прикупљености је

остало скоро исто. Али оно што је досада спријечила навика, омогућиће убудуће нужда, која ће свакако измијенити овакво схватање. Тако можемо очекивати да ће доћи до схватања да је јединица прикупљена и онда када нигдје нису два батаљона заједно, а ни ближи један другоме од 2—3 км. Оваква размакнутост дјелова јединице, уз правилно и потпуно коришћење средстава везе, неће искључивати могућност да се та јединица у цјелини једновремено покрене и употреби у жељеном правцу. Само, ово ће захтијевати да се у обуци старјешина већа пажња посвјећује питању планирања и извођења кретања.

На планинском и уопће испресјецаном земљишту размјештај јединица, а нарочито моторизованих дијелова, биће понекад јако отежан. У тим условима мораће се за распоред моторизованих снага више него обично користити дубина операциске просторије, јер ће то бити услов да се ти дјелови прикрију. Међутим, за пјешадију, прилагођену за кретање под таквим земљишним условима, размјештај неће претстављати посебан проблем.

Интересантно је питање облика борбеног поретка јединица у резерви у рејону размјештаја. Полазећи од облика дејства атомске експлозије, изгледа да би најбоље било да јединица буде у рејону размјештаја у линији, јер би се тиме мање људства нашло у зони тешких губитака, а такав поредак би одговарао и потреби маскирања и брзог предузимања покрета који су код резерви обично чести. На валовитом и испресјецаном земљишту корисно ће бити да се јединица поставља у линији на једном од нагиба, јер би у томе случају била мања вјероватноћа излагања дејству експлозије. На трупе на гребену, ивици косе и у долини атомска експлозија би редовно испољила јаче дејство (овисно од удаљења експлозије) него ако се јединица налази на једном од нагиба. Разумљиво је да би се могло догодити да удар експлозије дође баш са оне стране гребена на којој је јединица размјештена, али постоји исто толика вјероватноћа да се експлозија догоди на супротној страни гребена — у ком би случају јединица била дијелом или потпуно заклоњена, што зависи од висине и удаљености експлозије и положаја јединице иза преграде.

Правац претстојећег покрета и мјесто употребе резерве зависиће од истих момената који су се и раније узимали у обзир. Још треба споменути да мање покретљиве дјелове резерви, у случајевима када су резерве састављене од дјелова различите покретљивости, треба стављати ближе мјесту употребе, уколико се не ради о резервама у одбрани које имају задатак прихвата или одбране извјесних положаја.

Маскирање ће се убудуће изводити коришћењем природних и вјештачких маски, али је потребно истаћи његов велики значај и посебне предности. С обзиром на потребно вријеме за припрему гађања атомским зрнима, маскирање претставља погодан средство за избегавање удара атомске експлозије. Пошто је за извршење гађања атомским зрнима потребно прилично времена, то маскирање циљева овдје може бити од веће користи него када је у питању гађање класичном артиљеријом. Јер, ако су наше резерве, као атомски циљеви, остале

прикривене до момента ступања у дејство, тј. до момента када су се оне већ примакле непријатељским трупима, онда њихово откривање не претставља велику опасност, јер тада непријатељ не може вршити гађање атомским зрнима због сопствене безбједности. Међутим, то није случај када је у питању гађање класичном артиљеријом. Даље, ако погодним маскирањем наведемо непријатеља да изврши гађање атомским зрнима на лажне циљеве, лишићемо га могућности да нас гађа у критичним моментима, јер он не може имати велики број атомских зрна на расположењу за употребу у кратком временском размаку, нити их може употребити онако како може употребити резервне артиљериске ватре у случају да је нека гађања извео упразно. С друге стране, непријатељ ће своје нуклеарно оружје држати прикривено све до времена употребе, тако да је његово уништавање прије ступања у дејство веома тешко. Напријед изнијето довољно је за уочавање посебног значаја маскирања резерви, те се намеће потреба изналажења најпогодније тактике и технике извођења маскирања у појединим случајевима.

Укопавање резерви (као и осталих јединица) мораће се вршити чак и при дужим застанцима, а обавезно у моментима неизвјесности у погледу времена остајања на неком мјесту. Због потребе честих укопавања мораће се планови кретања и планови израде положаја међусобно повезивати. Наиме, на просторији предвиђеној за кретање и у рејонима претстојећих размјештаја резерви постојаће израђени положаји или ће се радити нови у рејонима преко којих се крећу јединице, тим пре што ће се позади једних често кретати друге јединице. Синхронизацијом планова израде положаја, кретања и размјештаја јединица постизала би се знатна уштеда снага и већа сигурност заклањања јединица (па и резерви) од атомских експлозија.

Планска кретања у циљу заклањања спадају дијелом и у појам маскирања. Али, постојаће и кретања срачуната на избјегавању удара атомске експлозије у ужем смислу. Наиме, с обзиром на вријеме које је потребно да прође од момента када је циљ уочен па до извршења гађања, правовременим покретом са мјеста на којем смо могли бити откривени може се избјећи удар атомске експлозије. Према томе, ако се резерве, као атомски циљ, премјесте и искључи могућност да буду осматране у вријеме док непријатељ врши припреме за гађање, оне ће моћи да избјегну удар атомске експлозије.

О увођењу резерви у борбу

Избору момента покретања резерви за ступање у борбу одувијек се поклањала нарочита пажња. Али, раније је избор тога момента био условљен првенствено, или чак једино, захтјевом да се оне у рјешавајућем моменту нађу на мјесту употребе. Раздаљина, могућност кретања и сл., а у задње вријеме и питање безбједности, узимају се у обзир као значајне компоненте при рјешавању овога питања. Међутим, убудуће питање безбједности играће све већу улогу. Његово занемаривање и инсистирање по сваку цијену да резерве буду право-

времено на мјесту употребе може имати кобне посљедице. Занемарујући безбједност, могло би се догодити да се у отсудном моменту нађемо не само у незгодној ситуацији него и без резерви уопће, што би се могло десити ако буду уништене атомским оружјем прије него што ступе у борбу. Зато ће бити корисно да се у нападу покретање резерви за отсудни удар понекад отпочиње тек падом ноћи, макар и по цијену губитка неких тактичких предности. Јер, ако се резерве крену када сви знаци ситуације говоре да до кретања резерви мора доћи, тј., када је то и непријатељу јасно, он ће бити у могућности да предузме мјере да спријечи њихову употребу.

У одбрани ће можда бити цјелисходније резервама вршити дочек непријатеља, па тек по хватању контакта са њиме предузимати противнапад (противудар), умјесто вршења покрета за приближавање непријатељу пред сам почетак ових радњи. Разумије се, планом одбране и избором погодних положаја за резерве морају се створити услови за овакве поступке који се намећу као израз нужде, али који ће често искључивати могућност да непријатељ употреби атомска зрна против резерви прије него што оне ступе у дејство. Интересантно је да се ови поступци, које смо широко и успешно примјењивали у току НОР-а, нису препоручивали у досадашњој наставној пракси. На познатом принципу из НОР-а: пустити наступајућег непријатеља да дође на блиско отстојање, обасути га ватром и онда извршити напад, били су заснивани многи успјешно изведени противнапади и противудари. Ово старо начело изгледа да ће бити оживљено појавом новог модерног оружја.

Из напред реченог произлази да би распоред резерви за дочек непријатеља који продире у дубину одбране требало да одговара распореду за противнапад, а то је уз мање покрете извјесних дјелова могуће постићи при ма којој шеми распореда резерви у одбрани.

У наставној пракси каткад наилазимо на тежњу за што чешћим извођењем противнапада који се предузимају резервама свих степена. Тако, противнапади почињу четним и батаљонским, па даље редом резервама осталих степена, без обзира да ли се ради о правцу на којем су замишљене помоћне (слабије) или главне (јаче) непријатељске снаге. Чини ми се да се може подвргнути сумњи вриједност противнапада мањих резерви на правцима наступања јачих нападачевих снага. Прво, зато што су јединице у борбеним закљонима јаче (могу боље користити ватру и боље се заштитити од ње) и, друго, што противнапад, предузет против вишеструко јачег непријатеља који је развијен за борбу и подржаван ватром, не може дати позитивних резултата, јер ће јединица која га изводи најчешће бити уништена. Ово, међутим, не важи за противнападе мањих резерви на правцима напада слабијих непријатељских снага или у условима могућих изненађења (магла, ноћ, неразвијен непријатељ, итд.), а такви противнапади могу дати изванредне резултате.

О покретливости резерви и изражавању тежишта

Да би се смањила опасност од масовних губитака, дјелови јединица које улазе у састав резерви треба да буду тако опремљени да се могу претежно кретати ван путева. То је предуслов за остварење маскирања и конвергентног кретања у развијеном поретку какво је једино и цјелисходно у овим условима. Резерве које се могу кретати само путевима биле би вјероватно уништаване још у покрету, а поред тога оне су и неподесне за брзо развијање и ступање у борбу. Зато су, по моме мишљењу, корисније резерве које могу да се крећу и ван путева, макар биле и много спорије, него моторизоване резерве које се не могу кретати ван њих. Јер, и када не би пријетила опасност од масовних губитака, такве би резерве редовно закашњавале због рушења на комуникацијама, тако да би се тешко могао остварити план њиховог увођења у борбу. Цјелисходним распоредом и правилним прорачуном времена за извршење кретања могуће је обезбиједити да дјелови различите покретливости једновремено ступе у борбу. Овај моменат треба увијек имати у виду при образовању резерви здруживањем разних дјелова и при изради плана њихове употребе.

При покрету ка мјесту увођења резерви у дејство и убудуће ће се вршити груписање на тежишту удара. Ако погледамо како се у прошлости развијало изражавање тежишта у нападу (одбрани), видјећемо да се упоредо са повећавањем ватрених могућности наоружања тежиште све више изражавало појачањем ватре, а мање повећањем броја људи за наношење удара. То је разумљиво, јер је и природни развој оружја ишао у правцу смањења броја послужилаца а пораста ватрене моћи. Убудуће, у условима употребе нуклеарног оружја, још је очигледније да се тежиште неће изражавати знатним повећањем броја пјешадских батаљона и збијенијим поретком на изабраном правцу, већ више појачаном ватром. Али ће, вјероватно, још увијек бити нужно извјесно груписање снага на изабраном правцу, што упућује на потребу студије овога питања у циљу изналажења могућности да се обезбиједи потребна сила удара, а да се што више смањи број људи на правцу његовог извођења.

Планирање увођења резерви

При изради плана увођења резерви у борбу и његовом извршењу мора се, поред осталог, водити рачуна и о томе да се приликом кретања резерве не нађу у положају у коме им непријатељ може нанети велике губитке. До овога би могло доћи ако би се у незгодно вријеме у истом рејону нашло више јединица, било због доласка резерви у рејон ватрених положаја, артиљерије или због доласка артиљерије при премјештању у рејон распореда пјешадије и сл. Ово се цјелисходним планирањем може спријечити, а ако се то никако не може избјећи, онда прелазак једних јединица преко рејона других треба планирати искључиво у времену смањене опасности од употребе нуклеарног оружја и вршити га што је могуће брже, и скривено од непријатеља.

С обзиром на тешкоће око довођења резерви за ступање у борбу од посебног је интереса развијање иницијативе и навике за извршавањем задатака по сваку цијену код свих дјелова који воде борбу. При томе је неопходно створити код старјешина схватање да се до доласка резерви мора издржати у борби по предвиђеном плану, без обзира на све тешкоће, и да се у критичним ситуацијама иницијатива мора огледати у мјерама предузетим да се наређење претпостављеног што боље изврши. Истина, ово је важило и досада, али ће значај тога убудуће још више порасти услјед повећаних тешкоћа у погледу интервенције резервама.

Приликом израде плана борбених дејстава (операције), а нарочито у нападу, биће нужно да се обезбиједи увођење резерви у борбу у условима најбољих могућности маскирања. Тако ће бити случајева да ће вријеме почетка акције, дубина задатка првог борбеног реда и правци наступања резерви бити често диктирани овим моментом више него другим. Наиме, често ће се морати планом обезбиједити увођење резерви тек падом ноћи или у вријеме када је мјесту употребе резерви могуће прићи маскирано, односно преко прикривеног терена.

Брзина увођења резерви

Колико се год при подилажењу резерви морала првенствено поклањати пажња сигурности и безбједности, толико ће се по његовом извршењу све морати да потчињава захтјеву брзине. Удаљење од посљедња два до три километра мораће се прелазити највећом брзином, при чему ће питање заклањања бити само утолико важно уколико је још могуће обезбиједити да се удар изведе изненадно и на неочекиваном мјесту, узето у ужем смислу. Дакле, при увођењу резерви може се инсистирати на брзини тек у посљедњој фази увођења, тј. по извршеном подилажењу. Инсистирање на брзини у току подилажења могло би довести до запостављања маскирања, а у томе случају брзина често неће бити довољна гаранција за избјегавање опасности. Боље је, по мом мишљењу, раније покренути резерве и искористити што темељитије маскирање, макар се сва резерва и не кретала једновремено, него се за рачун брзине открити још у подилажењу. Ово је, разумије се, начелно, мада није искључено да ће бити случајева када ће се све морати подредити брзини.

Поред изнијетог треба напомијенути да ће од посебног значаја за постизање брзине бити питање извршења припрема за увођење резерви у бој. Наиме, цјелокупну припрему противнапада (противудара), а нарочито организацију ватрене припреме и подршке, треба да врши претпостављени штаб, тако да се старјешине јединица које чине резерву могу потпуно посвјетити извршењу покрета и извођењу удара — што ће бити најбоља гаранција да се постигне брзина која је толико значајна за избјегавање удара атомске експлозије. У овом погледу треба да важи принцип да претпостављена команда, у оквиру припрема противнапада (противудара) треба обавезно да уради све што може да би олакшала дејство резерви и обезбиједила њихов успјех.

ОДБРАНА НА ЗАДЊИМ НАГИБИМА

У одбрани је уобичајено да се положаји најчешће бирају и организују на предњим нагибима коса, висова, гребена и других земљишних узвишења, тј. на падинама окренутим у правцу непријатеља. Ова тежња има и свога оправдања, јер ти положаји омогућавају снагама које их поседају и бране, у већини случајева, добро осматрање и ефикасно ватрено дејство (нарочито оруђима са положеном путањом), а понекад, ако се налазе иза јаких противтенковских препрека, као што су широке реке, мочваре и сл., нуде и ефикасну одбрану од непријатељских тенковских напада. Али, на откривеним — голим, једноличним неиспресечаним и јако уочљивим предњим нагибима постоји могућност да нападач, и поред најсолиднијег утврђивања и маскирања, брзо пронађе и својом снажном ватром лако уништи претежан део браниочеве живе силе и ватрених средстава. Поред тога, дејство браниочевих снага на оваквим предњим нагибима у знатној мери је умањено, а у неким случајевима чак и посве паралисано, док су везе, маневар и евакуација отежани, а сам живот и рад трупа скопчани са великим психичким напрезањима.

Али, и поред изнетих недостатака одбране на предњим нагибима, при решавању тактичких задатака и извођењу тактичких вежби ређе се користе задње падине (нагиби) узвишења за организацију одбране. Међутим, искуства из Првог и Другог светског и Корејског рата показују да је бранилац често успешно користио задње нагибе узвишења за организацију и извођење одбране. Он је то чинио ради паралисања бројне и техничке надмоћности нападача и смањивања губитака од његове ватре, ради постизања изненађења непријатеља, ради допуне одбране и њеног појачања по дубини, ради избегавања предњих нагиба неподесних за одбрану, итд. или, пак, када је дејством непријатеља био на ово приморан.

Примери одбране на задњим нагибима

Потреба и корист одбране на задњим нагибима, која може да се дефинише као одбрана на ма којој падини која се спушта у супротном правцу од непријатеља, уочене су још у Првом светском рату. Тако су Немци на Западном фронту од половине 1915 године почели да израђују једну од линија својих положаја на задњем на-

гибу. Ујесен 1915 године, пред француску офанзиву у Шампањи, да би избегли дејство артиљериског напада на свој први — главни положај, они су на падинама узвишења северно од реке Дормоаза изградили други положај на задњем нагибу, који је био апсолутно невидљив са француских земаљских осматрачница. Немачке снаге на овом положају иза гребена, заклоњене од дејства француске артиљерије, успешно су се супротставиле нападу француске пешадије, која је по преласку гребена наишла на готово нетакнуте препреке пред положајем и на убитачну ватру са задњег нагиба.

Исто тако, у Првом светском рату су одбрану на задњем нагибу успешно применили и Аустријанци на Српском фронту, септембра 1914 године, у тешким и крвавим борбама на Мачковом Камену. Кад су били одбачени са врха Мачковог Камена, они су се задржали на око 400 метара испод темена виса, на његовом задњем нагибу, где су организовали положај за одбрану. Овде су сачекали српске снаге, које су по заузимању врха Мачковог Камена продужиле продирање ка Кошутњој Стопи, засули их снажном и изненадном ватром и зауставили их. Ускоро после тога они су предузели снажан противнапад са задњег нагиба и одбацили српске снаге са темена Мачковог Камена.

Исто тако су се силом прилика, и српске трупе у првој — одбраненој фази Колубарске битке 1914 године налазиле на положајима на задњим нагибима гребена: Суворор — Рајац — Проструга, са којих су прешле у успешну противофанзиву. Најзад, и српске снаге на Солунском фронту налазиле су се дуже времена на положајима на задњим нагибима, тј. све док нису овладале гребенима планинских масива.

И у току Другог светског рата су и Немци и Савезници, у својим одбраненим операцијама, како на планинском тако и на маневарском земљишту (у Африци, на Сицилији, у Италији и на Источном фронту) врло често поседали и организовали за одбрану положаје на задњим нагибима. Тако су, например, немачке јединице у одбраненим борбама у Италији, да би избегле техничку надмоћност Савезника (нарочито у артиљерији и авијацији) вешто поседале задње нагибе гребена, а на предњим остављале само слабије снаге, које су Савезници, да би омогућили напредовање сопствене пешадије, подвргавали снажној ватри. Међутим, чим је савезничка пешадија избијала на задње нагибе, дочекивана је ватром и противнападима Немаца, који су се најчешће завршавали одбацивањем савезничке пешадије назад преко гребена. На тај начин су немачке снаге, иако знатно бројно слабије, вешто и плански користећи положаје на задњим нагибима и ватру свог пешадиског наоружања, успешно одолевале надмоћнијим савезничким снагама.¹⁾

Има примера да су Немци и у борбама са нашим јединицама користили у одбрани задње нагибе. Тако су, например, ујесен 1944

¹⁾ Потпуковник Никола Перовић: „Одбрана на задњим нагибима“, „Војни гласник“ бр. 12/52, стр. 62.

године, у рејону Блоке у Нотрањској, посели задњи нагиб једне косе, на коме су дочекали снажном изненадном ватром делове једне наше чете 10 љубљанске бригаде и приморали их да се повуку на предњи нагиб. Немачке снаге одбачене су са задњег нагиба ове косе тек пошто су дејством других наших јединица биле наткриљене.²⁾ Исто тако су и неке наше мање јединице понекад у одбрани успешно користиле задње нагибе. Тако је, на пример, у току Четврте непријатељске офанзиве, почетком фебруара 1943 године, један немачки батаљон, уз снажну подршку артиљерије, успео да са положаја Црни Врх одбаци 1 чету 2 батаљона 2 бригаде 6 личке дивизије. Међутим, одбачена чета задржала се на задњем нагибу и у тренутку непријатељског избијања на врх гребена извршила енергичан противнапад и одбацила га на полазни положај. Непријатељ је поновио напад у току истог дана неколико пута и одбацивао је чету са предњег нагиба и гребена, али је она ипак, противнападима са задњег нагиба, успела да задржи положај у својим рукама.

И Американци су усвојили одбрану на задњим нагибима и успешно је примењивали у борбама на Сицилији и у Италији, а понајвише у Кореји. У Корејском рату су исто тако Севернокорејци и Кинези често умешно користили задње нагибе за одбрану. Да би избегли масовну ватру противничке артиљерије и тенкова, као и осматрање са земље, они су преко дана главним снагама поседали задње нагибе, а на предњим постављали препреке и мање извиђачко-осматрачке делове.

Пошто се одбрана на задњим нагибима у многим случајевима показала практична и корисна, нарочито у погледу смањења властитих губитака и успешног извршења противнапада, то је она унесена у званична правила скоро свих савремених армија и постала саставни део обуке њихових јединица, па се може очекивати да ће наћи примену и у евентуалном будућем рату.

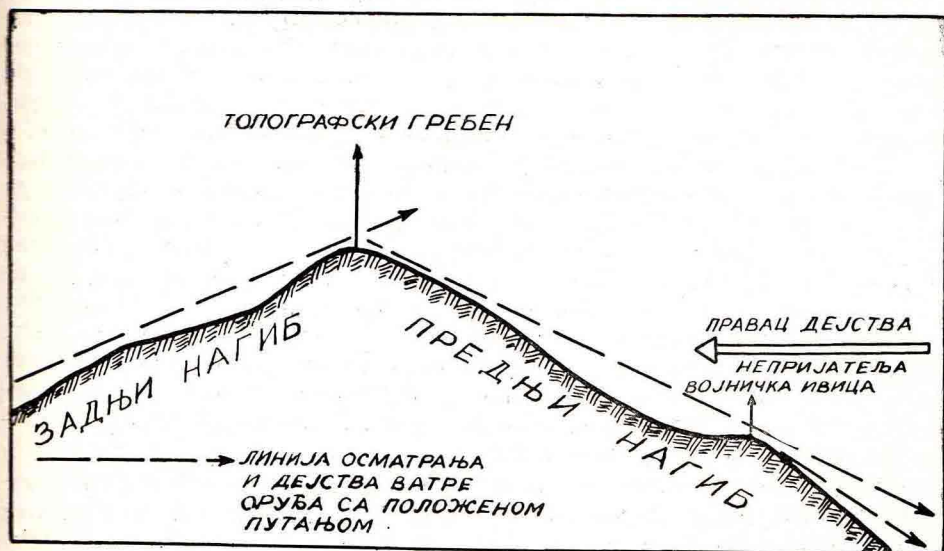
Предности и недостаци одбране на задњим нагибима

Одбрана на задњем нагибу организује се на оном делу падине топографског гребена (вододелнице) који је маском узвишења заклоњен од нападачеве непосредне ватре и осматрања. Главни услов за успех ове одбране је да се нападачу ни у ком случају не препусти заузимање гребена без борбе, јер би у том случају бранилац губио све предности које му нуди одбрана на задњем нагибу, а које су доста бројне и разноврсне.

При одбрани на задњем нагибу гребен скоро онемогућава нападачу осматрање браничевог положаја са земаљских осматрачница, сем бочно постављених. То значи да нападач може да уочи благовремено браничев положај и распоред на њему само из ваздуха, а са земље тек по избијању његове пешадије на сам гребен — врх

²⁾ „В. Г.“ бр. 12/52, стр. 61 и 62.

узвишења. Због тога нападач и није у стању да разради детаљан план напада и за своја дејства позади гребена. Из досадашњих ратних искустава се види да су добро припремљени и методично извођени напади редовно успевали само докле се наступање пешадије могло непосредно да осматра, тј. на предњем нагибу до избијања на гребен. По замицању пешадије за гребен, чим се њен рад није могао непосредно пратити, напад се обично спотицао о пуно неподвижених препрека, које је истављао бранилац позади гребена — у одбранбеној зони која се није могла видети са земаљских осматрачница. Сем тога, браниочеве снаге распоређене на задњем нагибу у знатној су мери заштићене од дејства нападачеве артиљерије и минобацача, чији је ефекат ватре знатно слабији од планске — непосредне и добро осматране ватре. Оне трпе мање губитке зато што су непријатељу знатно отежани осматрање, контрола и коректура ватре иза гребена, и то не само са земаљских осматрачница, већ и из артиљериских авиона, који често нису у стању да обезбеде потребан континуитет у осматрању ватре. Искуства из Корејског рата показују да су артиљерија и друга оруђа за подршку обично били у стању да униште претежан број

Шема 1

браниочевих ватрених средстава и живе силе на предњем нагибу, али не и оне на задњем, нарочито оне који су били постављени ближе гребену. Најзад, нападачу је онемогућено да оруђима за непосредно гађање туче браниочеве положаје пре него што избије на гребен, док је браниоцу на задњем нагибу омогућено отварање снажне и изненадне ватре из целокупног пешадиског наоружања када нападач пређе гребен. (Види шему 1.)

Предности одбране на задњим нагибима огледају се и у томе што снаге које их поседују и бране, због ограниченог нападачевог осматрања са земље и немогућности непрекидног осматрања и дејства његове авијације, имају доста велику слободу кретања, и донекле могу да, такорећи неометано од нападача, изграђују своје положаје. Већа слобода кретања олакшава браниоцу командовање и везе, као и снабдевање и евакуацију, а уједно му омогућава скривен маневар снагама предвиђеним за извршење противнапада, као и њихов прикривен смештај до момента употребе. Затим, одбрана организована на задњем нагибу може да изненади нападача, и то како у погледу распореда браниоцевих снага, тако и у погледу начина извођења одбране. Истовремено, она браниоцу омогућава да предузима успешна нападна дејства — испаде и противнападе — и то релативно свежим снагама, и да нападача, док се још није средио и снашао, одбаци са гребена. Најзад, задњи нагиби су погодни и за одбрану у противтенковском смислу, али само под условом да се противтенковска оруђа смишљено поставе и вешто маскирају.

Али, као и сваки други положај, тако и положај на задњем нагибу има и својих недостатака — слабости. На првом је месту ограничена или сасвим слаба могућност осматрања предтерена, као и ограничено дејство браниоцевих оруђа за непосредно гађање — само до гребена. Затим су, када нападач заузме гребен, браниоцеве снаге на задњем нагибу принуђене да се бране од напада одозго. Због ограничености осматрања одбрана на задњим нагибима нарочито је осетљива од напада ноћу, јер даје могућности и јачим нападачевим снагама да се неопажено провуку у позадину браниоцевих јединица и да их узнемирују. Док у одбрани ноћу на предњем нагибу сваки појединац дуж предњег краја може да осматра и на већим даљинама, дотле је овде, због гребена, осматрање сведено на мала отстојања, мада се сама техника осматрања ноћу са задњег нагиба донекле олакшава, јер се при осматрању из низине ка гребену силуете пројектују на небу. Недостаци ове одбране су и у томе што је извођење испада и противнапада често скопчано са великим физичким напрезањима, јер јединице које их изводе обично морају да савлађују велике успоне — стрмине. Најзад, одбрана на задњим нагибима негативно се одражава и на морал трупа (нарочито када је са задњих нагиба немогуће обезбедити снажну пешадиску ватру до гребена и артиљериску испред њега), јер оне имају осећај да су у инфериорнијем положају у односу на нападача кога очекују са правца надвишавајућег гребена са кога може да их „гуче у теме“.

С обзиром на изнете предности и недостатке одбране на задњим нагибима, искуства из Првог и Другог светског и Корејског рата показују да се њој претежно прибегавало у оним случајевима и на оним земљишним отсецима кад су и где су за то постојали заиста повољни услови, као например: када је предњи нагиб био неодржив зато што на њему није било довољно заклона и повољних услова за утврђивање и маскирање (када је био откривен); када је благе, ниске и голе

падине предњих нагиба изразито надвишавао нападачев полазни положај за напад; када је земљиште на задњем нагибу пружало повољније услове за дејство оруђа са положеном путањом; када је било потребно да се на предњем нагибу избегне каква опасна избочина или пак јако уочљива тачка; када је предњи нагиб био у претходним борбама изгубљен и није поново заузет, итд.

Понекад се коришћењу задњих нагиба прибегавало да би се добила што већа тактичка дубина и обезбедила јача живавост и упорност одбране на предњим нагибима, тј. када се хтело да се по избјању нападача на гребен омогући изненадна јака ватра са блиских отстојања и створе погодни ослонци за противнападе резерви. Но, ретко се одбрана за задњим нагибима користила зато што предњи нагиб не би био неопходан у погледу осматрања и ватреног дејства.

Дакле, одбрани на задњим нагибима приступало се досада под различитим условима и околностима, па ће се она, под изнетим и сличним условима, вероватно примењивати и у будућем рату.

Организација одбране на задњим нагибима

Избор предњег краја. Ако се задњи нагиб користи за организацију главног положаја, на првом месту се поставља питање: где поставити предњи крај одбране? При решавању тога питања треба имати у виду два противречна захтева: први, да се предњи крај постави тако да се са њега може отворити снажна ватра на непријатеља чим се појави на хоризонту гребена и да се може обезбедити његово ефикасно тучење ватром на простору између гребена и предњег краја; други, да снаге и средства браниоца на задњем нагибу не буду изложени јакој непријатељској артиљериској и минобацачкој ватри, односно већим губицима. Ради измирења ова два захтева треба настојати да се предњи крај тако постави да што дуже остане скривен од непријатељског осматрања и ватре, као и да се са њега може изненадно дејствовати. Поред тога, он мора да заштити ватрене положаје артиљерије тешких пешадиских оруђа, са којих је могуће дејство не само до гребена већ и испред њега.

Услови за што боље дејство снага и ватрених средстава распоређених на задњем нагибу захтевају да се предњи крај постави на већем удаљењу од гребена. Али, великим одмицањем од гребена пешадија би се са својим ватреним средствима без потребе изложила ватри непријатељске артиљерије и минобацача, тј. ватри оних нападачевих оруђа због којих се у првом реду и поставља иза гребена. Истина, постављањем предњег краја на већем удаљењу од гребена бранилац би добио већи брисани простор и могућност да са задњег нагиба оствари успешну пешадиску ватру у правцу гребена, чиме би донекле отклонио један од недостатака ове одбране — да се ватра отвара са најближих отстојања. Али, оваквим начином коришћења задњег нагиба браниочева пешадија не би користила предности које јој он пружа у погледу заклањања.

Немци су у Другом светском рату предњи крај одбране на задњем нагибу постављали врло близу гребена — до на стотину метара. Тако исто су и севернокорејске и кинеске трупе на бојишту у Кореји предњи крај одбране на задњим нагибима постављале непосредно иза гребена — што се у оба случаја показало као целисходно и корисно.

Већим удаљењем предњег краја од гребена дала би се нападачевој артиљерији и минобацачима могућност да без опасности по властите трупе, које су избиле на гребен, туку доста ефикасном ватром браниочевој пешадију на задњем нагибу. Овим би, уједно, браниочевој пешадији било у већој мери отежано извођење успешног противнапада и испада, нарочито на стрмим задњим нагибима.

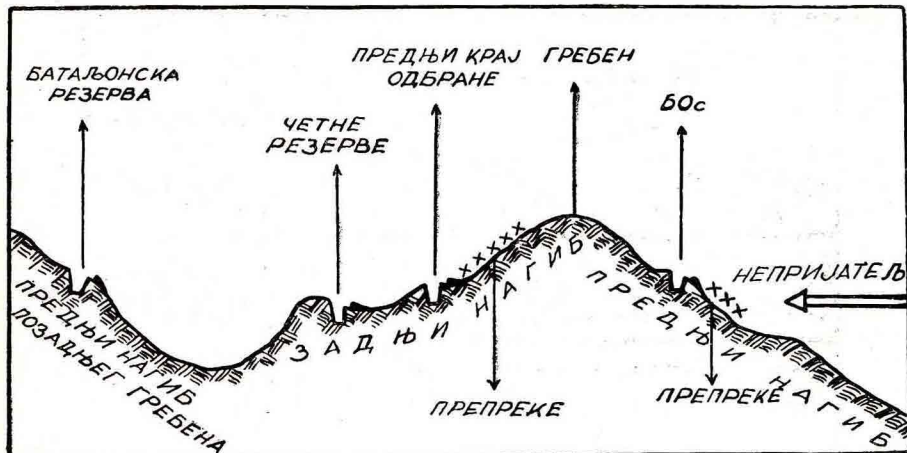
Дакле, при одбрани на задњим нагибима, зависно од околности (карактера земљишта, задатка, снага, средстава, непријатеља, итд.), предњи крај би начелно требало постављати што ближе гребену, а у неким случајевима и непосредно уз њега.

Осматрање, осигурање, ватра и запречавање испред гребена. С обзиром да браниочеве снаге на задњем нагибу могу успешно да осматрају и дејствују из оруђа за непосредно гађање само до гребена, врло је важно и неопходно обезбедити осматрање и тучење предњег нагиба. Заправо, да не би организовани положај на задњем нагибу био „слеп“, а уједно и да нападач не би некажњено пришао гребену, потребно је организовати осматрање и тучење предњег нагиба снажном артиљериском и минобацачком ватром, као и ватром аутоматских оруђа.

Досадашње искуство је показало као целисходно да се осматрачке групе постављају на самом гребену или у његовој близини — на предњем нагибу, а понекад и на надвишавајућим висовима позади гребена или са стране, са задатком да осматрају и извештавају о покретима и приближавању нападача док је још на већим отстојањима. Како је потребно да се нападач на предњем нагибу, у току његовог наступања ка гребену, туче и ватром артиљерије и минобацача са ВП на задњем нагибу, то у састав осматрачких група треба одредити и осматраче артиљериских и минобацачких јединица, са задатком да осматрају и управљају ватром ових оруђа. А да би се обезбедило осматрање и успешно тучење читавог предњег нагиба, треба постављати довољан број осматрачких група дуж целог фронта.

У циљу *заштите и сигурности* снага на задњем нагибу и изнуравања и ометања наступања нападача, треба на предњем нагибу или гребену, зависно од ситуације, постављати ојачано борбено осигурање. Показало се корисним да се људство за борбено осигурање одређује из састава резервних водава стрелачких чета прве линије и осигурање *организује* по батаљонским или четним одбранбеним рејонима. Да би оно што дуже и успешније задржавало непријатеља и наносило му што веће губитке, треба га ојачати митраљезима, бестрзајним оруђима а, уколико земљиште и ситуација то дозвољавају, и појединим тенковима. Борбено осигурање треба да је довољно јако како би непријатељу, нарочито ноћу, онемогућило да заузме гребен.

Положај борбеног осигурања (који се, као и у свакој другој одбрани, састоји из одвојених отпорних тачака) треба, у циљу пружања што дужег и жилавијег отпора, што солидније утврдити. Заправо, треба га, ако време и друге околности то дозволе, фортификациски тако уредити да са те стране код непријатеља створи утисак да је на њему заиста организован предњи крај одбране. (Види шему 2.)

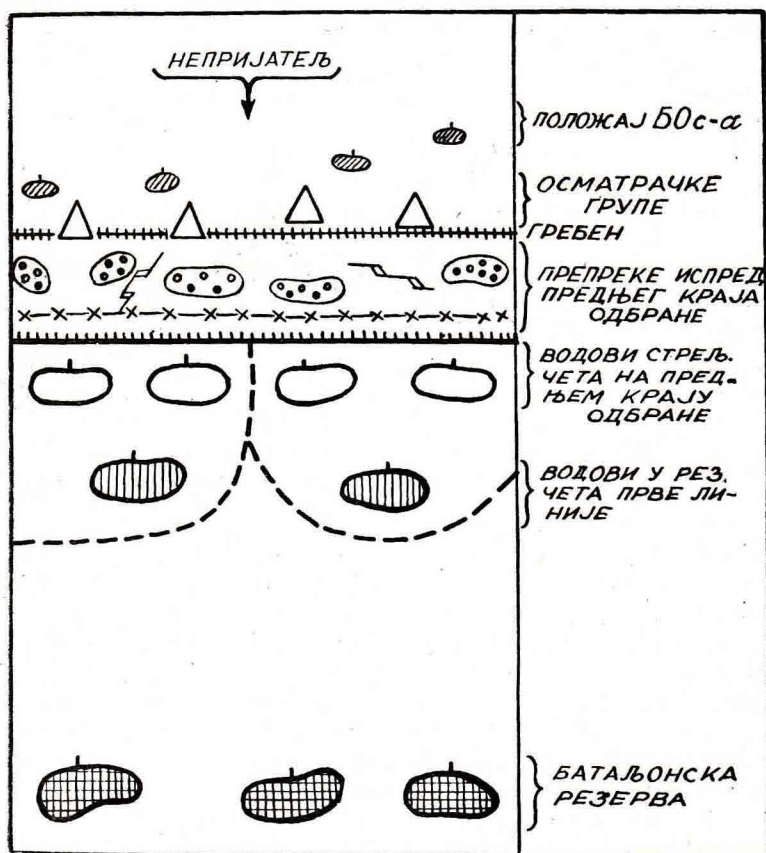
Шема 2 — Шематски приказ одбране батаљона на задњем нагибу

За што успешније тучење и задржавање непријатеља у току наступања ка гребену, као и у циљу подршке борбеног осигурања, неопходно је организовати систематско тучење предњег нагиба јаким артиљериском и минобацачком ватром. У том циљу треба планирати концентрације ове ватре испред гребена, првенствено за тучење погодних прилаза и вероватних рејона прикупљања нападача, и остваривати их на тражење одређених осматрача, а у неким случајевима и самоиницијативно. Истовремено, да би се нападачу онемогућило заузимање самог гребена, треба планирати непокретне запречне ватре артиљерије и минобацача непосредно испред гребена и по њему.

У циљу ојачања одбране треба на предњем нагибу израдити жичне и противтенковске препреке и поставити бројна минска поља и све то добро осматрати и штитити ватром артиљерије, минобацача и митраљеза. Да би бранилац обезбедио максимум артиљериске и минобацачке ватре на предњем нагибу и гребену, потребно је да својим планом ватре предвиди постављање оруђа на ватреним положајима испред, позади и са стране гребена — код суседних јединица.

Борбени поредак и употреба ватрених средстава у одбрани на задњем нагибу. Када се на задњем нагибу организује главни положај, онда се пешадија и њена ватрена средства распоређују у одбранбеним рејонима по фронту и дубини, начелно, као и при одбрани на предњем нагибу. Притом обично свака чета прве линије распоређује два своја вода на предњем крају (на задњем нагибу), а један

вод задржава у резерви, постављајући га на место одакле може најбоље да заштити фронт чете и њене бокове, као и међупросторе између водова на предњем крају одбране. Ако карактер земљишта и дубина падине не дозвољавају да се водови у резерви поставе на задњем нагибу, онда их треба постављати на предњем нагибу најближег позадњег узвишења.

Шема 3 — Шематски распоред батаљона у одбрани на задњем нагибу

Батаљонске резерве у склопу главног положаја, ако је задњи нагиб довољно простран и за то подесан, могу посести рејоне иза одбранбених рејона чета прве линије одакле могу учествовати у противнападима својих батаљона. Међутим, ако је задњи нагиб мале дубине, или нема погодних места за распоред батаљонских резерви, онда се оне распоређују на предњем нагибу најближег позадњег паралелног гребена (косе).

Ако су водови у резерви (чета прве линије) постављени на предњем нагибу позадњег узвишења, њихови ровови треба да су

тако израђени да са предњим крајем чине извесну целину. Из њих треба да се омогући ватрена подршка делова распоређених на предњем крају, и да се осигура њихова ватрена заштита у случају повлачења са задњег нагиба. У прошлим ратовима су на задњим нагибима јако стрмим и мале дубине обично организовали своје одбранбене рејоне водови чета прве линије, док су се четне и батаљонске резерве постављале на предњем нагибу најближих позадњих коса и гребена. Дакле, борбени поредак јединица са предњим крајем одбране на задњем нагибу, у зависности од карактера земљишта и других околности, може да буде врло разнолик. (Види шему 3.)

Задњи нагиби могу да се користе врло успешно и за организацију међуположаја и резервног положаја, тј. за постављање одвојених четних и батаљонских одбранбених рејона пуковских и дивизионских резерви, као и за организацију претстражарских положаја и положаја борбеног осигурања.

Да би се отклониле слабости задњег нагиба у погледу браниоцевог ватреног дејства, потребно је, кад год је то могуће, да се један део његових ватрених средстава распореди на предњем нагибу узвишења која се налазе у позадини. На тај начин се појачава ватра браниоца на задњем нагибу, јер се непријатељ, на простору између предњег краја и гребена, ставља под двокатну ватру. За ову сврху потребно је да се један део митраљеза тако постави да може успешно тући и преко глава сопствених јединица распоређених на предњем крају. Корисно је да се један део митраљеза постави да може тући фланкирном ватром дуж задњег нагиба, али не би било целисходно да се за рачун ове ватре занемари ватра у правцу гребена.

Противтенковска оруђа треба тако поставити да могу тући изненадном ватром непријатељске тенкове чим се појаве на хоризонту гребена, а тако исто и правце погодне за кретање тенкова који изводе од гребена ка предњем крају одбране. Поред тога, она треба да буду у могућности да пруже непосредну подршку стрељачким четама на предњем крају. У сваком случају, треба тежити да се непријатељски тенковски напад сломи испред предњег краја одбране снажном и концентричном ватром вешто постављених и добро маскираних оруђа. У овом погледу поучан је пример једне немачке оклопне дивизије на Источном фронту, која је при свом повлачењу из Орелског лука, улето 1943 године, организовала положај за одбрану на задњем нагибу. Том приликом ниједан руски тенковски напад није могао прећи преко гребена, и поред промене места и начина напада, јер чим би се појавио руски тенк на гребену узвишења, одмах су га уништавали немачки тенкови и пт оруђа са задњег нагиба.

При одбрани на задњем нагибу код неких се армија (на пример, код америчке) предвиђа придавање тенкова батаљонима прве линије, са задатком да обезбеђују противтенковску одбрану главног положаја, ојачавају ватру чета прве линије и пружају им потребну подршку при извођењу противнапада и испада. При употреби ових тенкова треба имати у виду: могућности непријатеља, ограничене могућ-

ности тенкова, земљиште, правце дејства, могућности заклањања и маскирања, итд. Исто тако, постоји мишљење да је целисходно тенкове у овој прилици употребити за извођење бочних напада у циљу ојачавања одбране на главном положају и заустављања непријатељских тенкова који покушају да савладају отпор на предњем крају, као и да се они могу целисходно употребити и за дејства по дубини — у циљу проширења дубине противтенковске одбране и подршке противнапада и испада. За сваки тенк се предвиђа уређење таквих положаја (у непосредној близини положаја стрелачких чета и водова на предњем крају одбране) који ће им омогућити међусобну подршку, као и максималну заштиту и маскирање. А ако нападач располаже јачим тенковским снагама и ако је земљиште на задњем нагибу погодно за њихово дејство, онда се предвиђа употреба тенкова и у саставу група за осматрање и осигурање (борбеног осигурања), са циљем да отварају ватру (са привремених ватрених положаја) на већим отстојањима испред гребена.

Минобацаче је корисно постављати што ближе гребену, јер ће се на тај начин до максимума користити њихов домет и скратити отстојање између ВП и осматрачница, а и непријатељ ће их тако постављене теже тући.

Утврђивање и запречавање. При постављању предњег краја одбране на задњем нагибу, у циљу стварања што веће дубине и упорности одбране, целисходно је што више радити линије непрекидних ровова, и то како на главном, тако и на осталим положајима. Интересантно је да су Немци понекад, при одбрани на задњим нагибима, израђивали на главном положају и по пет-шест линија непрекидних ровова. Већи број непрекидних ровова је олакшавао маневар браничевих снага и средстава по фронту и уједно одбрану чинио жилавијом. Даље, због могућности бочних напада и обилазака треба подепити ровове и одбранбене рејоне за вођење успешне одбране у окружењу. А да би се успорило кретање непријатељских тенкова и пешадије, и уједно ојачала одбрана, потребно је на простору између предњег краја и гребена извршити минирање пт и пш минама и израдити жичне и друге препреке.

Извођење одбране на задњим нагибима

Извођење одбране на задњем нагибу у суштини се не разликује од одбране на предњем нагибу. Наиме, осматрачи из састава група за осматрање благовремено извештавају о појави и подилажењу нападача, а снаге и ватрена средства из састава борбеног осигурања туку га и дезорганизују својом ватром. У тучењу непријатеља на предњем нагибу треба да учествују и артиљерија великог дмета и минобацачи — са привремених ватрених положаја на предњем нагибу или позади гребена.

Кад нападачеве снаге подиђу положају борбеног осигурања, оно треба да, у садејству са остављеним деловима и партизанима

(уколико ови постоје), својом ватром и упорношћу створи код нападача утисак да је на предњем нагибу предњи крај одбране. У том циљу оно се може по потреби и жртвовати, а уколико не сачекује јуриш, оно се по деловима благовремено повлачи под заштитом ватре аутоматских оруђа.

Да би се спречио покушај нападача да се прикупи ради извршења напада, остварују се унапред планиране ватре на предњем нагибу, а непокретна запречна ватра по гребену отвара се тек када непријатељ избије на гребен. Оруђа за непосредно гађање са главног положаја отварају ватру тек када се појаве погодни циљеви.

У одбрани на задњем нагибу треба да нађу најширу примену *испади и противнапади браниоца*. Први погодан тренутак за предузимање испада наступа у часу када нападачева пешадија избије на гребен, али пре но што се консолидује и среди. Тада обично код нападача настају прекиди везе, садејство је поремећено, подршка артиљерије и минобадача са заклоњених ватрених положаја постаје отежана и скоро онемогућена и јединице су прилично несређене, заморене и истрошене. Међутим, бранилац је баш у том моменту у могућности да најјачом ватром из целокупног наоружања туче непријатељску пешадију (јер се она тада веома добро види) и задржи је, а потом снажним испадом одбаци са гребена, па и са предњег нагиба. Успешни испади кинеских и севернокорејских јединица у Корејском рату, извршени у овом моменту, показали су се као врло целисходни. Други погодан моменат за вршење испада је када нападач, по заузимању гребена, крене у напад — низ падине задњег нагиба — ка предњем крају одбране. Најзад, погодан моменат је и када је нападач тучен у дубини одбране, те се у нереду повлачи ка гребену, а бранилац успе да успостави свој предњи крај одбране. Испаде у наведеним случајевима бранилац може понекад да врши само јединицама батаљона прве линије, у садејству са тенковима (ако их има).

Када непријатељ продре у браниочев положај, овај треба да га на месту продора обаспе најјачом ватром и да га противнападом уништи или избаци из положаја и одбаци преко гребена. У овим моментима нападач је физички и морално исцрпљен и материјално истрошен (а у немогућности да брзо обезбеди снабдевање муницијом и другим борбеним потребама).

Противнапад са задњег нагиба треба изводити у моменту када су се нападачеве снаге помешале са делом браниочевих снага, те је нападачева артиљерија тада немоћна да одбије противнапад. Најзад, у Корејском рату показало се корисно да се сви расположиви тенкови придају јединици која врши противнапад како би се постигао што бржи успех. У противнападима предузетим у погодним моментима лежи тајна успеха српских трупа у противофанзивни децем-

бра 1914 године против Аустријанаца у Колубарској бици, немачких успеха у појединим одбранбеним операцијама у Првом и Другом светском рату, и севернокорејских и кинеских успеха у Корејском рату.

*

Извесне предности које у неким случајевима пружа одбрана на задњим нагибима понекад су тако очигледне да се такав начин одбране просто намеће. Њу је могуће изводити, зависно од карактера земљишта и других околности, у склопу одбране сваке, па и најмање јединице. Али, и ова одбрана има својих недостатака, те је не треба користити у свакој прилици и по сваку цену, већ само када се покаже да је потребна и целисходна.

Пуковник **ФРАНЦ ИНКРЕТ** и
потпуковник **ИВИЦА ЈАКЕЛИЋ**

УПОТРЕБА АРТИЉЕРИЈЕ У ОДБРАНИ У УСЛОВИМА АТОМСКОГ РАТА

Појава нових борбених средстава неминовно повлачи за собом допуне и измене устаљених тактичких принципа, које су утолико веће уколико су та нова средства моћнија. Пошто појава нуклеарног оружја претставља велики скок у развоју наоружања, то је очевидно да ће она изазвати одговарајуће промене како у систему наоружања и организациској структури оружаних снага, тако и у ратној доктрини и свим гранама ратне вештине, јер погледи на вођење рата претежно базирају на могућностима ратне технике.

Полазећи од претпоставке да би у евентуалном будућем рату и нападач и бранилац располагали нуклеарним оружјем, ми ћемо се у овом чланку задржати само на проблему употребе артиљерије у одбрани у условима атомског рата, разматрајући основна питања која у њега задиру изузев противтенковске одбране која изискује обраду у посебном чланку.

Улога класичне артиљерије у одбрани и њен значај у будућности

Постоје врло разнолика гледишта о употреби артиљерије у одбрани у условима атомског рата, која се крећу између две крајности од којих је једна да класичној артиљерији нема места на „атомском бојишту“, а друга да ће њена улога остати непромењена. Ми сматрамо да ће класична артиљерија и у условима атомског рата задржати своју досадашњу улогу, наравно, са извесним изменама и допунама у начинима употребе.

Нуклеарно наоружање, по нашем мишљењу, неће утицати на опште задатке које артиљерија, било класична или атомска, има да решава у одбрани. Ови ће се задаци састојати у свим ситуацијама из непосредне и опште¹⁾ подршке пешадије и оклопних јединица од стране артиљерије.

Организација одбране у условима атомског рата зависиће, као и досад, у првом реду од вероватног дејства нападача. У условима атомског рата, по свему судећи, напад ће се најчешће изводити из

¹⁾ Под општом подршком подразумевамо ону коју врши артиљерија под непосредном командом дивизије, корпуса и армије (ДАГ, КАГ, ААГ).

подилажења са широких концентрациских просторија, усклађеним покретима свих јединица, ка отсецима изабраним за пробој. Задржавање²⁾ јединица на полазном положају биће кратко и зависиће од многих околности као: комуникативности у зони подилажења, начина извршења припреме напада и њеног трајања (припрема нуклеарним пројектилама, авиоприпрема, артприпрема и комбинација ових), величине и техничке опремљености јединице која изводи напад итд.

Захваљујући огромној моћи нуклеарног оружја ватрена припрема напада биће релативно кратка (20—30 мин.) и после тога ће уследити снажни и муњевити напад у циљу што бржег пробоја главног положаја и што потпуније експлоатације ефекта атомских експлозија. Према томе, поред нуклеарног оружја, нападач мора располагати и класичном артиљеријом коју ће употребити за неутралисање главног положаја браниоца и циљева у дубини који нису могли бити обухваћени атомским експлозијама, као и за непосредну подршку јединица при пробоју главног положаја и у борбама за што брже избијање у зону неутралисану атомским експлозијама. (Ако је атомска припрема извршена на предњи крај браниоца, онда ће овој артиљерији отпасти задатак неутралисања главног положаја браниоца.) Ово треба имати у виду и при организацији одбране у условима употребе нуклеарног оружја.

С обзиром на релативну скупоћу и ограничену производњу нуклеарног оружја, оно ће се примењивати само против рентабилних циљева и то оних чији су место и састав тачно одређени. Сем тога, иако је ово оружје моћно, његово је дејство ипак ограничено на извесну просторију, а од момента доношења одлуке за употребу па до избацавања атомског пројектила треба да прође извесно време³⁾ а, сем тога, зона растурања⁴⁾ је прилично велика. Због тога се може рећи да нуклеарно оружје (онакво какво је данас), није погодно за неутралисање циљева у непосредној близини сопствених трупа. Оно не искључује примену класичне артиљерије у борби већ се са њом допуњава. Успешно дејство захтева, поред осталог, да се најсавесније усклади дејство нуклеарног оружја и класичне артиљерије, због чега у свакој конкретной ситуацији, тек на основу детаљне анализе и процене циљева, треба доносити одлуку о томе на које циљеве дејствовати класичном артиљеријом а на које нуклеарним пројектилама.

Пешадија и тенкови (како у нападу тако и у одбрани) тражиће и убудуће ватрену подршку својих дејстава а, с обзиром на поменуте особине нуклеарног наоружања, највероватније је да ће главни терет непосредне ватрене подршке пасти на класичну артиљерију, која

²⁾ У литератури често наилазимо на мишљење да ће јединице прелазити у напад без икаквог задржавања на полазном положају, што је неприхватљиво, јер је практично неизводљиво.

³⁾ Код бацања „А“ бомбе из авиона потребно је да прође 3—6 часова, а код употребе зрна из атомског топа 1/2 до 1 часа.

⁴⁾ Зона растурања (8 Вс) за „А“ бомбу из авиона је око 1500 м, а за „А“ артиљериску гранату око 700 м.

још увек претставља најрентабилније, најтачније и најбрже средство задовољавајуће ватрене моћи, док ће нуклеарно оружје примити на себе само део задатака из опште подршке (нарочито задатака које извршавају КАГ и ААГ). Дакле, постојање класичне артиљерије имаће оправдања и у условима атомског рата, јер ће нуклеарно оружје извршавати само оне задатке који су за њега рентабилни, док ће све остале задатке из оквира опште подршке и надаље решавати далекометна (класична) артиљерија.

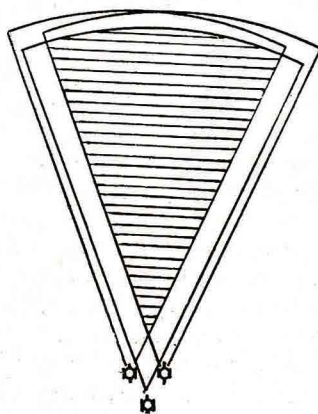
Ако бранилац не би располагао нуклеарним наоружањем, његова би артиљерија непосредне и опште подршке извршавала задатке као и досад.

Борбени поредак артиљерије у одбрани

Сви утицаји које атомске експлозије испољавају на борбени поредак артиљерије могу се формулисати принципима *растреситости, покретљивости и заштите*.

Принцип растреситости борбених поредака артиљерије при досадашњем начину образовања борбених поредака примењиван је у оној мери у којој су то захтевали обзиром сигурности и безбедности од непријатељског контрабатирања и дејства из ваздуха. Међутим, употребом нуклеарног оружја тај принцип добија нарочити значај. Према досад важећим нормама дивизиони су обично постављани на ватрене положаје (ВП) са међусобним растојањима и отстојањима од 1—2 км, а артиљериске групе од 2—4 км. Батерије унутар дивизиона постављане су на растојању и отстојању од 1 км — како непријатељско ватрено дејство не би захватило обе батерије. Међутим, у условима употребе нуклеарног оружја (пошто артиљериски дивизион претставља рентабилан атомски циљ) батерије у оквиру дивизиона требало би из истих разлога постављати на ВП са међусобним растојањима и отстојањима од 2—3 км. На сличан начин требало би решити и питање међусобних растојања и отстојања између дивизиона и артиљериских група, стим што ће њихова величина (2, 3 или можда 4 км) зависити од разних фактора као што су: количина артиљерије коју треба поставити на ВП, степен могућног инжињерског уређења ВП, балистичке особине оруђа (домет, хоризонтално поље дејства, итд.), могућности управљања ватром и сл. При томе треба имати у виду да је примена принципа растреситости артиљериских јединица у извесној мери ограничена, с једне стране, земљишним условима (јер се, начелно, артиљерија једне јединице мора поставити на ВП у зони дејства те јединице, водећи рачуна о додељеном фронту и дубини), а са друге, о могућностима управљања артиљериском ватром, како у оквиру дивизиона и артиљериских група тако и између њих, где се појављује низ проблема. Главни проблеми у овом погледу који се већ сада могу сагледати и који траже одговарајуће решење били би: концентрација ватре једног или више дивизиона на једну тачку, топографска организација земљишта, и питање везе.

При повећаним растојањима између батерија, неће увек постојати могућност да се концентрише ватра целог дивизиона на било коју тачку на земљишту у зони ширине 8—10 км, већ ће се на највећем делу ове зоне моћи концентрисати ватра само две батерије (види скицу 1 и 2). Овај ће случај бити ако се код оруђа не врши померање репова лафета. Међутим, то померање, које не претставља озбиљне тешкоће

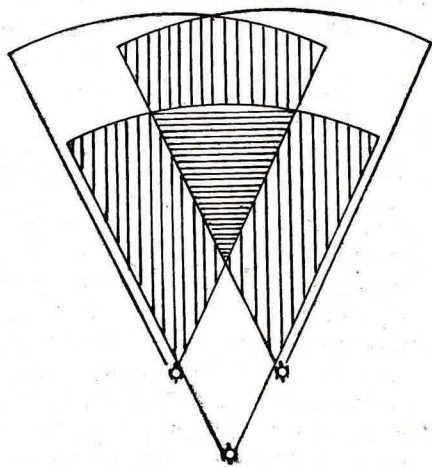

Скица 1

Легенда:
Домет 10 км
Хоризонтално поље дејства 50°
Растојање између батерија 1 км

Просторија тучена са
три батерије (28 км²)

Скица 2

Легенда:
Домет 10 км
Хоризонтално поље дејства 50°
Растојање између батерија 3 км
Просторија тучена са три батерије (10 км²)

Просторија тучена са две батерије (34 км²)

код оруђа лакше артиљерије, код средње, а нарочито тешке, претставља проблем у погледу времена потребног за промену фронта гађања батерије.⁵⁾

Повећање зоне одбране и проширење рејона ВП артиљерских јединица изазваће, несумњиво, обимније радове на топографској ор-

⁵⁾ При решавању овог проблема сукобљавамо се у доста оштрој форми са досадашњим правилима артиљерске наставе гађања (АНГ). Захтев за растреситошћу преко извесних граница у опреци је са данашњим правилима за управу ватром дивизиона и, ако бисмо хтели да на овај начин сачувамо дивизион као целину од дејства атомске експлозије, морали бисмо или пронаћи нове методе управе ватром дивизиона или у постојеће унеги извесне измене. При томе инсистирање да батерија и даље буде основна ватрена јединица не би више имало свог оправдања. Због своје обимности ово питање излази из оквира овог чланка. Но, само се може напоменути да се овај проблем јавља у блажој форми код артиљерије посредне него код артиљерије непосредне подршке.

ганизацији земљишта него досад. Пошто ће се просторије за извођење топографских радова повећати за 2—3 пута, то се овај проблем не може решити повећањем броја топографских органа (јер би то само довело до стварања гломазног апарата којим се не би смањило губитак у времену), већ применом нових метода за извођење радова (коришћење аерофотоснимача, карата 1:25.000 и сл.), конструкцијом нових савршенијих инструмената и сл. Другим речима, да би се класична артиљерија задржала на садашњем нивоу у погледу тачности и брзине отварања ватре, потребно је, поред осталог, реорганизовати топографску службу у целини.

Растресити распоред артиљерије поставља као проблем и питање везе, у првом реду жичне. Пошто се питање жичних веза и досад постављало, то сматрамо да ће се она у условима атомског рата моћи користити само као изузетно средство за везу на краћим растојањима (унутар штабова, командних места и батерија на ВП, и сл.), док ће радио веза остати основно средство везе у артиљерији.

Као што је већ напоменуто, примена растреситости ограничена је и дометом артиљерије. Досад важећи принцип, да одбрана треба да буде дубоко ешелонирана и динамична, добија у условима нуклеарног рата још већи значај и његова примена изискује повећање дубине борбених поредака. Пошто је артиљерија требала да обезбеди борбене поретке општевојних јединица на целој дубини одбране, то је оно по досадашњим начелима (у циљу повећања домета и других тактичких разлога) дејствовала и са привремених ВП. Потреба за овим још више ће доћи до изражаја у условима атомског рата, када знатно повећана дубина борбеног поретка неће дозвољавати артиљерији извршење многих задатака са својих основних ВП. Ако претпоставимо да ће дубина одбранбене зоне дивизије бити просечно око 10—15 км, дивизиска ће артиљерија (да би могла да извршава задатке непосредне подршке на целој дубини одбранбене зоне дивизије) морати да поседа неколико узастопних ВП, у складу са померањем фронта. Рејон „првих“ ВП (најближих предњем крају) био би на око 4—5 км од предњег краја и претстављао би основни ВП, а остали положаји по дубини били би наредни ВП. Веће удаљење „првих“ ВП дивизиске артиљерије од предњег краја, при дометима садањег наоружања, могло би се прихватити само кад је артиљерија пешадиских пукова (или борбених група) толике јачине да може сама у довољној мери обезбедити непосредну подршку пешадије, а корпусна или армиска артиљерија општу подршку. Исти би случај био и кад би дивизија располагала артиљериским ракетама или сличним оруђима домета око 20—30 км. Тада би уопште отпала потреба за уређењем и поседањем неколико ВП по дубини и артиљерија би се могла одмах поставити на ВП удаљене 10—15 км од предњег краја одбране. Иако се може рећи да је узастопно поседање ВП доста проблематично и скопчано са много тешкоћа, оно данас претставља једино могућно решење.

Принцип покретљивости долазио је и досад до изражаја, а огледао се у усклађивању рада артиљерије са радом пешадије и тенкова. Али, пошто ће се у условима атомског рата рад пешадије и тенкова одликовати још већом динамичношћу, то ће се и питање покретљивости артиљерије поставити у много оштријој форми него досад. Под претпоставком да ће се прикупљање снага браниоца вршити из једног ширег рејона и то по времену а не по простору, да ће се снаге само груписати у извесном моменту ради остваривања надмоћности и одмах после извршеног задатка опет разређивати да не би биле рентабилан атомски циљ, да ће одбрана бити врло динамична и базирана у првом реду на противнападима и противударима, да ће зоне одбране бити веће и по фронту и по дубини од досадашњих, да ће бранилац морати да располаже јачим и покретљивијим резервама итд., очигледно је да садашња покретљивост артиљерије (нарочито тактичка) не би у условима атомског рата задовољила. Зато све јединице, како лаке тако и тешке артиљерије, треба да су способне за брзо кретање по сваковрсном земљишту. Тај би захтев био задовољен ако би се за дејства на брдско-планинском земљишту користила претежно товарна и запрежна (брдска) артиљерија, док би за дејство на равничастом и маневарском земљишту лака и средња артиљерија требало да буду самоходне, а тешка комбинована (делом са тракторском вучом, а делом самоходна).

Важност принципа покретљивости у одбрани у условима атомског рата много је наглашавана и у иностраној војној литератури.⁶⁾

Противатомска заштита борбеног поретка артиљерије у одбрани претставља један од услова за њено успешно дејство. Поред тактичких мера у циљу заштите артиљерије од појединих врста дејства нуклеарног оружја (растреситост, покретљивост, маскирање, итд.), потребно је предузети опсежне техничке мере у циљу личне и колективне заштите послуге, а посебну пажњу треба посветити заштити инструмената и средстава везе. За послугу треба радити солидне заклоне који би, по могућству, требало да пруже заштиту од свих врста дејства атомске експлозије.⁷⁾ За заштиту инструмената треба обезбедити специјалне заштитне навлаке, а слично томе и за

⁶⁾ Тако, на пример, француски генерал Безансон у једном предавању на Вишој ратној школи Француске армије, марта 1955 године, између осталог, каже:

„Даље ће бити потребно да се до максимума развије покретљивост и маневарска способност јединица — вучних и самоходних. Али покретљивост (подвучао генерал Безансон) се не карактерише само брзином кретања на путу и способношћу кретања по сваком земљишту. Она се заснива на минималном смањењу „мртвог времена маневра“ јединице, тј. на смањењу оног времена које је неопходно за брзо отварање ефикасне ватре — времена потребног за извиђање, извршење топографских радова, поседање положаја, оријентисање оруђа и припрему гађања. А ово се може постићи само ако се наређења издају благовремено, ако се извиђање врши правилно, ако су јединице добро обучене, ако добро функционишу системи обавештавања, командовања и веза и ако је упрошћен поступак око поседања ВП“.

⁷⁾ Ударног, топлотног и радиоактивног.

заштиту средстава везе и точкова на оруђима и возилима (уколико су од гуме). Свака артиљериска јединица, почев са батеријом, треба да располаже обученим људством и потребним средствима и материјалом за деконтаминацију оруђа и инструмената. Тако исто је потребно да јединице располажу и модернијим техничким средствима (алатом и машинама) за израду заклона и осталих радова на утврђивању, који ће се у условима атомског рата изводити у много већем обиму.

Блиска одбрана ватрених положаја артиљерије и досад је претстављала приличан проблем. Међутим, у условима атомског рата, с обзиром на већу растреситост борбених поредака и велике непосредне међупросторе који знатно олакшавају инфилтрацију непријатеља, овај проблем је постао знатно тежи. Некада ће постојати могућност да се артиљериске јединице (које су у близини борбеног поретка пешадиских јединица) укључе у борбени поредак јединица које подржавају. Међутим, пошто у извесним случајевима подржаване јединице могу бити неутралисане атомским дејством, то ће бити потребно да артиљериске јединице (батерије и дивизиони) располажу са довољно сопствених средстава за блиску борбу (аутомати, митраљези, базуке, ручни бацачи, и сл.).

Избор, уређење и поседање ВП

Према досадашњим начелима, за један дивизион или групу обично се израђивао један основни, један привремени и неколико резервних, наредних и лажних ВП. Ова ће се начела, изгледа, моћи применити и у условима атомског рата за артиљерију за непосредну подршку, док ће за артиљерију опште подршке вероватно бити потребна израда већег броја основних (привремених, или узастопних) ВП, под претпоставком да ова артиљерија задржи данашње техничке особине.

Из раније поменутих разлога ватрени положаји ће се начелно морати израђивати у потпуности, са довољним бројем заклона за послугу, при чему ће код оруђа морати да буде само најнужнији део послуге, а остали ће бити у заклонима. Кад год време буде дозвољавало, ВП треба тако израђивати да буде обезбеђено кружно дејство. Пошто ће у условима атомског рата мере тајности и маскирање ВП, а посебно израда лажних ВП у циљу навлачења атомских удара, имати прворазредни значај, то изгледа да садања техничка средства, предвиђена за маскирање артиљерије, неће моћи да задовоље, већ ће се морати предузети посебне мере за њихово даље усавршавање.

Начин поседања ВП који је досад био устаљен и у приличној мери носио шаблонски карактер (јер није било разлога да буде друкчији) неће се моћи примењивати у условима атомског рата. Изгледа да ће се ово питање морати посебно решавати у свакој конкретной ситуацији, при чему треба првенствено да буду задовољени услови од којих зависи благовремена готовост артиљерије. А с обзиром на

раније изнету физиономију атомског рата и потребу предузимања мера противатомске заштите, изгледа да ће се при решавању овог питања наилазити на знатне тешкоће.

Поставља се питање да ли би било целисходније да артиљериске јединице изврше поседање ВП пре него што нападач употреби нуклеарно оружје, или да се поседање врши тек после примене атомских експлозија. У првом случају било би обезбеђено брзо отварање ватре на елементе борбеног поретка нападача, али би артиљерија била превремено изложена дејству нападача. Стога би било целисходно применити овај начин у ситуацијама: када је могућно, са довољно вероватноће, предвидети правац наступања главних непријатељских снага, када време и остале околности омогућују браниоцу да изради солидне заклоне за послугу и оруђа, када постоје повољни услови за маскирање ВП и када је фронт одбране подржаване јединице релативно узан. У осталим случајевима, када ови услови не постоје, целисходније би било да артиљериске јединице изврше поседање ВП тек пошто нападач примени атомске експлозије. У овом другом случају изгледа да би било целисходно да се артиљериске јединице до примене атомских експлозија налазе у очекујућем рејону, у растреситом распореду и добро маскиране, на 3—5 км од ВП предвиђеног за поседање. Одмах после атомске експлозије ове би јединице кренуле и извршиле поседање предвиђених ВП са којих би дејствовале на нападачев борбени поредак. Колико ће бити удаљење очекујућег положаја од ВП предвиђених за дејства зависће од многих фактора, а у првом реду од могућности да се благовремено стигне на ВП и отвори ватра и земљишних услова, тј. налажења погодних места која се могу искористити за очекујуће положаје.

Изгледа да други начин поседања ВП има предности у погледу примене мера противатомске заштите, а први у погледу обезбеђења борбене готовости. Међутим, у неким ће случајевима артиљериске јединице бити сигурније на ватреним него на очекујућим положајима, те се мора изабрати онај начин поседања ВП који најбоље одговара конкретној ситуацији, водећи рачуна како о противатомској заштити тако и о могућности правовременог отварања ватре. Но, не сме се изгубити из вида да, ако се предвиђа поседање ВП после атомских експлозија, онда на ВП морају бити благовремено извршени сви радови и обављене све припреме за тренутно отварање ватре одмах после њиховог поседања, као: топографска организација земљишта, инжињерско уређење ВП, благовремени дотур муниције, извршење коректуре, итд.

С обзиром на то да је код артиљерије за непосредну подршку готовост за отварање ватре од примарног значаја, изгледа да ће она чешће примењивати први начин поседања ВП предузимајући потребне мере противатомске заштите. Међутим, код артиљерије за општу подршку (ДАГ, КАГ, ААГ) с обзиром на велике ширине фронтава и немогућност да се тачно одреде вероватна места нулте тачке нападачевих атомских експлозија, као и потребе за предузимањем опе-

жнијих мера у циљу противатомске заштите, изгледа да би било целисходно да се мањи део ове артиљерије постави на ВП пре него што нападач примени атомске експлозије, а већи део да буде у очекујућим рејонима, спреман за поседање ВП на угроженим правцима.

Досадање разматрање односи се на досад примењивану класичну артиљерију. Међутим, ако би бранилац располагао артиљериским ракетама (земља-земља) и другим сличним средствима велике маневарске способности путања и великог домета, која омогућују њихово дубоко ешелонирање, тада би и артиљерија за општу подршку могла извршити поседање ВП пре атомских експлозија.

Командовање артиљеријом

С обзиром на физиономију одбране у условима атомског рата и досадања разматрања у погледу улоге и рада артиљерије, мишљења смо да би командовање артиљеријом у одбрани у атомском рату требало да се првенствено заснива на следећим начелима: да се у оквиру једне веће јединице обезбеди што боља подршка њених потчињених јединица (начело подељености) и да се омогући лако, брзо, сигурно и гипко командовање артиљеријом (начело еластичности).

Начело сасређености (које омогућује да се обезбеди што боља подршка одређене јединице као целине и употреби што већи део расположиве артиљерије по јединственом плану), које је у условима класичног рата налазило широку примену, изгледа да се овде не би могло прихватити због карактера и начина организације и извођења одбране. Према томе, командовање артиљеријом у одбрани биће најчешће подељено, тј. општевојни командант ће један део артиљерије задржати под својом командом, а други ће придати потчињеним јединицама. Ово наравно, не би искључивало могућност да општевојни командант у извесним моментима боја (у одређено време и на одређеном месту) може сасредити ватру већег дела артиљерије (сопствене и придате), ако је ово благовремено предвиђено и ако су обезбеђене потребне везе.

Потреба гипкости и еластичности у командовању артиљеријом у одбрани у условима атомског рата лепо је илустрована речима једног француског војног писца⁸⁾ који каже „да се сада више не поставља питање да ли централизација или децентрализација, него једно и друго“. Може се слободно рећи да организација артиљерије треба да омогући њено несметано прилагођавање свакој борбеној ситуацији тако да се са једног начина командовања може прећи на други без великих потешкоћа и негативних последица по динамичност дејстава на бојишту. Најзад, командовање артиљеријом мора обезбедити и брзо прикупљање и поновно ангажовање артиљериских јединица, које би биле у већој или мањој мери захваћене атомским експлозијама.

⁸⁾ Генерал француске армије Безансон у предавању марта 1955.

Груписање артиљерије

Груписање артиљерије мора бити и у условима атомског рата у складу са груписањем осталих снага, а у првом реду пешадије. Оно ће се и у овим условима остварити поделом расположиве артиљерије (на део који задржава у руци општевојни командант и део који додељује потчињеним јединицама) и њеним формирањем у *артиљериске групе*. Исто тако сматрамо да ће и у условима атомског рата принцип масовности артиљериске ватре (па, према томе, и обједињавање више артиљериских јединица под једном командом) имати оправдања ако се примени у границама које неће бити кочница динамичности борбе. Према томе, мишљења смо да би груписање артиљерије у одбрани у условима атомског рата требало вршити по следећем:

пуковске артиљериске групе (ПАГ), односно артиљериске групе борбених група, образовали би по потреби команданти пешадијских пукова; односно борбених група, а врло ретко команданти дивизија. Њихова јачина, састав и задаци били би као и досад (непосредна подршка одбране пука, односно борбене групе);

дивизиске артиљериске групе (ДАГ) образовале би команде дивизија са улогама и задацима као и досад. Међутим, с обзиром на повећану дубину одбранбене зоне дивизије, у састав ДАГ-а требало би да уђу оруђа већег калибра и домета него досад (од 15 и више км), а с обзиром на повећану ширину фронта одбране дивизије и задатак ДАГ-а, често ће бити потребно да се ДАГ подели на подгрупе (према броју пукова односно борбених група у првом ешелону дивизије), уколико предвиђена јачина артиљерије у саставу групе то буде дозвољавала;

корпусне (КАГ) и армиске (ААГ) групе образовале би се искључиво од артиљерије и артиљериских ракета (земља-земља). При томе, с обзиром на велике ширине фронтита, ретко би се образовале ААГ. Класична артиљерија не би, по нашем мишљењу, долазила уопште у обзир за образовање ААГ, а ретко би се користила и за образовање КАГ.

Ешелонирање артиљериских група требало би да буде на већој дубини него досад. То се нарочито односи на ДАГ и више групе, уколико буду располагале артиљеријом одговарајућег домета.

Управљање артиљериском ватром

Као што смо већ напоменули, у одбрани ће у условима атомског рата управа ватром претстављати велики проблем, како за артиљерију непосредне тако и за ону опште подршке. Да би се овај проблем могао што боље сагледати, ми ћемо се, поред већ изнетог, укратко осврнути на извесна начела којих би се, по нашем мишљењу, требало придржавати при тражењу решења овог проблема.

Начело изненађења захтева да се управљањем ватре обезбеди изненадно и тачно дејство на циљ. А то се може постићи: благовре-

меном припремом ватре (уз избегавање примене сваког шаблона), погодним начином припреме елемената и извођења коректуре, прикривањем и маскирањем борбеног поретка артиљерије и сличним мерама чије је извођење скопчано са приличним потешкоћама. Ако се има у виду да ће се циљеви у атомском рату брзо појављивати и брзо ишчезавати, да ће припремни период бити врло кратак, а дејства у току напада врло динамична, да ће време за поседање ВП и припрему почетних елемената бити врло кратко, а борбени поредак растурен на већој просторији и, најзад, да ће бранилац морати да рачуна са дејством атомских експлозија по борбеним порецима своје артиљерије, онда ће бити јасно на какве ће све потешкоће наићи управљање ватром артиљерије у овим условима, а посебно остварење начела изненађења. Да би се ово начело ипак остварило потребно је, пре свега, до максимума скратити време за поседање ВП и време за припрему и извршење гађања. Да ли ће се то моћи постићи усавршавањем досадашњих начина и метода рада или ће се морати тражити нова решења, не може се засад дати одређен одговор, али је јасно да успешно решење захтева борбу за време, брзину и тачност. Сем тога, служба извиђања свакако ће се морати појачати, планирање артобезбеђења одбране побољшати, а нарочита пажња ће се посветити подели ватре по циљевима између класичне и атомске артиљерије.

Начело масовности и сасређености захтева остварење масовног дејства на важне циљеве уместо растурања ватре на једновремено извршавање великог броја мање важних задатака. Ово се може најбоље остварити применом атомских експлозија, али се мора имати у виду да је њихова примена засад још прилично ограничена, што је још упочетку наглашено. Међутим, масовно дејство класичне артиљерије у условима атомског рата тешко ће се моћи остварити, пошто ће командовање њом, као што је раније речено, бити нормално подељено, као и зато што је појам масовности и сасређености артиљериске ватре, за класичну артиљерију данашњих балистичких и конструктивних особина, донекле везан за концентрацију артиљериског материјала, а то је опет у супротности са основним захтевом противатомске заштите. Проблем масовности ватре моћи ће се решити једино усклађеним дејством класичне и атомске артиљерије и применом артиљериских ракета земља-земља, односно променом балистичких и конструктивних особина класичне артиљерије.

Начело еластичности у управљању ватром артиљерије, које у условима атомског рата добија нарочити значај, треба да обезбеди брз пренос ватре са једног циља на други, сасређивање ватре више јединица на један циљ или једновремено дејство на већи број циљева. Да би се ово постигло потребно је обезбедити добро организовано осматрање, брзу припрему и извршење гађања, кружно дејство артиљериских оруђа, добро организовану везу, итд., а пре свега добро обучен артиљериски кадар.

Начело правремености, које се огледа у захтеву да се ватра може отворити у моменту кад је то најефикасније, има посебну ва-

жност за атомску артиљерију и артиљериске ракете. Стога, при решавању проблема управљања ватром артиљерије треба загарантовати и његово остварење.

Начело економичности захтева да се артиљериска ватра не растура на извршење задатака другостепене важности или на циљеве који се могу ефикасно тући и другим оружјем, као и да се за извршење појединих задатака одређује само онолики број оруђа и муниције одговарајућих особина колико је потребно да се постигне жељени ефекат. Растресити распоред артиљерије, тешкоће око благовременог откривања циљева, ограничене количине муниције (за класична и још више за атомска оруђа), осетљивост ланаца за дотур муниције од дејства непријатељског нуклеарног оружја и група инфилтрираних у нашу позадину, дејства атомским зрнима само на рентабилне циљеве и друге околности под којима се изводи одбрана у условима атомског рата, повећавају значај овог начела и указују на потешкоће на које ће наићи његова примена при решавању проблема управљања ватром артиљерије.

Као што је већ напоменуто, проблем управљања ватром артиљерије у одбрани у условима атомског рата врло је сложен и због своје важности заслужује посебну и детаљну студију.

Маневар артиљериских јединица

Маневар артиљериских јединица у одбрани, који је и досад наилазио на широку примену, нарочито на широком фронту, добија у условима атомског рата још већи значај. Међутим, због физиономије овог рата његово извођење биће знатно отежано. Мишљења смо да ће општа начела за маневар артиљеријом остати и даље у важности стим што ће се при разматрању овог питања морати узимати у обзир и све мере тактичке противатомске заштите.

*

Разматрања у овом чланку заснована су на гледишту да ће присуство класичне артиљерије у атомском рату бити нужно и корисно и да ће се класична и атомска артиљерија међусобно допуњавати, а у врло малом обиму и замењивати, али да садашње особине класичне артиљерије не одговарају у свему условима дејстава у атомском рату. Ову противречност покушаћемо да разјаснимо само у најкрајим цртама.

Класична артиљерија данашњих техничких особина може наћи одговарајуће место и у условима атомског рата али само са извесним ограничењима, јер би за атомски рат, више него досад, била потребна артиљерија са великим дометом, мале тежине и лако покретљива, великог поља дејства (360°) и јаке ватрене моћи. По свему изгледа да је данашња класична артиљерија у погледу ових особина

достигла свој максимум и да се од њеног даљег развоја може врло мало очекивати, пошто се развијање једне особине може остварити само на рачун друге. Ово нарочито важи за артиљерију за посредну подршку. Међутим, артиљерија непосредне подршке данашњих особина, могла би се употребити и у условима атомског рата ако би побољшала своју тактичку покретљивост (механизовала се као самоходна артиљерија) и остале особине. Засад се још не може рећи да ли би сву ону артиљерију или само један њен део требало заменити вишецевним ракетним бацачима (због недостатака које још имају та оруђа). Али када се отклоне недостаци ових бацача мислимо да би решење требало тражити у пуној замени. Основни недостатак артиљерије опште подршке је мали домет, што се, изгледа, не би могло отклонити без штете по остале особине. Зато би, по нашем мишљењу, било целисходно да се уместо даљег развоја ових оруђа пређе на артиљериске ракете земља-земља. Ово је у неким армијама већ учињено, пошто засад једино ове ракете располажу свим особинама потребним савременој артиљерији опште подршке.

ТАКТИЧКО ЗАПРЕЧАВАЊЕ У САВРЕМЕНИМ УСЛОВИМА

Да би се могла што боље сагледати улога запречавања у условима употребе нуклеарног оружја, морају се имати у виду познате поставке о вероватном утицају дејства атомске експлозије на поједине тактичке поступке и дејства у целини. Као што је познато, већина војних писаца слаже се у томе да ће дејство нуклеарног оружја изазвати измене у неким досадашњим тактичким нормама и поступцима. Поменућу само неке од ових измена које ће несумњиво исполити јак утицај и на тактичко запречавање, као: повећана растреситост борбених поредака и измењен начин њиховог формирања; већа дубина борбених поредака и организације земљишта; већа покретљивост снага и њихова способност за брзо прикупљање и поновно растурање; извођење борбених дејстава на већој дубини; масовна примена обмане, итд.

Растреситост снага по фронту и дубини, чиме се отклања опасност да јединице постану рентабилан „атомски циљ“, одразиће се и на веће ешелонирање снага по дубини, тако да ће уместо досада уобичајена два ешелона у оквиру дивизије вероватно доћи до формирања три ешелона.¹⁾

Уместо ранијег настојања да најјачи отпор супротстави на предњем крају и ту сломи нападача, бранилац ће тежити да пренесе главни отпор у дубину одбране, повећавајући дубину распореда осигуравајућих противпробојних и главних снага. Уместо тежње да снаге и средства ешелона у дубини одбране буду концентрисани на ужој просторији спремни да изврше противнапад на непријатеља који се уклони, тежиће се да убудуће буду размештени на широј просторији, али способни да се у најкраће време прикупе за извођење одлучујућег судара. Ради тога ће се ићи на повећање покретљивости трупа, што ће се вероватно постићи већом применом механизације способне за покрет по сваком земљишту и оспособљавањем путева за дејство на предвиђеним правцима. Упоредо са тим предвиђа се и смањење јединица, с тим да се смањење бројног стања надокнади повећањем ватрене моћи јединица.

¹⁾ Види: Major M. R. W. Burrows, m. c. R. A. Atomic Warfare and Infantry Division — The Journal of the Royal Artillery — април 1955.

Због величине бреша начињених атомским експлозијама и могућности масовне употребе авиодесаната, повећаће се дубина организације одбране, што ће имати нарочито одраза на организацију забрачавања по дубини. Повећањем ширине међупростора између појединих отпорних тачака и чворова одбране и повећањем отстојања између појединих положаја, створиће се могућност веће примене обмане у ширим размерама, при чему ће и лажне мере забрачавања доћи до пуног изражаја.

Све ове и друге промене у тактичким поступцима одразиће се и на забрачавање у целини (начин забрачавања, средства за забрачавање итд.). Но како је проблем забрачавања и у тактичким размерама веома широк, задржаћу се углавном на забрачавању минско-експлозивним средствима, као једном од најобимнијих и најефикаснијих средстава забрачавања у савременим условима. А да би се могле што боље видети разлике у забрачавању (улози, организацији и начину извођења) у досадашњим и новим условима, изнећу најпре у најкраћим цртама основне поставке у погледу забрачавања у условима употребе класичног оружја, уопштене на основу искуства из Другог светског рата, а то су:

Основни циљ забрачавања јесте да се непријатељу успори покрет (напад) и да се задржи под дејством најјаче ватре браниоца, носећи му што веће губитке ватром и активним дејством.

Основна средства за забрачавање су: минско-експлозивна (експлозив, разне противтенковске и противпешадиске мине) и фортификациска (дрво, бетон, гвозђе, земља, итд.), мада се за основна средства све више сматрају само прва. При томе основу забрачавања претставља систем сталних препрека, а покретно забрачавање, које се врши у току борбе покретним одредима за забрачавање (ПОЗ) и групама за забрачавање (ГЗ), претставља допунско забрачавање. При организацији забрачавања, гдегод је то могуће, бирају се положаји и ватрени систем организује тако да се могу што потпуније искористити и уклопити у ватрени систем постојеће природне препреке. Према улози појединих врста забрачавања, на основу низа уопштених искустава, усвојени су начелно односи међу средствима за забрачавање. Тако је однос између сталног и покретног забрачавања 10:1, а између минско-експлозивних и фортификациских средстава 1:1. Резерве средстава за забрачавање крећу се у границама од 10—15% средстава којима једна јединица располаже.

Забрачавање се врши на основу претходно извршене процене вероватних нападних праваца непријатеља (у припремном периоду), односно у току борбе на целој дубини одбране, повезујући стриктно систем тактичких препрека са ватреним системом. При томе се распоред средстава (односно густина забрачавања) одређује према извршеној процени вероватног дејства непријатеља, карактеру земљишта и важности појединих положаја у систему одбране. Праксом је утврђено да се проценат употребљених средстава на појединим елементима система одбране креће: 10—15% на појасу обезбеђења,

30—40% пред предњим крајем главног положаја, 15% у дубини пуковског отсека, 10—15% на резервном положају и положајима артиљерије, и око 15% у резерви и за командно место; а у оквиру одбранбеног појаса корпуса 60% на главни одбранбени појас, 30% на други одбранбени појас и 10% за покретно запречавање и резерву.

Главни је начин запречавања употреба минско-експлозивних средстава у виду минских поља, док рушења долазе на друго место. Минска поља се израђују ручно, што захтева знатне снаге и доста времена (1 пионирска чета може дању, ван додира са непријатељем, да постави 2000 противтенковских мина (ПТМ) или 4000 противпешадских нагазних мина (ППМ (н)), а ноћу, ван додира са непријатељем, 1500 ПТМ и 3000 ППМ (н), а ноћу у додиру са непријатељем 1000 ПТМ и 2000 ППМ (н). Мине су конструисане на нагазно-потезно или дириговано дејство, од којих је прво најмасовније. Активирање ових мина врши се непосредним притиском терета коме су намењене (тенк, човек).

На основу ових поставки разрађена је досадашња тактика запречавања која се примењује у свима тактичким радњама, а нарочито у одбрани.

Ако имамо у виду поменуте карактеристике дејстава у условима употребе нуклеарног оружја, као и наведене основне поставке у погледу запречавања у условима употребе класичног наоружања, доћи ћемо до закључка да ће неке од досадашњих поставки у погледу запречавања остати и даље у важности, док ће се многе од њих морати изменити. Можемо сматрати да ће и даље *важити ове поставке*:

— запречавањем ће се и у новим условима успоравати покрети и дејства непријатеља и стварати могућност да му се нанесу губици;

— при организацији запречавања и стварању система одбране и даље ће се максимално користити природне препреке које ће се ојачавати и допуњавати вештачким препрекама;

— запречавање ће се и даље вршити благовремено, на основу детаљне процене земљишта, непријатеља и времена, и то у виду сталног запречавања, а покретно запречавање служиће као допунско;

— резерве снага и средстава за запречавање и даље ће играти важну улогу и омогућаваће организацију допунског запречавања након испољеног дејства непријатеља, а служиће и за успостављање нарушеног система препрека.

А сад да видимо *које ће се од досадашњих поставки и у чему морати мењати* у новим условима.

По досадашњим гледиштима било је обавезно да тактичка минска поља буду повезана са ватреним системом. Међутим, при повећаним растојањима и отстојањима појединих елемената борбеног поретка у новим условима то ће бити могуће остварити само делимично. Минско-експлозивне препреке (минска поља) у међупросторима неће увек бити могуће уклопити у ватрени систем пешадиског оружја.

Забрачавање међупростора минско-експлозивним препрекама послужиле као средство за спречавање инфилтрације непријатељских снага или за ометање брзог продора непријатеља у дубину одбране. Ове препреке треба да самостално успоре покрет непријатељских снага, да сигналишу присуство непријатеља (нарочито ноћу) и да створе потребно време за груписање одређених снага за извршење противнапада. Међутим, минска поља у међупросторима моћи ће да буду брањена углавном само артиљериском ватром. Ради лакшег уочавања евентуалних дејстава непријатеља у међупросторима и што бржег предузимања противнапада, мораће се примењивати светлеће мине, и то вероватно у већем обиму. При томе би њихова употреба била допунска и оне би се нормално користиле као обезбеђујуће средство.

С обзиром на повећану ширину и дубину одбране појединих јединица, као и повећане међупросторе, у новим условима изгледа да ће *покретно забрачавање* добити већи значај. У тако организованој одбрани бранилац неће моћи да изради препреке довољне густине, већ ће поједине правце морати да забрачава тек кад буду угрожени, тј. када се већ буде испољио напад. Сем тога, забрачавање целог отсека (зоне) одбране једне јединице по фронту и дубини било би нерентабилно и изискивало би огромна средства. Због тога ће се забрачавати само поједини правци, па ни они неће бити сви забрачени довољном густином. Зато је очигледно да ће се у новим условима браниоцу морати створити веће могућности за примену покретног забрачавања. Но, с обзиром да ће се пред покретно забрачавање постављати нови и повећани задаци, вероватно ће се морати изменити и досадашњи карактер покретног забрачавања.

Изгледа да број људи у ПОЗ-овима не би требало знатније повећавати, јер су већ и досадашњи, знатно ограниченији, задаци инжињерије у покретном забрачавању захтевали гломазне формације ПОЗ-ова. Тако је, на пример, за ПОЗ јачине једне чете пионира, формиран по досадашњим гледањима, требало најмање 5—6 камиона. Да ПОЗ због своје гломазности не би постао атомски циљ, у покретном забрачавању би се врло корисно могле употребити машине за израду минских поља (које данас већ постоје у неким армијама), а превозне средства за забрачавање требало би вршити брзим теренским гусеничарима способним за покрет ван путева по тенкопроходном земљишту. Овако механизовани ПОЗ-ови били би у могућности да брзо запрече недовољно забрачене правце на којима се испољило дејство нападача или правце на којима су атомском експлозијом уништена минска поља. Најзад, дубина размештаја ПОЗ-ова повећала би се према повећању дубине борбеног поретка у целини.

Однос између средстава која ће се употребити за благовремено (стално) забрачавање и оних за покретно промениће се у корист покретног и могао би ићи до 1:1, тј. да количина средстава предвиђених за покретно забрачавање одговара количини употребљеној за благовремену израду минских поља. Густина минских поља у оквиру ди-

визиске одбранбене зоне вероватно се неће знатније повећавати (2000 ПТМ на 1 км фронта), али распоред средстава за запречавање вероватно ће се у већој мери изменити. Већа густина запречавања примениће се тамо где се предвиђа давање главног отпора и сламање непријатеља (на другом и трећем положају), као и на правцима вероватног напада нападачевих главних снага.

Брзина израде минских поља у новим условима добија посебан значај. Но, иако се механизованом (машинском) израдом минских поља брзина израде знатно повећава, ипак је вероватно да се неће моћи у потпуности напустити ручна израда минских поља, а нарочито на покривеном земљишту и на предњем крају у непосредном додиру са непријатељем. Механизовани начин ће наћи најширу примену у дубини одбране, нарочито ако се има у виду потреба да се главни отпор организује у дубини одбранбеног појаса. Но, поред механизације, на брзину израде минских поља утичу и поступци који се примењују при изради, као: укопавање мина, наоружавање мина и метод постављања минских поља. Брзина укопавања знатно ће се повећати коришћењем специјалних бушара (које поједине армије већ имају).

Пошто наоружавање мина треба да траје што краће време и да је што безопасније, то ће се *упаљачи*, који траже велику опрезност, а према томе и спорост у раду, у новим условима ређе користити. Тако, на пример, потезнопопусни упаљачи, који се активирају потезном жицом, вероватно ће се мање употребљавати због компликованог и спорог намештања и осетљивости на удар. Упаљач будућности мораће да буде што једноставнији и што сигурнији за руковање. А по свему изгледа и да ће промене у минско-експлозивним средствима у новим условима првенствено бити усмерене на измену упаљача.

Досада примењивани *начини постављања мина* (координантни и трасирни коноп) и уобичајени начин документовања постављеног минског поља (мина) захтевају доста дуг и спор рад, те ће морати доживети ревизију. Једино би начин постављања минских поља „стројевим распоредом“ у погледу брзине задовољавао и у новим условима, али и он има озбиљних недостатака у погледу тачности документовања тако постављених минских поља.

Даље се поставља питање да ли ће досадашња минско-експлозивна средства за запречавање бити довољно ефикасна и у новим условима. Противтенковске мине грађене су за активирање на притисак од 1 кг на см². Међутим, познато је да удар при ваздушној експлозији номиналне „А“ бомбе износи у нултој тачки 3,6 кг/см², а на удаљењу од 1 км око 1 кг на 1 см². Према томе, очигледно је да ће такве мине у новим условима имати озбиљних недостатака. Још ће неповољнији случај бити са садашњим противпешадиским минама (а нарочито потезног дејства) које експлодирају на још мањи притисак. Због тога се већ сада у литератури сусрећу извесна нова решења у погледу конструкције мина и начина запречавања (дупли упаљачи, диригована минска поља, итд.). Свакако да ће озбиљнија техничка

студија овога питања довести до задовољавајућих решења у погледу конструкције нових упаљача, који ће омогућити да се мина активирају тек након испуњења одређених услова (у вези са атомском експлозијом) или дириговано.

По досадашњем схватању *дириговано паљење* минских поља (и поред врло ефикасног дејства) имало је крупан недостатак који је минска поља лишавало врло важне функције самосталног дејства, јер је активирање мина било везано за једног човека који је имао да процени прави моменат за паљење мина или минског поља. У новим условима дириговано активирање минског поља требало би да омогући не само да се врши дириговано паљење мина (минског поља) по потреби, већ и дириговано активирање самих упаљача, чиме би се отклонио поменути недостатак.

С обзиром на распоред снага у одбрани и потребу нарастања отпора по дубини, у новим условима мора се мењати и досадашњи однос *количина забрачних средстава намењених за стално забрачавање појединих положаја* у дубини одбране. Тај би однос могао да буде: за први положај око 20%, за други око 30% и за трећи око 50% (рачунајући предњи крај и дубину сваког положаја). Сем тога, требало би имати извесну количину средстава у резерви, како је то већ изнето. Јасно је да би овај однос зависио од низа чинилаца, као: земљишта, природних препрека, идеје маневра, итд. и могао би се мењати по потреби према конкретним условима. Држећи се овог односа, средства за забрачавање у оквиру дивизије, која располаже са 20.000 ПТМ, била би приближно овако распоређена: 10.000 мина за стално забрачавање, а 10.000 за покретно забрачавање и у резерви. Притом би се од средстава за стално забрачавање употребило: за први положај 2.000, за други 3.000 и за трећи 5.000 ПТМ. У овом случају, под претпоставком да дивизија организује одбрану у зони од 15 км фронта и 10 км дубине, густина мина на 1 км² износила би: у захвату првог положаја око 65 ПТМ/км², другог око 70 ПТМ/км² и трећег око 110 ПТМ/км². Но, притоме би требало имати у виду да распоред тих средстава на појединим положајима не би био равномеран, зато што би она била више груписана на правцима највероватнијег дејства непријатеља, а и зато што при њиховом распореду треба узети у обзир и друге утицајне чиниоце: пролазност, природне препреке, итд.

Количина од 10.000 ПТМ у оквиру дивизије, намењених за покретно забрачавање, претставља велики терет за чији је транспорт потребно око 35 камиона од 3 т. Ако узмемо да би једна половина ових средстава била смештена у пољским складиштима, а само се једна половина налазила на транспортним средствима, онда би за покретно забрачавање требало имати најмање 18 камиона за транспортовање мина и најмање 8 камиона за транспортовање људства (две

пионирске чете) потребног за руковање овим минама. Према томе, у оквиру дивизије требало би образовати најмање два ПОЗ-а, од којих би сваки имао по 12—13 камиона. Очигледно је да би ово биле прилично гломазне јединице, но изгледа да би за њихово смањивање постојала мала могућност, јер основу ове гломазности чине средства неопходна за запречавање у новим условима. Брзина и ефикасност рада оваквог ПОЗ-а могли би се повећати само механизацијом и ревидирањем изнетих поступака за постављање мина.

Посебно питање у организацији запречавања у новим условима претставља *остављање пролаза* за активна дејства. С обзиром на растреситост борбеног поретка и потребу за прикупљањем јединица ради укупног противдејства, јавља се и потреба за остављањем већег броја пролаза. Ово, међутим, умањује ефикасност запречавања — ако пролази нису поседнути, а захтева много снага — ако су поседнути. Решење би се можда могло наћи у томе да се пролази остављају само на важним правцима за извршење противнапада, а да се на осталим правцима једино у моменту потребе отварају пролази најбржим начином: дозирима, чистачима мина, експлозивним путем, итд.

Искоришћење природних препрека и њихово уклапање у систем одбране добија у новим условима посебан значај због повећаних потреба за запречавањем и мање осетљивости природних препрека на атомско дејство. Но, с обзиром на велику зависност од природних услова, нема изгледа да ће се природне препреке у новим условима моћи користити у много већем обиму него раније.

Најзад, треба имати у виду да ће се у условима употребе нуклеарног оружја *припреме за запречавање државне територије, које се врше у миру*, морати да изводе обимније и солидније него досада, и да ће при извођењу борбених дејстава јединице бити у могућности да се користе и овим радовима (припреме за запречавања на најважнијим правцима и рушење најосетљивијих објеката, прелаза преко великих препрека, итд.). Ове припреме за запречавање које се врше у миру мораће бити извршене на знатно већој дубини него у досадашњим условима.

С обзиром на околност да у новим условима нуклеарно оружје неће бити употребљено свуда, већ само тамо где су за то погодни услови, очигледно је да на отсецима фронта, где је по процени мала вероватноћа употребе нуклеарног оружја, борбени поредак, па и начин запречавања, могу остати углавном исти као и досада. Ово се првенствено односи на распоред средстава за запречавање и примену покретног запречавања. Према томе, досада примењивана минско-експлозивна средства и поступци моћи ће се делом применити и у новим условима. Но, ипак, у даљем развоју запречних средстава у новим условима треба очекивати *усвајање универзалних средстава* погодних за коришћење и у једном и у другом случају.

*

И поред огромне рушилачке снаге нуклеарног оружја, која ће утицати на промену многих досадашњих тактичких принципа и норми, ипак се може са сигурношћу рећи да ће запречавање и у новим ратним условима остати важно тактичко и оперативно средство. Измене које се могу очекивати у питању запречавања првенствено ће се односити на изналажење нових запречних средстава која ће моћи да издрже дејство атомске експлозије и која ће бити довољно ефикасна у моменту када нападач покуша да искористи дејство ове експлозије. Сем тога, мораће се мењати метод израде минских поља у циљу повећавања брзине запречавања, тражећи, поред осталог, решење и у разумном увођењу потребне механизације. Најзад, густина запречавања у новим условима мораће се ускладити са системом одбране, тако да ће се тежиште запречавања пренети у дубину одбране.

Потпуковник **Mr. ph. АЛЕКСАНДАР КАТАЛИНИЋ**

УТИЦАЈ НУКЛЕАРНОГ ОРУЖЈА НА САНИТЕТСКО СНАБДЕВАЊЕ У РАТУ

Први светски рат поставио је пред војну и цивилну санитарску службу дотада непознату проблематику, која је настала употребом бојних отрова. Други светски рат наметнуо је нове задатке који су условљени огромном деструктивном моћи нуклеарне енергије. Зато могућност употребе нуклеарног оружја у евентуалним будућим сукобима императивно налаже предузимање специфичних мера заштите.

Да би војна санитарска служба могла користити сва нова медицинска средства за заштиту или излечење рањеника и болесника у случају употребе нуклеарног оружја треба непрекидно пратити не само развој савремене медицине него и еволуцију војно-стручних знања и откривати и студирати све могућности које настају употребом разних средстава која могу да изазову велика уништења или смрт. Неоспорно је да је за правилан рад санитарске службе веома важно и њено материјално обезбеђење.

Искуства из прошлих ратова, а нарочито из Другог светског рата, показују да потребе у санитарском материјалу прогресивно расту и да су врсте и количине материјала којим се располаже један од фактора који утиче на организацију и тактику санитарске службе као целине. Може се очекивати да ће сви радови и задаци санитарског снабдевања, који су обављани у ранијим ратовима, остати и у рату у коме би било употребљено нуклеарно оружје, али свакако са извесним променама и допунама, јер су се санитарска материјална средства, и по асортиману и по количини, по намени предвиђала за лечење живе силе углавном од повреда проузрокованих класичним наоружањем (као што су и све остале радње вршене и планиране у оквиру дејства тога наоружања). Очигледно је да би примена нуклеарног оружја наметнула нове задатке не само у погледу обезбеђења нових санитарских материјалних средстава, него и у погледу начина његовог чувања и употребе.

Снабдевање уопште, па и санитарско, имаће у будућем рату веће потешкоће него што их је имало у досадашњим ратовима, тако да ће се морати уложити велики напори ради његове заштите од већег уништења. Сигурно је да ће индустриски објекти, складишта, саобраћајно-транспортна средства, као и најважнија материјална база за вођење рата, бити важни циљеви непријатељских напада, тим пре

што су лако уочљива и прилично непокретна, тако да их је тешко заштитити. А да би се ови објекти, који претстављају основне елементе сваког снабдевања, па и санитетског, што боље сачували, потребно је да се на време предвиде све могуће мере за њихову заштиту.

Правилно санитетско снабдевање може се постићи ако се примени онај систем снабдевања који омогућава брз и несметан дотур, односно евакуацију, ако се обезбеди исправно функционисање санитетских снабдевачких установа (санитетских складишта), ако се изврше правилни прорачуни санитетског материјала и одреде одговарајући нормативи, и ако санитетска ратна опрема одговара намењеној сврси.

Снабдевање санитетским материјалом у рату треба вршити централизовано, тј. према налозима које ће управно-снабдевачки органи издавати својим извршно-снабдевачким органима. Овакав систем снабдевања санитетске службе је потребан и једино могућ не само због специфичности санитетских материјалних потреба, него и због других разлога. Тако, на пример, исправност санитетског материјала мора се обавезно стручно прегледати пре но што се пошаље на употребу (таква стручна контрола захтева специјалистички кадар, специјалне услове рада и материјалну базу); велики део овог материјала мора се конфекционирати, односно прерадити, па тек онда слати на употребу; паковања се морају стручно препакивати у амбалажу погодну за употребу у јединицама и установама; поједине врсте овог материјала имају одређен рок трајања, тако да су за дуже чување потребни специјални услови; употреба неких врста овог материјала предвиђена је за одговарајуће санитетске установе према врсти озледа за које су оне специјализоване. Најзад, мора се рачунати да ће део важног потрошног санитетског материјала бити увозног карактера; а увоз је условљен развојем медицине и природних наука, тј. непрекидном појавом нових средстава за лечење. Према томе, централизовано снабдевање више погодује правилном избору, набавци и расподели овог материјала без кога санитетска служба не може исправно обављати своје задатке, јер се ради о лековима који се свакодневно троше.

Централизовано снабдевање санитетске службе (које се примењује и у страним армијама) треба задржати и у условима употребе нуклеарног оружја, без обзира на потешкоће које такав систем мора изазивати у савременом рату. Зато не остаје ништа друго него да се те тешкоће отклањају децентрализацијом мреже извршно-снабдевачких органа, односно формирањем већег броја складишта са мањим количинама материјала.

Постоји мишљење да се ово може постићи на два основна начина:

а) да се санитетско снабдевање врши искључиво *помоћу војно-територијалних санитетских снабдевачких органа и установа* преко којих би се санитетски материјал дотурао директно јединицама и установама (болницама) оперативне армије, тако да не би било потребе за санитетским складиштима оперативне армије, јер би њихову улогу

у потпуности преузели војно-територијални санитарски снабдевачки органи са оспособљеном и широко распрострањеном мрежом војно-територијалних санитарских складишта; и

б) да се санитарско снабдевање врши преко санитарских складишта оперативне армије (корпус-армија), стим што би се максимално користила и војно-територијална санитарска складишта. Зато се предлаже да се у војно-територијална складишта још за време мира ускладишти један део ратне резерве санитарских материјалних средстава из посебних ратних складишта, да би послужио као резерва за формирање искључиво санитарских складишта оперативних јединица. Другим речима, резерве ратног санитарског материјала чувале би се и у војно-територијалним санитарским складиштима. Тиме би се омогућило смањивање количине материјала у санитарским складиштима оперативних јединица, али би се истоветна количина санитарских ратних средстава у исто време смештала у војно-територијалним санитарским складиштима. Тиме би се обезбедила децентрализација материјала и повећала покретљивост складишта оперативних јединица, јер би се смањила количина материјала који се налази у једном таквом складишту. Међутим, количина материјала се тиме не смањује него се врши његова расподела на друга складишта, а то се уствари и жели постићи.

Сматра се да материјал који се за потребе рата чува у војно-територијалним складиштима не треба смештати по врстама материјала (завојни материјал, лекови, итд.) него по групама (одељцима), тако да се у случају рата материјал може распоредити према мобилизациском плану све до војних отсека. На тај би начин највећи део државне територије био обухваћен и обезбеђен мрежом санитарских складишта.

Иако су оваквом организацијом материјална средства максимално растурена, ипак је организацијски омогућено снабдевање и санитарско-материјално збрињавање болесника и рањеника. Осим тога, извори снабдевања се приближују јединицама и установама, тако да се много добија у брзини дотура, а и количине материјала у складиштима оперативних јединица могу се свести на заиста потребну меру. Очигледно је да се тако смањена материјална средства могу боље и лакше заштитити и да се њима може брже и лакше маневровати.

Оваква организација санитарског снабдевања омогућава хитно дотурање санитарског материјала на угрожено место не само из најближег складишта оперативне јединице, него и из свих околних војно-територијалних складишта. Ако се потсетимо колико је материјала потребно за обезбеђење озлеђених од једне номиналне атомске бомбе (20 КТ), бачене у рејон дивизије која се налази у одбрани, може се закључити колико су ови војно-територијални снабдевачки органи важни за брзину и ефикасност дотура санитарског материјала. Ово тим више што би остале јединице оперативне армије на том сектору имале велик број губитака и водиле упорну борбу да би задржале

непријатеља који ће после употребе атомског експлозива настојати да изврши пробој и да сломи одбрану.

Материјална средства у санитарским складиштима у току рата су се углавном чувала у једној или више зграда. При томе се тежило да оне буду што ближе ради лакше координације послова. Иако су се у појединим случајевима, када је то борбена ситуација захтевала, истурали одељци (да би се обезбедио материјал) ипак је гро материјала увек био концентрисан. Очигледно је да се овакво груписање средстава не сме дозволити у будућем рату, већ је много боље да се материјал растури, односно *непрекидно чува у растреситом распореду*. То значи да се ни материјал једног ратног складишта не сме сместити у једној згради, па чак ни у оближњим кућама (истом засеоку), него по групама које су око 5 км (зона атомске сигурности) удаљене једна од друге. Јасно је да је ова даљина релативна, јер зависи од конфигурације земљишта и других околности, тако да се у сваком конкретном случају мора одређивати удаљеност и размештај група-одељака.

Да би се санитарски материјал могао правилно груписати за потребе рата, потребно је да се формацијом предвиди правилна *организација складишта по одељцима*. Тиме се омогућава да се материјал још у току мира распореди у ратна складишта и у одређен број одељака који се приликом мобилизације могу дислоцирати према ратном плану. Овим одељцима руководио би управник складишта, без обзира на то што је материјал растресито смештен. Број истурених одељака (група материјала) зависио би од броја дивизија (јединица) и установа које ово складиште треба да снабдева.

Груписање материјала треба спровести тако да се у једној групи сместе одређене количине свих врста материјала које се налазе у нормама складишта. Тако, на пример, сандуке са лековима не треба смештати заједно у исту просторију (одељење лекова), већ их треба поделити на неколико група (према броју одељака), с тим да се у свакој групи налази одређена количина тога материјала. То исто важи и за завојни материјал, хируршки потрошан прибор, итд. Ускладиштење материјала на овај начин омогућава његово боље чување од једновременог уништења. Разумљиво је да овако растресит смештај и груписање материјала по одељцима захтевају одговарајућу личну формацију у санитарским складиштима, а исто тако и солидан транспорт и добра средства везе.

Пошто се санитарска складишта, због великих количина материјала, могу тешко покретати и маскирати, па, према томе, и лакше уништавати, она се обично налазе јако удаљена од јединица и установа које се из њих снабдевају. Директно снабдевање из ових складишта у ратним условима било би јако отежано, а особито у случају употребе нуклеарног оружја, када треба хитно дотурити доста материјала ради медицинског обезбеђења великог броја озлеђених.

Коришћењем истурених одељака материјал се приближује јединицама и установама, тј. основним потрошачима, а тиме се смањује могућност прекида у снабдевању. Децентрализацијом материјала

складишта постају покретљивија, а истурени одељци омогућавају оперативнији рад и бржи дотур материјала јединицама и установама. Да би се осигурао стално растурен смештај материјала, санитарска складишта треба снабдети извесним бројем шатора, у којима би се у току операција могао смештати материјал на најпогоднијим местима, без обзира да ли се на том терену налазе одговарајући санитарски објекти. Количина ових шатора зависила би од броја одељака, а у миру би се чували уз остали материјал ратне резерве. Природно је да овакав смештај захтева појачано борбено обезбеђење и сталну готовост за одбијање евентуалних напада било ког вида.

Складишта такође треба да су снабдевена покривачима од пластичне масе или специјалног папира који би штитили материјал од радиоактивне прашине, што је баш у складиштима од велике важности. Поред тога, лабораторију складишта треба опскрбити свима материјалним средствима потребним за детекцију и деконтаминацију санитарског материјала у пољским условима.

У појединим армијама већ се налазе у употреби *санитарски комплекти* за ову сврху (комплекти лабораторија за радиодетекцију, патологију, токсикологију, итд.). Ови комплекти садрже апарате и прибор за мерење интензивности зрачења и мерење укупне дозе зрачења која је апсорбована за одређено време.

Пошто се у будућем рату може очекивати много веће оштећење санитарске технике и опреме, било би нужно да се радионице у складиштима појачају и боље опреме техничким инструментима и материјалом за оправку електромедицинских апарата и санитарске технике. Тиме би се омогућиле брже оправке и смањило притисак на производњу и дотур нових материјалних средстава.

Смештај санитарских складишта у рејонима чворишта комуникација (да би се обезбедили што бољи услови за дотур и евакуацију) требало би убудуће избегавати због њихове изложености у случају употребе нуклеарног оружја, без обзира на то што би то захтевало повећање аутомобилског транспорта. Зато је нужно не само предузимање опсежних мера за маскирање и заклањање санитарских складишта од непријатељског извиђања из ваздуха, него и обезбеђење складишта потребним транспортним средствима.

Погодним *паковањем материјала* у санитарским складиштима може се знатно повећати експедитивност рада. Зато вањска амбалажа треба да буде довољно чврста и што лакша, али да успешно штити материјал од контаминације радиоактивном прашином. Унутрашње паковање материјала мора бити у типизираним омотима који се не морају распакивати и препакивати приликом слања јединицама и установама, јер се тиме уштеђује и радна снага и време, а истодобно смањује складишни простор, пошто за препакивање не треба држати ускладиштен амбалажни материјал.

Осим децентрализације складишне мреже и растреситог смештаја материјала у самим складиштима *добро организован дотур и евакуација* могу онемогућити непријатеља да „разбије“ систем снаб-

девања. За то је најбоље да се транспортовање врши непрекидно, али постепено, тако да се камиони, на пример, при слању материјала из санитарског складишта у истурени одељак или у неку установу, односно јединицу, шаљу у малим конвојима од два до четири возила. Убрзање снабдевања може се постићи ако се при дотуру прескочи изванредан снабдевачки степен.

Повећан број мреже складишта, растресит смештај и прескакање извесних снабдевачких степена, као и већа потреба за изненадним и хитним дотуром већих количина санитарског материјала на угрожено место, захтеваће да и саме јединице и установе често шаљу своје људство и транспортна средства за пријем санитарског материјала, нарочито у оним случајевима када недостаје материјал за извршавање хитних лекарских интервенција од којих зависи живот, и када има могућности да се тај материјал добије из претпостављене снабдевачке установе.

Због веће покретљивости и самосталности јединица јасно је да ће се највећи део дотура вршити моторним возилима, првенствено гусеничарима. Међутим, не сме се занемарити ни дотур материјала коњском вучом, нарочито при слању материјала у ниже тактичке јединице које ће се често налазити на земљишту непроходном за моторна возила. Због тога израду санитарских комплеката и њихову тежину, као и паковање санитарског материјала у санитарским складиштима, треба тако подесити да се дотур може вршити и коњском вучом, а на планинском земљишту и људском снагом.

За снабдевање санитарским материјалом треба користити повратни транспорт. Због тога је нужно да се смештај пуковских превезалишта, односно ДМЦ-а, а особито истурених одељака складишта, врши у сарадњи са другим службама како би се искористиле све транспортне могућности. Овде треба споменути и снабдевање ваздушним путем, јер ће се овај начин дотура материјалних средстава много користити у савременом рату, особито приликом слања материјала из централних складишта, односно из дубоке позадине. Транспорт ваздушним путем може доћи до изражаја у санитарској служби нарочито приликом евакуације оних болесника и озлеђених којима је потребна дужа хоспитализација или специјалистичка помоћ која се не може дати на војној просторији. Међутим, транспортовање материјала на овај начин захтева специјално паковање како би се материјал сачувао приликом бацања из ваздуха, те зато још у миру треба припремити материјална средства и обучено људство за успешно обављање таквог транспорта.

Ратови новијег доба почињу без претходног објављивања, јер такав поступак пружа велико преимућство нападачу. Огромне рушилачке могућности разних типова нуклеарног оружја могу да парализују живот и највећих центара, који би у ранијим условима служили као резервоар за мобилизацију снага и средстава. Данас се сматра да ће нуклеарно оружје бити употребљено првенствено против већих објеката у позадини, са намером да се уништи материјална база не-

пријатеља. Свакако, у ове циљеве спадају и творнице које производе лекове и остали санитетски материјал. Пошто, управо, ове творнице претстављају основни извор снабдевања армије санитетским материјалним средствима, то је потребно предузети извесне мере које би онемогућиле нагли прекид снабдевања из овог извора. Ове мере предузимане су и досада организовањем заштите ових објеката од класичних оружја, а особито од бомбардовања из ваздуха. Међутим, појавом разних врста нуклеарног оружја, ове мере постају још неопходније, те их треба спроводити плански и студиозно још у време мира. Оне се састоје у изради планова за мобилизацију, односно евакуацију најважнијих фармацеутских индустријских погона, као и у спремању солидне резерве санитетских материјалних средстава која ће бити добро чувана и размештена на што сигурнијим секторима државне територије.

Месна средства претстављаће важан услов снабдевања санитетским материјалом у будућем рату, и то због огромних тешкоћа у којима ће се у ратним условима наћи веће творнице фармацеутске индустрије. Израда и прерада санитетских материјалних средстава у разним локалним радионицама, предузећима и здравственим установама за потребе армије биће врло корисне и потребне. Органи санитетског снабдевања морају рачунати на овај извор и предузимати све мере да се коришћење ових снага и средстава на време и правилно организује. Месне радионице могу се користити и за разне оправке апарата и санитетске технике, а особито за израду импровизованих средстава за потребе санитетске службе. Ова импровизирана опрема најчешће ће се употребљавати у недостатку формациских средстава и у условима када се поједина формациска средства неће моћи користити.

Као даље задатке санитетског снабдевања треба споменути и *коришћење заплењеног санитетског материјала*, јер је организовање његовог прикупљања и коришћења врло важно за правилан рад снабдевачких органа санитетске службе. Овај материјал, којим треба опрезно руковати, не сме се давати на употребу јединицама пре но што се стручно испита, јер, у противном, може бити веома опасан. Исто тако, док се стручно не испита, материјал се не сме паковати у заједничке сандуке са исправним материјалом, а треба бити веома пажљив и при распакивању сандука који су се налазили у зони контаминације да се не би загадио целокупан материјал у њима.¹⁾

¹⁾ Приликом испитивања радиоактивне загађености лекова у зони дејства атомске бомбе, која је 1953 године у Невади вршио Уред за исхрану и лекове САД, добијени су интересантни подаци. 45 фармацеутских препарата било је изложено ближе односно даље од центра експлозије (физиолошки раствори, раствори гликозе, антипиретика, екстракт јетре, морфијум, дигиталис препарати, сулфаниламид препарати, антибиотици, Кортизон, разна средства за наркозу, витамини: Д, К, В-12, инсулин, итд.). Лекови упаковани у сандуке који су остали неоштећени после експлозије, а налазили су се на удаљености од 900 метара од центра експлозије, постали су незнатно радиоактивни и могли су бити употребљени без опасности за организам. Изузетак је био код ин-

У досадашњим санитетским нормама и прорачунима нису узимана у обзир дејства нуклеарног оружја, јер се досадашња номенклатура потрошног санитетског материјала базирала на заштити и лечењу живе силе од оружја које је употребљавано у ранијим ратовима. Међутим, ново оружје са новим дејствима знатно мења и проширује номенклатуру потребних лекова, апарата, санитетске технике и сл., а број озлеђених свакако ће утицати и на промену њихових количина. Количине санитетског материјала за лечење појединих врста оштећења до којих долази у нуклеарном рату могу бити веома велике.²⁾

Зато је природно да се морају вршити *измене не само у досадашњим плановима, него и у номенклатури и у постојећим нормативима*. Разумљиво је да се ове измене не могу брзо извршити и да оне захтевају дужи организован рад, у коме санитетска служба армије мора сарађивати са цивилном здравственом службом. Ови елементи утичу и на задатке фармацеутске индустрије, јер се она још у току мира мора усмерити и развијати тако да би за рат и у рату могла извршавати постављене задатке.

Несумњиво је да ће услед употребе нуклеарног оружја бити потребне извесне измене санитетских материјалних средстава. Мењање ове опреме зависи од начина вођења рата, напретка технике и

сулина, чија је вредност деловања смањена за 10% и витамина В-12, чија је вредност деловања смањена за 50%. Протамин тинц — Инсулин остао је непромењен. Међутим, лекови који су били неупаковани, или су се налазили у оштећеним сандуцима или су били ближе од 900 метара од центра експлозије, постали су радиоактивни. Та радиоактивност трајала је и после неколико месеци. Највећи проценат радиоактивности опажен је у лековима који су садржавали Калцијум, Хлор, а нарочито Фосфор. Боце или тегле од светлог стакла постале су сасвим тамне. (Science News Letters.)

²⁾ Тако, на пример, из швајцарског часописа „Algemeine Schweizerische Militärzeitschrift“ бр. 5, за мај 1956 године, види се да је за лечење особе код које је 40% површине тела опечено, потребно утрошити 42 боце кисеоника, 9 литара крвне плазме, 12 литара крви, 25 литара серума, 4 км завоја, а за лице које је озлеђено радиоактивним зрачењем (200—400 р) потребно је дневно, у току 6 недеља, по 2 литра серума, а сваки четврти дан 250 ццм крви. Према америчким подацима, за лечење 1.000 лица озлеђених нуклеарним оружјем (термичким и гама-зрацима) потребно је у току једне недеље: 2.000 јединица (по 350 ццм) крви, 1.000 јединица (по 350 ццм) декстрана, 3.500 литара солно-гликозног раствора, 3.000 ампула морфијума и 4.000 пакета завоја.

Исто тако, према америчким подацима (Civil defense in modern War, 1951), за потпуно излечење 100 лица озлеђених топлотним зрачењем потребно је: вазелин-газе стерилне 10.000 метара, пеницилинске масти 650 кг, Пеницилина 3 милијарде АЕ, Стрептомицина 700 гр., 100 литара крви, 100 литара декстрана, 400 литара плазме, 4.000 таблета витаминских препарата, 300 литара раствора гликозе 5%, 4.000 литара физиолошког раствора за обраду озлеђених, 300 литара физиолошког раствора за интравенозно давање, итд.

Припремање резерви у САД за заштиту становништва од дејства нуклеарног оружја (Health Services and special Weapons defence — Washington, 1953) врши се по норма која на 1.000 озлеђених предвиђа утрошак следећих количина лекова за указивање прве помоћи: првих завоја 3.000, крви (плазме) 600 литара, Стрептомицина 400 гр, Пеницилина 3 милијарде јединица, завоја 6.500 комада, морфијум ампула 300 комада, шина крамерових 500, итд.

медицинских наука, као и од тактике санитетске службе и задатака који ће бити постављени санитетском особљу које рукује овом опремом на појединим санитетским етапама. За ову сврху у појединим армијама већ се израђују разни санитетски артикли, прикладни за пружање помоћи у пољским условима, као на пример: стерилна вазелин-газа у кутијама, специјалне таблете, раствори за испирање и дезинфекцију, грануле или таблете за освежавајуће напитке, специјалне навлаке за лечење опекотина, стерилни целулоидни завој (pressure dressing) и сл.

Из досадашњих искустава о деловању нуклеарног оружја на живу силу углавном је познато који су лекови потребни за лечење озлеђених и који треба да уђу у састав санитетских комплета. Још већи проблеми се јављају у количинама материјала који се налази у појединим санитетским комплетима. Количине извесних санитетских материјалних средстава које су се предвиђале у ранијим ратовима и потребе које се предвиђају у нуклеарном рату знатно се разликују, јер савремени рат захтева повећање неких врста санитетског материјала у комплетима, без обзира на дотур који се предвиђа из санитетских складишта. Међутим, ово повећање количина материјалних средстава у јединицама и установама утиче на смањење њихове покретљивости, што је од прворазредног значаја за нуклеарни рат. Због тога је потребно да се то повећање сведе на минимум, обезбеђујући што бржи и сигурнији дотур. Као што је раније напоменуто, то се може постићи приближавањем извора снабдевања јединицама и установама, односно припремом већих резерви у санитетским складиштима. Исто тако смо поменули да се *погодном амбалажом санитетских комплета* мора обезбедити што боље чување њиховог унутрашњег садржаја. Међутим, таква амбалажа још није пронађена, али се сматра да би било најбоље ако би се употребиле специјалне врсте пластичне масе, отпорне према ниским и високим температурама, док неки препоручују лимени или алуминијумски материјал. Иако би алуминијум добро одговорио по тежини, ипак је његов недостатак у томе што се топи у киселинама којима се врши деконтаминација материјала од радиоактивне прашине. (Из литературе се јасно види да је проблем проналажења погодне амбалаже веома акутан и да се на њему озбиљно ради скоро у свима земљама.)

Унутрашње паковање материјала у санитетским комплетима треба да буде такво да сви лекови, гумени и остали предмети буду упаковани у кутијама од лима или специјалне пластичне масе, отпорне на топлоту и хладноћу, да би се материјал боље заштитио од секундарног радиоактивног деловања. При руковању комплетима и материјалом који се налази у зони дејства нуклеарног оружја, а могао би бити контаминиран, треба бити веома опрезан да се не изазове накондно загађивање радиоактивним изотопима, који се као слој прашине нагомилају на спољну амбалажу комплета.

При анализи нових елемената санитетског снабдевања треба имати у виду да ће у будућем рату доћи до јаког изражаја *потреба*

за уском повезаношћу војног и цивилног санитета. Разумљиво је да се ова повезаност односи и на санитарско-материјално обезбеђење без којег се не може обављати збрињавање и лечење рањеника и болесника. Мишљења многих аутора који су писали о овим проблемима у страниј литератури своде се углавном на то да је потребно да се око већих центара или важнијих индустријских објеката још у току мира формира одговарајући број малих санитарских складишта са најважнијим материјалом за указивање прве помоћи. Из ових складишта, у случају потребе, снабдевале би се хируршке екипе за прву помоћ, станице за прву помоћ, амбуланте и болнице. У неким земљама одређене су количине и врсте материјала које треба да садрже ова складишта. Осим потрошног материјала, у њима се чувају хируршки инструменти и прибор за указивање прве помоћи. Овим складиштима у миру и рату руководи цивилна здравствена служба у заједници са санитарском службом армије. Разумљиво је да се овим складиштима, у случају потребе, може користити и армија. Тиме се индиректно повећава и њена резерва и проширује мрежа санитарских складишта, што свакако омогућава боље санитарско-материјално обезбеђење.

Из ових и осталих мера видљиво је да се већ у миру настоји да се цивилна здравствена служба што боље организује и материјално обезбеди, тако да би она обезбеђујући своје потребе истодобно била у могућности да и армији помогне у извршењу њених задатака. На тај начин се и по санитарској линији решавају захтеви савременог рата који тражи стављање у службу одбране свих материјалних, духовних и физичких снага земље. То омогућава јединствен рад војне и цивилне санитарске службе на целој националној територији.

Из свега напред наведеног види се да је за успешан рад санитарског снабдевања у савременом рату потребно обезбедити:

- растресит смештај материјала;
- децентрализацију мреже санитарских снабдевачких установа;
- коришћење истурених одељака;
- максималну употребу војно-територијалних органа у систему снабдевања и одржавање што присније везе ових органа и органа оперативне армије;
- максималну покретљивост и што већу самосталност снабдевачких установа;
- што бржи и ефикаснији дотур;
- потребне снаге и средства, а особито транспорт (копнени и ваздушни);
- изворе снабдевања који ће моћи пружити квалитетну и количински повољну материјалну базу;
- одговарајуће нормативе за материјално и санитарско обезбеђење јединица и установа;
- уску сарадњу војних и цивилних санитарских органа и њихов заједнички рад на целој националној територији.

Пуковник **ДУШАН БАЈИЋ** и потпуковник **ЈОСИП ДОБША**

УЛОГА ВОЈНООБАВЕШТАЈНИХ ОРГАНА ПРИ САСТАВЉАЊУ И СПРОВОЂЕЊУ ТАКТИЧКИХ ЗАДАТАКА

Да би један тактички задатак успешно одговорио својој намени потребно је да при његовом састављању и спровођењу, поред претставника осталих родова и служби, узму учешћа и обавештајни органи.¹⁾ Међутим, у пракси се у овом погледу приступа разнолико, при чему се понекад, изгледа, недовољно сагледавају улога и задаци обавештајних органа. Због тога ћемо покушати да изнесемо своје мишљење по овом питању, обрађујући три питања за која сматрамо да чине суштину проблема. А то су:

— улога и задаци обавештајних органа при састављању и разради тактичких задатака;

— која наставна питања из делокруга војнообавештајне службе треба у тактичким задацима обрадити; и

— улога и задаци обавештајних органа при спровођењу тактичких задатака.

I

При састављању и разради тактичког задатка треба обрадити и решити извесна питања обавештајне природе, по којима су највише заинтересовани обавештајни органи. Тако, да би један тактички задатак заиста био добро састављен, од прворазредног је значаја како ће се у њему поставити и разрадити супротна страна — „непријатељ“²⁾. Ово зато што у стварној ратној ситуацији груписање непријатеља и распоред његових снага и средстава пресудно утичу како на одлуку команданта, тако и на рад појединих органа команде и штаба, као и на рад и дејство јединице као целине. Због тога ће и правилно постављање „плаве“ стране у задатку битно утицати и на решење при спровођењу тактичког задатка.

Необично је важно да се при постављању „плаве“ стране свестрано и детаљно простудира свако питање почев од основне замисли дејства па до детаљног распореда снага, а нарочито артиљерије, по-

¹⁾ Под изразом „обавештајни органи“ подразумевамо обавештајне отсеке (одељења) штаба или њихове претставнике.

²⁾ У даљем тексту „непријатеља“ ћемо називати „плави“, а сопствене снаге „дрвени“.

задинских јединица и установа и другог. Докле ће се ићи при том детаљисању зависиће од величине јединице чија се ситуација разрађује (обично се разрађивање врши за два степена ниже) и других околности. При томе циљ који се задатком жели постићи треба ускладити са тактичким принципима дејстава „плавих“, земљишним и другим условима.³⁾

При решавању ових питања у пракси се могу, углавном, појавити три различита начина рада:

— први, да разрађивач тактичког задатка сам саставља и разрађује и „црвену“ и „плаву“ страну;

— други, да разрађивач поставља и разрађује „црвену“, а обавештајни орган „плаву“ страну; и

— трећи да разрађивач поставља и разрађује обе стране уз учешће и помоћ обавештајних органа.

Кратком анализом ова три начина рада доћи ћемо до закључка који је од њих бољи и целисходнији.

Код првог начина постоји опасност да код постављања и разраде „плаве“ стране разрађивач, услед недовољног познавања „плавих“, примени погрешне и неправилне тактичке поступке, распоред и слично. Тачно је да сваки официр, како општевојни тако и осталих родова и служби, треба да познаје како тактичко-оперативне принципе дејства непријатеља тако и његову организацију, формацију и друго, али је то познавање обично уопштено и, углавном, са мало детаља. Оно често није довољно да би се могла поставити и разрадити „плава“ страна у свим потребним детаљима — поготову не у разним могућним нијансама. За то је потребно детаљно познавати тактику, организацију, формацију, тактичко-техничке податке наоружања и опреме и многа друга питања која често нису директно везана за бојиште — а такво знање могу имати и таквим подацима располагати првенствено обавештајни органи. Према томе, ти ће органи свакако бити и најпозванији да даду своје мишљење и учествују у решавању појединих питања из ситуације „плаве“ стране.

Осим тога, треба имати у виду да главни разрађивач тактичког задатка има, обично, највише пред очима циљ који се задатком жели постићи па и нехотице настоји да по сваку цену све елементе ситуације (посебно код „плавих“ због већ поменутог утицаја који њихова ситуација има на општу ситуацију) подведе под тај циљ, те због тога може каткад доћи код „плаве“ стране до недовољно реалних, па и недовољно логичних поставки.

³⁾ Овде нећемо обрађивати питање како циљ који се задатком жели постићи утиче на поједине елементе ситуације, јер би то питање излазило из оквира овог чланка, већ само наглашавамо да при састављању и разради тактичког задатка треба у првом реду имати у виду циљ задатка и њему подредити остале моменте, па чак у извесној мери и уобичајене тактичке поступке „плавих“. Али, при томе треба решаваоцима задатка, давањем погодних података уз основни задатак, указати на евентуална одступања, како би знали да се ту ради о неуобичајеним поступцима „плавих“.

Улога обавештајних органа не исцрпљује се само у постављању и разради „плаве“ стране већ се она донекле протеже и на „дрвену“. Овде се ради и о питањима која се односе на то какву улогу и место у тактичком задатку треба дати војнообавештајној служби властите јединице, тј. како најцелисходније искористити сопствене извиђачке органе, јединице и средства за прикупљање потребних података. При томе треба имати у виду да велики број података, а ако се ради о нижим тактичким јединицама онда и највећи број, прикупљају баш пешадиске јединице.

При састављању и разради тактичког задатка треба решити и многа друга питања која задиру у делокруг рада обавештајних органа као што су: наставна питања која ће се задатком обрађивати, број часова, евентуално метод спровођења задатка и друга. Осим тога, постоји и приличан број питања мање-више техничке природе (форма обавештајних прилога и слично) која треба да реши и обради искључиво обавештајни орган. А да би он то могао најцелисходније и најправилније учинити потребно је да добро познаје не само детаље и нијансе који се односе на рад „плаве“ стране већ и како је замишљено њено будуће дејство.

Из изложеног излази да је за добро састављање и разраду тактичког задатка веома корисна помоћ и активно учешће обавештајних органа.

Код другог начина рада, тј. када главни разрађивач поставља „дрвену“, а обавештајни орган „плаву“ страну, постоји више гаранција да ће „плава“ страна бити, с обзиром на тактичко оперативне принципе дејства, земљиште и друго, правилно постављена и разрађена. Међутим, овде може доћи више или мање до неусклађености између наставног циља који се задатком жели постићи и постављеног дејства и распореда „плаве“ стране. А да би се постигла та усклађеност потребно је и „дрвену“ и „плаву“ страну истовремено и паралелно постављати и разрађивати, што се код таквог начина рада тешко постиже. Услед одвојеног постављања једне и друге стране обично се губи много времена, јер се један те исти посао мора неколико пута понављати. Тако, на пример, цео задатак (рад једне и друге стране) мора се поново проанализирати, а већ постављени распоред више или мање мењати, како би се ускладила дејства једне и друге стране. Поред тога, код таквог начина рада постоји опасност да се превиде или забораве неки детаљи који би могли да у току даље разраде или спровођења задатка доведу до делимичног или потпуног отступања појединих наставних питања од циља или до „нереалних“ ситуација, решења и сличног. Исто тако, овакв начин рада могао би у извесној мери да умањи одговорност главног разрађивача у погледу реалности задатка у целини, јер се за један од битних делова рада на задатку — постављање „плаве“ стране, не би могао осећати одговорним пошто га није ни разрађивао.

С друге стране, при оваквом начину рада обавештајни органи су сувише окупирани радом само око „плаве“ стране, што може до-

вести до недовољно солидног постављања, па у извесној мери и до запостављања улоге обавештајне службе код „дрвене“ стране. Они се притом неће осећати довољно одговорним за правилно постављање питања која имају утицај на улогу, место и рад обавештајне службе код „дрвене“ стране.

Зато сматрамо да ни овај начин рада начелно не би требало прихватити и примењивати при састављању и разради тактичких задатака.

Трећи начин сматрамо најцелисходнијим, јер он скоро потпуно отклања или бар своди на најмању меру главне недостатке и првог и другог начина рада. Код овога главни разрађивач поставља и разрађује и једну и другу страну, а обавештајни орган му непрекидно помаже у постављању питања из делокруга обавештајне службе и, према томе, активно учествује у састављању и разради целог задатка, како при постављању и разради „плаве“ тако и „дрвене“ стране. То обавештајном органу омогућује да не само благовремено укаже на евентуалне неправилности и недостатке у појединим поставкама (колико се то односи на обавештајну службу), већ и да да реалан и образложен предлог за њихово отклањање. Поред тога, обавештајни орган ће у том случају моћи лакше, правилније и са више сигурности обрадити и потребне обавештајне прилоге (шеме, изводе из разних обавештајних докумената и слично).

Сматрамо да је ван дискусије да обраду чисто обавештајних питања (састављање обавештајних прилога уз основни задатак, разраду шема и докумената, итд.) треба да врши обавештајни орган уз сагласност главног разрађивача и да је он за квалитет тог рада и одговоран. По питању обраде ситуације биће детаљније речи у трећем делу чланка, док ћемо се овде задржати само на обавештајним прилозима, посебно на онима који се односе на „плаву“ страну, јер они не само да имају директан а каткад и пресудан утицај на решење задатка, већ утичу и на остварење циља који се задатком жели постићи. Због тога сматрамо да је важно и потребно да главни разрађивач обавезно прегледа и одобри све прилоге по обавештајној служби. С друге стране, обавештајни органи су дужни да разрађивачу укажу на то шта се на основу појединих датих података, као и података у целини, може закључити у погледу „плаве“ стране, односно да укажу на степен до кога се на основу датих података та страна открива. Осим тога, мислимо да би било корисно да разрађивач, још пре израде ових прилога, упозна обавештајне органе са дозвољеним степеном откривања „плаве“ стране, који ће, поред дате опште ситуације, у највећој мери зависити од циља задатка.

II

Наставна питања из делокруга војнообавештајне службе која у тактичким задацима треба обрађивати врло су разноврсна и многобројна и у најтешњој су вези са општим циљем. Од постављеног

циља зависиће и обим у коме ће се задатак разрадити. Према томе, тактички задатак може бити више или мање потпун или непотпун те ће у њему, зависно од тога, и бити више или мање наставних питања.

Сматрамо да је пре састављања задатка потребно тачно и прецизно одредити и формулисати општи циљ задатка и општа наставна питања која треба задатком обрадити. Циљ задатка, нормално, треба да одреди надлежни старешина — командант или начелник. Исто тако, он би начелно требало да одреди и општа наставна питања (на пример, из обавештајне службе: обрадити рад штаба на процени ситуације, рад обавештајних органа на прикупљању података, итд.). Према томе, разрађивачу би остало да, у духу циља задатка, већ постављена наставна питања разради и детаљнише односно и да их одреди ако то није учињено. Стога он треба да се консултује са претставницима свих родова и служби па, према томе, и са обавештајним органима.

Пошто су наставна питања разноврсна и многобројна, то ћемо овде покушати да набројимо само нека од могућних из делокруга обавештајне службе. Тако:

Ако се задатком обрађују нападна дејства, онда се у погледу извиђања и обавештајне службе могу појавити следећа питања: рад извиђачких органа на прикупљању података за време подилажења, организација обавештајне везе за време подилажења, организација осматрања по избијању пред предњи крај непријатељске одбране и за време припремног периода, рад на припреми за упућивање извиђачких органа у позадину браниоца, процена ситуације код непријатеља и састављање предлога по обавештајној служби, организација извиђања техничким средствима везе, организација прикупљања података по пробоју у дубини одбране, обрада појединих обавештајних докумената итд.

Ако се, пак, задатком обрађују одбранбена дејства, могла би се поставити следећа наставна питања: дејство извиђачког одреда, рад извиђачких органа у претпољу, припрема извиђачких органа за дејство у позадини нападача, организација осматрања у претпољу, на предњем крају и у дубини одбране, процена ситуације код непријатеља, обрада појединих обавештајних докумената итд.

Ако се задатком обрађују дејства у специфичним условима, онда наведена наставна питања треба комбиновати и прилагодити тим специфичностима (на пример, организација осматрања у шуми или планини, извођење упада при форсирању реке итд.).

Пошто наставних питања има много, а не могу се сва обрадити у једном задатку, потребно је да се при њиховом одређивању, поред постављеног наставног циља, добро проанализирају и све околности и постојећи услови (расположиви број часова, степен знања којим располажу решаваоци, итд.).

Наставна питања из обавештајне службе могу се везати било за фазе борбе (подилажење, припрема напада итд.), или за периоде

рада обавештајних органа (планирање, прикупљање података, обрада података и обавештавање).

Ако се наставна питања везују за фазе борбе, онда их треба за сваку фазу посебно набрајати. На пример, организација осматрања у претпољу, затим на предњем крају; или употреба извиђачке чете у току припреме непријатеља за напад, за време борбе у дубини одбране итд. У том случају ће се предвиђено наставно питање, односно рад наведених органа, потпуно и целовито обрадити само у тим фазама, док ће се у другима обрађивати друга питања. На овај се начин може у једном задатку обрадити доста велики број наставних питања из обавештајне службе, али ће сва она бити мање или више једнострано обрађена, тј. неће бити обухваћен рад наведених органа у целини односно у свим фазама борбе. Ако би се пак обрађивао целокупан рад појединих органа у свим фазама борбе, онда би дошло до монотоности и честог понављања при спровођењу задатка (пошто се ради о истим извиђачким органима чији су начини дејства слични скоро у свим фазама); на пример, када би се кроз сва обавештајна занимања у току једног задатка говорило само о осматрању или о раду извиђачке чете у разним фазама борбе. Поред тога оваквим начином рада обрадио би се далеко мањи број питања, у истом расположивом времену.

Ако се, пак, наставна питања вежу за периоде рада обавештајних органа, онда се она постављају оним редом како тече рад у обавештајном отсеку-одељењу без обзира на то о којој се фази дејства ради. На пример, питање „организација осматрања у одбрани“ односи се на све фазе борбе; или у питању „рад извиђачке чете у периоду прикупљања података“ обрађује се њен рад у свим фазама борбе, стим што се једном органу или питању у појединим фазама посвећује мање или више пажње. Оваквим се поступком обухвата нешто мањи број наставних питања, али се зато изабрана питања обрађују у целини и јасније се уочава непрекидност обавештајног рада као и повезаност раније прикупљених података са садашњим и будућим подацима, и испреплетаност прошлог са садашњим и будућим обавештајним радом.

Међутим, при оваквом начину постављања питања наилази се на потешкоће око усклађивања обавештајних питања са општим наставним која се, углавном, постављају по фазама борбе. Али, пошто ово усклађивање претставља мање-више техничко питање, то се оно и може релативно лако решити, ако се сматра да ће овакав рад бити користан.

На основу изложених добрих и лоших страна оба начина, сматрамо да наставна питања по првом начину треба давати у почетној фази обуке, тј. када се жели да се решаваоци задатка обуче у детаљима из рада обавештајне службе. По другом, пак, начину, боље је постављати их у каснијим фазама обуке, тј. када су решаваоци већ савладали потребне детаље из рада обавештајне службе, па треба да се обуче у повезивању тих детаља у једну целину.

Но, у сваком случају наставна питања из обавештајне службе треба да буду у најтешњој вези са општим наставним питањима и да их у суштини даље разрађују и детаљишу, што се никако не сме губити из вида.

Најзад се може поставити питање: ко треба да поставља и одређује наставна питања из обавештајне службе? Сматрамо да то треба да чини обавештајни официр у координацији са главним разрађивачем, а уз сагласност надлежног старешине јединице.

III

Улога и задаци обавештајних органа при спровођењу тактичких задатака могу се упоредити са онима при састављању и разради задатака. Наиме, видели смо да ако се жели да један тактички задатак заиста буде доброг квалитета и да је у њему обухваћен максимум могућних питања из делокруга обавештајне службе, потребно је да обавештајни органи учествују у свим фазама рада на састављању и разради задатка. То учешће је неопходно продужити и при спровођењу задатка.

По нашем мишљењу, сва занимања из чисто обавештајне службе (на пример, састављање предлога за обавештајну службу, обрада обавештајних докумената итд.) треба да спроводи обавештајни орган. Међутим, поставља се питање спровођења оних занимања у којима се, поред обавештајних, третирају и друга питања. Такав је случај са проценом ситуације где се сви елементи ситуације (непријатељ, властите снаге, време итд.) морају ценити у најтешњој међусобној вези. Зато ћемо у даљем излагању изнети своје мишљење о начину спровођења оваквих занимања.

И при процени ситуације могу се, као и при састављању тактичког задатка, применити три начина рада:

— први: да она занимања из процене ситуације која се односе на „плаву“ страну спроводе обавештајни органи, а остала други наставници;

— други: да сва занимања из процене ситуације спроводе само општевојни наставници; и

— трећи: да занимања спроводе општевојни наставници уз помоћ и коришћење обавештајних органа.

Ако се примењује први начин, онда цело занимање из процене ситуације треба поделити на неколико подзанимања, од којих ће нека изводити обавештајни органи, а остала други наставници. Ово ствара услове да процена ситуације не буде јединствена и целовита већ временски подвојена. То, међутим, претставља основни недостатак овог метода, јер се елементи ситуације разматрају не паралелно већ изоловано, без директне међусобне везе и утицаја једног елемента на други. На пример, при процени непријатеља, коју спроводи обавештајни орган, скоро се уопште не узимају, нити се с обзиром на карактер занимања могу узимати у обзир сопствене снаге, тј. како ће

евентуални будући распоред и дејство сопствених снага утицати на садашњи и будући распоред непријатеља и обратно, како ће садашње стање код непријатеља утицати на дејство сопствених снага. Слично је и при спровођењу занимања по осталим питањима (процена сопствених снага, земљишта итд.). Дакле, при оваквом начину рада могућно је, углавном, констатовати само чињенице, без анализе њиховог међусобног односа и утицаја — што би баш требало да буде срж процене ситуације. Ако би се, пак, код овог начина вршила упоредна анализа свих елемената ситуације, онда би се многе ствари понављале више пута, што умногоме умањује интересантност занимања и одузима доста времена. Истина, овај се основни недостатак може добром припремом наставника и погодним методом извођења занимања донекле ублажити, али се не може отклонити.

По другом начину, пошто сва занимања из процене ситуације спроводи један наставник, отклања се изолована анализа елемената ситуације и наставнику се пружа могућност да при анализи било ког питања (на пример, из процене непријатеља) истовремено анализира и одговарајућа питања из процене осталих елемената ситуације (сопствених снага, земљишта и слично). Међутим, код овог метода може лако доћи у питање квалитет анализе појединих питања из процене непријатеља и обавештајне службе уопште из разлога поменутих у првом делу чланка (због мање вероватноће да општевојни наставник познаје разне детаље који се односе на рад непријатеља, и сл.).

При примени трећег начина општевојни наставник спроводи целу процену ситуације користећи помоћ обавештајних органа, чиме се избегавају основни недостаци и првог и другог начина. Међутим, овде се поставља питање „како треба користити обавештајне органе?“ Ми сматрамо да је најцелисходније да обавештајни официри присуствују свим занимањима из процене ситуације, обрађујући посебну пажњу питањима која се односе на „плаву“ страну, као и на обавештајну службу уопште. Притом су они позвани да даду потребна објашњења, односно да траже од слушалаца објашњења ако оцене да су поједина питања неправилно изложена.

Незгодна страна оваквог начина рада је што једно занимање истовремено воде два (или више) наставника, те би се могло поставити питање надлежности у погледу руковођења часом (прекидање слушалаца при излагању, постављање питања и слично), а постоји и могућност приговора да се овим начином слаби ауторитет и потцењује знање општевојног наставника, који би и сам морао да зна оно што се тражи од слушалаца. По нашем мишљењу, питање надлежности у погледу руковођења часом не би требало да изазива никакве несугласице, јер је очигледно да општевојни наставник треба да руководи часом, да каналише дискусију, поставља питања, даје одговоре итд., а обавештајни официри као и остали наставници су дужни да раде под његовим руководством и покоравају се његовим захтевима. Што се тиче приговора у погледу „крњења“ ауторитета и

„потцењивања“ знања општевојног наставника, сматрамо да је неоправдан, јер успех у извођењу наставе не може бити ствар појединца, већ читавог наставничког колектива, који треба да примени најцелесходнији начин преношења знања. Најзад, и у једном и у другом случају сви се приговори морају избећи добром припремом наставника, њиховим међусобним договором и погодним методом извођења занимања.

Што се тиче питања „који је од ова три начина најбољи“, сматрамо да су сва три добра под условом да се примене саобразно наставном циљу у целини као и појединим наставним питањима. Тако, на пример, први метод је боље применити када је циљ задатка да се слушаоци обуче којим редом и како се цене поједини елементи тактичке ситуације, што се, обично, поставља у почетној фази обуке. На таквим занимањима прво се врши обрада података и на основу њих констатује стварно стање код непријатеља.

Други начин је корисно применити када циљ задатка није обрада процене ситуације, већ она служи само као средство и полазна база за разјашњење других питања. У том случају општевојни наставник, преко неколико постављених питања, само проверава како је схваћена ситуација и даје или тражи таква објашњења од слушалаца, који на оваква занимања морају доћи са већ индивидуално процењеном ситуацијом.

Трећи начин је боље применити када се слушаоци треба да обуче у процени ситуације у целини, што се, обично, поставља у каснијим фазама обуке, тј. када су слушаоци већ овладали проценом појединих елемената ситуације. При овој степен до кога ће се при процени детаљисати поједини елементи па, према томе, и степен „мешања“ обавештајног или других официра при извођењу занимања, зависи од циља који се проценом ситуације жели постићи, додавање обучености слушалаца као и од спреме и умешности општевојног наставника.

*

У овом чланку нисмо разматрали питање односа обавештајних органа према претставницима родова и служби и осталим органима штаба који учествују у састављању, разради и спровођењу тактичких задатака, јер то захтева детаљнију анализу и обраду. Овде бисмо хтели само да подвучемо потребу најтешње сарадње и међусобне помоћи обавештајних органа са претставницима оних родова и служби који у свом саставу имају извиђачке јединице, односно организовану обавештајну службу.

ОРГАНИЗАЦИЈА И ИЗВОЂЕЊЕ НАСТАВНИХ ЗБОРОВА

Наставни зборови, као форма обуке старешинског кадра, нашли су широку примену у првим годинама мирнодопског живота наше Армије. Они су у овом периоду одиграли видну улогу у подизању стручне спреме старешина, а претстављали су и значајну допуну наших школа у овом погледу. Доцније, нарочито после успостављања потпуног система школовања нашег старешинског кадра, појавила су се мишљења да зборови нису више тако погодна форма обуке, што је имало за последицу да се примена овога метода рада при обуци старешина у неким командама знатно смањи. Међутим, искуства неких артиљериских штабова, који су последње две године примењивали ову форму обуке, показују да су зборови остали и даље не само веома погодна форма рада за уздизање стручне спреме старешина, већ и ефикасно и рационално средство за утицање на обуку војника и целокупан живот и рад у трупи.

При овојме треба имати у виду да су зборови у периоду непосредно после рата били првенствено оријентисани на подизање стручне спреме старешина (у првом реду штабних официра), док су посредно и у мањој мери утицали на наставу и остали живот и рад у трупи. Сем тога, они су, у погледу времена одржавања и садржаја рада, били планирани из центра, што понегде није могло бити у складу са конкретним потребама трупе. Међутим, како је данас наш целокупан старешински кадар завршио основно школовање, а један добар његов део добио вишу и специјалну стручну спрему, то је очигледно да и зборови морају добити нову садржину. Њихов основни задатак, по моме мишљењу, данас треба да буде припрема старешина за рад у трупи и допуна обуке старешина у ономе што им школа, односно настава, није могла дати у одређеном периоду, а усто они треба и да пруже помоћ трупи у решавању актуелних проблема.

С обзиром на несумњиву корист од наставних зборова и потребу да они у обуци старешина добију своје право место, ја ћу изнети своје мишљење о организовању и спровођењу наставних зборова, које потиче из искустава стечених у раду једног вишег артиљериског штаба.

Наставни зборови су врло погодан метод за усавршавање старешина и ефикасно утицање на живот и рад трупе, јер се могу планирати и спровести у релативно кратком року, а усто се преко њих може и доста брзо реаговати и утицати на стање одређене службе и

уочене појаве, и на тај начин допринети решавању насталих проблема у настави, животу и раду у трупи. Они омогућавају да старешине (па и војници) смелије и еластичније прилазе појединим питањима наставе ослобађајући се релативно уских оквира које намећу наставни планови и програми. На зборовима најчешће учествују старешине заинтересоване одређеном службом, наставом или неким проблемом, те се потребни подаци о њима добијају из прве руке, а закључци са збора непосредно преносе на извршиоце. То омогућава да се и резултати врло брзо постигну и запазе. Најзад, наставни зборови могу доста допринети подизању и одржавању на потребној висини стручне спреме официра специјалиста (или оних официра који су одређени да изводе обуку код војника специјалиста), као и брзом преношењу на старешински кадар насталих измена у војној теорији или пракси.

На наставним зборовима се могу остварити различити и бројни задаци, као: прикупљање података о одређеном питању (обука специјалиста, материјално обезбеђење наставе, односи у планирању и руковођењу наставом, и др.); давање инструкција за даљи рад; прорада и уједначавање гледишта о важнијим питањима теорије, наставе и трупне праксе, која (на основу увида команде која организује збор) нису добро схваћена и савладана у трупи; упознавање учесника збора са искуствима и новинама у техници и тактици (код нас и у страним армијама), а нарочито упознавање са борбеним средствима против којих ће њихове јединице водити борбу (старешина ПТ јединица са тенковима, старешине тенковских јединица са ПТ артиљеријом и инжињеријом и др.); унапређење методике у организацији и руковођењу наставом и провера стања стручне спреме учесника, итд.

Према постављеном циљу, материји која ће се на збору прорађивати, форми рада и другим околностима, зборови могу бити различито класифицирани, као: специјални, методско-показни, итд., а према положају и функционалној дужности учесника, они могу бити на вишем или нижем нивоу. Тако, на пример, противтенковски збор може бити на нижем нивоу ако су учесници командири батерија и самосталних ПТ водова, а на вишем нивоу ако су учесници старешине ПТ јединица од команданта дивизиона до начелника артиљерије корпуса. У првом случају на збору би се прорађивала наставна питања у оквиру пт одељења, вода и батерије, као: „Избор и уређење ВП за пт оруђе“, „Уређење противтенковске тачке (ПТТ)“, „Уређење противтенковске линије (ПТЛ) пуковске противтенковске резерве (ПТР)“ и сл. У другом случају би се прорађивале разне тактичке поставке и садејство између разних елемената ПТО, као: „Организација ПТО у оквиру пешадиског пука или пешадиске дивизије“, „Рад дивизиске или корпусне ПТР“, „Улога и место ПТ самохотке у ПТО“ и сл. У погледу форми рада, у првом случају би се применила претежно методско-показна занимања (са тежиштем рада на методици), а у другом, претежно решавање тактичких задатака на земљишту и показне вежбе (са тежиштем на тактичким питањима).

У досадашњој пракси зборови су се показали као корисни у питању подизања методике уопште, а нарочито методике одређених специјалности. Тако, на пример, у неким командама су одржани четвородневни зборови са официрима који су одређени да у периоду обуке специјалиста изводе наставу са војницима — извиђачима (јер неки од њих дотада нису изводили обуку извиђача). На збору су проучене одговарајуће одредбе Наставног плана и програма и примерно извршено планирање неких тема, а потом изведено неколико методско-показних вежби уз свестрану дискусију учесника. Збор је дао врло добре резултате, јер су учесници стекли солидну основу за даљи рад, без које би се далеко теже снашли у извођењу специјалне наставе.

На сличан начин могу се организовати зборови и у јединицама. На пример, у оквиру једног пука може се организовати и извести (са војницима и свима старешинама) збор из АБХ службе или збор из инжињерске наставе, користећи за то део времена који је планом и програмом предвиђен за ове предмете, као и део резервног времена. Благодаревши пуном материјалном обезбеђењу (уз помоћ специјалних јединица инжињерије и АБХ и наставног филма), а уз солидну организацију, може се на овај начин постићи далеко већи успех у настави него прорадом појединих тема у току редовне наставе. У истом циљу јединице ПТ артиљерије могу да искористе долазак тенкова у свој гарнизон или краће заједничко логоровање са тенковским јединицама.

На наставним зборовима могу се применити различите форме рада, што зависи од циља и карактера збора. На једном наставном збору може доминирати једна форма рада, а може се применити и више различитих форми. Осврнућу се на неке форме рада које су се у досадашњој пракси успешно примењивале.

Анкета. Писмена анкета (у трајању од 1—2 часа) показала се као врло погодна форма рада при отпочињању збора. Њен је циљ да се од учесника прикупе потребни подаци о стању наставе или службе или о неком проблему, да се провери стручна спрема учесника и утврди како су се за збор припремили и сл. Она се спроводи на тај начин што се учесницима дају одређена питања на која они треба да одговоре. Отпочињање збора анкетом омогућава да се одмах уоче слабости у стручној спреми учесника или у њиховом прилажењу неком проблему и да се још у току збора предузму мере за њихово отклањање.

Применом анкете добија се доста у времену, јер се у току од 1—2 часа од учесника добију бројни подаци, док би се за њихово добијање путем усмених реферата или дискусије утрошило много више времена. Поред тога, путем анкете и дискусије, која се на основу њених резултата развија, учесници су у могућности да најбрже сазнају уочене недостатке. Најзад, врло је корисно и то што само сазнање да ће се на збору вршити примена анкета обавезује учеснике да се солидније припреме за збор.

Одговори на анкету саопштавају се учесницима писмено, одмах по извршеној анкети, или усмено на завршној конференцији. Начелно, писмене одговоре треба дати на она питања која обухватају нову или недовољно осветљену материју, као и на питања о којима нема јасних података у одговарајућим правилима.

Ради што бољег увида у ову форму рада, изнећу један пример анкете рађене на једном ПТ збору, из кога се може јасно сагледати њен садржај и корисност.

Презиме и име
 Чин и дужност
 Свршене школе

АНКЕТА

За учеснике ПТ збора одржаног у _____ 16—19 марта 1956 год.

1. — Да ли сте се возили у тенку? Јесте ли запазили нешто значајно што бисте требали имати у виду при организацији ПТО, а посебно пт ватре?

2. — Која су осетљива места на тенку и како она утичу на организацију пт ватре?

3. — Како изгледа борбени поредак тенкова НПП? (Може се претставити пртежом уз најпотребнији текст.)

4. — Која савремена пт зрна познајете (артиљериска и ручних пт средстава)?

5. — За оруђе којим је наоружана ваша јединица дајте следеће податке: успешан домет, брисани домет и пробојност на даљини брисаног домета под угловима од 30° и 60°.

6. — Има ли ваша јединица пушчани полигон, оруђе са упрегнутом пушком и сајлу?

7. — Које књиге и упути постоје за извођење обуке у гађању тенкова? Да ли их има у вашој јединици?

8. — Челни тенк који се креће управно на правац гађања прешао је растојање између два телефонска стуба за 10 секунди. Колико је претицање?

9. — Какав је, по вашем мишљењу, значај ручних пт средстава (РБ, базука, ПТ тромблон „Енерга“)? Где се она постављају у БПГЧ?

10. — Који елементи утичу на моменат за отварање ватре из пт оруђа у БПЧ? Како је ваше лично мишљење по овом питању?

11. — У шему (прилог 1) уписати тражена растојања и отстојања у метрима.

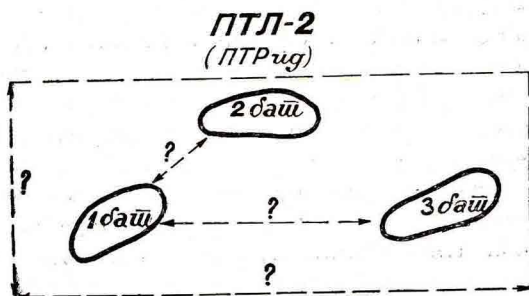
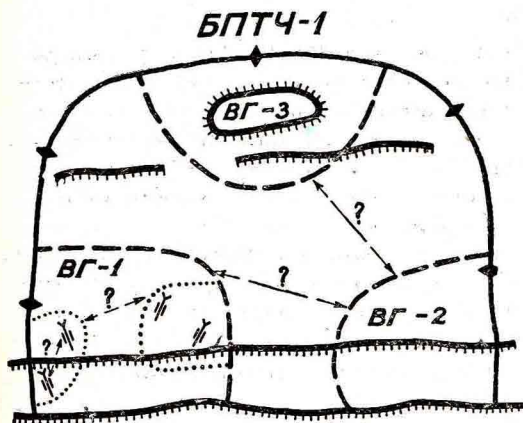
12. — Какав је однос између зоне главне запречне ватре пешадиског наоружања и зоне главне запречне ватре пт оруђа?

13. — Да ли су вам познати случај и резултати борбе ПТ оруђа II пролетерске дивизије са немачким тенковима у Петој непријатељској офанзиви приликом пробијања код Миљевина? Како се он одиграо?

(Време обраде 100 минута.)

Ако је збор на вишем нивоу, у анкети се постављају питања из руковођења и сарадње са органима штаба. Тако, на пример, у анкети збора начелника артиљерије пешадиских пукова корисно је поставити питања, као што су: „Како сарађујете са командом пука у питањима наставе у артјединицама?“, „Када се све врши чишћење артиљериске технике и како сте ово организовали у вашој јединици?“, и др.

Реферати. Као форма рада на зборовима реферати дају ширу основу за дискусију и уједначавање гледишта о разним питањима

Прилог уз питање
бр. 11 анкете

теорије, руковођења наставом и пословима који се односе на бојеву готовост јединица. Реферат обично припрема команда која образује збор, а краће реферате, о питањима достављеним у претходном наређењу за збор, могу поднети и учесници збора. Реферати могу бити и стручне садржине, са циљем да се учесници збора упознају са техничким и тактичким новинама или новим правилским одредбама. Тако, на пример, на ПТ збору се могу дати реферати са темама: „Новине у конструкцији, наоружању и тактици тенкова“ или „Новине у наоружању и тактици пт оруђа“ итд., а на збору извиђача: „Стање извиђачке службе у нашим јединицама“ или „Новине у развоју средстава артиљериског инструменталног извиђања са посебним освртом на радаре“ итд. На збору начелника артиљерије пешадиских пукова могу се дати теме: „Место и улога начелника артиљерије пешадишког пука (НАпп) у руковођењу пословима наставе и бојеве готовости артиљериских јединица пука“ или „Место и улога НАпп у припремном периоду и у току боја, а посебно о његовом односу према командантима матичног и придатог дивизиона и команданту ПАГ-а“, итд.

У дискусији поводом одржаних реферата треба да узму учешћа сви учесници, износећи по спорним питањима своја мишљења или искуства својих јединица. На крају дискусије или на крају збора

претставник команде која организује збор треба да да закључке који ће бити обавезни за све учеснике.

Решавање тактичких задатака на земљишту. Овој форми рада приступа се у тежњи да занимања на збору буду претежно практична. Оваквим радом се постиже: интензивно ангажовање учесника, најрационалније коришћење времена, очигледност у настави, примена пуног материјалног обезбеђења итд. На збору официра извиђача може се у виду решавања тактичког задатка на земљишту обрадити питање: „Организација и рад службе извиђања у артиљерском дивизиону или пуку“ или „Прикупљање и анализа извиђачких података у штабу артпука-групе“, итд. На ПТ збору могу се обрадити теме: „Организација и рад противтенковске тачке“, „Организација ПТО у одбрани ојачаног пешадиског пука“, „Рад противтенковске резерве пешадиског пука или дивизије“ итд., а на збору НАПп: „Организација и рад оруђа за непосредно гађање у нападу пешадиског пука“, итд. Искуство је показало да се овом формом рада на зборовима постижу најбољи резултати који се врло брзо осете у извођењу наставе у трупи. У току извођења задатка учесници могу бити у разним улогама, а повремено и сви у истој улози. Ради уштеде у времену поједини делови задатка могу се извести и показним методом.

Методско-показна занимања. Ова форма рада има за циљ укључивање помоћи учесницима збора у припреми и извођењу занимања код војника и побољшање методике наставе. Да би ова занимања постигла циљ, морају бити материјално потпуно обезбеђена и методски што боље припремљена. Њих обично припрема команда која организује збор, а учесницима се ставља у задатак да у слободном времену, у току трајања збора, сачине план за извођење одређеног занимања. Оваква занимања су редовно постизала циљ и учесницима служила за узор у њиховој доцнијој наставној пракси помажући им да схвате сву озбиљност и тежину припреме једног оваквог занимања, а посебно користи од пуног материјалног обезбеђења. Ова занимања за која се узимају најважније теме из изабраног предмета редовно су указивала учесницима на један од основних захтева методике, тј. да се нађе права мера у погледу обима градива које треба прећи у једном наставном часу, у чему се при обуци војника најчешће греша. Ако је збор посвећен унапређењу методике, онда оваква занимања треба да чине основни садржај збора.

Показне вежбе. Ова занимања имају за циљ да одређена наставна питања (најчешће из динамике боја) прикажу учесницима у њиховој целини. Ове вежбе треба да прикажу учесницима и материјално обезбеђење у пуном обиму које они ретко могу постићи у своме гарнизону. Поред тога, оне треба да прикажу учесницима могућности службе, рода или борбеног средства којим командују, као и против кога њихова јединица треба да се бори. Тако, на пример, на ПТ збору може се извести показна вежба са темом: „Одбијање непријатељских тенкова у оквиру једног БПТЧ“, с тим да учесници у току збора прет-

ходно обраде организацију БПТЧ, а да се у вежби појаве у појединим улогама.

Приказ рада специјалних јединица. На зборовима се могу учесницима приказати и специјалне јединице (ново наоружање, техничка средства и разне организације) — али је то могуће само при изузетно повољном материјалном обезбеђењу. Тако, на пример, учесницима ПТ збора може се приказати: рад тенкова, дејство појединих пт средстава (ручних бацача, бестрзајних оруђа, пт тромблona „Енерге“, бацача пламена), пт ров (ескарпа и контраескарпа), пт стубови, жежеви и сл. На збору официра извиђача могу се приказати поједина средства артиљериског инструменталног извиђања укључно са радарима, и сл. Овом приликом треба истаћи могућност сваког од ових средстава и време потребно за његов развој, односно израду. Зборови овакве врсте могу бити од велике помоћи у уздизању стручне спреме резервних официра.

*

Да би се време на збору што рационалније искористило и сачувало интересовање, активност и свежина учесника, потребно је да се припреме за збор што солидније изврше. Њих треба отпочети благовремено (најмање два месеца пре почетка збора). Све радње које ће се приказати учесницима збора треба благовремено испробати и извршиоцима оставити довољно времена за евентуалне исправке. Ако су у питању методско-показна занимања, она се могу у току припреме збора и више пута поновити — све док се не постигне потребан квалитет.

При организацији збора треба решити низ питања од којих ћу поменути најважнија:

Циљ и време трајања збора. Као што је већ напоменуто, наставним зборовима могу бити постављени различити задаци. При томе се на једном збору најчешће решава више задатака, чиме се најрационалније искоришћава расположиво време. Према главном задатку одређује се и основни циљ збора (методски, организациони, за упознавање са новинама у техници и тактици итд.).

Време трајања збора одређује се према циљу збора и броју и обиму питања која се на њему желе прорадити. Искуство је показало да један збор, начелно, не треба да траје дужи од 6 дана, јер се у овом времену може постићи високи интензитет рада без бојазни да ће наступити замор и опасти интерес учесника. Исто тако зборови не би требало да трају мање од три дана, јер се за овако кратко време не би исплатили издаци око доласка и повратка учесника.

Програм и распоред рада на збору. Пошто се постави циљ збора и одреди време његовог трајања, саставља се програм збора. При томе се најпре одабирају питања која ће се на збору обрађивати, а затим се одређују форме рада. Према садржини појединих наставних питања одређује се време за њихову прораду, и најзад се саставља распоред рада. На овај начин оформљен „Програм и распоред рада на збору“ даје се учесницима одмах по доласку на збор. (Види пример на следећој страни.)

ПРОГРАМ И РАСПОРЕД РАДА

збора начелника артиљерије пп на дан 7, 8 и 9 марта 1956 г.

Датум и дан	Време	Место	Садржај рада	Ко руководи или рефереше	Напомене за руководство и учеснике
7. III - среда	7.30— 9.00	учионица	анкета	сви учесници дају писмен одговор	у 14.30 руководство збора даје учесницима задатак за показно занимање
	9.15—12.00		реферат и дискусија о теми: „Место и улога НА пп у руковођењу пословима у вези са наставом и бојевом готовости арт. јединица пука“	референт... у дискусији учествују сви учесници збора	
	12.15—13.45		дискусија о теми: „Улога и место НА пп у припремном периоду и у току боја“	учествују сви учесници збора	
	14.00—14.30		закључци из дискусије и упутства за даљи рад	референт... (претставник команде која је сазвала збор)	
	у слободном времену	по одлуци учесника	развија се и оформљење плана за методичко-показно занимање (према добијеном задатку)	сви учесници збора	
8. III - четвртак	8.00— 9.45	у кругу	методско-показно занимање са дискусијом	занимање изводи... у дискусији учествују сви учесници	полазак испред Дома ЈНА у 7.15, у кругу... учесници предају своје р-дове за показно занимање, у 12.30 руководство предаје учесницима тактички задатак у 14.15 повратак са места које ће се на земљишту одредити
	10.00—12.30	на земљишту	приказ организације великог секторног полигона и рада на њему	мајор...	
	12.30—14.00		лично извиђање НА пп по тактичком задатку из теме: „Планирање и организација рада ОНГ у нападу пп“	сви учесници збора	
	у слободном времену		по одлуци учесника	припрема учесника за излагање предлога НА пп, ком. рекогносцирање НА пп, организацију рада ОНГ (у улози к-дира подгрупе ОНГ), израду плана-шеме ОНГ	
9. III - петак	8.00—12.00	на земљишту	прорада тактичког задатка из теме: „Планирање и организација рада ОНГ у нападу пп“;	ппуковник... ----- (сазивач збора)	полазак испред Дома ЈНА у 7.15 час., у 12.00 учесници предају план-шеме ОНГ у 14.15 повратак из круга....
	12.30—14.00	у зборници	ком. рекогносцирање НА пп; организација рада к-дира подгрупе ОНГ и садејство са пеш. стар. закључци о раду на збору и упутства за даљи рад у трупи		

Учесници збора. Када се ради о збору посвећеном вршењу одређене функционалне дужности, избор учесника је лако извршити. Међутим, ако се ради о обради питања која се тичу већег броја старешина (на пример ПТО), избор учесника је теже извршити, јер се питање односи на старешине од најнижих до највиших чинова. Зато је у оваквим случајевима потребно поделити учеснике на 2—3 групе, обухватајући у свакој од њих старешине које се налазе на сличним дужностима. При томе зборовима на нижем нивоу треба да присуствују и они руководиоци који посредно руководе одређеном наставом или су одговорни за послове који се на збору обављају. На пример, на ПТ збору, на коме су учесници командири ПТ батерија и начелници артиљерије пп, треба да учествују и начелници артиљерије дивизија. Ово би било и једна гаранција више да ће се закључци са збора једнообразно спроводити у трупи.

Најзад, да би се искуства са зборова преносила и на друге команде, корисно је да зборовима присуствују и претставници других команди.

Материјално обезбеђење збора. Већ је истакнута важност солидног материјалног обезбеђења збора, које има вишеструки значај. Пре свега, учесницима се пружа могућност да упознају разне врсте и моделе помоћних учила и уведу их у наставу код својих јединица. Затим, могу да виде далеко потпуније материјално обезбеђење но у редовној трупној настави. Најзад, многе елементе материјалног обезбеђења учесници могу видети једино на оваквим зборовима.

Документација. При организовању сваког збора морају се обрадити извесна документа, као: глобалан план збора (циљ, учесници, време, место, материјално обезбеђење, потребан кредит), програм и распоред рада, претходно наређење, итд. Затим, према врсти и циљу збора треба припремити сва потребна документа, као: анкету (и одговоре на њу), тактички задатак, реферате, план методско-показних (или показних) вежби, план материјалног обезбеђења, разне помоћне материјале (секције, скице, шеме и таблице) итд. Најзад, корисно је припремити лекције и друге материјале о одређеним питањима која ће се на збору прорађивати, а првенствено о новим или недовољно обрађеним питањима у расположивим правилима и литератури. Претходно наређење за збор треба издати благовремено, тако да га учесници приме најмање месец дана пре почетка збора (да би се обезбедило учешће свих позваних и спречило њихово отсуство из команде у време збора). У њему се оријентирно износе најпотребнији подаци (циљ и време збора — декада у месецу —, учесници, питања о којима ће се дискутовати, материјал који учесници збора треба да прораде до доласка итд.).

Приликом указивања на материјале које учесници треба да прорачунају до почетка збора, треба навести не само разна правила и упутства, већ и ширу литературу (часописе, билтене, разне брошуре итд.).

У извршном наређењу, које учесници треба да приме најмање 5 дана пре почетка збора, треба прецизирати време трајања збора, време и место јављања учесника и шта од спреме треба да понесу.

Завршна конференција. Начелно, на крају сваког збора треба одржати завршну конференцију на којој ће руководство збора дати закључке о току и успеху збора (а посебно о нејасним и спорним питањима), као и упутство за даљи рад. Ови закључци, који треба да буду аргументовани како материјалима са збора тако и подацима са којима се од раније располаже, треба да послуже као основа за даљи рад који је у вези са питањима која су се на збору обрађивала.

Најзад, треба захтевати од учесника да по повратку у своје команде реферишу својим претпостављеним о раду збора, донетим закључцима и примљеним упутствима за рад. Сем тога, корисно је да команда која је организовала збор, по његовом завршетку, писмено обавести потчињене команде о резултатима и закључцима збора уз наређење да се учесницима збора укаже пуна помоћ у спровођењу ових закључака.

Генерал-мајор **ВУКАШИН МИЉУНОВИЋ**

Шасен: ИСТОРИЈА ДРУГОГ СВЕТСКОГ РАТА

Други свјетски рат, тај бурни исјечак историје нашег вијека, чини сплет оних догађаја чију обраду са интересом прима данашња читалачка публика. Није мала потражња мемоарске литературе која се бави збивањима у овом рату. Тражени су и публицистички радови на те теме. А да се и не говори о томе да су са интересом примљена и многа литерарна дјела која описују догађаје из тог најкрвавијег збивања у људској историји. Такав интерес савременог читаоца имао је реципрочном дејство на издаваче који су, особито на Западу, потражили и нашли широк круг разноврсних обрађивача, писаца разноврних прозних састава са темама из Другог светског рата и о њему.

Књига „Историја Другог светског рата“ од француског генерала Шасена једна је од многих које се баве сличном темом, али само по тематици. Иначе, књига је једна од малог броја оних које говоре о свима догађајима који су се збивали у току Другог свјетског рата. Шасен је успио да буде међу првима који су покушали да даду и дали срећен преглед тих догађаја. А у издањима „Војног дела“ то је једина књига ове врсте. Значај тога рада и корист од њега су вишеструки. То је, прије свега, систематизован и врло потпун преглед догађаја од почетка до краја тога рата. По томе је ова књига дјело које се не може оставити када се прочита. Њоме се читалац може служити. Погодан редослед излагања догађаја на свима попрштима свјетског ратишта са богатим и срећеним подацима даје дјелу значај корисног и практичног приручника. А када се читалац увјери да је све то казано течним стилем и лијепим језиком, онда постаје још задовољнији. Треба истаћи и то што се аутор није дао занијети крупним догађајима и рјешавајућим биткама и потезима државника. Трудно се да наведе или макар спомене и оно што су многи писци сматрали ситнијим догађајима, тако да није остао само на разматрању потеза великих сила. Нашао је мјесто и за мале земље. Због тога је „Војно дело“ (Војна библиотека — инострани писци) свакако учинила велику услугу читалачкој публици кад је, крајем 1955 године, у коректном преводу пуковника М. Перишића, издала ово значајно дјело, које много помаже да се и остала дотада преведена мемоарска дјела пуније и боље могу искористити.

По карактеру и изразу дјело спада у војну историографију. Захваљујући начину писања и садржају, књига је од интереса не

само за војнике, већ и за све оне који се у било ком облику и обиму занимају Другим свјетским ратом.

И када покушавамо изнијети утиске о дјелу генерала Шасена, било да то чинимо сумарно или у појединостима, можемо рећи да ће читалац осјећати задовољство све догле док га буде узимао као преглед догађаја у Другом свјетском рату. Али, чим се потсети на наслов књиге — „Историја Другог светског рата“ — он се мора критички односити према концепцији дјела, методу којим се аутор служио у писању своје Историје и према оцјенама које су дате за поједине догађаје и доносити свој суд о појединим стратешким опсервацијама и практичним вредностима обраде Другог свјетског рата са становишта даљег студија вјештине ратовања.

У предговору, који је за издање „Војног дела“ написао преводилац, између осталог стоји:

„Али оно што ће у овом делу бити од нарочите користи за читаоце јесте укупност и хронолошки ток догађаја прошлог рата. У лако писаној књизи читалац ће сагледати: политичке догађаје у свету од доласка Хитлера на власт па до почетка рата; затим, операције у Пољској; рат у Финској и немачки препад на Норвешку; заузимање Холандије, Белгије и Француске; операције у Африци, Средоземљу и на Балкану; операције на Источном фронту; рат у Кини; јапански препад на Перл Харбор и остале операције на Пацифику; десант у Нормандији и операције до сусрета Савезника на Елби; капитулација Немачке; завршне операције на Далеком Истоку и капитулација Јапана. Поред тога, посвећена су посебна поглавља рату на мору и у ваздуху. На крају књиге дато је више прегледа са интересантним подацима о ратном напору зараћених страна; о јачини и саставу оружаних снага, њиховој организацији командовања по ратиштима и фронтовима; наоружању и ратној продукцији; потапањима на мору и губицима на копну и у ваздуху. Из прегледа се виде објашњења и регистар свих потребних географских назива, појмова, догађаја и личности, што ће све читаоцу олакшати сналажење у обимној материји“.

Међутим, овдје је неопходно задржати се код израза „сагледати“, који, како се из цитираног текста може видјети, дјелује као битни елемент у оцјени вредности књиге. Нема сумње да ће из ње читалац добити доста потпун преглед догађаја из Другог свјетског рата, јер је излагање систематизовано и дато хронолошким редом. Корисни су и прилози и прегледи, итд. Но, то су само неки елементи који, иако помажу, ипак не обезбјеђују све што је читаоцу потребно да сагледа тај рат.

У овој књизи су углавном набројани, поменути и евидентирани многи догађаји Другог свјетског рата. Иако то заиста није био лак посао, нарочито у оно вријеме када је књига писана, ипак напор аутора није једино што овдје треба цијенити. У њој су срећени и прегледно дати догађаји, а при томе није испуштен ниједан важнији догађај. За многе је речено и како је до њих дошло, које снаге су у њима судјеловале и како су се они одиграли. Скоро сто страна срећених прилога који су додати овом прегледу могу бити од користи читаоцима, али се ова књига, и поред тога, не би могла назвати историјом другог свјетског рата у правом смислу ријечи. По томе је на-

слов дјела претенциозан. У књизи нијесу дате оцјене узрока и карактера рата. Наведени су догађаји који су донијели губљење независности многих земаља у Европи, али је то забиљежено само као нешто што се догодило. Нема чак ни покушаја да се објасни зашто се то тако збило. А једна војна историја ипак би била обавезна да и о томе каже нешто више него што је овдје речено. Оскудни су подаци и прикази ратних и почетних операциских планова. Шкрто су и површно дати политички догађаји. Читајући Шасеново дјело читалац стиче утисак да аутор није имао снаге да уочи све оно што је Други свјетски рат собом носио као друштвена појава у којој су збивања на бојном пољу само манифестација оне крајње заоштрености у капиталистичком друштву због које и долази до војних окршаја. Истина, та збивања нијесу само посљедице степена до кога су стигле супротности у свом заоштравању. Она су истовремено узроци нових збивања у том процесу догађаја у коме су ангажоване све људске и материјалне снаге. Писац није успио све то да види, да открије тенденције развика људског друштва, па да, као историчар, Други свјетски рат анализира и прикаже и као посљедицу и као узрок у процесу тога развика. Да је у томе успио, били би јаснији и многи обрти у току рата. Било би јасније и то како је дошло до групације оних држава које прије рата нијесу могле да се нађу на истој линији, као и то да разлике у унутрашњем систему не смију бити препреке у међудржавним односима. Тада би и рат у Југославији био виђен у другом свијетлу и не би био оптерећен оним погрешним оцјенама за које се у књизи каже да су резултат само недостатка података.

За историју није довољно да се догађаји прегледно и хронолошки среде и изнесу. Пред историчара се постављају и други захтјеви. А прије свега да свестраније уђе у цјелину тих догађаја, да проанализира све или бар главне узроке збивања да би, методом истраживања, конкретни догађај са бојног или дипломатског поља био дат и као посљедица одређених услова и као узрок нових збивања.

За Шасенову књигу, међутим, није карактеристичан такав метод у прилажењу Другом свјетском рату ни у цјелини ни у појединостима. Због тога се и не може рећи да је својом књигом дао оно из чега ће читалац сагледати тај рат и све догађаје у њему. Гледана при том свијетлу, ова књига не може бити без приговора прихваћена као историја прошлога рата. Но, иако то оспорава њену вриједност као историје, она ипак не губи значај као дјело из области војне историографије. Може се говорити о адекватности наслова и спорити вриједност метода којим је књига писана, али значај оваквог прегледа и корист од њега су, ван сваке сумње, неоспорни.

Сем методологије, ова Историја има још нешто што читаоца нагони да оспорава нека ауторова гледишта. У „Предговору нашем издању“ истакнута је ограда од извјесних мјеста која откривају писца и као војног теоретичара. Писац предговора је добро учинио што је упозорио читаоца на ту страну дјела.

Када генерал Шасен, на примјер, говори о ваздушним операцијама (а, узгред речено, о њима говори са највише података и позна-

вања, са много техничких појединости и најподробније), он се не устручава да каже своје мишљење о улози тога вида у будућности. У томе је, разумије се, не само вјеран својој ваздухопловној специјалности, већ и страсни поборник доктрине о авиону као сверешавајућем ратном средству. Чини се као да такав његов став долази услед учачања путева развитка технике и њених савремених достигнућа. Ако би то био једини разлог, онда се не би могао оспорити пораст улоге авијације као битног фактора рата. Само и у томе има граница. Не смије се, рецимо, занемарити човјек који је својим знањем и моралом, снагом свога субјекта у објективним условима био и остаје објективни фактор у рату. Не може незапажено остати ни мишљење о изучавању прошлога рата са становишта васпитавања кадра. Наиме, на шестој страни своје књиге аутор каже:

„Најзад, са чисто дидактичке тачке гледишта, треба избегавати претерано проучавање последњег рата да би се извукле поуке за будућност. Никад није било корисно припремати рат који је прошао. Напротив, боље је марљиво проучавати оно што нам доноси будућност. Моћ имагинације остаје и даље главна одлика великих војсковођа“.

Овим ставом генерал Шасен завршава своју Историју Другог свјетског рата (на идућих 112 страна је додатак о операцијама 1 француске армије од 31 марта до 7 маја 1945, Ослобођење Београда 20 октобра 1944 и скоро сто страна прилога). Цитирамо га због претјераног придавања значаја моћи имагинације. Иначе, поступак писца ове књиге је само дјелимично окарактерисан овим схватањем. Он, напријер, у својој књизи није прошао без извлачења и најконкретнијих поука које даје чак као упутство за будућност. Његов општи закључак (страна 97—599) сав је прожет поукама које су, уствари, оправдање политике блокова и наоружања. То је чак и нека врста агитације за ту политику коју сугерира као обавезну праксу у народној одбрани Француске. Истина, не треба сметнути с ума чињеницу да је књига писана у јеку затегнутости међународних односа, дакле у ери „хладног рата“. Те околности су, изгледа, имале извјесног дејства на овакав смисао текста. Међутим, то може да буде објашњење. Али, у овом случају, та околност није подигла научну вриједност дјела. Ти агитациони пасажии, и у овој као и у свакој другој прилици, штете трајној вриједности рада.

Писац се ослања на искуства рата када год осјети потребу да поткријепи неку своју тврдњу. И када развија своју тезу о авијацији, ослања је на искуство рата, а исто тако и када говори о потреби изучавања партизанског начина ратовања. Али, ипак, у закључку инсистира на имагинацији војсковође. Како онда схватити цитирани закључак. Да ли је то упозорење читаоцу или војним круговима Француске? Можда је нека врста оградe, ублажавања реченог на претходним трима страницама?

Колико је збиља претходни рат поучан за будући? У одговору на ово питање наћи ће се и кључ за отварање онога што је замршено код Шасена. Он је у праву ако је хтио да каже да се један рат не

може два пута водити. Најбоље бисмо се спремали за рат када бисмо могли закорачити у будућност. Међутим, не може се наћи у историји ратова ниједан војсковођа који се није учио на искуствима ранијих војсковођа. Наполеон, војсковођа времена у коме је царевала интуиција и имагинација команданта, много је учио од историје.

Уосталом, колико су ратови личили један другом зависило је и од тога колики их је временски период раздвајао и шта је у области науке, технике, привреде, итд. за то вријеме било постигнуто. Дакле, од тога како се и колико мијењала материјална база и у вези с њом и надградња. Али, да је до Трећег свјетског рата дошло у јеку оног хладног рата — тј. ускоро послије завршетка Другог — зар се не би донекле дејствовало на основу искустава Другог? Зар се у Кореји није почело углавном са оним што се у претходном рату завршило? Другачије није ни могло бити, јер је одвећ мало времена било да се створе битно другачије материјалне и људске снаге од оних ангажованих у Другом свјетском рату. Новине које је донијела Кореја настале су у току сукоба. (Не треба изгубити из вида да је Кореја, поред осталог, одиграла и улога полигона!)

Не може се једноставно пријећи преко отстојања између рата који је био и који ће доћи, јер од тога и зависи колико ће се користити, у дидактичком смислу, од онога што је било. „Моћ имагинације“ није само зависна од духа војсковође, већ и од онога што му остаје као наслеђе, као искуство. Имагинација је празно маштање ако није ослоњена на услове који утичу на процес мишљења свакога човјека па и војсковође у одређеном времену и простору. Ставови се црпу из праксе — принципи по којима војсковођа ради (било у периоду припреме било у процесу борбе) узети су из ратне праксе да би се новом праксом провјерили, оснажили, усавршили и нови открили.

Према томе, како се спремати за нови рат ако се претходни потпуно не изучи? Гдје је смисао и посебан значај за изучавање историје ратова, и то баш од војника?

Потпуно изучавање Другог свјетског рата, не само са историјске већ и са војничке и са сваке друге стране, неопходан је услов усавршавања војне мисли. Али то не значи да се упозната и схваћена некадашња пракса истовјетно примјењује као пракса у новим промијењеним условима! Јасно је да се догађаји из прошлости не изучавају да бисмо се у ту прошлост враћали! То би било немогуће. На прошлости се учи да би будућност, ако ништа, а оно барем била ослобођена грешака минуле праксе. Зар изучавање Другог свјетског рата, које би открило његове узроке и посљедице, не помаже да се изнађу путеви којима може да се иде да би се човјечанство спасило од нових покоља? Имагинација војсковође, чију моћ генерал Шасен претпоставља студији прошлога рата, биће корисна тек тада када буде производ простудиране прошлости и реално сагледане и схваћене садашњости.

Ако се ова књига погледа кроз призму пишчевог закључка о преимућству личности и њеној уобразиљи, онда се јасно види да су

баш она мјеста која су резултат способности имагинације самог писца (као што су његови закључци, на примјер) дошла под удар критике. И не могу се одржати управо стога што немају ослонца у пракси, што нијесу природан резултат анализе онога што је било и што је сада. Оно пак што у књизи претставља вриједност ослоњено је на опиту и проговорило је снагом искуства. Баш због тога ти ставови и вриједе, јер су дошли као једини могући израз једне праксе која се покушала обрадити у овој књизи. Уосталом, познато је да је и процес људског мишљења, према томе и способност имагинација — као што је то случај са читавом надградњом — у узрочној зависности од материјалне базе.

Иако у одељку о „Ослобођењу Београда“ има ставова којим се указује на значај и потребу изучавања нашег искуства и за будућност, као и доста лијепих и добро казаних мисли о нашој борби, ипак се не би могло закључити да је писац до тога закључка дошао на основу темељније студије или објективног погледа на наш Ослободилачки рат. Јер, у књизи има не само „извесних недостатака и нетачности у односу на наш Народноослободилачки рат“ (како се каже у Предговору), због којих се аутор у кореспонденцији са издавачем извињавао објашњавајући „да су му у времену писања овога дела недостајали потпунији подаци“, него су и ставови аутора погрешни и за она битна питања за која је могао да прибави аутентичне податке. На 111 страни стоји под насловом „Слом Југославије“ и ово:

„...док се једна група храбрих војника, под командом пуковника Драже Михаиловића, повукла у шуму да организује герилу“. И даље: „Хитлер је одмах поделио земљу. Хрватска је са „квислингом“ Антом Павелићем постала називи независна. Мађарска је добила Бачку, Бугари Македонију, а Италија Словенију. Остатак земље окупирале су немачке и италијанске трупе које су ту биле у непрекидној опасности!“

(Познато је, а о томе такође постоје документи који су могли бити доступни и Шасену, да НДХ није створена само у границама Хрватске, да цијела Словенија није припала Италији, да је у Југославији било и анектираних и окупираних територија, што разумије се није једно те исто, итд.) Дакле, генерал Шасен обрађује површно борбу народа Југославије; уместо да пође путем научног истраживања и провјеравања чињеница, он употребљава и нетачне податке. Чак и она мјеста у књизи, у којима је са извјесном топлином дао признање и значај рату у Југославији, иако се са задовољством читају, ипак остају натруњена непроученим и нетачним подацима. Ова наша реакција није само емотивне природе. Трудимо се да не буде ни излив оног могућег озлојеђења које се код читаоца ствара када види у текстовима неких страних аутора како се ноторном квислингу Михаиловићу покушава окачити епитет борца за слободу. И то се дешава пошто је и сам Дража признао своју издајничку работу. Срба је у толико већа ако се такве мисли нађу код аутора у чију се добру намјеру не сумња. Иако би, према томе, биле разумљиве сасвим субјек-

тивне реакције на Шасенову књигу, ипак се овдје на обради Југославије не заустављамо само из тих субјективних побуда.

Ко се труди да што објективније сагледа НОР у Југославији, као један од фактора побједи Антихитлеровске коалиције, тај неће правити омашке каквих има у овој књизи. На борби у Југославији задржаће се не само зато што су је њени народи храбро водили, већ и због тога што је по својој суштини та борба нешто ново, прогресивно. То је онај јасни пламен у коме сагоријевају стари односи, пламен који освјетљава пут ка новом и савршенијем поретку. Због таквог карактера и било је могуће онолико истрајности, жртава и патњи поднијети. Морало је доћи до нових облика и начина дејстава, до стварања нових тактичких, оперативних и стратешких искустава чију вредност и Шасен уочава и истиче. У том Југословенском рату нагомилала су се искуства чију је корист писац уочио као војник. Само моћ запажања била би исувише једнострана ако се не би схватила и друштвена страна збивања код нас. А да се са те стране пришло нашем рату, онда би и Д. Михаиловић био виђен као издајник а не никако другачије. Судећи по томе, недостатак података о нама не може се узети јединим разлогом непотпуног освјетљавања наше борбе.

Да покушамо разумјети дужан обзир према аутору и његовом дјелу награђеном од Француске академије наука. Али због чега се онда и из других обзира према читаоцу није јасније указало и на очигледну површност и ненаучност у третирању Ослободилачког рата? Предговор је то требао да учини.

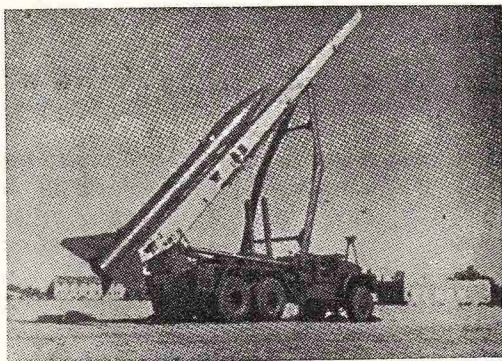
Осим историског аспекта, ова књига има и војно-теоретских елемената. У њој има сажетих разматрања о стратегији, углавном у оквиру старијих шема и дефиниција. Поред ограда од неких поставки, које су изнете у Предговору, читалац може уочити и крупније мане ове књиге које нијесу резултат тешкоће писања о рату који је тек прошао. Но, ипак она је корисна као сажет преглед догађаја из Другог свјетског рата са елементима приручника и неким најбитнијим подацима о њима. И добро је што је „Војно дело“ превело и тако омогућило нашим читаоцима да је користи. Наш читалац ће, додуше, уочити недостатке који су последица ауторовог погледа на свијет. А у томе је и основно обиљежје метода којим је ова Историја рађена, метода да се забиљежи али не и објасни догађај. Овдје се није изразио војни историчар који догађају прилази са оним упорним: „зашто?“. А без тога нема анализе, нема оцјена— нема ни оног научног домета на пољу историје.

И још нешто. И ова књига још једном доказује да ми о себи морамо више писати. Онда на уочене нетачности неће бити довољан учтив одговор „извините, нијесам имао података“.

SAD I ZEMLJE AMERIČKOG KONTINENTA

AMERIČKI RAKETNI PROJEKTIL

U kopnenoj vojsci SAD počinje raketni projektil *Honest John* (u prevodu znači »poštteni Jovan«), koji je izgradila tvornica *Douglas Aircraft Co*, da zamenjuje konvencionalnu artiljeriju srednjeg kalibra. Posle intenzivne obuke i bojnih gađanja na opitnim poligonima u Americi, baterije sa ovim projektilima dodeljene su i oružanim snagama u Evropi.

Sl. 1 — Raketni projektil na svom postolju za izbacivanje. Oruđe ima težinu oko 3 tone, dužinu oko 6,5 m i prečnik oko 75 sm

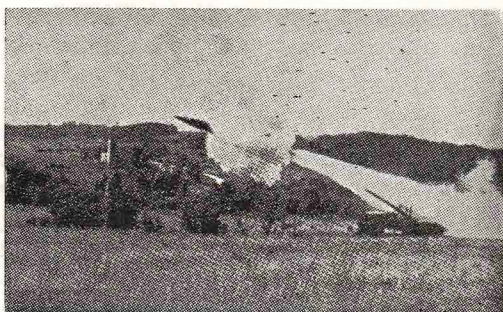
prilikom transportovanja, a definitivno sklapanje oruđa vrši se na vatrenom položaju.

U toku transporta, i pre no što baterija stupi u dejstvo, punjenje i upaljač *Honest John*-a održavaju se u zagrejanom stanju pomoću jedne električne obloge koja pokriva ceo projektil od vrha do repa.

(*US Naval Institute Proceedings*, april 1956)

Glavna karakteristika *Honest John*-a je u tome što se upravljanje projektila na cilj vrši pomoću elevacije i položaja azimuta same sprave za izbacivanje, a ne dirigovanjem posle njegovog izbacivanja. Da bi se poboljšala tačnost gađanja i stabilizacija projektila u toku leta, na njemu su, neposredno iza upaljača, montirane male rakete u vidu boca.

Izbacivač projektila sastoji se iz samohodnog uređaja koji transportuje, podiže i izbacuje ovo oruđe. Tvrdi se da je pokretljiviji od konvencionalne artiljerije. Stabilizatori raketnog projektila se skidaju

Sl. 2 — Projektil napušta uređaj za izbacivanje kroz oblak belog dima

NOVA AMERIČKA RADIO-OPREMA

Ministarstvo kopnene vojske SAD uvelo je nov tip radio predajno-prijemne stanice velikog dometa (oko 3.000 km) koja se može smestiti na džipove, tenkove i kamione i koja može stupiti u dejstvo čim se sa svojim vozilom spusti iz vazduha.

Ona je oko 4 puta snažnija od ranijih radiostanica tako da može emitovati i primati signale mnogo jasnije. Izvanredno širok raspon frekvencija ovog novog aparata pruža pešadiji, artiljeriji i oklopnim delovima bolje mogućnosti za međusobne razgovore u borbenoj zoni. Pomoću ove radiostanice depeše se mogu slati preko visokih planina i drugih barijera bez relejnih radiostanica. Jedna vazdušnodesantna grupa, spuštена padobranima nekoliko stotina kilometara iza neprijateljskih linija, može se takoreći istog trenutka javiti svom pretpostavljenom štabu, a trupe koje se nalaze u odvojenim dolinama (u Koreji je divizija često imala dubinu od 60—80 km) mogu svakog trenutka uhvatiti međusobnu vezu.

Nova radiostanica može u isto vreme da šalje i prima radiofonske ili teleprinterske depeše. Sa nekoliko dodatih delova, u ovaj se aparat može uključiti teleprinter brzine 160 reči u minutu, a ako je potrebno, transmitter se može kontrolisati sa daljine od 25 m.

Stanica je laka za rukovanje jer se i početnik može za 10 minuta obučiti da njome rukuje. Dovoljno je da radista od sedam njenih kanala uključi onaj koji želi, da pritisne dugme na svom mikrofону i govori. Oslobođanjem mikrofonskog dugmeta, prijemnik se automatski uključuje. Za svaki drugi kanal radista okreće brojčanik do broja koji treba dovesti na određeno mesto na nepokretnoj ploči.

Održavanje stanice u ispravnom stanju na terenu takođe je olakšano, jer se oštećeni delovi mogu spretno zameniti rezervnim.

Radiostanica se stavlja u pogon pomoću normalne baterije na njenom vozilu i specijalnog generatora; lako se smešta u rezervni prostor na izviđačkim kolima, tenkovima i džipovima. Radi na temperaturama od minus 25°C do plus 60°C.

(*Armor*, mart-april 1956)

AMERIČKI MINIJATURNI AMPLIFIKATOR

Služba vezë Armije SAD objavila je da je usavršavanjem minijature ali snažne sprave (amplifikatora), koja se umeće na svakih 10 km telefonske linije, omogućeno borcu da govori na otstojanju od preko 45 km. Ovo najnovije pomoćno borbeno sredstvo radi automatski za celo vreme dejstva linije. Desetak njegovih sastavnih delova, među kojima i tranzistor koji pretstavlja ključni deo sprave, hermetički je zatvoreno u kutiju od plastičnog materijala, te je tako zaštićeno od vlage i prašine. Sa kutijom i baterijom sprava teži oko 1.500 gr. U borbenoj zoni amplifikator i baterije smešteni su u platnenu torbu.

Služba veze će izvršiti još neke dopunske opite pre no što sprava bude dodeljena trupi.

(*Military Review*, mart 1956)

ZEMLJE BRITANSKE ZAJEDNICE NARODA

KRATKE VESTI IZ VELIKE BRITANIJE

PROGRAM PROIZVODNJE DIRIGOVANIH PROJEKTILA

Ovaj program u prvom redu predviđa proučavanje dirigovanih projektila za odbranu: *vazduh-vazduh* i *zemlja-vazduh*. Projektili *zemlja-zemlja* (*Corporal*) isporučiće SAD. Britanija će takođe saradivati sa SAD u proučavanju *balističkih projektila*. Prema podacima Ministarstva za snabdevanje, u projektu je uspostavljanje potpuno automatskog sistema vazdušne odbrane, koje obuhvata radarsku mrežu za davanje uzbune sa velikih otstojanja (već je u radu) i povezivanje ove mreže sa radarima za taktičko osmatranje. Ovaj sistem je u direktnoj vezi sa radarskim stanicama za reperisanje i oruđima *zemlja-vazduh* koja mu pripadaju.

ELEKTRONSKI SPECIJALISTI U AVIONSKIM POSADAMA

Letačke posade britanskog vazduhoplovstva dobile su specijaliste za elektronske uređaje, koji će se starati o pravilnom funkcionisanju onih radio i elektronskih uređaja koji ne spadaju u kompetenciju pilota ili navigatora i o interpretaciji dobijenih obaveštenja. Oni će voditi računa o dobijanju potrebnog elektriciteta kod raznih sprava na avionu i u slučaju potrebe uklanjaće sve eventualne nedostatke koji bi se pojavili u toku leta. Najzad, ovi specijalisti imaju zadatak i da upućuju ekipe za vezu u probleme vazdušnih signala koji se tiču materijala za koji su zainteresovane, kao i da koordiniraju njihov rad u toku leta.

(*Interavia*, april 1956)

BRITANSKI VAZDUHOPLOVNI MEDICINSKI CENTAR

Prvi vazduhoplovni medicinski centar za sve komande britanskog ratnog vazduhoplovstva obrazovao je u Nemačkoj, u Vildenratu, kurseve na kojima će se letačke posade i drugo izabrano osoblje Drugog taktičkog vazduhoplovstva vežbati za let na velikoj visini i vršiti naučna ispitivanja. Opiti se vrše pomoću jedne komore za smanjivanje pritiska, koja omogućava da se posada (na zemlji) navikava na letenje na velikim visinama i na postupke za održavanje bezbednosti leta. Počev od 9 aprila, po 10 oficira i podoficira pohađa četvorodnevne kurseve svake nedelje.

Centar je obrazovan prema planovima i nacrtima medicinskih stručnjaka Britanskog ratnog vazduhoplovstva. Njime rukovodi jedan »leteći lekar« koji je bio pilot na bombarderima za vreme Drugog svetskog rata. Uređaj se sastoji iz komore za dekomprimiranje, sastavljene iz dva dela, sa sedištima za 16 osoba, u kojima se imitira letenje na velikim visinama i spuštanje. Veća kabina služi za davanje normalnih instrukcija letačkom osoblju za postizavanje bezbednog letenja na visini od 18.000 m, a manja kabina komore — za proučavanje naglog dekomprimiranja i za rešavanje specijalnih problema na velikim visinama. Ova se kabina, koja je dimnjakom povezana sa vakuumskim rezervoarom, može potpuno hermetički zatvoriti i odvojiti od susedne kabine (pomoću 2-je hermetički zatvorenih vrata). Naglo smanjenje pritiska postiže se iz same komore ručnim otvaranjem jednog ventila. Komora je snabdevena avionskim sedištima, aparatima za kiseonik (koji se mogu regulisati) i aparatima za unutrašnje veze.

Lekar može sa centralnog kontrolnog stola istovremeno da vrši nadzor nad obema komorama, posmatrajući zbivanja u njima kroz jake prozore od plastične materije. Komora za dekomprimiranje vazduha (kojom upravlja jedan lekar vazduhoplovstva) ima veliki broj sprava sigurnosti koje dozvoljavaju potpuno bezbedno upravljanje komorom. U neposrednoj blizini komore sagrađene su prostorije sa tuševima da posade za vreme obuke ne bi nazeble usled promene vazdušnog pritiska i temperature tela.

Centar će se upotrebiti za naučna ispitivanja i za to da se lekari vazduhoplovstva upoznaju sa uslovima pod kojima vazduhoplovno osoblje leti na velikim visinama.

Centar ima dve laboratorije za fiziološko naučno ispitivanje i specijalnu ambulantu za pregled i lečenje letačkog osoblja posle zapaljenja uva i sinusa. U Centru će se takođe isprobati odeća i oprema avijatičara Drugog taktičkog vazduhoplovstva.

(*Britanska informativna služba*, po podacima iz *Air Ministry News Letter*, april 1956)

FRANCUSKA I ZEMLJE BENELUKSA

GENERALNI INSPEKTOR FRANCUSKE KOPNENE VOJSKE

U Francuskoj je ponovo uveden položaj *generalnog inspektora kopnene vojske*. U Dekretu od 1 marta 1956, koji je objavljen u francuskom Službenom

listu, između ostalog, kaže se da je generalni inspektor stalni tehnički savetnik Državnog sekretara oružanih snaga za KoV, za sve ono što se odnosi na pripremu trupa i službi za rat, da su mu potčinjene sve inspekcije kopnenih snaga koje stoje pod Državnim sekretarijatom oružanih snaga za KoV i da poseduje stalno i generalno pravo inspekcije u odnosu na sve rodove i službe KoV, kako u metropoli, tako i u ostalim prekomorskim područjima. U odnosu na ostale organe koji stoje pod Državnim sekretarijatom, uključujući tu i Generalštab KoV i Centralnu upravu, on vrši dužnosti koje mu poverava Državni sekretar za KoV. On se obavezno konsultuje u pogledu opštih studija koje vrši Generalštab i o svima personalnim pitanjima oficira generalskog čina. On može činiti sve predloge koji se tiču generala, njihovih komandnih i drugih postavljena.

(*Revue de défense nationale*, maj 1956)

BELGIŠKA PEŠADISKA DIVIZIJA

Smatra se da od 17.000 ljudi belgiške *pešadijske divizije* mogu samo 10.000 »neposredno ili posredno da učestvuju u borbenim dejstvima«. Ona ima *štabnu četu*, četu za vezu, inženjerski bataljon i *divizijski izviđački eskadron*, sastavljen pretežno od delova »lake konjice«¹⁾. Ovaj eskadron pretstavlja elemenat izviđanja, manevra i osvajanja zemljišta. On ima 165 ljudi i deli se na 3 jednaka voda, veoma elastičnog sastava.

Izviđački vod može da istakne 2 patrole izviđača (svaka na 2 džipa sa 1 PA mitraljezom i radiostanicom) i da ih podržava svojim odeljenjem od 2 laka tenka (sa po 1 topom 75 mm, 1 PA mitraljezom i radiostanicom), svojim odeljenjem oklopne pešadije (na 2 polu-guseničara sa po 1 PA mitraljezom i radiostanicom) i svojim odeljenjem bacača (1 oruđe od 81 mm i 2 džipa).

Ulogu »teške konjice«, odnosno ulogu rezerve u rukama komandanta divizije, vrši *bataljon tenkova* od 3 čete sa po 22 tenka *Patton* (sa topom 90 mm) podeljenih na 4 voda. Mogu postojati još i 2 tenka sa haubicom od 105 mm.

Umesto ranijih pukova divizija ima 3 *pešadijske brigade* sa po 3 bataljona od po 800 ljudi, tako da svaka brigada ima 3.300 ljudi, od kojih oko 900 specijalista, i to: 1 vod službe bezbednosti za odbranu štaba divizije; 1 izviđački vod; 1 tenkovsku četu (kao manevarska i udarna rezerva — istog sastava kao i čete tenkovskog bataljona); 1 četu teških bacača 105 mm; 1 vod za postavljanje PT mina; 1 sanitetsku četu i ostale delove pomoćnih službi.

Karakteristično je da pomoćne jedinice i sredstva apsorbuju više od polovine efektivna brigade: strelaca nema više od 23%, dok oruđa za podršku obuhvataju 28% ljudstva.

Zadaci *savremene pešadije* zahtevaju elastičnu organizaciju delova u prednjim linijama, tj. formacije relativno male brojne jačine, ali dobro učvršćene i sa opremom i naoružanjem koji se mogu lako nositi. Svaka jedinica belgiške pešadijske divizije (bataljon, četa i vod) sastoji se iz 3 *jednaka dela*, koji se mogu angažovati u prvoj liniji ili se zadržati u rezervi, u rukama starešine, koji može intervenisati još i svojim četvrtim elementom — *vatrenom podrškom*.

Bataljon ima 3 streljačke čete i 1 četu teških oruđa. Za vezu raspolaze sa 65 radiostanica raznih tipova, a za transport sa 59 motornih vozila i 13 motocikla.

Streljačka četa ima 192 čoveka (od kojih 45% strelaca), podeljenih u 3 streljačka voda, i vod za podršku.

Streljački vod, koji ima 41 čoveka (od kojih 1 oficira i 6 podoficira), deli se na 3 odeljenja od po 9 strelaca i 1 odeljenje za podršku. Naoružan je sa 22 automatske puške (od kojih 3 sa snajperskopom), 13 automata, 4 puškomitraljeza, 4 bacača 54 mm, 3 PT tromblonske puške, jednim PT raketnim oruđem i 4 pištolja.

¹⁾ Kao u većini zapadnih armija, ovo je »konjica« samo po nazivu, sastavljena iz moto-mehanizovanih delova.

Vod za podršku ima odeljenje od 3 bacača 54 mm i 6 PT raketnih bacača.

Četa teških oruđa ima 3 voda: 8 mitraljeza (4 laka), 8 bacača (4 bacača 54 mm i 4 bacača 87 mm), 4 bestrajna PT topa 57 mm, 6 raketnih PT bacača i nekoliko tromblonskih pušaka.

Divizijska artiljerija ima »bataljone« od po 3 baterije po 6 oruđa. Sa 230 oficira i 3.400 podoficira i vojnika ona pretstavlja 21,8% ukupnih efektivna divizije. Ona ima: 1 bataljon haubica 105 mm, 2 bataljona topova 105 mm, 1 bataljon haubica 155 mm i 1 bataljon lakih PA oruđa (topovi 40 mm i četvorocevni mitraljezi) — ukupno 72 oruđa.

Divizijske službe obezbeđuju transport, snabdevanje, evakuaciju, popunu i distribuciju hrane, oružja, municije i materijala svih vrsta. Za to služe: četa za snabdevanje, sastavljena od više vodova, četa ATS sa 2 voda za održavanje materijala i 1 vodom za popunu, sanitetski bataljon, koji se može podeliti brigadama, četa vojne policije, sudski vod i vojni sud i dopunski bataljon.

Smatra se da razvoj ove divizije, kao što je to slučaj i u drugim zemljama NATO-a, još nije završen, i da kopnene formacije, čak i u »atomska doba«, za zaustavljanje napredovanja eventualnog protivnika nisu izgubile svoju važnost.

(*Revue militaire suisse*, april 1956)

ITALIJA

Povodom članka: MIŠLJENJE ITALIJANSKOG GENERALA O OBUCI PEŠAKA¹⁾

Povodom članka italijanskog generala Atilija Bruna o obuci pešadije, objavljenog u časopisu *Rivista militare* za februar 1956, pojavila se interesantna diskusija među nekim nižim i višim rukovodiocima italijanske vojske. Najinteresantnije su primedbe i predlozi generala Marija Torsijela, u odzivu pod naslovom *Problemi pešadije*.²⁾ Pisac ovog odziva ističe da je tema značajna i da se o njoj raspravlja u svim velikim armijama — u cilju iznalaženja najpogodnijih metoda za borbu u ratu. Međutim, svim njegovim novinama treba prilaziti oprezno i sistematski kako bi se izbegle neizbežne duge krize ne samo u pogledu organizacije vojske i njenog naoružanja, već i obuke jedinica, koja se ne može menjati lako i brzo. Neki pisci, prosto po zdravoj logici, zastupaju brze, radikalne i smele promene, pozivajući »na opštu uzburku«, ne utvrđivši prethodno i dovoljno u čemu se sastoje sadašnji nedostaci, kao i šta ne treba menjati, a šta dodati. Jer, treba imati uvek na umu da uvođenje novog oružja ne znači da se dosadašnje konvencionalno oružje mora isključiti. U spletu svih tih raznih mišljenja, pojavljuje se i problem težine (opterećenja) koju uglavnom čine količina i vrsta borbenih sredstava pridatih pešadiji. Međutim, niko se mnogo ne brine o tome koliki bi bio doprinos moći pešadije kod tih vrsta i količina borbenih sredstava. Prema tome, kada se daju novi predlozi koji izazivaju korenite promene, treba paziti da se prethodno odrede koji su zadaci izvesne organske jedinice i sa kojim ih sredstvima ona može ostvariti u borbi — u napadu ili odbrani. Osnovni element za određivanje moći neke jedinice, u granicama njenog dejstva, jesu prepreke i teškoće koje ona treba da savlada. Nema sumnje da savremena pešadija, s obzirom na ciljeve koje teži da postigne i osobine zemljišta na kome dejstvuje, mora težiti da ima sopstveno oružje sa položenim i ubacnim putanjama. Ona mora imati protivtenkovska i protivavionska borbeno sredstva, kao i pogodna sredstva za odbranu i dejstvo u neposrednim međuprostorima (ovo poslednje naročito zbog današnje težnje rasturanja i rastresitosti u svim vidovima borbe). Pored toga, današnji razvoj tehnike, a naročito njegoja perspektiva, zahteva dublji borbeni poredak,

¹⁾ *Vojno delo* br. 4/5 — 1956.

²⁾ Gen. Mario Torsiello, *Problemi della fanteria*, *Rivista Militare*, april 1956.

zbog čega i borbena sredstva moraju biti raspoređena po dubini — prema svojoj daljini dometa. Najzad, kao što to ističe i general Bruno, potrebno je da pešadija raspolaze odgovarajućom motorizacijom, kako bi mogla brže da savlada baš te uvećane prostore. No, ona ne mora zbog toga biti 100% motorizovana, ali treba u svom sastavu da ima sredstva za brzo manevrovanje. Potpunom motorizacijom pešadije učinio bi se, istina, brzi korak unapred, ali to nije neophodno, a nije ni korisno. Treba, međutim, motorizovati prateća oruđa određena za borbu u neposrednim međuprostorima, na teže prolaznom zemljištu, kao i u zonama izloženim jakoj neprijateljskoj vatri. Pisac se ne slaže sa predlogom generala Bruna da se mehanizacija ograniči samo na one pešadiske jedinice koje su određene za dejstvo u sastavu oklopnih jedinica, jer je teško unapred utvrditi, a naročito u mirno doba, koje će jedinice doći za to u obzir. Isto tako bi za sadejstvo sa oklopnim jedinicama trebalo osposobiti sve pešadiske bataljone, a ne samo one koji se nalaze u njihovom formacijskom sastavu. Bilo bi opasno svesti naoružanje pešadije na *laku borbena sredstva*, uzimajući tu za razlog opasnost od atomskog rata. Naprotiv, baš zato što atomski rat izaziva brže pokrete, to i dovodi do potpuno suprotnih zahteva, to jest da se moć onih pešadiskih jedinica koje imaju zadatak da dejstvuju u tim brzim situacijama ne sme slabiti. Ovdje se ne radi o stvaranju lakše pešadije već o njenom doterivanju i usavršavanju. Da bi se pešadija prilagodila atomskom ratu, ona u svom sastavu treba da ima tenkove i artiljeriju. Pisac je oduvek bio naklonjen povećanju moći pešadije, ali u tačno određenim granicama; ne slaže se, međutim, sa predlogom generala Bruna da oklopna kola mogu zameniti sva oruđa pratećih četa i bataljona. Isto tako ne slaže se ni sa majorom Encom Korselijem koji je u svom predlogu po ovom pitanju postavio vrlo jasno takve zahteve koje tenk ne može da ostvari. Istina je da i u nekim drugim vojskama pešadiski pukovi imaju u svom sastavu po jednu tenkovsku četu, sa čime se i pisac slaže, ali ih treba upotrebiti u tačno utvrđenim granicama i određenim uslovima. Na osnovu svega ovoga postavlja se pitanje da li treba predvideti neku korenitu reorganizaciju pešadije ili, ako zasad to nije izvodljivo i preporučljivo, predvideti formaciju taktičkih jedinica sastavljenih od pešadije, tenkova i artiljerije, ostavljajući njihove organske sastave nepromenjene. Po mišljenju pisca, u sadašnjoj je situaciji najbitnije odrediti čime treba intervenisati zbog pojave atomske opasnosti. To treba postaviti ispred problema obuke. Takvo postavljanje problema u celini pokazalo bi da je nepotrebno vršiti neke revolucionarne promene i iz osnova menjati organizacijsku strukturu i borbena sredstva; razboritije i prihvatljivije je da se sačuva karakteristična fizionomija bataljona, a pre donošenja svake odluke treba pažljivo proučiti i utvrditi koja su oruđa još sposobna a koja zastarela. Sve to treba proučavati godinama, imajući na umu troškove u milijardama, pa tek onda utvrditi koje oruđe ostaje aktuelno sa stanovišta savremenog rata.

Drugi odziv na istu temu dao je kapetan Bernardino Lombardini. On se osvrnuo uglavnom na onaj deo članka generala Bruna u kome se iznose nedostaci kod nastave gađanja u obuci regruta po pukovskim centrima. Pisac smatra da se ovi nedostaci slabih strelaca mogu donekle otkloniti ako se primeni isti sistem obuke kod regruta kao što ih general Bruno navodi pri obuci pešadiskih oficira. Osim toga, on smatra da je jedan od glavnih razloga slabosti u nastavi gađanja nedovoljno poznavanje i rukovanje novim američkim puškama *Garand* u naoružanju italijanske vojske. Te puške imaju različite tehničke i balističke osobine od dosadašnjih pušaka *Enfield* i starih italijanskih pušaka *M 91*. U nastavi gađanja sa ovim novim puškama, pored ostalog, treba obratiti veću pažnju nišanskim spravama, jer to u znatnoj meri utiče na tačnost gađanja, pa prema tome i na ishod obuke.

P. B.

ITALIJANSKI AERODROM PRATIKA DI MARE

Glavna poletno-sletna staza i izvesni uređaji najvećeg italijanskog vojnog aerodroma (Pratika di Mare) u Srednjoj Italiji, koji je izgrađen u okviru pro-

grama NATO-a za infrastrukturu, sada su u upotrebi. Sa aerodroma Kapodikino, kod Napulja, prva je prebačena na ovaj novi aerodrom (južno od Rima) 4 vazduhoplovna brigada, čiji će avioni *Vampire* biti zamenjeni avionima *North American 7-86 E*. Aerodrom Kapodikino sada koristi civilno vazduhoplovstvo, kao i avioni koji održavaju vezu sa komandom oružanih snaga sektora Južne Evrope.

Pratika di Mare raspolaže takođe i jednim centrom za vojna naučna istraživanja, koji treba delimično da zameni onaj koji je postojao pre rata kod Gvidonije. *Sagittario II* je prvi prototip koji je još u aprilu trebalo da bude predat centru.

(*Interavia*, april 1956)

ŠVAJCARSKA

ISKUSTVA SA TAKTIČKIH VEŽBI POLAZNIKA ABH KURSEVA U ŠVAJCARSKOJ ARMJI

Da bi ABH oficiri u štabovima švajcarskih armiskih korpusa, divizija i pukova mogli da pružaju svojim komandantima stručno mišljenje u pogledu primene i dejstava ABH oružja, u Švajcarskoj su još 1955 godine na ABH kursovima izvedene izvesne vežbe u okviru zadatka jednog armiskog korpusa. U vežbama su učestvovali delovi štaba korpusa i tri diviziska štaba, a celom vežbom rukovodili su ABH oficiri koji su ujedno držali u svojim rukama i sve komandne dužnosti.

U toku vežbe došlo je do vazdušnog desanta i tenkovskog prodora neprijatelja, s tim što je na područje korpusa bačeno 7 atomskih bombi raznih kalibara, koje su eksplodirale u vazduhu i na zemlji (»B« i »H« oružja nisu bila primenjena). Vizuelan prikaz atomske eksplozije dat je pomoću fotomontaže. Pre primene atomske bombe, ABH oficiri korpusa i divizije imali su zadatak da ocene opasnosti na teritoriji korpusa, odnosno divizije; da predvide mere za zaštitu i održanje trupa, za izvršenje detekcije i laboratoriskih ispitivanja, za transport u oba pravca (dotur i evakuacija) i za dekontaminaciju i evakuaciju.

Posle primene »A« bombe ABH oficiri su morali odmah da dadu približnu ocenu štete i stručni savet komandantu — u vezi mera koje treba preduzeti; da odmah upotrebe detektorske jedinice i »A« laboratorije i provere dobivene vesti i obaveštenja; da sastave plan koji sadrži primarno nastale gubitke u ljudstvu i materijalu, kao i prognozu naknadnih oštećenja pod dejstvom primarnog i naknadnog zračenja; da odgovore na pitanje da li se trupe smeju zadržavati na izvesnim prostorijama i kojim pravcima se mogu kretati s obzirom na čas i trajanje toga zadržavanja; i da sprovedu mere dekontaminacije i evakuacije.

Negativna strana te vežbe sastojala se u tome što su sve dužnosti vršili ABH oficiri koji poseduju isuviše malo taktičko znanje za vođenje borbenih dejstava u okviru divizije i korpusa. Zbog toga se smatra da u takvim vežbama treba da sudeluju trupni komandanti ili štabni oficiri, da bi ABH oficiri dobijali od komandanta daleko stvarnije zadatke i da bi i sami trupni komandanti imali koristi, pošto bi videli šta od svog ABH oficira mogu da očekuju. Pored toga, umesto da ta vežba posluži za usavršavanje korpusnih i diviziskih ABH oficira, na njoj je učestvovao najveći broj pukovskih ABH oficira koji su bili pridodati kao pomoćnici korpusnom i diviziskom ABH oficiru, iako korpusni i diviziski ABH oficiri po formaciji nemaju nikakvog pomoćnika, te je došlo do situacije koja u praksi ne postoji.

Nedostatak vežbe ogledao se i u tome što pukovski štabovi nisu sudelovali u vežbi, tako da rad pukovskih ABH oficira uopšte nije bio prikazan, kao ni oficira u bataljonima i četama zaduženih po ABH službi.

Izvesne teškoće javile su se i pri oceni dejstava »A« bombe. Posle eksplozije atomske bombe komandant će od svog ABH oficira zahtevati da mu prikaže dejstva

te eksplozije, i da mu dá grube podatke, naročito onda kada je sigurno ili se sumnja da je ona dejstvovala na teritoriji dotične jedinice.

Procena štete i dejstava može se učiniti samo ako se, osim poznavanja stanja i dislokacije jedinice, imaju i podaci o kalibru, visini eksplozije i nultoj tački »A« bombe. Iako između dejstva i visine eksplozije postoji međusobna zavisnost, ipak se ne zna tačno, ili bar nije objavljeno, na koji način oblik i boje pečurkastog oblaka zavise od visine eksplozije. Katkada će biti moguće da se iz određenih *zasenjenih područja* pod dejstvom toplotnih zrakova izračuna visina eksplozije, ali to, svakako, neće biti uvek slučaj.

Brzo određivanje nulte tačke takođe pretstavlja teškoću. Ona se teorijski može približno izračunati iz podataka: mesta posmatrača, azimuta posmatranja i vremena između bleska i zvuka eksplozije. Međutim, taj proračun je veoma problematičan, jer merenje vremena pada u onaj čas kada se osmatrač bavi svojom vlastitom zaštitom, a, pored toga, i veoma male netačnosti u merenju daju velike greške u određivanju nulte tačke.

Nulta tačka može se dobiti i presekom pravaca osmatranja sa dva ili više mesta. Tačnost ovakvog grafičkog izračunavanja zavisi od međusobnog položaja osmatračkih mesta i njihovog odnosa prema nultoj tački — ukoliko je manji ugao između pravaca osmatranja utoliko je manja tačnost i obratno. Pri tome je potrebno da razni osmatrači osmatraju isti pečurkasti oblik, što ne mora biti — ako se unutar kratkog vremenskog intervala desi nekoliko eksplozija »A« bombe. Osim toga, teškoće se javljaju i zbog prikupljanja datih podataka na jednom mestu, pošto nije sigurno da će ABH oficiri raspolagati sopstvenim sredstvima veza.

Iz svega toga proizilazi da će ABH oficiri, kratko vreme iza eksplozije, morati da daju svom komandantu dosta nepouzdana podatke o šteti, jer neće raspolagati mnogo boljim podacima od svoga komandanta. Pri tome ni *ABH potsetnik* neće biti od koristi, jer je za njegovu primenu potrebno da se prilično tačno odredi nulta tačka, visina eksplozije i kalibar »A« bombe.

Pošto se ABH služba posle upotrebe »A«, pa i »H« oružja, oslanja na službu obaveštavanja, smatra se da bi ABH oficiri i u tom pogledu trebalo da dobiju izvesno obrazovanje.

Ova vežba je ponovo pokazala da ne postoji zadovoljavajuća imitacija »A« bombe. Sadašnje prikazivanje ove bombe daje trupama sasvim krivu sliku o njenom obimu dejstva i dovodi do njenog potcenjivanja. Imitacije na bazi eksploziva, da bi dale bar približnu sliku eksplozije, zahtevaju nenaseljeni predeo od nekoliko stotina metara prečnika od nulte tačke, što je u Švajcarskoj dosta teško naći. Iz tih razloga fotomontaže, koje su upotrebljene 1955, pretstavljaju zanimljiv pokušaj za rešenje toga problema i izgleda da će one naći svoju upotrebu u taktičkim vežbama.

Mr. ph. Z. B.

(Protar, švajcarski časopis za rezervne oficire, br. 1/2, 1956)

DALEKI ISTOK

PROIZVODNJA DIRIGOVANIH PROJEKTILA U JAPANU

Japansko Ministarstvo odbrane, u okviru svog trogodišnjeg programa, predviđa proizvodnju dirigovanih projektila boljih od američkih *Nike* i švajcarske rakete *Oerlikon*. Ovaj program uglavnom predviđa: elementarne studije o dirigovanim projektilima, iskustva sa raketom *Oerlikon* i konstrukciju projektila japanske koncepcije, koji treba da dostignu domet od oko 60 km i plafon od 20.000 m.

(Interavia, apr. 1956)

PRIKAZI STRANIH KNJIGA I ČASOPISA

General-feldmaršal Erich fon Manštajn: IZGUBLJENE POBEDE

Nedavno izašla knjiga general-feldmaršala Eriha fon Manštajna »Izgubljene pobeđe«¹⁾ izazvala je veliku pažnju i brzu reakciju svetske javnosti, naročito vojno-istoriske kritike. Pisana na osnovu ličnih zapažanja i beležaka, a delimično i originalnih dokumenata i ranije objavljenih nemačkih privatnih publikacija,²⁾ ova knjiga je memoarskog karaktera, ali pruža, i pored ozbiljnih nedostataka (o kojima će kasnije biti reči), mnogo novih i interesantnih podataka za proučavanje, obradu i analizu nekih važnih i sudbunosnih događaja i operacija iz Drugog svetskog rata. Iako po svojim tendencijama i načinu tumačenja nemačkih poraza mnogo potseća na ranije objavljene memoare bivših nemačkih komandanata, ona se od njih znatno razlikuje po dokumentaciji, kompoziciji i načinu obrade, a naročito po strategisko-operativnim analizama planova i ocenama toka događaja.

Osnovna koncepcija pisca da su Nemci »izgubili mnoge već dobijene pobeđe« zbog grešaka Hitlera i njegovih najbližih političkih i vojnih saradnika ni malo nije uverljiva. Analizom ove i ostalih nemačkih i drugih publikacija čitaoci bi mogli doći do zaključka da je Hitler najveći, ali ne i jedini, krivac za sve neuspehe nemačkih oružanih snaga. Znatan deo ove odgovornosti snose i ostali nemački komandanti, a naročito general-feldmaršal Manštajn, koji je od novembra 1942 do aprila 1944 godine bio komandant grupe armija »Don«, preimenovane kasnije u grupu armija »Jug«, koja se u to vreme nalazila na težištu operacija i koja je pretrpela velike gubitke i teške poraze.

Kao dugogodišnji načelnik operativnog odeljenja, a potom načelnik štaba i ko-

mandant najviših jedinica, pisac je pojedine bitke i operacije posmatrao prvenstveno sa strategisko-operativnog aspekta, pa je svojim analizama i ocenama pomogao vojnim stručnjacima da bolje i šire shvate neke operacije i bitke u prvom periodu Drugog svetskog rata. On je veliku pažnju poklonio razmatranju opšte strategiske situacije na početku rata i ubedljivo dokazao da je Nemačka, zbog nadmoćnosti svojih snaga prema Poljskoj i vrlo povoljne strategiske osnove, u septembru 1939 mogla da vodi ofanzivan rat brzog toka samo protiv Poljske, a da je protiv Francuske i Velike Britanije morala privremeno da ostane u defanzivi.

Nasuprot izjavama i tvrdjenjima mnogih nemačkih komandanata, datim na suđenju u Nirnbergu i iznetim u privatnim publikacijama, pisac je izneo nove podatke iz kojih se vidi da su Nemci na Zapadnom frontu imali mnogo jače snage (11 aktivnih i 35 rezervnih, tj. svega 46 divizija³⁾) nego što su to tvrdili ostali učesnici ovoga rata. Nažalost, ova tvrdjenja nisu ni dokumentovana ni konkretizovana podacima o brojnom nazivu divizija, te se moraju primiti i koristiti sa rezervom.

Ubedljive su primedbe kojima je pisac kritikovao poljski ratni plan i strategijski razvoj poljskih oružanih snaga. Tačna je njegova konstatacija da je poljska Vrhovna komanda rasporedila svoje slabe snage na širokom frontu, te nije imala realnih izgleda da uspešno brani ceo granični front. Međutim, pisac je ovaj problem razmatrao prvenstveno sa strategiskog aspekta i nije dao dublju analizu poljskih političkih, ekonomskih i drugih problema. On nije izneo neizbežne reperkusije koje bi nastupile da su Poljaci usvojili varijantu plana da glavnim snagama brane liniju Narev — Visla — San-

¹⁾ Erich von Manstein, *Verlorene Siege*, Athenäum-Verlag, Bonn, 1955.

²⁾ R. T. Paget, *Manstein, His Campaigns and His Trial*, London, Collins, 1951.

³⁾ Erich von Manstein, *Verlorene Siege*, Athenäum-Verlag, Bonn, 1955, strana 25.

Operacije u Poljskoj opisao je jednostrano i nepotpuno, jer je izneo uglavnom rad Južne grupe armija, a samo je dodirnuo dejstva Severne grupe armija i avijacije, iako je ova poslednja odigrala značajnu ulogu za vreme ovoga rata.

Francuska je 1940 pretrpela najteži poraz u svojoj istoriji, koji je nadmašio čak i veliku katastrofu iz 1870/71 godine. Iako je ovaj poraz bio prirodna posledica francuske opšte slabosti na svima poljima političke, društveno-ekonomske i vojničke aktivnosti, pisac je prilikom razmatranja operacija na Zapadnom frontu 1940 zanezario neke važne uticajne faktore i težište svoga izlaganja skoro isključivo usmerio na vojni sektor, želeći naročito da istakne veličinu nemačkog ratnog plana. Za razliku od ostalih odeljaka, on je ovaj odeljak dobro dokumentovao prepisima originalnih direktiva i izveštaja, i na taj način dokazao da je on odista bio inicijator ratnog plana koji je Nemcima omogućio da postignu najveću pobedu u toku Drugog svetskog rata. Ovim odeljkom uspeo je da opovrgne mišljenje nekih istoričara i vojnih pisaca koji su sve zasluge za ovaj plan pripisivali general-feldmaršalu Rundštetu ili čak Hitleru. Na žalost, evolucija ovog interesantnog plana izneta je samo do dana kada je smenjen sa dužnosti načelnika štaba Grupe armija »A« i postavljen za komandanta 38 armiskog korpusa.

Manštajново mišljenje da je Hitler napravio tešku grešku kada je zastavio nemačke oklopne divizije pred Denkerkom i tako izgubio prvu pobedu,⁴⁾ jednostrano je i neobjektivno. On je i ovde, kao skoro u čitavom svom delu zanemario rad i zasluge druge strane. Nije ni dodirnuo uspehe i pravilan rad britanskih komandanata koji su, i pored teške situacije, dobro organizovali evakuaciju britanskih i francuskih snaga. Ništa ne govori o uspešnom radu britanske avijacije i flote, kao ni o hrabrom angažovanju britanskih zaštitnika, što je, pored navedenih uzroka, uticalo da su Britanci uspešno evakuisali oko 338.000 svojih i francuskih vojnika. Interesantne, vrlo poučne i dinamične operacije na Zapadnom frontu 1940 obradio je vrlo kratko, nepregledno i nepotpuno, jer se uglavnom zadržao na opisivanju dejstava snaga 38 armiskog korpusa, koji

je upotrebljen tek u završnoj fazi, tj. od r. Some pa do francuske kapitulacije.

U glavi pod naslovom »Između dva rata«⁵⁾ pisac je razmotrio razne mogućnosti daljeg vođenja rata i varijante planova za operacije protiv Velike Britanije, ali nije ni dodirnuo tešku borbu za vazdušnu nadmoćnost, niti je istakao uspešan rad britanske avijacije u ovom periodu, koja je nanela osetan poraz nemačkoj avijaciji, što je imalo vrlo velikog uticaja na dalji tok i konačan ishod Drugog svetskog rata.

Za vreme letnjih operacija 1941 na Istočnom frontu autor je bio komandant 56 oklopnog korpusa (8 oklopna, 3 motorizovana i 290 pešadiska divizija⁶⁾), koji je, zajedno sa 41 oklopnim korpusom generala Rajnharda (1 i 6 oklopna, 36 motorizovana i 269 pešadiska divizija⁷⁾) ulazio u sastav 4 oklopne grupe. On je u 8 glavi opisao prvenstveno dejstvo 56 oklopnog korpusa, a vrlo retko i uzgredno govori o dejstvima 41 oklopnog korpusa, 16 i 18 armije, a naročito o radu nemačke avijacije. Dobija se utisak da je i ovde isuviše potencirao uspehe svoga korpusa, iako se, proučavanjem izveštaja nemačke Vrhovne komande i memoarske literature iz ovoga rata, može zaključiti da su Nemci 1941 postigli najmanje uspeha baš u baltičkim zemljama, gde je dejstvovao njegov korpus.

Za najveće uspehe u toku Drugog svetskog rata na Krimu 1941 i 1942 Manštajn je 1. jula 1942 godine dobio maršalsku palicu⁸⁾, pa je najveću pažnju posvetio baš obradi ovih operacija verovatno zato da bi istakao svoje lične zasluge. Kad je u septembru 1941 godine primio komandu nad 11 armijom sa zadatkom da dejstvuje divergentnim pravcima ka Rostovu i Krimu, Manštajn je, po mom mišljenju, pravilno ocenio tadašnju strategisku situaciju i konstatovao da se tadašnjim snagama 11 armije (30 korpus: 22 i 72 pešadiska divizija; 49 brdski korpus: 170 pešadiska, 1 i 4 brdska divizija; 54 korpus: 46, 75 i 50 pešadiska divizija⁹⁾) ne mogu uspešno izvršiti ovako obimni zadaci. Sem

⁵⁾ Isto, str. 147—171.

⁶⁾ Isto, str. 175.

⁷⁾ Isto, str. 175.

⁸⁾ Isto, str. 283.

⁹⁾ Isto, str. 215.

⁴⁾ Isto, str. 122.

gornjih podataka o jačini i sastavu 11 armije, dao je i nove podatke o proboju na zemljouzu kod Perekopa, o zauzimanju Krima, a naročito o teškim i dugotrajnim borbama oko Sevastopolja. Ako se podaci o jačini, sastavu i radu 11 nemačke armije mogu smatrati kao tačni, podaci o jačini i gubicima Crvene armije su sasvim sumnjivi. Preterano je njegovo tvrđenje da su Nemci, prilikom operacija na Kerču, u maju 1942, sa 6 svojih i 2 rumunske divizije i 1 rumunskom brigadom uspjeli da tuku skoro tri puta nadmoćnije sovjetske snage (44 i 55 armiju, koje su imale 17 streljačkih i 2 konjičke divizije, a sem toga 3 streljačke i 4 oklopne brigade¹⁰).

Na osnovu ranije objavljenih publikacija istoričari nisu mogli tačno utvrditi kako je i gde upotrebljena 11 nemačka armija posle zauzimanja Sevastopolja. Pisac nam je izneo dokumentovane podatke u 10 glavi »Lenjingrad—Vitebsk«¹¹), iz kojih se može utvrditi sastav i rad ove armije pod Lenjingradom, a zatim kod Vitepska, čime je popunjena osetna praznina za izučavanje operacija na Istočnom frontu.

Tek u novembru 1942, kada su Nemci, usled sovjetske protivofanzive kod Staljingrada, počeli da trpe veće poraze, autor je dao ocenu Hitlerove strategije i njegovih vojničkih sposobnosti. On u 11 glavi oštro kritikuje Hitlerovo rukovođenje ratom. Istina, on mu priznaje izvesno poznavanje vojnih i tehničkih pitanja, ali ističe da nije imao iskustava, koja nije mogao nadoknaditi ni svojom preterano popularisanom intuicijom. Hitler nije mogao da shvati dokle idu granice mogućnosti i izdržljivosti komandanata i jedinica, već je smatrao da se upornošću i voljom mogu savladati i najteže krize. On zamera Hitleru što se preterano i nepotrebno uplita u operativno i taktičko rukovođenje armijama, pa čak i divizijama, što je, na taj način, sputavao inicijativu i slobodu pojedinih komandanata i što je usporio razvoj nemačke avijacije, raketnog i nuklearnog naoružanja. Dok je u toku zime 1941/1942 uporno naređivao da se održi zauzeto zemljište i time otkloni opasnost od potpunog slamanja Istočnog fronta, Hitler je isto tako postupao i u vremenu od kraja 1942 do 1945, kada je situacija bila mnogo ne-

повољнија, уместо да дозволи и еластичну маневарску одбрану.

I Manštajn, kao i neki pisci pre njega, objektivno ocenjuje nemačke mogućnosti i planove za 1942 kad tvrdi da je ideja zauzimanja Kavkaza i prodora prema Bliskom Istoku bila plod Hitlerovih utopističkih želja i fantazija. On ujedno daje nove, korisne i dokumentovane podatke o reorganizaciji nemačkog komandovanja na južnom delu Istočnog fronta u novembru 1942 (o jačini i sastavu nemačkih armija; o stanju dvadeset i dve opkoljene divizije 6 armije kod Staljingrada; o mogućnosti njenog snabdevanja transportnim avionima, itd.), samo je nekoliko puta povećao stvarnu jačinu sovjetskih snaga, tvrdeći da su Sovjeti 28 novembra 1942 prema njegovoj novoformiranoj Grupi armija »Don«, imali 143 velike jedinice¹²) (pešadijske i konjičke divizije, oklopne i ostale samostalne brigade). Verovatno je da su još netačniji njegovi podaci o tome da su Sovjeti u martu 1943 od Harkova do Azovskog Mora imali 341 veliku jedinicu prema 32 nemačke divizije¹³).

Za poraz kod Staljingrada Manštajn okrivljuje isključivo Hitlera i daje podatke o tome da je sam Hitler na konferenciji 6 februara 1943 priznao svoje greške¹⁴).

Interesantne su, a po mom mišljenju pravilne, kritike pisca na račun sovjetskog rukovodstva, koje nije iskoristilo vrlo povoljne mogućnosti da brzo eksploatiše Staljingradsku bitku. Sovjeti su svoje snage razbacali na više ekscentričnih pravaca, tako da nisu bili dovoljno jaki i brzi da na glavnom pravcu, ka Rostovu, a zatim ka Dnjepropetrovsku, postignu odlučujuće uspehe.

Operacije od Kurske bitke (jul 1943) pa do svoga smenjivanja (mart 1944) Manštajn je opisao detaljno, živo, polemički, ali jednostrano i neobjektivno. Osnovna tendencija mu je bila da pokaže da su Sovjeti u svim operacijama imali višestruku nadmoćnost i da su i u odbrani i u napadu imali nekoliko puta veće gubitke od nemačkih¹⁵). Međutim, on nije mogao da objasni zašto su sovjetske snage i pored svih tobožnjih gubitaka, bez prekida nastavljale ofanzivne operacije, nanele Nem-

¹²) Isto, str. 330.

¹³) Isto, str. 400.

¹⁴) Isto, str. 437.

¹⁵) Isto, str. 504, 597, itd.

¹⁰) Isto, str. 256.

¹¹) Isto, str. 290—302.

cima niz poraza (Kursk, Dnjeper, Čerkasi, Bug) i potisle ih čak do Karpata. Uzeo je u pomoć i mitologiju i sovjetske snage uporedio sa Hidrom¹⁹⁾, kojoj mesto jedne oštećene niču tri nove glave. Prema sovjetskim i ostalim raspoloživim podacima, sovjetski gubici bili su mnogo manji, a rezerve u ljudstvu skromnije, te se ovakva tvrđenja moraju odbaciti kao malo verovatna i tendenciozna. I za ove neuspehe pisac baca krivicu na Hitlera, koji nije slao tražena pojačanja, niti je dozvoljavao napuštanje zemljišta i povlačenje radi prirodno jakih položaja (Dnjeper, Bug, Dnestar). Međutim, detaljnom analizom ovih operacija može se utvrditi da je i Manštajn pravio velike greške, jer je svoje oklopne snage upotrebljavao većinom pojedinačno za krpjenje probijenih delova fronta.

Potpukovnik Pere-Žantij: PRILAGODAVANJE ATOMSKOM RATU²⁾

Nuklearno oružje neće zameniti ono koje je pre njega postojalo i bilo u upotrebi, već će svoje dejstvo udružiti sa dejstvom »klasičnih« snaga, koje će u znatnoj meri morati da modifikuju svoj način dejstva u borbi, a često i svoju organizaciju. Stoga pojava nuklearnog oružja nameće potrebu veoma obimnog i gotovo naglog prilagođavanja.

Skoro se sve evropske zemlje, u pogledu atomskog rata, moraju osloniti na jednu od dveju vodećih sila u svetu, iako se ove nalaze izvan Evrope, i to ne samo u dobijanju nuklearnog oružja i strategijske avijacije, već i u pogledu skoro svih podataka o dejstvu tog naoružanja i novom načinu postupanja u borbi. Evropske armije mogle su da otpočnu sa tretiranjem problema atomskog rata tek kada su Amerikanci objavili podatke o dejstvu nuklearnog oružja³⁾. Na osnovu ovih podataka evropske armije su se trudile da za svoju upotrebu izrade osnovna pravi-

Iako ova knjiga pruža dosta novih podataka o nemačkim snagama i interesantnih strategiko-operativnih analiza i zaključaka, ona, zbog ranije navedenih nedostataka (tendencioznost, polemički način pisanja, samohvalisavost, jednostrano iznošenje rada samo svojih snaga, potcenjivanje sovjetskih uspeha i preuveličavanje sovjetskih snaga i gubitaka), ostavlja utisak neobjektivnosti i nepotpunosti. Tek kada Sovjeti i Nemci budu izdali svoje zvanične publikacije, pa se prema njima budu mogli uporediti podaci koje je dao general-feldmaršal Manštajn u ovoj knjizi, moći će se dati detaljniji prikaz, potpunija i objektivnija ocena ove interesantne publikacije.

M. P. M.

la.³⁾ Međutim, u ovim se pravilima uglavnom nabrajaju dejstva nuklearnog oružja i mere za zaštitu trupa, dok iz oblasti taktike ima relativno malo zaključaka.

Pisac teži, pre svega, da iz pretežno tehničkih odredaba, koje se odnose prvenstveno na pojedine borce, izdvoji ono što se odnosi na taktiku malih i srednjih jedinica. Ovo bi omogućilo da se sa više sigurnosti donesu izvesni zaključci i o taktici viših jedinica, pa i da se pristupi razmatranju problema iz oblasti strategije.

Atomska opasnost nameće pojedinim borcima niz zaštitnih mera koje imaju pretežno tehnički karakter i važe u svim taktičkim radnjama. Svi borci, pa i stanovništvo, biće stalno izloženi opasnosti od atomskog dejstva, te je stoga nužno da se stalno pridržavaju svih mera za zaštitu, a naročito za otkrivanje i javljanje opasnosti.

Borci treba da su obučeni kako da postupaju u momentu atomske eksplozije i posle nje, bilo da se ova desila u vazduhu

¹⁹⁾ Isto, str. 514.

²⁾ Lt. Col. Perret-Gentil: *Adaptation à la guerre atomique, Revue militaire suisse*, februar i mart 1956.

³⁾ Ovi podaci su prviput objavljeni 1950 u zvaničnoj publikaciji SAD: »Dejstvo atomskog oružja« (*Effects of atomic weapons*).

³⁾ U Francuskoj su kao javna izišla sledeća pravila: »Specijalna oružja«, »Zaštita od dejstva nuklearne energije i način njene upotrebe od strane komandovanja«, »Otkrivanje i procena radioaktivnog zračenja«, »Zaštita od dejstva nuklearnog oružja« i »Površna dekontaminacija radioaktivnosti«.

ili na zemlji. Mere za zaštitu su veoma mnogobrojne i uglavnom poznate, naprimer: tražiti ma i najmanji zaklon; sačuvati oči od bljeska; izbeći udar, zatrpavanje i požar; ne zaklanjati se u udolja koja mogu biti zatrovana; ne upotrebljavati sumnjivu hranu i piće; ne mokriti, ne pušiti i ne zamarati se posle izlaganja zračenju i sl.

Da bi se otklonila neizvesnost neophodno je da većina boraca ili bar sve starije malih jedinica budu snabdeveni malim detektorima za otkrivanje radioaktivnog zračenja. Sem toga, borci treba da su obučeni u upotrebi specijalne opreme (maska, kapuljača, pelerina, kombinizon, rukavice i čizme), a u nedostatku ovakve opreme treba da znaju kako da upotrebe priručna sredstva (šatorska kri-la, stare krpe, novine i sl.) i kako se postupa sa zatrovanim zaštitnim sredstvima. Ako se nalaze u mestu, borci treba da su zaklonjeni u dubokim i uskim rovovima, a organi komandovanja treba da se zaklone ispod zemlje.

Radi borbe protiv atomskog dejstva obrazovane su ekipe i jedinice »specijalnog oružja« koje se pridaju bataljonima, divizionima i sl., odnosno divizijama. Diviziji se pridaje jedinica »specijalnog oružja« koja raspolaže pokretnom laboratorijom i stručnim ljudstvom. Svi podaci o atomskoj opasnosti skupljaju se u diviziji da bi se bolje mogli prozreti plan dejstva protivnika i njegove namere. Na osnovu sređenih podataka i karata o zatrovanim prostorijama više komandovanje će donositi važne odluke, naprimer; o odgađanju predviđenog manevra, o promeni pravca nadiranja radi obilaženja zatrovanih prostorija, o promeni pravaca kojima teče snabdevanje, o zabrani prolaska kroz izvesne komunikacione čvorove i sl.

Ekipe »specijalnog oružja« imaće prvenstveno zadatak da otkriju i obeleže zatrovane prostorije, a zatim da vrše dekontaminaciju oružja, vozila i opreme. Pošto se radioaktivnost ne može uništiti odnosno zaustaviti, već traje određeno vreme i prolazi sama od sebe, to se dekontaminacija ustvari sastoji u uklanjanju radioaktivnih delova materijala na mesto gde neće moći da škode. Prvenstveno se preporučuje zatrpavanje u zemlju na dubinu veću od jednog metra. Zagađeni materijal ne treba spaljivati pošto se u pepelu i dimu postiže još veća koncentracija

radioaktivnih čestica koje se preko njih mogu preneti i na druga mesta. Jasno je da će zagađeni materijal često morati da ostane duže vreme izvan upotrebe.

Svi rodovi i službe primenjujuće na svoj način mere za zaštitu od atomskog dejstva, s obzirom na specifičnost zadatka i ulogu, kao i na specifičnost svojih sredstava i načina rada, ali kod sanitetske službe mora doći do znatnih dopuna.

Pored navedenih elementarnih i neposrednih mera za zaštitu, koje imaju pretežno tehnički karakter, nuklearno oružje će u oblasti taktike nametnuti niz preventivnih mera koje treba da omoguće život, pokret i borbu pod dejstvom atomske vatre i koje znatno menjaju način vođenja borbe — taktiku. Dok se u pogledu pretežno tehničkih mera svi autori i razna pravila uglavnom međusobno slažu, dotle u pogledu taktičkih mera mišljenja nisu ujednačena.

Sve se taktičke mere zasnivaju na studiji dejstva atomskih eksplozija, čiji su rezultati već više puta objavljeni. Treba samo podvući da u svakom konkretnom slučaju dejstvo atomske eksplozije može biti veoma različito i u zavisnosti od mnogobrojnih činilaca kao što su: magla, pokrivenost i priroda zemljišta, prisustvo zapaljivog materijala, pravac i jačina vatra itd.

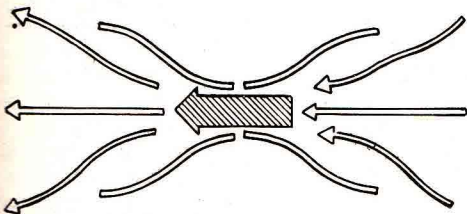
Ima mnogo ciljeva koji će biti izloženi dejstvu nuklearnog oružja: glavni gradovi, veliki industrijski centri, pristaništa i mesta iskrcavanja, opšte rezerve mesta vazdušnog ukrcavanja, vazdušni mostrobrani, zone u kojima se prikupljaju snage za ofanzivu ili protivnapad, centri snabdevanja, komunikacioni čvorovi i sl. Sve te prostorije trebalo bi po mogućstvu izbegavati, odnosno trupe treba da se na njima što manje zadržavaju.

Nuklearno oružje dovešće u oblasti taktike do velikog rasturanja jedinica po frontu i dubini. Stoga će pojedine jedinice biti znatno udaljene jedne od drugih. (Borbu će često voditi i manje grupe boraca, na znatnom međusobnom udaljenju, što zahteva povećanje broja podoficira i desetara i obraćanje velike pažnje na razvijanje inicijative i snalažljivosti kod nižih starešina i boraca.) Smatra se da diviziji u napadu i odbrani trebaodeliti zonu veličine oko 20 km po frontu i dubini, a oko te zone treba da postoji

u sve strane još oko 10 km slobodnog prostora.

U odbrani se ovakav raspored može lako ostvariti, mada će imati mnoge nedostatke, jer je izložen prepadima i neprijatelj će moći da se infiltrira u veliku dubinu. Artiljerija će djelovati skoro uvek sa krajnjim dometom (14—18 km), a manevar vatrom i koncentracije postaju skoro nemogući. Ostali rodovi i službe nalaziće se na velikim udaljenjima.

Radi ostvarenja prodora, stvaranja široke breše i postizanja potpune prevlasti u vazduhu, napadač će primeniti nuklearno oružje i snažnu avijaciju. Kroz brešu će brzo prolaziti oklopne i motorizovane snage prema unapred brižljivo pripremljenom planu. Pošto su napadačeve snage za vreme nagomilavanja jako izložene atomskom dejstvu branioca, prikupljanje treba izvršiti u što kraćem vremenu, neposredno pred prolazak kroz brešu, s tim da se po prelazu kroz nju odmah rašire. Ovakav se postupak naziva manevar »dvostrukog levka« (vidi skicu 1). On je moguć samo sa izvanredno pokretljivim i potpuno motorizovanim trupama, koje raspolazu mnogobrojnim sredstvima radioveze.

Skica 1 — Manevar »dvostrukog levka«

Međutim, u budućem ratu proboji će biti dosta retki, a najveći broj ratnih dejstava sastojće se od lokalnih akcija, nastupanja, protivnapada, zadržavajuće odbrane i povlačenja. Mogu li se ova dejstva i dalje zamišljati u ranijem obliku i prema starim normama, sa kruto određenim osama dejstva i granicama između jedinica?

Pre svega, nužno je ostvariti brzinu, pokretljivost i elastičnost, a to se sadašnjim materijalom može postići jedino korišćenjem putne mreže. Međutim, usled atomskog dejstva jedinice moraju momentalno napustiti putnu mrežu, odnosno izbegavati čvorove komunikacija. Ovi se su-

protini zahtevi mogu zadovoljiti samo sve većim usavršavanjem materijala koji se kreće po svakom terenu. No, ovaj je materijal veoma skup i troši mnogo goriva. U daljoj budućnosti možda će helikopter dobiti veliki značaj.

Organizacija komandovanja treba takođe da zadovolji suprotne zahteve. U manevru »dvostrukog levka« komandovanje mora biti centralizovano, a svi pokreti u minut regulisani i bezuslovno i tačno izvršeni. Međutim, u svim drugim uslovima atomski rat zahteva veću decentralizaciju komandovanja i veliku autonomiju potčinjenih jedinica, pri čemu se izvesne tradicionalne hijerarhijske veze, kao i veze između pešadije, artiljerije, avijacije i sl., moraju modifikovati. Sem toga, mora se ostaviti velika sloboda dejstva samostalnim odredima koji budu operisali u dubini neprijateljskog rasporeda. Izgleda da radioveze pružaju rešenje ovog problema, s tim što treba imati na umu mogućnost njihovog ometanja.

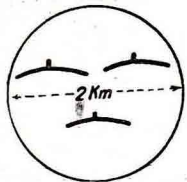
Jedno od najvažnijih pitanja atomskog rata jeste: koja jedinica treba da bude osnovni nosilac borbe, tj. u kojoj jedinici treba da se nalaze organski povezana sredstva potrebna za samostalno vođenje borbe u svim uslovima, odnosno na kom stepenu komandovanja treba izvršiti združivanje rodova? (Već sad izgleda da će se diviziska pešadija i artiljerija morati na neki način stopiti i da neće moći ostati u dosadašnjem obliku.)

U svim se armijama uglavnom smatra da osnovni nosilac borbe treba da bude znatno ojačan bataljon. Italijani proučavaju obrazovanje bataljona koji bi bio relativno samostalan i pokretljiv. Francuzi predviđaju obrazovanje lakih taktičkih grupa u okviru oklopnih divizija i eksperimentišu sa združenim pukom. Englezi predviđaju ojačane bataljone koji se grupišu u brigade, a Amerikanci takođe bataljone i u njihovom okviru eksperimentišu u vezi sa atomskim dejstvom.

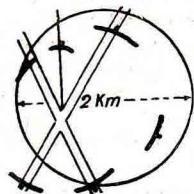
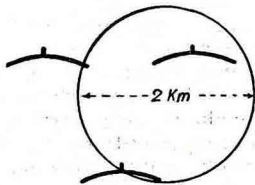
Prema američkim autorima bataljon treba da ima takav sastav i jačinu i da se u borbi razvija na tolikom prostoru da može voditi borbu u celini i da u slučaju atomske eksplozije ne izgubi više od 50% ljudstva, kako bi produžio izvršenje svog zadatka. Pošto atomska eksplozija taktičke A bombe ima veoma jako dejstvo na površini kruga čiji je prečnik 2 km, borbeni poredak bataljona i u odbrani i u

napadu treba da bude uvek na tolikoj površini da jedna njena eksplozija nikad ne zahvati više od polovine njegovog borbenog poretka.

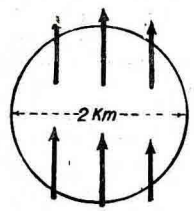
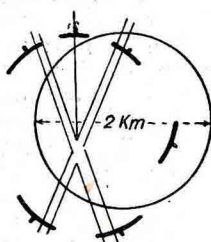
Na skici 2 šematski je pretstavljen preterano gust raspored bataljona u kom se slučaju on ceo može uništiti jednom atomskom eksplozijom.

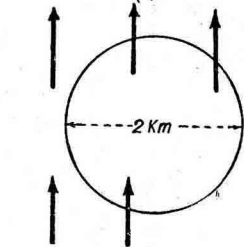
Utvrđivanje u odbrani

Poredak u odbrani jedne raskrsnice

Porēdek u napadu
Skica 2

Skica — 3 Rastresiti poreci

Na skici 3 pretstavljen je razređen raspored bataljona koji onemogućuje da se od iste atomske eksplozije uništi više od 50% ljudstva.

Sve je ovo samo osnov i prve konture prilagodavanja koje treba izvršiti u oblasti taktike pod uticajem nuklearnog oružja. Međutim, još uvek ostaju nerešena veoma važna i osnovna pitanja kao što su: organizacija jedinica, veza i sadejstvo između rodova, načini vođenja borbe i sl.

*

U oblasti strategije dolazi do sve jačeg izražaja tendencija da se nižim jedi-

nicama pridaju sredstva koja su ranije bila u sastavu viših jedinica. Tako, teška artiljerija i izvesna specijalna oruđa prelaze iz sastava korpusa u sastav divizija, a verovatno će doći i do decentralizacije taktičke avijacije. Istovremeno će se najvećim jedinicama pridavati nova sredstva: atomska artiljerija, dirigovana zrna velikog dometa i, najzad, *H* bomba.

H bomba ima strategijski značaj i upotrebljavaće se prvenstveno protiv životnih centara protivnika. Međutim, njena je upotreba u izvesnoj meri ograničena usled toga što se ne mogu predvideti pravac i brzina vetra na većim visinama (15 do 20 km), do kojih se uzdiže »radioaktivni oblak«.

Najviše komandovanje može pomoću *H* bombe uticati na tok operacija, upotrebljavajući je protiv opštih rezervi protivnika. Jedna divizija pretstavlja normalan cilj za *H* bombu pošto je njen rejon dejstva (20 do 30 km) veći od površine koju zauzima jedna divizija na stanovanju.

Na strategiskom planu *H* bomba je dovela do veoma raznovrsnih koncepcija. Jedna od najoriginalnijih je da se izvrši vazdušni desant veoma velikih razmera u oblasti u kojoj se nalaze životni centri protivnika. Pošto je branilac zainteresovan da ove centre očuva i neoštećene povrati, on neće smeti da upotrebi *H* bombu, dok će je napadač slobodno upotrebljavati. Za ovakvu je operaciju, razume se, potrebna velika nadmoćnost u vazduhu.

Nedavno je vođena interesantna diskusija između Britanaca i Amerikanaca po pitanju celishodnosti i načina upotrebe gigantskih nosača aviona. Amerikanci smatraju da su im ovakvi nosači potrebni kao ploveće, brzopokretne baze, pošto u Evropi ne raspolažu potpuno nijednom bazom. Sem toga, ovakvi će nosači, kao ozbiljna pretnja, privući na sebe atomsko dejstvo protivnika, čime će biti olakšana situacija na suvozemnom ratištu koje je u ovom pogledu mnogo osetljivije.

Evropske zemlje moraće svoje strategiske pripreme za atomski rat da ograniče uglavnom na odbranbene mere, pri čemu će naročito važnu ulogu imati brdovite i planinske oblasti u kojima je štetno dejstvo atomskih eksplozija smanjeno, a mogućna je i lakša izrada jakih, ukopanih zaklona.

Žan Moreti:

MORALNI PROBLEM NAMETNUT PRONALASKOM ATOMSKOG ORUŽJA¹⁾

U ovom se članku razmatra opravdanost konstruisanja, fabrikacije i upotrebe nuklearnog i termonuklearnog oružja sa moralnog stanovišta.

U cilju boljeg razumevanja pomenute problematike iznose se upočetku bitne razlike između klasičnog i atomskog oružja potertava se kvalitativna razlika — između jednog i drugog — i njihove osobine, ističe se snaga radioaktivnosti, njeno fiziološko dejstvo i genetičke posledice. Pored toga, navodi se i kvantitativna razlika pa se, kao primer, iznosi da je moć *klasične* bombe bila izražena u tonama TNT, *atomske* u kilotonama, a *H* bombe u megatonama. Desetak *H* bombi pokrilo bi otprilike celu površinu Francuske.²⁾ Pisac naglašava da »mala« atomska bomba od nekoliko KT nosi i kvalitativnu i kvantitativnu prevagu nad klasičnim oružjem, pa se, u pogledu morala, na nju odnose iste postavke kao i za *H* bombu.

Posle tehničkih objašnjenja autor iznosi glavna načela morala i kaže da ima više vrsti štetnih dela. Jedna su štetna po svojoj suštini, dok su druga takođe štetna, ali, prema situaciji u kojoj se izvode, mogu biti opravdana — dobra, ili neopravdana — štetna. Naprimera, ubistvo nevinog čoveka je zločin, ali je dozvoljeno ubiti agresora, jer je to jedino sredstvo da se sačuva sopstveni život.

Pomenuti principi, primenjeni na rat, dozvoljavaju i opravdavaju vođenje odbranbenog rata, kada ugrožena nacija brani svoju egzistenciju i slobodu. Ali i takav je rat dozvoljen samo pod sledećim uslovima: prvo, ako je preostao kao jedino sredstvo za rešavanje spora, pošto se prethodno mirnim putem učinilo sve što se moglo da se izbegne i, drugo, ako je odnos između štete koju donosi rat i dobra koje on spasava u korist ovog poslednjeg. »Obrana čisto ekonomskih interesa nije dovoljan povod da se započne rat.« S druge strane, i atomski rat biće dozvoljen ako ispunjava pomenuta dva uslova.

¹⁾ Jean Moretti, Le problème moral posé par les armes atomiques, *Revue de défense nationale* — januar 1956.

²⁾ Površina Francuske iznosi 550.986 km² (prim. B. K.).

Razrađujući pomenute postavke pisac navodi sledeće:

1) Upotreba atomskog oružja je poslednje sredstvo za odbranu životnih interesa. Prethodno treba sve učiniti i pokušati da se ono izbegne. Čak se može predvideti i jedan neatomski rat, ukoliko je on sredstvo za osiguranje mira i manje zlo od atomskog.

2) Atomsko oružje treba upotrebiti jedino kao sredstvo za izbegavanje većeg zla. Određivanje granice između zla koje donosi takav rat i dobra koje on treba da sačuva vrlo je teško i zavisi od niza faktora. Prvo, materijalno dejstvo eksplozije zavisi od preciznosti gađanja, raspršivanja prašine, itd. Drugo, protivmere koje povlači za sobom atomsko bombardovanje neminovne su, te pogrešna upotreba pri bacanju *taktičke* može da dovede do upotrebe jače — *strategiske* bombe. Treće, proširenje lokalnog spora je neizbežno. Četvrto, ceo posao oko procene i donošenja odluke o upotrebi pašće na pojedinca ili grupu pojedinaca, tako da će na sve to uticati njihov karakter, volja i raspoloženje.

Konstatujući da moral ne zabranjuje u izvesnim slučajevima upotrebu atomskog oružja, pisac izvlači zaključak da su njegovu proučavanje i fabrikacija zakonski dozvoljeni. U daljem izlaganju, na osnovu dosadašnjih zaključaka i rezonovanja, on pokušava da prikaže neke naročite slučajeve i kaže da su moralno odgovorni prvi konstruktori i realizatori atomskog oružja. Međutim, posle toga više se ne radi o pronalasku nekog novog oružja, već samo o otkrivanju načina fabrikacije. Prema tome, ovo poslednje ne protivreči moralu. Slično je i sa samom fabrikacijom, jer se neka zemlja ne može osuditi ako konstruiše nuklearno i termonuklearno oružje, ukoliko je na to primorana određenom političkom situacijom i ako je to jedini izlaz pod pretpostavkom da može biti napadnuta od nekog ko ima takvo oružje.

Što se tiče defanzivne, odnosno ofanzivne upotrebe takvog oružja, pretpostavka je da oba protivnika imaju termonuklearno oružje. Postavlja se pitanje da li onaj koji je ugrožen, a istovremeno slabiji, može prvi upotrebiti *H* bombu da bi se zaštitio.

On mora da vodi računa o odmazdi, da ne bi baš on započeo atomski rat, tako da bi to praktično značilo uništenje tih dveju zemalja i, što je još verovatnije, taj bi sukob prerastao u svetski požar. Treba odbaciti mogućnost da se *H* bomba upotrebi u odbrani ili kao sankcija. Izvodi se zaključak da je upotreba atomskih oružja od strane branioca apsurd, jer ustvari uništava onoga koji želi da se njome zaštiti. Rešavanje sporova sa *H* bombama je ludost, jer u praksi ne možemo neprijatelja uništiti prvim udarcima, tako da će on biti u mogućnosti da nam to vrati istom, ako ne i jačom merom.

Odbacuje se teza ograničavanja atomskih oružja samo u taktičke svrhe. Ovde se, pre svega, radi o tome da treba razlikovati *vojni* cilj od *civilnog*. Danas su fabrike, luke, pruge, itd. vojni ciljevi i njihovo bi bombardovanje prouzrokovalo ogromne žrtve kod civilnog stanovništva. Vojne akcije mogu lako, sticajem raznih okolnosti, da dovedu do terorističkih bombardovanja. Sistematsko bombardovanje gradova i uništavanje neboraca da bi se pokolebao moral boraca na frontu potpuno je *nemoralno*. Prema tome, opasnost koju predstavlja upotreba taktičkog atomskog oružja očigledna je.

Ako bi, pak, samo jedna strana imala atomsko oružje, i to ona koja se brani, može li ga ona upotrebiti da bi se oduprla agresoru? To je apsurd, jer se niko ne bi ni usudio da napadne onoga ko ima atomsko oružje.

Na kraju ovog odeljka ponovo se konstatuje da bi bila ludost upotrebiti atomska oružja. »Istorija, nažalost, pokazuje da su velike nacije imale vođe sposobne za takve ludosti«.

Članak se zaključuje konstatacijama da se rat može delimično opravdati ako je on jedino sredstvo uspostavljanja odnosa između dve zemlje. Pošto atomski rat vodi uništenju, očita je njegova apsurdnost i ne dolazi u obzir da bude sredstvo rešavanja međunarodnih sporova. S jedne strane, zahteva se zabrana atomskog oružja, dok je, s druge, jedini uzvrat za *H* bombu druga *H* bomba, tj. jedino strah od odmazde pretstavlja stvarnu prepreku za upotrebu nuklearnog i termonuklearnog oružja. Paradoks je u tome što se istovremeno nameće potreba naoružava-

nja i razoružavanja. Kad bi se danas organizovala efikasna međunarodna kontrola razoružanja, nijedna država ne bi morala da izrađuje atomsko oružje. Nažalost, zadatak nije tako pa, prema tome, nije kontradiktorno ni to što se zemlje u isti mah naoružavaju i proklamuju svoju spremnost da se razoružaju. Naoružanje protiv svoje volje dopušta iskreno propovedanje opšteg razoružanja.

Strah od protivnika primorava sve da se naoružavaju, što je ekonomski ubitačno i opasno po mir. Svako iznosi svoje miroljubive namere i konstruiše oružje koje neće prvi da upotrebi. Apsurdnost ove situacije jasno pokazuje da materijalnom razoružanju treba da prethodi duhovno, koje treba da se ogleda u tome da ljudi i narodi promene svoju želju za vlast u želju za mir i slogu.

Članak je interesantan i po mnogim pitanjima koristan. U nekim principijelnim pitanjima pisac je došao do pravilnih zaključaka. Naročito se to odnosi na sledeće: da se lokalni sukobi pretvaraju u opšte svetske sukobe, da je, u današnjim uslovima, kada se poseduje oružje takve snage, rešavanje međunarodnih sporova pomoću rata apsurd, da je upotreba atomskog oružja u taktičke svrhe takođe iluzorna postavka, jer se ne može ostvariti odgovarajuća kontrola, itd.

Prema tome, iz svega se može zaključiti da pisac odbacuje atomski rat kao sredstvo za rešavanje sporova; međutim, rešenje traži u izvesnom duhovnom razoružanju. Danas su putevi za rešavanje međunarodnih sporova jasno osvetljeni, a između njih se ističu: aktivnost OUN, borba za ravnopravnost svih zemalja na svetu, nemešanje u tuđe unutrašnje poslove, borba za aktivnu koegzistenciju, zatim, pomoć nerazvijenim zemljama — što bi istovremeno bio odgovor na postavku da ne treba ići u rat ukoliko su ugroženi samo ekonomski interesi — uspostavljanje međunarodnih veza i kontakta na političkom, privrednom i kulturnom polju, lični kontakti i sporazumevanja, itd. Što se moralnog momenta tiče, poznato je da je danas rat proglašen kao međunarodni zločin protiv čovečanstva. Ne radi se samo o ratu koji bi se vodio atomskim putem, već o svakom agresivnom ratu uopšte.

Pukovnik **Burkhart Miler-Hilebrand:**

MEHANIZAM NEMAČKE MOBILIZACIJE ZA DRUGI SVETSKI RAT¹⁾

Po nemačkom shvatanju, pojam *mobilizacija* označava prelazak mirnodopske *mobilne* vojske, vezane za garnizone, na *mobilnu*, dakle, pokretnu vojsku, sposobnu za operacije. Mobilisati jedinicu znači, prema tome, učiniti je pokretnom. U redovnom stanju vojska se nalazi u stalnim dislokacijskim mestima gde su i sve ustanove potrebne za njen život i rad. Dotur potreba vrši se mahom železnicom ili drugim sredstvima koja stalno vezuju dotično mesto sa ostalim delom teritorije. Da bi jedinice postale mobilne moraju im se dati odgovarajuće transportne jedinice i pojačati snabdevačke, tehničke, sanitetske i veterinarske ustanove. Pri razradi mobilizacijskih priprema za nemačku vojsku pošlo se sa stanovišta da savremeni ratovi izbijaju iznenadno, takoreći uz jednovremeno otpočinjanje i brzo izvođenje operacija, i da je, s druge strane, potrebno sačuvati celokupnu državnu teritoriju — u cilju obezbeđenja punog ratnog potencijala koji pretstavlja važan faktor za vođenje modernog rata. Sve je to zahtevalo da posle početka rata snage budu u što kraćem roku na granici, spremne za početak operacija, što je, pak, nalagalo da se mobilizacija izvede što brže i da se mere za zaštitu granica preduzmu po potrebi još pre samog početka rata.

Pre Prvog svetskog rata u Nemačkoj je postojala mogućnost proglašenja »*stanja ratne opasnosti*«, koje se objavljivalo. Na oglas takvog stanja preduzimane su određene mere za ubrzanje, olakšanje i obezbeđenje mobilizacije. 1939 godine ove su mere takođe zauzimale vrlo važno mesto, ali to nije bilo uslovljeno proglašenjem nekog izvanrednog stanja. Zbog toga su one nazvane *prethodne mobilizacijske mere* i naređivane su tajno i po mogućstvu prikriveno. Ukupno je bilo predviđeno 120 mera, koje su bile označene šiframa (brojnim oznakama) i njihovo preduzimanje naređivano je saopštavanjem određene ši-

fre zainteresovanim jedinicama i ustanovama. Prethodne mobilizacijske mere bile su podeljene u tri grupe: 1) priprema 2) pripravnost za pokret i 3) osiguranje. Prema stepenu zategnutosti političke situacije, prethodne mere mogle su biti naređene pojedinačno ili grupno. Jedan deo tih mera odnosio se samo na određene granične otseke. Prethodne mere 1 i 2 grupe trebale su po pravilu da stupe na snagu pre početka mobilizacije, dok su mere 3 grupe mogle da budu naređene pre, jednovremeno ili posle izdavanja naredbe o mobilizaciji. Formiranje jedinica granične zaštite, posada sigurnosti utvrđenja, zaprečnih jedinica i straža za čuvanje mostova usledilo je automatski uz izdavanje naredbe o mobilizaciji, ako te mere nisu bile već ranije naređene.

Prethodne mere *1 grupe* (priprema) bile su, naprimer, provera ažurnosti svih mobilizacijskih priprema; aktiviranje izvesnih rezervnih veza; stalna radio pripravnost; pojačanje straža; obustavljanje trupnih pokreta; obustavljanje putovanja; zabrana otustvovanja; priprema izdavanja materijalne opreme iz skladišta, itd.

Prethodne mere *2 grupe* (pripravnost za pokret) bile su, naprimer: poziv na veću određeni specijalnosti; pripravnost jedinica; priprema pogonskog materijala; pojačanje pečenja hleba; presovanje sena; dostavljanje jedinicama cepiva protiv raznih bolesti; tovarjenje vagona sa municijom u skladištima; pokret mobilizacijskih jezgra u mobilizacijska mesta novih jedinica; aktiviranje najviših rukovodećih komandi, itd.

3 grupa prethodnih mobilizacijskih mera (osiguranje) obuhvatala je *opšte* mere (naprimer, aktiviranje daljih linija veza, ograničenje ili zabranu graničnih prelaza) i *posebne* mere za svaki granični front, naprimer, posedanje delova graničnih utvrđenja, aktiviranje granične zaštite, maskiranu mobilizaciju trupa u pograničnom pojasu, izvođenje zaprečnih mera, pripremu rušenja, pripremu ili izvođenje evakuacije civilnog stanovništva pograničnih sektora, itd.

Sama mobilizacija mogla je da bude naređena tajno ili javno, — delimična ili opšta. Mehanizam delimične mobilizacije bio je takav da nije sprečavao proširenje

¹⁾ Po podacima iz knjige *Das Heer 1933-45* od Burkhart Miler Hilebranda (drugi u seriji od nekoliko prikaza koje će, u vezi sa organizacijskim i mobilizacijskim problemima koje tretira ova knjiga, objaviti *Vojno delo*).

mobilizacije na druge delove. Mobilizacija se mogla izvoditi i bez naređivanja prethodnih mera, a njen završetak nije bio vezan za početak koncentracijskih pokreta. Na ovaj je način mobilizacija bila veoma elastična, čime su otklonjeni nedostaci koji su postojali pri mobilizaciji 1914. Međutim, po mišljenju pisca takva elastičnost može navesti političko rukovodstvo na polovične mere.

Naredba o mobilizaciji morala je da stigne u komandu korpusne oblasti do 18.00 onog dana koji je prethodio prvom danu mobilizacije. Trajanje mobilizacije određivano je danima ili časovima, a završetak takođe danom i časom, naprimer, »2. dan u 20.00 č.« Vreme završetka mobilizacije određivano je svake godine iznova, zavisno od organizacijskih mogućnosti i početka koncentracije.

Za osiguranje granice ili u cilju iznenađenja neprijatelja bio je za izvesne jedinice predviđen mehanizam ubrzane marševske pripravnosti. Ovo se postiglo na taj način što su se po ratnim jedinicama raspoređivali ljudstvo iz rezerve, popisna stoka i materijal iz najbliže okoline. Ove su jedinice morale biti spremne za pokret 12 časova posle stizanja naredbe o mobilizaciji u korpusnu oblasnu komandu. Ta je pripravnost mogla da bude naređena i kao prethodna mobilizacijska mera. Tim su jedinicama obično nedostajali izvesni delovi, naročito pozadinski. Mobilizacija, pak, tih delova tekla je normalno i potom su upućivani u svoje jedinice.

Za izvršenje mobilizacije kopnene vojske, a po mnogim pitanjima i za ostala dva vida oružanih snaga, bile su odgovorne komande korpusnih oblasti. One su ostale u svojim mirnodopskim mestima i na slučaj rata, samo su iz njih bile izvođene ratne korpusne komande operativne vojske. Pomoćnik komandanta mirnodopske korpusne oblasti postajao je komandant ratne korpusne oblasti. Korpusne komande oblasti određivale su i rukovođe mobilizacijskog elaborata. *Mobilizacijski potsetnik* (mobilizacijski kalendar) se izrađivao za svaku jedinicu ranga čete i samostalnog voda. Po pravilu, svaka je mirnodopska jedinica sama sprovodila svoju mobilizaciju. Mobilizacijske elaborate jedinica koje su se formirale kao nove vodile su mirnodopske jedinice samo u slučaju ako su one davale mirnodopsko jezgro za te nove jedinice. U ostalim slučajevima rukovođi mobilizacijskog elabo-

rata bile su *landverske* komande (štabovi koji su postojali u mirno doba za vezbanje vojnih obveznika starijih godišta), vojnoteritorijalni organi; pojedine ustanove, i t.s.l.

U ratnom vazduhoplovstvu su mobilizacijske pripreme vršile komande vazduhoplovnih zona koje su komandama *korpusnih* oblasti dostavljale svoja trebovanja u ljudstvu, a znatnim delom i u materijalu. U sporazumu sa njima one su određivale i mobilizacijska mesta vazduhoplovnih jedinica, prijavljivale transporte, i t.s.l.

Za ratnu mornaricu ove poslove su vršile komande pomorskih baza, pod rukovodstvom pomoćnika komandanata pomorskih zona Baltičkog i Severnog Mora.

U okviru tajne mobilizacije, pozive vojnim obveznicima i davaocima stoke i materijalnih sredstava dostavljali su vojnoteritorijalni organi. Kod jedinica koje su vršile ubrzanu mobilizaciju, pozive obveznicima, t.zv. marševskih rezervi, dostavljale su neposredno dotične trupne jedinice.

Kao osnova za mobilizaciju ljudstva služile su ratne lične formacije koje su postojale za svaku jedinicu. Za ratne jedinice su po pravilu obezbeđivana izvesna mirnodopska jezgra, a dopunu do ratnog formacijskog stanja predstavljali su vojni obveznici. Pošto, međutim, nije postojalo dovoljno mirnodopskog ljudstva, a i da bi se izbegli suvišni pokreti, kod izvesnih ratnih jedinica koje su se formirale iznova, kao jezgro su služili vojni obveznici koji su vojni rok otslužili najviše pre pet godina.

Materijalna mobilizacija vojske obuhvatala je: stoku sa vozilima i opremom; motorna vozila sa pogonskim materijalom; naoružanje, municiju i pribor; odeću i ostalu opremu vojnika; smeštajne objekte, hranu i novac. Sva ova sredstva ili su bila pripremljena u skladištima, ili su oduzimana od naroda uz uvećanu naknadu. Kao osnova za mobilizaciju služile su ratne *materijalne* formacije, dok se stoka vodila po ratnim *ličnim* formacijama.

Pošto je kopnenu vojsku u toku nekoliko mobilizacijskih dana trebalo ojačati sa oko 400.000 popisnih konja i oko 200.000 kola i motornih vozila, a da bi se što više smanjila prevoženja, to su mobilizacijska mesta, a u vezi s tim i skladišta, što je moguće više decentralizovana i približavana izvorima popune. O tome se vodilo računa naročito kod onih jedinica koje su

imale da prime veći broj konja, čije je mobilizacijsko transportovanje najkompliciranije. Uprkos tome, bilo je potrebno na hiljade železničkih vozova za izvršenje mobilizacijskog prevoženja.

Osnovni propis koji je sadržavao principijelne postavke za izvršenje mobilizacije bio je *Mobilizacijski plan kopnene vojske*. Taj propis je svake godine dopunjavao konkretnim detaljima — *godišnjim mobilizacijskim naredjenjem* sa posebnim prilozima koji su obuhvatali: pregled ratnih jedinica; ratni organizacijski sastav vojske; organizaciju komande kopnene vojske; pregled vremena trajanja (završetka) mobilizacije po jedinicama; prethodne mobilizacijske mere; mere za ubrzanje mobilizacije i marševske gotovosti određenih jedinica; mere za upotrebu jedinica obavezne službe rada; ratne lične i materijalne formacije; smernice za organizaciju veza; upravne odredbe.

U oblasti mobilizacije privrede rad je otpočeo još pod uslovima Versajskog ugovora o miru koji je takvu delatnost za branjivao. Tako je pod rukovodstvom Tehničke uprave kopnene vojske osnovan *Vojnoprivredni savet*, maskiran nazivom *Statističko društvo*, čija se glavna komisija nalazila u Berlinu, a njeni regionalni komesari u sedištima komandi korpusnih oblasti. Članovi Vojnoprivrednog saveta bili su predstavnici privrede. Svako oblasnoj korpusnoj komandi pridat je oficir za privredna pitanja koji je saradivao sa regionalnim komesarom Vojnoprivrednog saveta. Ovi su organi omogućili Nemačkoj da 1933 godine u punoj meri pristupi ostvarenju plana naoružanja. U to doba je u Ministarstvu rata stvoren poseban organ za vojnu privredu pod nazivom *Štab vojne privrede*. Zadatak ovog Štaba je bio da rukovodi vojnom privre-

dom, da održava vezu sa Ministarstvom privrede i služi kao savetodavni organ ministra rata — po svim pitanjima ratne privrede koja su bila od značaja za ocenu strategijske situacije, naprimer: procena sopstvenog i neprijateljskog ratnog potencijala; privredna saradnja sa neutralnim i savezničkim zemljama; materijalna pomoć prijateljskih zemalja; privredna eksploatacija okupiranih zemalja u ratu i t. sl. Ovaj je organ davao i osnove za vođenje rata sa privredne tačke gledišta (privredni rat); zauzimanje neprijateljskih oblasti važnih sa privrednog gledišta, razaranje važnih neprijateljskih centara, dejstvo na pomorske komunikacije i t. sl.

Uticao je Štab vojne privrede na vazduhoplovnu industriju bio je, međutim, veoma ograničen, jer se ona nalazila pod rukovodstvom Geringa koji je bio generalni opunomoćenik za četvorogodišnji plan, te je mogao da sa tog mesta izrazito favorizuje izgradnju ratnog vazduhoplovstva — na štetu ostala dva vida oružane sile.

Štab vojne privrede bio je vrhovni organ za rukovođenje preduzećima za proizvodnju potreba oružanih snaga, dok je ostalom privredom rukovodio opunomoćenik za ratnu privredu. Pošto je praksa pokazala da ovo dvojstvo predstavlja nesrećno rešenje, to je u drugoj polovini rata rukovođenje celokupnom privredom objedinjeno u rukama ministra naoružanja i ratne privrede (Šper).

Sve većim angažovanjem privrede za proizvodnju ratnog materijala nastala je i potreba da se u komandama korpusnih oblasti obrazuju korpusne inspekcije ratne privrede, a kod inspekcija vojnih područja formirani su 1936 posebni otseci za ratnu privredu.

Ve. K.

General Paolo Supino: TEHNIČKI RAZVOJ I TOTALNA STRATEGIJA¹⁾

Savremena tehnička evolucija ima sveobuhvatni karakter, tako da se ona, sasvim prirodno, odražava i na vojne institucije i oblike ratovanja. U ratovima većih razmera, pogotovu svetskih, dolazi do angažovanja najvećih privrednih i industrijskih izvora i kompleksa, uz džinovsko na-

prezanje koje se ne može ni uporediti sa onim iz doba mira. Pored svoje destruktivne strane, ratovi neosporno zahtevaju inventivni i realizatorski rad, koji proizilazi iz ulaganja ogromnih sredstava za naučno istraživanje i eksperimenata koji su u vezi sa njim. Praktični rezultati tog rada ogledaju se u prednosti oružanih snaga jedne zemlje nad sličnim iz ranijih epoha. Period od deset godina mira ili jedne godine rata dovoljan je da obeleži

¹⁾ Gen. di C. A. Paolo Supino: *Progresso tecnico e strategia totale*, *Rivista Militare*, decembar 1955.

kapitalan napredak u efikasnosti i raznovrsnosti naoružanja i veštini njegove upotrebe.

U prilog gornjeg razmatranja autor upoređuje slučaj Francuske 1940 sa njenim pobeđama iz Prvog svetskog rata i napominje da uprkos »nepromenljivosti« osnovnih načela taktike i strategije, kao i ostalih okolnosti, uspeh i pobeđa se uglavnom postižu boljim naoružanjem i veštinom njegove upotrebe. Nije lako u datom trenutku odrediti stepen koji je postigla opšta, naročito vojna tehnika i sagledati perspektivu njenog daljeg razvoja. Sve je ovo tesno povezano sa problemima rukovođenja, koordinacije i predviđanja mogućnosti iskorišćenja tehničkih dostignuća, kao i sa njihovom najboljom evidencijom — bez koje bi i najbolji rezultati mogli ostati zanemareni i zaboravljeni.

Na pitanje u čemu je karakteristika vojne tehnike nije lako odgovoriti. To se vidi iz samog sadržaja pojma *ratni potencijal* jedne države ili koalicije, kao »pokazatelja sposobnosti za organizaciju i vođenje velikih ratnih operacija, a još više za ostvarivanje efikasnih vojnih uređaja«. Uz sve pomenute napore, treba, naravno, dodati moralni faktor (to jest čvrstinu duha i nepokolebljivu volju za pobeđom) i specijalizaciju, koja se u sve većoj meri ističe na svim poljima nauke, tehnike i njihovog praktičnog ostvarenja. U okviru tog problema težište se nalazi u usklađivanju civilnih i vojne delatnosti, koje stalno nameće bezbroj veoma složenih pitanja. U celokupnom tom kompleksu najvažnije je prethodno oceniti uticaj koji na strategiju ispoljavaju tehnički faktori. Ovo je utoliko teže što to nisu dovoljno proste računice i procene, već je u pitanju i *intuitivna* problematika koja se ne može jasno odrediti i materijalizovati. Pokušaj da se da sumarna sinteza savremenog tehničkog razvoja može izgledati pretenciozan, ali je to neizbežno — ako se želi analizirati njegov odraz na vojne institucije, ili još uže, na ono što bi se nazivalo savremenim strategijskim koncepcijama. Složenost ovog zadatka povećava se samim tim što se sve to ne može posmatrati izdvojeno od »socijalnih odjeka savremene civilizacije« i njihovog filozofskog tumačenja. No, ceo taj problem dobiće realnije obeležje ako se uzmu u obzir i jasno odrede izvesni istaknuti vidovi savremenog tehničkog

razvoja — u okviru porasta vlasti čoveka nad prirodnim silama, koji se jasno odražava u pronalaženju bezbroja novih mašina; među ovim poslednjim priličan deo spada u sredstva za uništavanje, sa svima njihovim pobočnim komponentama, blagodareći nuklearnoj energiji, koja se nalazi u začetku razvoja.

Ovaj nagli porast primene mašina odrazio se naročito kod kopnene vojske, pošto su ratna mornarica i vazduhoplovstvo i ranije imali karakter tehničkih vidova oružanih snaga. Otkako je uvedena opšta vojna obaveza, armije su ubrzo postale veoma velike, ali se milionite armije ne bi mogle ni zamisliti bez motornih vozila, niti bi se njima moglo komandovati bez modernih električnih, a zatim i elektronskih sredstava veze. Dovoljno je samo pomenuti značaj transportnih sredstava i komunikacija, kao i problem snabdevanja i njegovu zavisnost od ekstraktivne i produktivne industrije najvećih razmera. S druge strane, u poslednje vreme se pojavljuju tendencije ka vojskama što manje veličine — kao posledica težnje za krajnjom mehanizacijom.

Najzad, porast stanovništva i industrijski razvoj imaju svoj naročiti odraz na stvaranje velikih aglomeracija i umnožavanje velikih industriskih oblasti. Ovo često dovodi do koncentracije objekata velike vrednosti na relativno ograničenim teritorijama, što stvara vitalne čvorove najveće strategiske osetljivosti.

»Nauka u službi rata« ne predstavlja više nikakvu frazu, već stvarnu činjenicu, dok aforizam »tehnika u službi rata« ima već veoma dugu tradiciju. Bez savremenih tehničkih sredstava, u najširem smislu, rat bi se još i danas vodio sa vojnicima peške i na konju. Međutim, ova sredstva su ratovanje »uzdigla« na interkontinentalni, a mašta ga gura i ka »planetarnom« stepenu. Što se tiče ovog poslednjeg, s obzirom na činjenicu da je 71% površine globusa pokriveno morima i okeanima, vođenje takvog rata uslovljeno je postojanjem odgovarajućih pomorskih snaga i baza — na svima sektorima na kojima se mogu predvideti operacije. Pomorske snage, pak, ne mogu uspešno operisati bez podrške odgovarajućih vazduhoplovnih snaga sa svima njihovim uređajima i bazama, što sve zajedno zahteva i jaku trgovačku i avio-transportnu flotu.

Tehnička sredstva pokazuju naročiti uticaj na vođenje *strategiske ofanzive*:

jaka i maksimalna mehanizacija, aviodesantne trupe i odgovarajuće vazduhoplovstvo. Ovakve snage i sredstva, angažovani u takvoj ofanzivi, izvodile bi iznenadne i duboke kopnene prodore sa odgovarajućom aviopodrškom, ili aviokopnene prodore sa vazdušnodesantnim formacijama koje operišu samostalno ili u sadejstvu sa mehanizovanim snagama koje dejstvuju na podudarajućim pravcima. Da bi navedene formacije bile na visini svoga zadatka, one moraju dostići značajnu ukupnu jačinu, kako u apsolutnom, tako i u relativnom smislu.

Organizacija, priprema i obuka ovakve vrste nameće ogromne probleme ekonomskog i industriskog karaktera. Pored toga, u pogledu proizvodnje i održavanja materijala, to je dugotrajan proces.

Kada postoji nedostatak potrebnih snaga i sredstava za vođenje strategiske ofanzive, bilo u celini, bilo u njihovom značajnijem delu, onda, prirodno, treba preći na *strategisku defanzivu*, koja nikako ne isključuje primenu *taktičke ofanzive*. Međutim, tehnički faktor se ne sme potcenjivati ni kod taktičke ofanzive ni kod defanzive, pošto i tu — ako se umešno rukovodi i komanduje — dolazi do punog izražaja bolje naoružanje. Prema tome, tehnička sredstva su od presudne važnosti prilikom određivanja vida ratovanja, pa čak i vida operacija — da bi se one mogle planirati i voditi sa znatnom verovatnoćom za uspeh. Konačan uspeh taktičkih dejstava zavisi od efikasnosti naoružanja isto tako kao i od pravnog izbora pravaca dejstva, određivanja sredstava, vremena i mesta itd. Sve ovo povećava značaj obuke ljudstva i njegovog snabdevanja savremenim tehničkim sredstvima (naoružanje i motor) koja ispoljavaju ogroman uticaj na borbena dejstva, jer »kada su rezervoari prazni motori stoje«.

Pisac smatra da će umne sposobnosti i srčanost, a naročito hrabrost i preziranje opasnosti, takođe igrati veliku ulogu i u ratu koji bi se vodio na tako visokom tehničkom nivou, ali to ne umanjuje značaj mašina, što se može jasno shvatiti samom pretpostavkom da one treba da odluče — ako su ostali faktori približno iste vrednosti.

Pisac se zatim osvrće na šire polje onih delatnosti koje nisu čisto vojne »ali su u posrednoj vezi sa vojnom i ratnom problematikom i napominje da je perspektivni nagli razvoj nauke i tehnike do-

veo do preterane koncepcije t. zv. *naučnog rata*, kao zamena rata klasičnog oblika. On smatra da ne postoje realne činjenice koje bi opravdavale prognozu ovakve zamene i da će se naučni rat verovatno pridružiti *klasičnom*, sa ciljem novih potsticaja i usavršavanja primene već poznatih sredstava. U potvrdu svoga shvatanja, nasuprot onom Fulerovom koji se zalaže za prvu tezu, pisac napominje da bi se tu postavilo pitanje ko će voditi računa o bezbednosti naučnika i njihovih laboratorija, jer bi oni — u sklopu naučnog rata — predstavljali najvažnije objekte protivničkog dejstva. Pored toga, uvek bi bila potrebna neka snaga koja bi u zonama opustošenim dejstvom naučnog rata likvidirala preživjele koji bi još pokazivali volju za otporom. Prema tome, naučni rat, sam po sebi, nikako ne može biti rešavajući. On se može zamisliti samo kao dopuna klasičnom, čime se nikako ne umanjuje doprinos nauke za savremeni rat.

Pisac zatim postavlja pitanje da li bi »revolucionarniji« rezultat dalje tehničke evolucije bio robot-borac, ili robot-radnik, opredeljujući se za ovog drugog, »ne samo kao afirmacije tehnokratije, već više kao znaka kraja jedne evolucije čija je osnovna pobuda bila ogromno povećavanje mogućnosti proizvodnje, a s druge strane, definitivno smanjivanje vrednosti ljudskog rada«. Ceo taj proces, u viziji pisca, doveo bi do toga da bi slučaj izgubljenog rata jedne polovine čovečanstva protiv druge — sterilnog pobednika na opustošenim teritorijama, bio smatran kao događaj drugostepene važnosti, ako se uporedi sa »najbolnijim porazom koji bi pretrpelo čovečanstvo ako bi došlo do toga da se rad zameni delatnošću malobrojnih umova radi kontrole mnogobrojnih robota«.

Pisac naročito ističe ulogu velikih transportnih mreža, koje čine kostur operativnih planova, ali čiji su doprinosi još bitniji za proizvodnju neophodnih produkata za tekući život i rad. Aktivnost teške industrije, neophodan preduslov za jako naoružanje, nalaže raspolaganje t. zv. strategiskim sirovinama i drugim izvorima, među kojima su energetske takođe veoma važni. Energija za savremene ratne arsenale (sa svima njihovim srodnim komponentama, uključujući i nuklearne), iznosi milione kilovata i potreba za njom stalno raste. A šta da se kaže o perspektivama iskorišćenja nuklearne energije,

koja će nesumnjivo imati intenzivan odraz na opšte raspolaganje energijom, kako za mirnodopsku, tako i ratnu proizvodnju. Ovde se opet tesno uključuje večiti problem transporta, koji treba da obezbedi raspodelu energije na velikim udaljenjima i njeno stalno održavanje, kao i rastresitiju lokaciju industrijskih postrojenja i njihovih korisnika, kao suprotnost ranijoj koncentraciji.

Savremena tehnika je realizovala niz oruđa koja su izazvala i još uvek izazivaju duboke promene u dotacijama, kao i mnoge izmene u metodama taktičko-operativnih postupaka. Pritom se ponavlja večito isti proces da se sa pripremanjem i razvojem novog naoružanja istovremeno razvijaju i sredstva odbrane protiv tog oružja. Tu postoji približna i trajna ravnoteža između jednih i drugih sredstava (onih za uništavanje i onih za održavanje), koja u krajnjoj analizi pretstavlja najveću garanciju za opstanak čovečanstva. Pri ovom razmatranju nije opravdana ni apsolutno pesimistička vizija, ni preterani optimizam, ali »ljudska civilizacija, besumnje evolutivna u okviru materijalnih činjenica, svakako nije ne-evolutivna ni u sklopu onih duhovnih i moralnih.

...Možemo se pouzdati u stvaran progres civilizacije, koji ćemo utoliko lakše realizovati ukoliko se bolje upoznamo sa »okolnostima koje na njega deluju...«

U vojnom domenu teškoće stalno rastu, pošto su savremena priprema i vođenje rata skopčani sa velikim brojem problema koji nisu vojni u užem smislu reči i koji se ne mogu obuhvatiti u apsolutnim i jasno određenim granicama. U strategiskim okvirima, oružane snage su znatno povećale svoju efikasnost, ali je u istoj, pa i u većoj srazmeri, poraslo i njihovo breme u pogledu pripreme, obuke i upotrebe. U ovom spregu okolnosti moraju postojati izvesne granice, preko kojih bi dalje povećanje napora bilo lišeno svakog realnog smisla. No, u svakom slučaju, strategija je izgubila jedan deo vlastitog tipično vojnog značaja i sukobila se sa nizom problema iz oblasti privrede, industrije, tehnologije, psihologije i mnogo drugih. U vezi sa tim, neophodne su veoma jasne i precizne pravilske odredbe za sve organizacijske mere za pripremu i izvođenje ratnih operacija, a pre toga i za samo ustrojstvo oružanih snaga i civilnu pripremu za odbranu.

Jednom rečju, »nevojni faktori«, imaju sve veći uticaj na ratna zbivanja, koja pretstavljaju sve veći teret za sudbinu zainteresovanih naroda, pošto su se proširila na sektore koji su nekada bili »imuni« prema ratnim dejstvima. Iz svega toga stvoren je pojam »totalnog« ili *sveobuhvatnog rata*, čija je sadržina dobro poznata.

Na svim poljima aktivnosti jedne zemlje danas se stvaraju rentabilni objekti za neprijatelja, čije tučenje izaziva direktne reperkusije na ratne napore i same operacije, ili bar posredne promene u ratnom potencijalu. Klasični i tradicionalni objekti — u sveobuhvatnom ratu — bivaju deklasirani i postaju samo sporedni. Cilj ratujućih strana je da jedna drugoj nanese najefikasnije udare, a među njima mogu biti i takvi koji, iako upereni na objekte udaljene od ratnih poprišta u užem smislu, ipak imaju odlučujući značaj. Pisac na kraju ističe da su sve ove činjenice dovele do korenitih promena u nadležnosti i odgovornosti vojnih i državnih rukovodilaca.

Što se tiče samih udara, oni početni će biti veoma teški, ali ne moraju biti istovremeno i odlučujući. Od toga će zavisiti dužina trajanja rata, sa svima njegovim naporima i strahotama, koja se, i pored strmoglavog razvoja tehnike, ne može unapred predvideti. U celom ovom kompleksu ratne problematike »unutrašnji problemi su od istog značaja kao i oni vojni, pošto sa ovima pretstavljaju nerazlučivu celinu.

Završavajući svoj članak razmatranjem važnosti jedinstva politike i strategije, to jest najtešnje saradnje državnika i vojnika u oblasti ratovodstva, pisac kaže:

»Najvažnija pouka koja se može izvući iz ove analize uticaja koji tehnički razvoj ispljava na ratna zbivanja jeste da je u totalnom ratu i strategija totalna.«

Članak sadrži interesantna razmatranja čitavog kompleksa pitanja, čija sinteza pretstavlja neku vrstu sprege tehnike i strategije u savremenom ratovodstvu. U njemu se oseća određeni pogled na svet, koji, iako ponegde ne može obići i negirati postojeće činjenice i fenomene u oblasti društvenog razvitka, ipak ima izrazito

idealistički karakter. Ovo se naročito oseća kod pasusa koji tretiraju »borbu čoveka s tehnikom« i fantastičnu viziju tehnokratije budućnosti — do pesimističke

slike »najbolnijeg poraza za čovečanstvo«, odnosa »robot-a-borca« prema »robotu-radniku«, itd.

Sr. K.

Dr F. C. Bruks i pukovnik L. V. Merijem: GRUPA ZA BORBENA ISTRAŽIVANJA VEĆ DANAS PLANIRA ARMIJU BUDUĆNOSTI¹⁾

Među zidinama starih utvrđenja fora Monro u Virdžiniji, vojni stručnjaci i civilni naučnici, objedinjeni u Grupu za borbena istraživanja (*Combat Organizations Research Group — CORG*) proučavaju razne verleme i pitanja sa kojima će se vojska verovatno susresti pri eventualnom sukobu sa neprijateljem, koji može imati — iako ih možda još neće upotrebiti — čitav arsenal najmodernijih nuklearnih oruđa. Osnovna pitanja sa kojima se ova grupa bavi jesu: na kakav će se način voditi budući rat na kopnu, kakav se efekat dejstva može očekivati od novih oruđa (nuklearnih, termonuklearnih, hemiskih, bakterioloških, radioloških), kako treba da bude organizovana armija da bi se mogla uspešno upotrebiti na svim ratištima, koji je najefikasniji način rukovođenja itd.

Jasno je da je iz ovih pitanja odbačeno često ponavljano mišljenje da će se budući ratovi voditi oruđima, taktikom i tehnikom iz prošlih ratova. No, to ne znači da je odbačena i mogućnost da ubuduće ne može doći do nove Koreje. Grupa za borbena istraživanja poklanja pažnju kako taktici prošlosti i sadašnjosti, tako i budućnosti, proučavajući sva poboljšanja u tom smislu.

S obzirom na to da Grupa za borbena istraživanja zalazi u sve delove intelektualnog života, u njoj su objedinjeni matematičari, fizičari, istoričari, psiholozi i svi ostali koji na neki način mogu da pomognu savremenom ratniku. Sa njima zajednički rade oficiri najrazličitijih iskustava, koji dobro poznaju organizaciju vojske, borbene principe i način izvođenja borbenih dejstava. Danas Grupa za borbena istraživanja radi na ponovnoj primeni dva stara vojna istraživačko-tehnička postupka, tj. na izvođenju ratnih igara i opitnih vežbi na zemljištu.

Ratne igre. Uviđajući značaj ratnih igara, Grupa za borbena istraživanja naročito je razvila dvostrane ratne igre na karti, sa kontrolisanim priticanjem obaveštajnih podataka, koje se karakterišu velikom dinamičnošću. Evo jednog karakterističnog primera takvih ratnih igara.

Cilj ratne igre je da se proverí nova taktička koncepcija forsiranja reke pomoću grupa jurišnih helikoptera. Rukovodilac ratne igre bira podesan rejon na karti i određuje za svaku stranu sastav i jačinu snaga koje će se upotrebiti.

U datoj situaciji obe strane imaju nuklearna oružja. Juriš preko reke koju brane jedinice »crvenih«, izvršiće jedan armijski korpus »plavih«. Posle mnogostrukih udara nuklearnim oružjem po dubini odbrane »crvenih«, helikopteri »plavih« iskraće jurišne jedinice da bi ove zauzele i držale neprijateljske obale dok ostale njihove snage, pod zaštitom dima, ne podignu mostove. Posle toga će oklopne i pešadijske jedinice »plavih« preći reku, koristeći mostove, i pristupiti eksploataciji juriša.

Sve je ovo poznato obema stranama. Svaka strana raspoređuje snage i sredstva na najbolji način i priprema planove za izvođenje borbenih dejstava. Pošto rukovodstvo ratne igre dobije zapovest i radne karte igrajućih strana i pošto obaveštajna grupa saopšti svakoj strani odgovarajuće podatke o protivničkoj strani, otpočinje ratna igra. Tokom njenog razvoja razrađuje se svaki, pa i najsitniji detalj, kao i u stvarnoj borbi. Ovo je momenat kada grupa analitičara otpočinje sa radom. Civilni naučnici proračunavaju pomoću elektronskih računara gubitke u ljudstvu i opremi.

Razvojem borbi, združena operativna grupa, sastavljena od civilnih i vojnih lica, presuđuje o ishodu pojedinih sudara. Za svaku fazu razvoja borbenih dejstava beleže se potrebni podaci radi daljnjeg korišćenja pri analizi ratne igre. Kada ova bude izvedena, može se, mada ne mora.

¹⁾ CORG Plans Tomorrow's Army Today, by dr F. C. Brooks and Colonel L. W. Merriam, *Army*, februar 1956.

jasno dati odgovor o vrednosti nove taktičke koncepcije. Ako je potrebno, ratna igra se ponavlja sve dok se ne dođe do najboljeg toka borbenih dejstava ili dok nedostaci u koncepciji ne budu savladani.

Bitna karakteristika ratnih igara koje izvodi Grupa za borbena istraživanja ogleda se u objektivnoj proceni situacija koje se stvaraju tokom ratne igre, u ocenjivanju (sa »matematičkom« tačnošću) ishoda sudara jedinica, rezultata izvođenja i uspeha izvršenih manevara pojedinih jedinica i u naučnoj analizi dobijenih podataka.

Opitne vežbe na zemljištu. Naučno rukovođenje opitnim vežbama na zemljištu spada u delokrug rada posebnog organa Grupe za borbena istraživanja, čiji je zadatak da dobije osnovne borbene podatke koji su potrebni za pravilno ocenjivanje predloženih novih taktičkih postupaka i izmena u pogledu formacije i opreme.

Opitne vežbe na zemljištu planiraju posebne grupe koje poznaju specifičnost naučnog eksperimentalnog rada i suštinu izvođenja borbenih dejstava. Ta se dejstva izvode pod rukovodstvom oficira koji je učestvovao u planiranju opitne vežbe i zbog toga je potpuno upoznat sa njenim tehničkim i borbenim aspektima. Civilni i vojni članovi grupe za opitne vežbe pomažu u prikupljanju podataka i rukovođenju borbenim dejstvima. Kad se završi opitna vežba, pristupa se naučnom analiziranju dobijenih podataka, posle čega se dolazi do novih taktičkih postupaka, novih formacija i opreme, kao i do iskustava za realnije i sadržajnije izvođenje vežbi i manevara.

Jedna od opitnih vežbi na zemljištu, koju izvodi Grupa za borbena istraživanja, sastoji se u tačnom određivanju položaja nekog vatrenog oruđa. Ona se, uglavnom, bavi sa dva osnovna pitanja: kolika je verovatnoća da posada jednog tenka pronađe (tačno odredi) vatreni položaj zaklonjenog protivtenkovskog oruđa i koliko joj je vremena potrebno da ga pronađe?

Cilj je jedne opitne vežbe bio da se prouči uticaj dometa, uglova cilja, broja

ispaljenih zrna i modela oruđa na otkrivanje vatrene položaja jednog protivtenkovskog oruđa. Na ovoj je vežbi postavljeno 5 tenkova na različite položaje sa uglom osmatranja i 8 protivtenkovskih oruđa na različita udaljenja (domete) i pod različitim uglovima u odnosu na tenkove. Protivtenkovska su oruđa postavljena na dobre vatrene položaje i vrlo dobro maskirana.

Kada je svako protivtenkovsko oruđe, prema unapred određenoj komandi, ispalilo određeni broj zrna, tenkovske su posade nastojale da pronađu njihove položaje i otvore imitirajuću vatru na njih. U međuvremenu su analitičari obeležili vreme kada su protivtenkovska oruđa priput otvorila vatru; vreme koje je bilo potrebno komandirima tenkova da pronađu ciljeve i izdaju komande za otvaranje vatre; tačnost određivanja mesta cilja prema elementima na topovima tenkova za otvaranje imitirajuće vatre. Najzad, pošto je gađanje završeno, posebno obučena lica saslušala su i mišljenje članova tenkovskih posada.

Na ovim se opitnim vežbama dobijaju odgovori i na neka druga pitanja, kao što su: osetljivost pojedinih oruđa, dometi na kojima su tenkovi pri izvršenju napada u prednosti za vođenje borbe i podaci za otkrivanje ciljeva koje treba upotrebiti u sledećim ratnim igrama.

I civilno i vojno osoblje u okviru Grupe za borbena istraživanja međusobno ocenjuje sposobnosti i ograničenja obostраниh metoda rada pri rešavanju pojedinih problema da bi se tako kombinovali najbolji metodi obeju grupa. Ovo zahteva usku i svakodnevnu saradnju među vojnim i civilnim osobljem.

U zaključku članka pisci konstatuju da je Grupa za borbena istraživanja opravdala svoje postojanje, baš zbog toga što će se budući rat možda voditi ne samo klasičnim oruđima, već i nuklearnim, termoneklearnim, hemiskim, biološkim, radiološkim, kao i drugim sredstvima.

Maršal P. Rotmistrov:

ZA STVARALAČKU RAZRADU SOVJETSKE VOJNE NAUKE¹⁾

Komandni kadar sovjetske kopnene vojske, avijacije i mornarice pokazuje velike interesovanje za svaku vrstu literature koja se bavi razradom problema sovjetske vojne nauke. To interesovanje je potpuno razumljivo, pošto se traži odgovor na ona važna i bitna pitanja koja nameće savremeni razvoj vojne nauke, obuke i vaspitanja trupa.

Ako literatura treba da dá odgovor na ta pitanja, ona uglavnom to ne može da učini iz dva razloga: prvo zato što neki autori ponavljaju već davno poznate istine, ne trude se da iznesu svoje mišljenje, da daju novu reč, ili bar originalan uvod i zaključak, već se često služe citatima i, drugo, što mnogi razmatraju probleme vojne nauke bez veze sa savremenim razvitičkom, praktičnom obukom i vaspitanjem, ne uzimajući u obzir promene koje su nastale kako u sovjetskim oružanim snagama tako i kod drugih država. Potpuno je razumljivo što ovakvo prilaženje problemima (od strane nekih vojnih teoretičara) ne može zadovoljiti vojnog čitaoca, već u njemu samo izaziva osećanje dosade pa i razočaranja.

U pogledu nedostataka vojno-izdavačke delatnosti, pisac se zadržava na najaktuelnijim problemima. Kao primer uzima pitanje uloge iznenađenja u savremenom ratu. U brošuri »Faktori koji stalno dejstvuju i rešavaju sudbinu rata«, autor M. Tarančuk iznosi da se iznenađenje u napadu pojavljuje kod agresivnih zemalja i da u njihovim zavojevačkim planovima zauzima jedno od prvih mesta; na iznenađenju u napadu gradili su se planovi fašističke Nemačke i oni su Hitleru donosili uspehe. Iznenaadni napad fašističkih snaga na SSSR doveo je sovjetske snage u nejednak položaj.

Pisac kritikuje Tarančuka što kroz njegova rasuđivanja provejava nedovoljna ocena iznenađenja u napadu i pita se kako Tarančuk gleda na ulogu iznenađenja pri današnjem porastu tehničke opreme armija i postojanju takvih borbenih sredstava kao što su nuklearno i termonukle-

arno oružje. Tarančuk bi mogao dati odgovor na ta pitanja, kaže pisac ovog članka, ako bi smelije i više stvaralački prilazio rasvetljavanju problema. »Sva nesreća se sastoji baš u tome što je drug Tarančuk zanemario savremeno stanje stvari i okupirao se prošlošću«.

Govoreći o sovjetskoj vojnoj nauci — koja sadrži iskustva prošlosti, koja ide ukorak sa životom i donosi zaključke na osnovu marksističko-lenjinističke analize — pisac konstatuje da te probleme, nažalost, zaboravljaju izvesni vojni teoretičari. Osvrćući se na gledanje nekih stranih krugova na pojam iznenaadnog napada, na kome zasnivaju teoriju skraćivanja rata na minimum, koji u primeni »municipalitet«, ili čak »supermunicipalitet« rata, vide postizanje brze pobede, itd., pisac kaže da je iznenađenje u napadu jedne države na drugu primenjivano u vojnoj istoriji i da je u određenim uslovima pokazivalo znatan uticaj na tok rata, pa čak i na njegov ishod. Treba imati u vidu da se ono ni u sadašnjim uslovima ne isključuje, nego, s obzirom na dalji razvoj ratne tehnike, ima još veći značaj. Zato u nekim slučajevima iznenaadni napad, uz primenu nuklearnog i termonuklearnog oružja, može imati odlučnu ulogu u postizanju uspeha, ne samo u početnoj fazi, već i u toku celog trajanja rata. Zavojevač može da postigne značajan uspeh iznenaadnim napadom, naročito na državu koja ne može da pruži potreban otpor. A pošto je uloga iznenaadnog napada u savremenom ratu porasla, to je nepovoljna ocena faktora iznenađenja neprihvatljiva, pogotovo pri razradi problema sovjetske vojne nauke. U vezi s tim, pisac kritikuje i V. Petrova što u svom članku »Faktori koji neprekidno dejstvuju i rešavaju sudbinu rata«, skoro ništa nije rekao o iznenađenju u napadu. S obzirom da Partija i Vlada zahtevaju od pripadnika Sovjetske armije da budu u stalnoj borbenoj gotovosti, vojni kadar mora ozbiljno i ubedljivo da razjašnjava rastuću ulogu iznenađenja u napadu i da na taj način povećava borbenu gotovost cele Armije.

Treba naglasiti da iznenaadni napad pruža agresoru uspeh do izvesnog stepena, ali ne donosi konačne rezultate, tj. pobe-

¹⁾ Маршал бронетанковых войск П. Ротмистров: За творческую разработку Вопросы советской Военной науки, **Красная Звезда**, 24 mart 1955.

du nad ozbiljnim i jakim neprijateljem. Iznenađni napad fašističke Nemačke na SSSR doneo je Nemačkoj uspeh u početnom periodu rata i doveo SSSR u opasan i težak položaj, ali joj ipak nije obezbedio, niti je mogao obezbediti pobedu, blagodareći društvenom sistemu, jakoj i organizovanoj ekonomici SSSR-a, itd.

M. Tarančuk i V. Petrov su u svojim radovima posvetili veliku pažnju pitanju faktora koji stalno dejstvuju. Međutim, kod njih se može zaključiti da ove faktore tretira samo sovjetska vojna nauka, a ne i buržoaske, i da se stoga socijalističkim uređenjem obezbeđuje trajno preimućstvo i u eventualnom budućem ratu. Sa ovim se svakako ne možemo saglasiti, kaže pisac, jer takvo rasuđivanje može samo oslabiti bezbednost i otupiti budnost vojnih kadrova. Ne treba sumnjati u to da u uslovima socijalističkog sistema i moćnog razvika socijalističke privrede postoje sve mogućnosti za postizanje preimućstva u pogledu faktora koji stalno dejstvuju. Sam, pak, pojam tih faktora nije nova stvar. Svi su vojskovođi i ranije tretirali problem stabilnosti pozadine, broja i kvaliteta divizija, naoružanja i organizatorske sposobnosti komandnog kadra, itd., te nije tačno da to nisu činili i buržoaski vojskovođi. Druga je stvar što u sferi dubokih poroka buržoaskog društva oni ne mogu da obezbede preimućstvo nad svim tim faktorima i da ih naučno obrade. Mi moramo računati s tim da i druge države ulažu napore da učvrste pozadinu i obezbede preimućstvo u pogledu broja i kvaliteta naoružanja, da podignu moral svoje armije i organizatorske sposobnosti komandnog sastava.

M. Tarančuk pravilno otkriva suštinu buržoaske vojne nauke koja služi ciljevima i zadacima kapitalista, ali je netačna njegova tvrdnja da, u pogledu faktora koji stalno dejstvuju, postoji jasno izražena suštinska razlika između sovjetske i buržoaske vojne nauke. Istina je da je sovjetska vojna nauka, na osnovu istorijskih iskustava, obogatila pojam tih faktora i naučno ih uobličila, dok im buržoaska nauka ne poriče značaj. Ona proučava ekonomska, politička i vojna pitanja sa tačke gledišta svoje klase. Iako takvo gledište bazira na idealističkom pogledu na svet, te zbog toga ne može dati naučno objašnjenje zakona rata, ne može se jednostavno odricati postojanje i razvoj buržoaske nauke. Sovjetski ljudi treba da

poznaju i buržoasku nauku, njeno gledište o načinima primene oružane borbe, o principima organizacije i korišćenja oružanih snaga, itd. Pritom pisac citira Lenjina koji kaže da je »nerazumno, ili čak zločinačko, postupanje one armije koja se ne sprema da ovlada svim vidovima oružja, kao i sredstvima i načinima ratovanja koje ima ili može imati neprijatelj«. Ali to ne treba raditi samo radi proučavanja, iz radoznalosti, nego da bi se znale njene mogućnosti, slabe i jake strane.

Buržoaski vojni naučnici smatraju da jedan od glavnih uzroka poraza hitlerovske Nemačke u prošlom ratu leži »u velikom prostranstvu Rusije«. Takvo tvrđenje je neosnovano, jer je Sovjetski Savez pobedio Nemačku i zato što je od nje bio jači u ekonomskom i vojnom pogledu. Iako se ne može kategorički poricati uloga prostranstva u ratu, ipak su apsurdna tvrđenja nekih »teoretičara« da se uloga velikog prostranstva sastoji u tome što ono omogućuje da se neprijatelj »primami« u dubinu teritorije i zatim napadne. Takvo je tvrđenje tuđe i duhu sovjetske vojne nauke i sovjetskoj ideologiji. Ulogu prostranstva u savremenom ratu svakako treba detaljnije razraditi, jer je poznato da su veliko prostranstvo SSSR, razbacanost naselja, industrijskih centara, itd. doprneli mnogo sovjetskoj pobedi u prošlom ratu. Kada je Nemačka iznenada napala SSSR i zauzela deo važnih rejona, SSSR je bio u mogućnosti da formira snažnu vojnu ekonomiku, koja se brzo razvijala, i da stvori rezerve sposobne da sruše plan »munjevitog« rata fašističkih snaga i razbiju Nemačku armiju. U savremenim uslovima, u slučaju da eventualni agresor otpočne rat protiv SSSR-a i upotrebi nuklearno i termonuklearno oružje, prostranstvo SSSR-a predstavljaće veliko preimućstvo u odnosu na mnoge države koje imaju malu teritoriju a gusto su naseljene.

U savremenim uslovima, pri povećanju tehničke opreme svih vidova oružanih snaga, pri čemu i sam rat zahteva velika naprezanja moralnih i fizičkih snaga, uloga moralnog faktora dobija poseban značaj. A u uslovima primene nuklearnog oružja, moralni faktor će igrati daleko veću ulogu nego dosada. Zato komandanti i politički radnici moraju uložiti ozbiljne napore u izgradnji visokih moralnih osobina kod vojnika.

Potpukovnik Vilijem Haris: ODLUKA¹⁾

Donošenje odluka je ono čime se komandant razlikuje od drugih. Na stvaranje odluke utiču spoljni faktori, koji ne zavise od volje onoga koji donosi odluku (komandanta) i faktori, koje komandant može da kontroliše, odnosno da utiče na njih.

Da bi komandant mogao donositi pravilne odluke, on mora dobro da poznaje taktiku, da sve stvari razmatra u sklopu celine (a ne odvojeno jedne od drugih) i da primenjuje proces logičkog posmatranja i donošenja zaključaka, koji će ga dovesti do toga da izabere plan koji će ga najkraćim putem dovesti do cilja. Na pitanje: da li taj proces treba da bude detaljno i pismeno obrađen ili samo u vidu brzog razmišljanja, pisac odgovara da će iskusan komandant, sa mnogo prakse, često biti u stanju da prosto u glavi obuhvati sve detalje shvatanja zadataka i procene situacije, tj. da napamet izvrši sva nužna analiziranja, poređenja i ocene i da donese odluku koja će ustvari biti rezultat njegovog razmišljanja. Međutim, kada vreme to dozvoljava, naročito kada se radi o višim štabovima, ovaj će se proces, zbog obilja raznih elemenata, morati da odvija kroz pisane studije i procene pojedinih faktora. Bez obzira na to kakav je komandant ili kakva se forma primenjuje, mora postojati proces razmišljanja i donošenja zaključaka, a prema tome i metodologija tog procesa.

Pisac počinje sa analizom postupka pri shvatanju zadatka, pošto je i to, po američkim pravilima, deo procene situacije, i kaže da je ona zaista od prvostepene važnosti, baš zbog toga što se, pre nego što se pređe na ma šta drugo, mora uvek jasno znati šta se hoće. Da bi se to postiglo, nužno je veoma pažljivo analizirati zadatak koji često može biti isključiv i odnositi se samo na jednu određenu stvar, ali koji isto tako često može biti i uspešan, sa mnogo drugih dopunskih zadataka koji moraju prethodno biti izvršeni da bi se postigao opšti postavljeni cilj. Takvi će slučajevi biti češći kod viših štabova, a ovi će uglavnom izdavati uopštene direktive. Autor smatra da je tada nužno da komandant izvede zaključ-

ke — na bazi svog ličnog poznavanja situacije — o tome koji će sve novi, dopunski zadaci proisteći iz opšte postavljene zadatka. Kao primer on navodi direktivu Udruženih načelnika štabova vrhovnom komandantu savezničkih invazivnih snaga za invaziju Evrope, u junu 1944, koja je glasila:

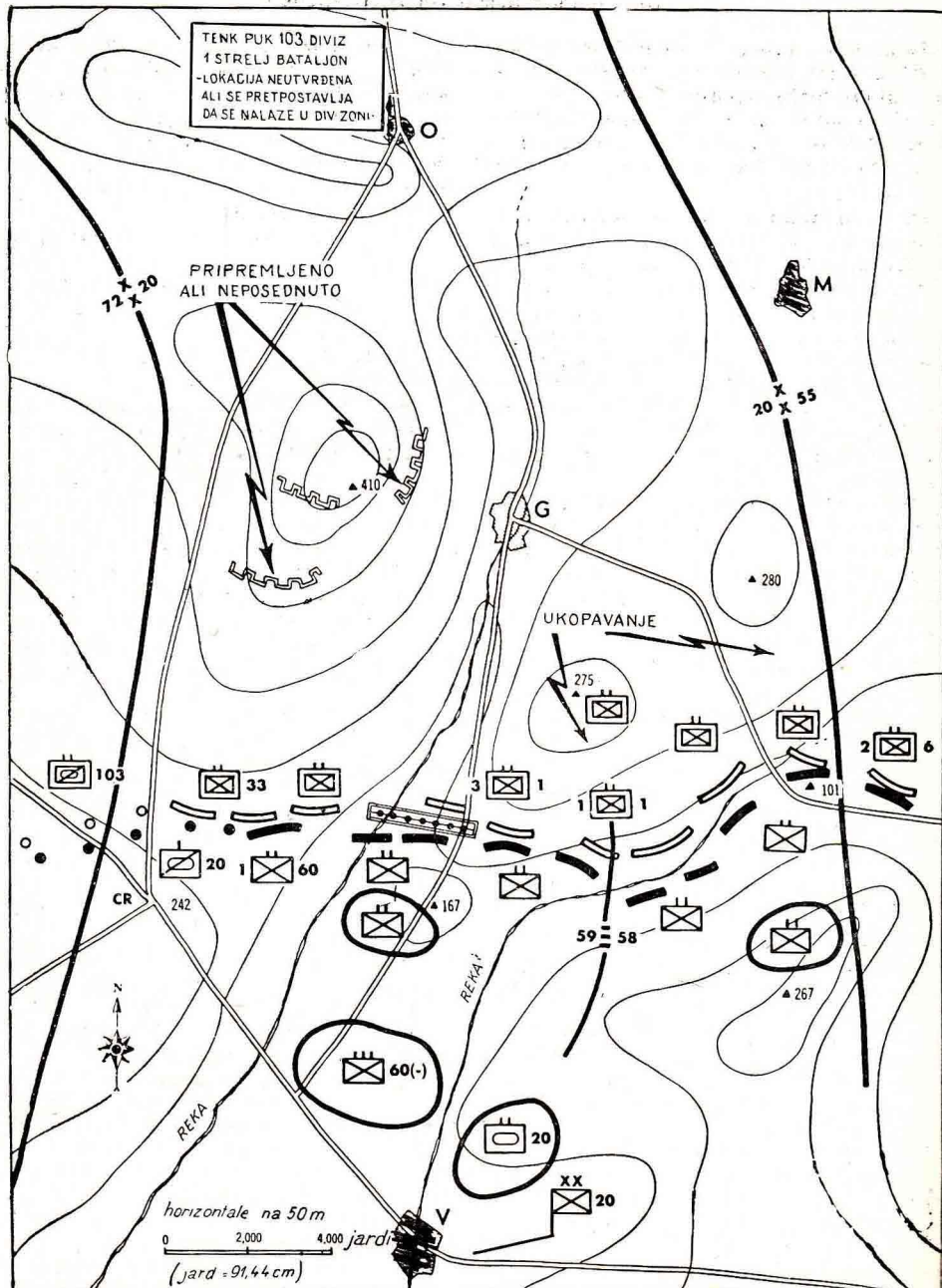
»Preći ćete na Evropski kontinent i u sadejstvu sa ostalim savezničkim nacijama preduzeti operacije sa ciljem da prodrete u Nemačku i uništite njene oružane snage«.

Vraćajući se u oblast taktike autor navodi da se i na primeru jednog divizijskog zadatka može videti kako iz opšteg zadatka proizilazi niz drugih obuhvaćenih u ovom opštem. (Vidi skicu).

Zadatak je 20 pd iz ovog primera: najpre zauzeti »G«, zatim ovladati nadvišavajućim grebenom »O« i, najzad, biti spreman za dalje nastupanje prema severu. Pri ovome komandant mora odlučiti do koje njegova prvobitna procena može dopreti. Pisac smatra da procena situacije mora u ovom slučaju biti ograničena samo na period koji može biti predviđan do detalja, tj. do zauzimanja objekta »G«, a dalje će komandant morati posebno da razmatra tok akcije u svetlu stvaranja pogodnih situacija za izvršenje sledećih navedenih zadataka. Kod zauzimanja objekta »G« osnovno je uočiti da se prethodno može zauzeti k 410, a ako u drugim slučajevima bude nekoliko ovakvih zadataka koji proizilaze iz glavnog, nužno je ustanoviti prioritet izvršavanja tih *podzadataka*, ali ne u smislu njihove važnosti, već u smislu vremenskog redosleda.

Posle definisanja shvatanja zadataka dolazi razmatranje zemljišta, neprijatelja, sopstvenih snaga, meteoroloških uslova, neprijateljskih mogućnosti (ovo autor odvajao od procene neprijatelja, pod kojom podrazumeva samo identifikaciju neprijateljskih jedinica, odnosno kako se to u zapadnim armijama naziva *Ordre de bataille* ili *Order of battle*) i ideje manevra za izvršenje postavljenog zadatka. Činjenice u vezi sa ovim pitanjima biće od trajnog značaja za celo vreme procesa procene situacije, pošto će se ova, prema autoru, nastavljati i u toku akcije — prema promenama koje će nastajati u toku

¹⁾ Lt. Col. William J. Harris, Decision, *Military Review*, april 1956.

dinamike boja. Ovo dinamično shvatanje procene, tj. predviđanje kako će se stvari razvijati u toku dejstva oba strane i kakvu će ulogu pojedini elementi odigrati u toku same akcije ima poseban značaj.

U pogledu specifičnosti, komandant mora proceniti neke osobenosti i slabosti neprijatelja, kao što su otkriveni ili slabobranjeni bokovi manjih neprijateljskih jedinica, nedostatak ljudstva za popunu, zatim važnije prošle i sadašnje akcije (dizanje izvesnih mostova i brana u vazduh, miniranje pred prednjim krajem) i, najzad, on mora proceniti i neprijateljske mogućnosti u pogledu upotrebe nuklearnog oružja, i to u vezi sa verovatnim načinom upotrebe *A oružja*, sa verovatnom jačinom tog oružja i sa sredstvima za izbacivanje, odnosno dovodenje *A projektila* ili bombi na cilj.

Međutim, potpunu procenu zemljišta i neprijatelja komandantu treba da izradi načelnik Obaveštajnog odeljenja, bilo u vidu usmenog referata ili pismenog elaborata. Načelnik Operativnog odeljenja i drugi oficiri štaba²⁾ opet će dati procenu činjenica koje se odnose na sopstvene snage, većim delom usmeno, a kada se ona sastavlja pismeno, onda to treba da bude u skraćenoj formi zbog toga što je većina činjenica komandantu već poznata. Autor zaključuje da je u izvesnim prilikama nužno da se u proceni obuhvati i osetljivost sopstvenih snaga na atomski napad neprijatelja. On daje sledeći predlog kojim bi redom komandant imao da vrši procenu, iako načelno teži da izbegne nametanje nekih propisanih okvira, shvatajući nužnost kompleksnog procenijavanja situacije: 1) shvatanje zadataka, 2) situacija i tok dejstva (razmatranje elemenata koji utiču na mogući tok dejstva, ka-

²⁾ Treba imati u vidu da se komandant jedinica u Američkoj armiji dele na tri štaba — opšti štab (*General staff*); posebni štab (*special staff*) i — lični štab (*personnel staff*).

Opšti štab sačinjavaju 4 oteka ili odeljenja: G-1, G-2, G-3 i G-4 (G-1 personalno — organizaciono — administrativno, G-2 obaveštajno, G-3 operativno-nastavno, a G-4 logističko odeljenje. *Posebni štab* sačinjavaju komandanti rodova i pridatih jedinica, kao i načelnici nekih posebnih ustanova, a *lični štab* — pomoćnici komandanta. — (Prim. D. Š.)

rakteristike zemljišta, neprijatelj, sopstvene snage, neprijateljske mogućnosti, tok dejstva sopstvenih snaga), 3) analiza toka dejstva sopstvenih i neprijateljskih snaga, 4) poređenje mogućih varijanti toka dejstva sopstvenih snaga, 5) odluka.

Autor ističe nužnost predviđanja toka dejstva koji bi komandant morao da pripremi u vidu jednog plana manevra za dati zadatak. Ovaj plan treba da ima elemente slične odluci. Pri stvaranju ideje manevra komandant treba da razmotri opšti zadatak, zemljište, karakteristiku dosadašnjih dejstava, svoju situaciju i onu na strani neprijatelja, tj. ono što spada pod tačkama 1) i 2). Zatim, prema ovom predlogu on treba da oceni koji su zadaci, odnosno ciljevi, od prvorazrednog značaja i, prema tome, da predvidi snage koje će upotrebiti, što ustvari sačinjava njegov plan odnosno *ideju manevra*. No, ovde se pojavljuje opasnost da se pritom prouče i procene samo snage na pravcu glavnog udara, a da se zanemare one na pomoćnim pravcima. Kao praktičan metod za pomenuti plan manevra autor preporučuje da se pri razmišljanju ide ovim redom: *šta* mogu učiniti da bih izvršio zadatak (napad, odbrana, zadržavajuća odbrana); *kada* mogu to učiniti (bez odlaganja, sutra, ujutru, itd.); *gde* mogu to učiniti (na pravcu A, B, C, itd.); *kako* to mogu učiniti (sa borbenim poretkom u liniji, u 2 ili 3 ešolona, itd.); *zašto* to činim (opšti, bliži i sledeći zadatak).

Ako se u komandantovom planu razmatra i mogućnost upotrebe nuklearnog oružja, onda pod rubrikom *kako*, treba razmotriti i uticaj upotrebe »A« bombe na tok predviđenog dejstva.

Koristeći se konkretnom situacijom (*Vidi skicu*), pisac pokazuje kako bi ovaj metod razmišljanja prizemio komandant 20 pešadijske divizije: *ko* — 20 pd; *šta* — napad; *kada* — 11.03 15 jula; *zašto* — uzeti k 410 i objekt »G«.

Pošto je ovo već određeno, ostaje još da komandant odredi varijante za *gde* i *kako*. Ako se pretpostavi da je Obaveštajno odeljenje procenilo da u datom slučaju postoje tri moguća pravca (idući sa zapada na istok): raskrsnica 242 — k. 410; k 167 — k 275 — k 410; tt 101 — k 280 — k. 410, proizilazi da se na pitanje *gde* može odgovoriti na tri načina.

U pogledu pitanja *kako*, autor smatra da se po metodu eliminisanja može za-

ključiti da je nemogućan napad divizije u 3 ešelona, pošto su dva puka već angažovana, a takođe i zbog širine fronta, pa prema tome ostaje joj da napada ili u liniji, ili u dva ešelona (tj. dve mogućnosti); a u kombinaciji sa rešenjem pitanja *gde*, komandant ima 6 mogućnih odgovora na pitanje *gde* i *kako*, tj. da pomoću kombinacija datih mogućnosti predvidi svoj plan manevra. Ovaj proces razmišljanja dovodi komandanta do odluke o toku dejstva. I ovdje je najcelishodnije služiti se *metodom eliminisanja*, tj. uvek svoditi kombinacije na manji broj, odbacivanjem onih koje su očigledno nemoguće, bilo zbog mogućnosti neprijatelja, bilo zbog zemljišta koje u datoj varijanti može biti nepovoljno, bilo zbog nedovoljno ili nezgodno postavljenih sopstvenih snaga, ili drugih razloga. Kako će ovo analiziranje, odnosno eliminisanje, vršiti pojedini komandanti zavisiće od njihovih individualnih sposobnosti, načina gledanja, obrazovanosti, itd. Autor smatra da je tu glavno da se ovo analiziranje vrši po izabranim varijantama, odvajajući ih jednu od druge i vodeći računa o tome da se svaka varijanta razmotri od početka dejstva pa do izvršenja postavljenog zadatka.

Kod ovakvih analiza i pri upotrebi metoda eliminisanja uvek će se jasno izdvajati i uočavati neki od faktora koji u najvećoj meri utiču na stvaranje procene i donošenje odluke, odnosno, na izbor datih varijanti. Pisac ih naziva *presudnim faktorima*. Za vreme ove faze *analize* ne predviđa se *poređenje* izabranih oblika dejstva, ali posle izvršene analize, pri kojoj je moguće i modificiranje pojedinih varijanti, poređenje je moguće zbog toga što su je kroz fazu analize iskristalisali baš oni faktori koji omogućavaju to poređenje.

U situaciji u kojoj je mogućna upotreba nuklearnog oružja komandant će morati da ceni kako će njihova primena (bilo s jedne ili druge strane) uticati na izvršenje zadatka u datom zamišljenom planu manevra.

Posle ove faze analiziranja autor predviđa fazu upoređivanja koja prosto služi za to da bi se izabrala najbolja varijanta. Na nivou divizije, zemljište, neprijateljske mogućnosti i raspored, kao i sopstvene mogućnosti i raspored, biće najčešće oni faktori koji će pomoći da se pri poređenju planova manevra (komandantovih zamisli) dođe do merila koji je plan bolji

ili povoljniji. U razmatranju faktora koji određuju prednost ili nepovoljnost neke od varijanti zamisli, autor ne preporučuje neki određeni redosled. On smatra da jedino treba paziti da se nekom faktoru (naprimer, zemljištu ili dr.) ne prida unapred preveliki značaj, što će se postići ako se pri poređenju varijanti iznošenje uticaja tog faktora bude ponavljalo.

Pisac napominje da navedeni faktori (zemljište, neprijatelj, sopstvene snage i dr.) nisu jedini koje treba uzimati u obzir pri proceni situacije, niti su uvek presudni. U izvesnim slučajevima mogu se pojavljivati i neki drugi, kao materijalno, odnosno *logističko* obezbeđenje, vreme, atomske mogućnosti i meteorološki uslovi, mreža komunikacija i dr. koji u datom momentu i za određenu operaciju mogu imati presudniji značaj, a naročito kada se radi o jedinicama višim od divizije. Autor zastupa gledište da je komandant obavezan da pre poređenja odredi koji su od postojećih faktora od presudnog značaja i da prema tome ispita ispravnost svojih planova (ideja) manevra. Posle ovako revidiranog plana komandant je u stanju da donese odluku. Ona treba da sadrži odgovore na pitanja *ko*, *šta*, *kada*, *gde*, *kako* i onoliko od odgovora na pitanje *zašto* koliko je to nužno da bi štab mogao da počne sa radom.

Autor daje primjer odluke u vezi sa zadatkom navedene 20 pd: *ko* — 20 pd; *šta* — napad; *kada* — 11.03 15 jula; *kako* — sa 60 pp na glavnom pravcu, 59 pp bez 1 bataljona i 58 pp na pomoćnim pravcima. Divizija u liniji; 58 pp na pomoćnom pravcu dejstvuje obuhvatom sa zapada na istok; *gde* — pravcem raskrsnica puteva k 242 — k 410; *zašto* — zauzeti k 410 i objekt »G« sa zadatkom biti spreman za produženje napada na sever u cilju zauzeća objekta »O«.

Autor smatra da je proces razmišljanja za donošenje odluke obuhvaćen u komandantovoj proceni situacije. On ne preporučuje neki određeni red za procenu, ali želi da podvuče nužnost *celovitog* rešavanja problema, nasuprot *delimičnom* posmatranju, koje može dovesti do preteranog davanja značaja jednom od faktora, i smatra da se procena ne sme vršiti nabrazinu i površno, makar i kada je u pitanju neki manji njen deo, jer to može dovesti do pogrešnog donošenja zaključaka, odnosno do pogrešne odluke.

D. Š.

Pukovnik **Luidi Vismara: OFANZIVNA DEJSTVA U PLANINAMA¹⁾**

Pisac razmatra novoizdatu italijansku *Okružnicu br. 2.600*, u kojoj su sadržane najvažnije karakteristike ofanzivnih dejstava u planini. Ona je ujedno i uputstvo za obuku starijinskog kadra i trupe u planinskom ratovanju. U njoj se, pored ostalog, ističu sledeći najvažniji momenti koji karakterišu ofanzivna dejstva u planini: vrlo česta nemogućnost primene frontalnog napada jačim snagama; maksimalne mogućnosti za primenu manevra i postizanje iznenađenja; pri savlađivanju planinskih zona teži se uvek razvijanju ofanzivnih dejstava duž dolina i komunikacijskih pravaca koji izvode na prevoje i prelaze, pri čemu se uvek primenjuje manevar udara na bokove i u pozadinu odbranbenih položaja. Međutim, komunikacije u planini ne idu svugde duž dolina, a ni one ne predstavljaju uvek povoljne pravce dejstava, kao što je slučaj u nekim pokrajinama Apenina. Za vođenje operacija duž glavnih komunikacija mora se ovde napadati sa nadvišavajućih tačaka, duž grebena, planinskih lanaca i njihovih ogranaka. Usto su doline često veoma uzane, dugačke i izložene dejstvu sa bokova; one olakšavaju organizaciju odbrane po dubini, koncentraciju vatre, pogodne su za masovna rušenja i zaprečavanje, ali su nepogodne za širu primenu i razvoj manevra tako da, iako su prolazne, ne pružaju uvek povoljne pravce za napad.

Topografski povoljniji pravci ili komunikacije u planini ne predstavljaju uvek povoljne napadne pravce. Bez obzira na karakteristike zemljišta, povoljniji pravac može biti onaj koji izvodi na slabije tačke neprijateljske odbrane i tamo gde brani-lac ne očekuje da bude napadnut.

Po pitanju primene manevra u napadu pisac ističe da izvođenje frontalnog napada slabijim snagama treba povezati sa dejstvima snaga od nižih tačaka ka nadvišavajućim i pritom primeniti što širi manevar za njihovo ovladavanje, čime se omogućuje dalje dejstvo ka dolinama. Napad koji se izvodi jačim snagama duž doline karakterišu ovi elementi: uzan

front napada i duboko ešelonirana odbrana branioca; neizbežna primena frontalnog napada; često slabe mogućnosti i teškoće za primenu manevra — usled ispresecanosti, strmih bokova, pošumljenosti i neprohodnosti zemljišta; male mogućnosti za postizanje iznenađenja, velika izloženost atomskim, bakteriološkim i hemijskim napadima.

Iz svega toga proizilazi da je napad duž glavnih komunikacija i dolina ograničen tako da planinske zone treba savlađivati prvenstveno ofanzivnim dejstvima — preko nadvišavajućih tačaka (bilo da se napad izvodi od nižih tačaka ka nadvišavajućim ili obratno, jer se njime izbegavaju neki nepovoljni elementi koji se javljaju pri napadu duž dolina), s tim da se ta dejstva usklađuju sa dejstvima snaga duž glavnih komunikacija. Najcelishodnije je primeniti manevar u pravcu bokova i u pozadini odbranbenih položaja, kao i na pojedine delove braniočevih komunikacijskih linija, a istovremeno, manjim snagama i frontalnim dejstvima vezati neprijatelja (branioca) u cilju delimičnog ili potpunog okruženja njegovih delova. Jačina delova koji će biti zahvaćeni manevrom okruživanja zavisi od karaktera zemljišta, mogućnosti upotrebe većih snaga napadača i sposobnosti i opremljenosti trupa za dejstvo van komunikacija.

Prema *Okružnici 2.600* najcelishodniji su oni napadi koji izvode na bokove neprijateljskih položaja ili ugrožavaju komunikacije. Manevar i iznenađenje u planini često su odlučujući za ishod borbe, mnogo više nego pri napadu u normalnim uslovima. Pravilno ešeloniranje snaga olakšava i manevar i iznenađenje, samo ako se pravilno iskoriste.

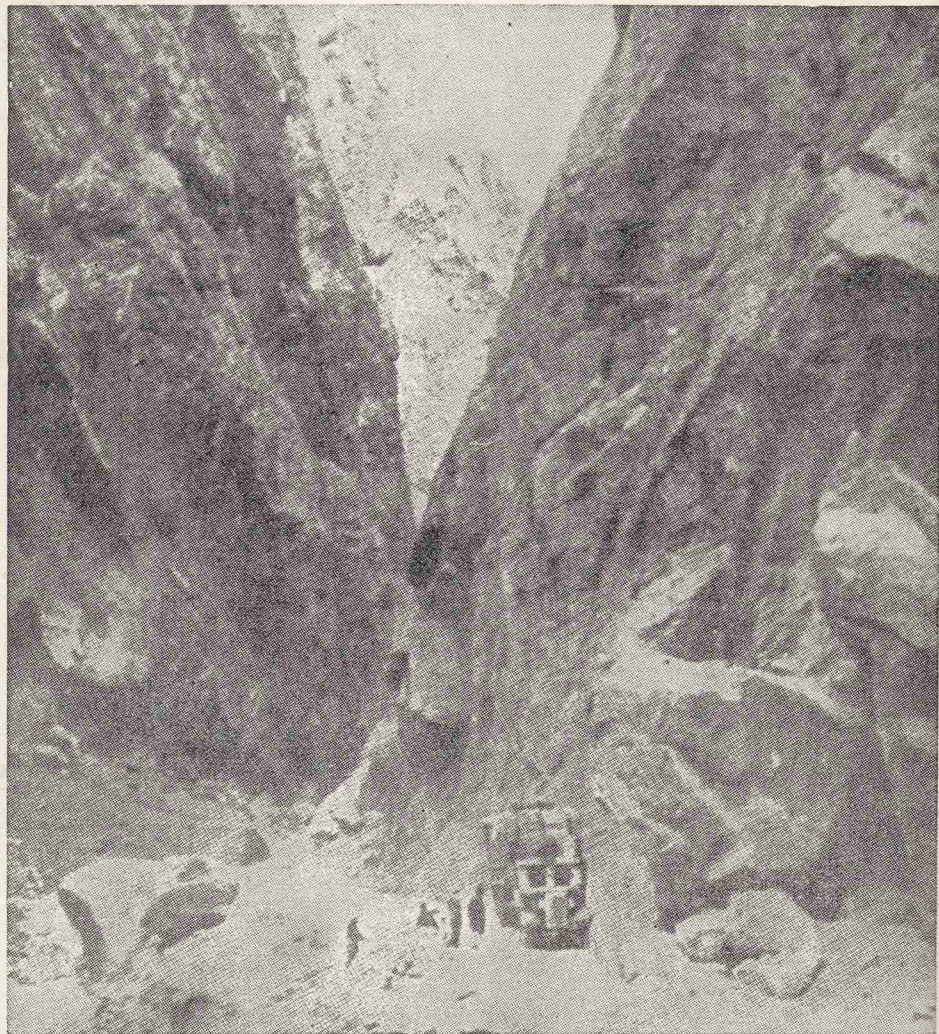
Za izvođenje opisanih planinskih dejstava, po mišljenju pisca, treba imati u vidu da su mogućnosti uspešne operative upotrebe snaga nejednake i da zavise od opremljenosti i obučenosti trupa, iskustva komandanata i kadra u planinskom ratovanju, kao i od transportnih sredstava, uzimajući u obzir i vazdušni saobraćaj, i da sa rezervom treba prihvatiti, ili za svaki konkretan slučaj ispitati postavku da se i na planinskom zemljištu zauzimanjem neprijateljskih komunikacija u-

¹⁾ Col. Luigi Vismara, *Il Combattimento offensivo in montagna*, *Rivista militare*, mart 1956.

jedno ostvaruje kontrola i nad zonama van komunikacija. On napominje da nedavna iskustva pokazuju sledeće:

»Napad na Jugoslaviju, koji je otpočeo 6 aprila 1941, završen je posle 20 dana. Italijani i Nemci zagospodarili su svim

I u Koreji, protiv neregularnih formacija, Amerikanci su često bili u nezgodnom položaju, jer nije dovoljno biti gospodar komunikacija, već je potrebno imati kontrolu nad zonama između samih komunikacija. Najzad, ista se stvar pojavila i u

glavnim komunikacijama. Međutim, bilo je potrebno preko 40 divizija da bi se suprotstavili partizanskim jedinicama koje su se koncentrisale u planinskim predelima između komunikacija«.

Indokini, u kojoj se zemljište odlikuje slabom komunikativnošću i prohodnošću.

Na osnovu studija rata u Kini, Amerikanci smatraju da »Kinezi kao neprijatelji i kinesko zemljište demantuju u pot-

punosti one koji računaju samo na avijaciju i motorizovane jedinice koje bi nastupale samo duž komunikacija, jer u Kini, gde postoji malo puteva, onaj koji ovlada prostorom između puteva kontroliše i puteve».

Pošto dubina napada — koja prema sadašnjim italijanskim pravilima normalno mora biti ograničena — utiče na celokupni ishod dejstva trupa, potrebno je da se to pažljivo razmotri, utoliko pre što postoje mišljenja da planinsko zemljište zahteva dublji napadni borbeni poredak nego u normalnim uslovima. Pre svega, objekti napada u planini biraju se po dubini, tako da njihovo zauzimanje zahteva veće trošenje snaga i sredstava; i ako odbranbeni položaji u planini ponekad imaju pliću dubinu nego u normalnim uslovima, ipak oni mogu biti mnogo jači u pogledu fortifikacionih objekata, snaga i sredstava, što zahteva veće gubitke pri njihovom zauzimanju; gubici u planini mnogo su veći nego u normalnim uslovima te je nužna njihova brza zamenjena; pošto se snage prvog borbenog reda pri izvršavanju prvih zadataka jako iscrpljuju, potrebno je da ojačanja i rezerve budu bliže njihovom borbenom rasporedu, da bi blagovremeno mogli da pariraju protivnapad, ili da pomognu razbijanje neprijatelja koji se u planini mnogo upornije brani zahvaljujući vanrednim mogućnostima koje pruža zemljište (a ono omogućuje odličnu organizaciju odbrane) i, najзад, štednja jedinica usled ispresecanosti zemljišta i odvojenosti napadnih pravaca, kao i vreme koje je potrebno za prebacivanje rezervi, zahteva da napadne kolone budu dovoljno jake da bi mogle brzo intervenisati u raznim situacijama, ili održati inicijativu u svojim rukama, s obzirom na to da te kolone često nemaju uzajamne taktičke veze da bi mogle zajednički intervenisati u slučaju iznenadnog napada na bokove.

Stalno se napominje potreba sadejstva u toku napada. Ovo je svojstveno napadima na svakom zemljištu, ali u planini ima naročit značaj, zahteva vanredne mere, a u izvesnom smislu i upotrebu jačih snaga.

Širina fronta, odvojenost jedinica, nemogućnost širenja zone dejstva i nepovezanost rasporeda jedinica, pružaju povoljne uslove za iznenadna dejstva napadača i branioca. Zato na planinskom zemlji-

štu, i u fazi približavanja i u toku napada, najveću pažnju treba pokloniti pitanju obezbeđenja bokova i pozadine napadnih kolona, koje mogu biti izložene dejstvima smelog protivnika. Po mišljenju pisca, napadaču se više nego braniocu nude povoljne prilike za primenu manevra na bokove i u pozadinu i mogućnosti ubacivanja grupa za izvršenje ispada, zaseda, uznemiravajućih dejstava i raznih drugih poduhvata.

Manevar, kao jedan od osnovnih oblika dejstva, zahteva sposobnost i naviku trupa na pokret. A pošto je u planini to dosta teško postići, potrebna je ne samo obuka trupa nego i tehnička specijalizacija.

Iznenadenje u planini može se postići dejstvom na onom pravcu gde ga protivnik najmanje očekuje, tj. na teško pristupačnom zemljištu, noću, i po magli, itd. Maksimalna mogućnost iznenadenja postiže se kada se svi ti uslovi istovremeno pojave. Oni u mirno doba predstavljaju maksimalnu teškoću i nezgodu u pogledu obuke. U ratu, međutim, omogućavaju maksimalnu sigurnost i potpuniji uspeh. Zato bi u obuku planinskih trupa trebalo uključiti izvestan broj vežbi napada pri delimičnom ili potpunom prisustvu navedenih uslova. Isto tako, obuka trupa za infiltraciju je veoma važna, jer planina — zbog odvojenosti pravaca i isprekidanosti fronta — pruža veoma povoljne uslove za infiltriranje. Za ostvarenje takvih dejstava, koja su što bliža stvarnosti, najpogodnije su vežbe sa markiranjem neprijatelja.

U toku izvođenja vežbi (naročito noćnih) treba ostaviti široku slobodu dejstva, u cilju sticanja iskustava o realnim mogućnostima iznenadenja u situacijama koje bi se mogle pojaviti u zoni dejstva planinskih trupa. Smatra se da bi rezultati mogli uticati ne samo na načine dejstva, već i na borbeni poredak planinskih jedinica.

Pri ofanzivnim dejstvima u planini treba ispitati mogućnosti upotrebe većih taktičkih i operativnih jedinica. Iako na planinskom zemljištu ne mogu dejstvovati velike mase mehanizovanih i motorizovanih modernih armija, ipak planina ne isključuje operativne mogućnosti velikih masa pogodnih trupa, koje i danas mogu dejstvovati u planinskim zonama i savladivati ih, otvarajući put velikim motori-

zovanim i mehanizovanim jedinicama. U ofanzivnim dejstvima na tipično planinskom zemljištu upotrebljavane su u prošlosti velike snage. Tako, naprimer, u ratu 1915—1918 u austrijskoj ofanzivi u Trentinu učestvovala je jedna grupa armija — 14 divizija, 3 brigade, sa 1477 oruđa; u ratu 1915—1918, u Dvanaestoj bici na Soči angažovana je 14 austrijsko-nemačka armija — 15 divizija sa oko 2.000 oruđa; u operacijama na Kavkazu 1942 učestvovali su — 17 nemačka armija (V armijski korpus: dve nemačke divizije i nekoliko rumunskih, LVII armijski korpus: dve nemačke divizije i neke slovačke jedinice, XIL armijski lovački korpus sa dve divi-

zije i XIL brdski armijski korpus sa dve divizije). Bilo je predviđeno da se 17 armiji dodeli i italijanski planinski korpus sa tri planinske divizije, ali do toga nije došlo već je dejstvovao na drugom pravcu; u ofanzivnim dejstvima u Italiji, na planinskom zemljištu južno od Liri, u maju 1944 učestvovala su tri francuske divizije.

Sem jednog izuzetka, u svim ostalim slučajevima angažovane su jake snage i na uskim frontovima, ali su mogle postići iznenađenje baš zato što protivnik nije očekivao upotrebu tako velikih jedinica usled karakteristike zemljišta.

B. B.

Admiral Duzepe Fjoravanco

DA LI JE MEĐUNARODNO RATNO PRAVO MRTVO?¹⁾

Druga polovina XIX i prvih 20 godina našeg veka bili su vrlo plodni u pogledu kodifikacije međunarodnog ratnog prava. Održane su brojne konferencije i usvojen je relativno velik broj rezolucija, konvencija i deklaracija, koje su dosta detaljno regulisale mnoga pitanja iz te materije. Tim međunarodnim ugovorima pristupila je pretežna većina razvijenijih zemalja, tako da se u to vreme može govoriti o međunarodnom ratnom pravu kao celovitom sistemu međunarodnih konvencija i običaja koji regulišu skoro sva pitanja iz oblasti ratovanja, od objave rata, zabranjenih sredstava, položaja zaraćenih i neutralaca, tretmana ranjenika, bolesnika i zarobljenika, itd., pa sve do sklapanja primirja i ugovora o miru.

Čitava ta zgrada međunarodnog ratnog prava — naročito odredbe o zakonima i običajima ratovanja — bila je izgrađena na bazi tadašnjih shvatanja i ratne tehnike. U tim su se uslovima ustalili izvesni određeni pojmovi, front se razdvajao od pozadine, borci su se razlikovali od neboraca, itd. Uvođenjem novih oružja i nove tehnike izmenjen je klasičan način ratovanja i koncepcija *totalnog rata* dobijala je sve više zamaha. To je naročito očigledno pokazala praksa Drugog svetskog rata. S tim u vezi postavlja se u poslednje vre-

me s mnogih strana pitanje kako su se te promene u tehnici i koncepciji ratovanja odrazile na međunarodno ratno pravo. Da li je ono, naročito onaj njegov deo koji reguliše zakone i običaje vođenja rata, u današnjim uslovima ratovanja uopšte primenljivo? Ako je ono sa stanovišta vojne tehnike i modernog načina ratovanja neprimenljivo, da li i danas važi bez obzira na to što međunarodne konvencije formalno nisu otkazane? U vezi s tom problematikom admiral Fjoravanco postavlja neka pitanja, pri čemu daje letimičan osvrt na, po njegovom mišljenju, ovih 6 najvažnijih pitanja — pojmova iz oblasti međunarodnog ratnog prava: *bezuslovna kapitulacija, veto, agresor, oslobodilac, partizan i ratni zločinac*. On žestoko napada koncepciju *bezuslovne kapitulacije* koju su Saveznici primenili u Drugom svetskom ratu. Izjavom na konferenciji u Kazablanki, da se o miru neće pregovarati, već da će on biti nametnut, pogaženi su još u toku rata svečani principi koje je proklamovala *Atlantska povelja*. To je bila krupna politička i vojnička greška, jer je politički diskreditovala Saveznike, a vojnički pojačala otpor nemačkih armija. *Bezuslovna kapitulacija* ponova uspostavlja zakon jačega i ruši vekovnu tradiciju da se po okončanju neprijateljstava manjeviše ravnopravno pregovara i da se pobeđenom daju određene garancije u pogledu njegove budućnosti. *Bezuslovna kapitulacija* ovlašćuje pobeđnika da nametne po-

¹⁾ Admiral Giuseppe Fioravanco, *Le droit de guerre est-il mort? Revue de défense nationale*, februar 1956.

beđenom i najteže uslove, a da ga pret-hodno i ne sasluša. U vezi sa takvom kon-ceprijom i Organizacija Ujedinjenih na-cija »ugledala je svetlo dana u jednoj pravno i moralno izopačenoj atmosferi«. Autor zamera povelji OUN što ne obave-zuje izričito države-članice Ujedinjenih nacija da poštuju odredbe međunarodnog prava, već im samo preporučuje da »uspo-stave povoljne uslove za održavanje prav-de i poštovanje obaveza nametnutih ugo-vorima i drugim izvorima međunarodnog prava«. Pakt Društva naroda bio je u tom pogledu mnogo određeniji i obavezivao je svoje članove da odredbe međunarodnog prava rigorozno poštuju.

Dalje se autor isto tako žestoko okom-ljuje na pravo *veto* koje velike sile imaju u Savetu bezbednosti. On smatra da *veto* gaji princip suverene jednakosti zemalja-članica Ujedinjenih nacija i da omogućava jednom članu jednostrano sprečavanje svake konstruktivne akcije. Po svojoj pri-rodni, *veto* predstavlja negaciju, dakle, fak-tor kočenja, a ne građenja. Prema tome, *veto* po svojoj suštini nije pravo, već sa-movolja pojedinca, a *samovolja* je suprot-na pravu. *Veto* je jedna od najnedemokrat-skih institucija. Bezuslovna kapitulaci-ja i *veto* ponova su u modernom društvu uspostavili zakon džungle, tj. zakon jačega.

Pitanje agresije i oslobodjenja autor posmatra kao lice i naličje jednog istog problema. *Agresor* je onaj ko ugrožava teritorijalni integritet i političku nezavis-nost drugih država, čime ugrožava i svet-ski mir. Postavlja se pitanje: na koji način i po kojem kriterijumu utvrditi ko je a-gresor, a ko napadnuti. U praksi se uvek dešava da svaka strana u sukobu okriv-ljuje drugu zbog agresije. Nepristrasan sud o tome mogla bi doneti samo jedna nad-država, odnosno vlada jedne međuna-rodne federacije. U Korejskom ratu oba su se protivnika uzajamno optuživala za agresiju. U jednom lokalnom sukobu, kao što je bio korejski, stvar je još mogla ne-kako i da prođe. No, u slučaju novog svet-skog rata pobjednik bi jednostrano oglasio pobjednog za agresora — sa svim konse-kvencama koje iz toga proizilaze. Slično stoji stvar i sa *oslobodiocem*. Oslobodilac nikad ne deluje iz plemenitih pobuda. Nje-gova intervencija u sukobu motivisana je vlastitim interesima — političkim, ekonom-skim, strategiskim, socijalnim. On priska-če u pomoć napadnutom ne zato što želi da odbije nepravdu i uspostavi narušenu

pravdu, već što time želi da zaštiti ili o-bezbedi vlastite interese. Usled toga »o-slobodjenje« po pravilu ima dosta teške posledice. Ono naročito negativno utiče na savest i kolektivnu svest oslobodene na-cije. Poremećaj koji ono može izazvati u sferi svesti nacije, može se uporediti sa pustošenjima koja je rat izazvao u materijalnim dobrima. Taj poremećaj dolazi u-sled podvajanja nacije na pristalice »stvarnog oslobodioca«, i »željenog oslo-bodioca«, i usled iščekivanja »konačnog o-slobodjenja« od strane onih koji faktičkim oslobodjenjem nisu zadovoljni.

I pitanju *partizanskog ratovanja* autor pristupa prvenstveno sa političke platfor-me. Svet je — po njemu — ideološki po-deljen »gvozdenom zavesom« na dva su-protna tabora. Bez obzira na tu podelu, u svakoj državi takođe postoji »gvozdena za-vesa« koja ideološki podvaja javno mne-nje te države na pristalice Zapada i pri-stalice Istoka. Takva će situacija i podvo-jenost u jednom narodu imati u eventu-alnom sukobu određene posledice. Rat se ne bi vodio samo između dve grupacije država, već i između dve grupacije ljudi razdvojenih ideološkim granicama koje nije moguće ucertati u kartu. Drugim rečima, borba protiv spoljnog neprijatelja prepli-tala bi se u svakoj državi ponaosob i sa građanskim ratom. Prema tome, sem *par-tizana* u pravom smislu reči, koji će na-padati pozadinu neprijatelja, biće u sva-kom zaraćenom bloku još jedna vrsta par-tizana — ideološki opredeljenih ka su-protnom bloku. Zadatak *partizana* u pravom smislu reči biće da celu nacionalnu teritoriju pretvore u prvu borbenu lini-ju, da borbu prenose sa mesta na mesto, s jednog kraja teritorije na drugi. Po au-toru, partizansko ratovanje simbolizuje i materijalizuje moderni *totalni rat*. Ono u-vodi u ratovanje nov pojam »epizodične« strategije, čije su karakterističke iznena-đenje i mogućnost ispoljavanja u bezbroj varijacija. Ono vrši preobražaj svih sta-novnika u borce. Usled partizanskog ra-tovanja kategorija »civila« ni stvarno, a usled toga ni pravno, više ne postoji.

Osnovna koncepcija autora da danas u međunarodnim odnosima sve više ud-mire međunarodno ratno pravo i da vlada zakon jačega — dolazi do izražaja i u nje-govom načinu tretiranja pojma ratnog *zločinca*. On smatra da savremenici ne mogu da utvrde ko je kriv za ratni sukob. Samo istorija može da pruži nepristrasan

sud kada se radi o utvrđivanju odgovornosti povezano sa velikim događajima kao što je, naprimer, odgovornost za rat. Posmatran sa tog gledišta, pojam ratnog zločinca je krajnje problematičan. Optužba koju su Saveznici posle Prvog svetskog rata podigli protiv Viljema II predstavljala je po svojoj prirodi više političko — etičko negodovanje nego optužbu. Pobjednici iz Drugog svetskog rata preneli su pitanje odgovornosti sa političke sfere na krivičnu. Posledica toga je da *jači* sebi prisvajaju pravo da samovoljno sudi o ponašanju *slabijeg*. Može li on biti nepristrasan sudija? Ne može. Trijumfovaće uvek pravo jačega. Pobjednik će uvek utvrditi da je pobeđeni bio *agresor* i prema tome će i postupiti. Izricanje presude — bila ona blaga ili surova — pokolebaće savesti. u prvom redu savest vojnika. Osnovni vojnički zakon je *zakon poslušnosti i bezuslovnog izvršenja naređenja*. Šta bi bilo ako bi vojnici podvrgli sudu svoje savesti svako naređenje još pre nego što ga izvrše. Sudeње u Nürnbergu izazvalo je brojne komentare u vojnim krugovima, a i danas neki osporavaju njegovu pravnu zakonitost i moralnu opravdanost.

Autor se zatim osvrće na Ženevske konvencije iz 1949 i postavlja pitanje šta to znači *humanizovati* rat. Da li to može značiti smanjenje mrtvih i ranjenih, smanjenje fizičkih i duhovnih patnji naroda? Ne. Humanizovati rat može eventualno značiti skratiti ga, bez obzira na upotrebljena sredstva, no i to je problematično, jer upotreba novih sredstava može rat produžiti. umesto da ga skрати. Veoma je teško suditi o *humanosti* postupaka svojstvenih ratu. Da li je humanije bombardirati trgovačke brodove, kao što je to činila Nemačka u Prvom svetskom ratu, ili blokadom izgladniivati celu jednu naciju — Nemačku, kao što su to radili Saveznici? Posledica prvog je trideset hiljada mrtvih, dok se posledica drugog odrazila na zdravlje i vitalnost čitavog jednog naroda.

Autor postavlja sva ta pitanja i ukazuje na problematiku, ali ne daje određene odgovore, već preporučuje da se države uzdrže od nepotrebnih nasilja i okrutnosti. On se zalaže za dalje međunarodno regulisanje pitanja iz ratnog prava jer ono, bez obzira na svoju nesavršenost, ipak sprečava ekscese, iz straha od represalija. No, u prvom redu ističe

potrebu sporazuma na političkom i moralnom planu.

Ako se kritički osvrnemo na gornje postavke, konstatovaćemo da u članku ima nesumnjivo tačnih tvrdjenja u odnosu na neka pitanja međunarodnog ratnog prava. Moderno oružje i koncepcija *totalnog rata* nameću reviziju većine međunarodnih konvencija i običaja — utvrđenih pravila ratovanja. No, Fjoravanco ne posmatra međunarodno ratno pravo samo sa tog aspekta. On svim tim pitanjima, bez obzira na to da li direktno ulaze u domen međunarodnog ratnog prava, prilazi prvenstveno sa određene ideološke i političke tačke gledišta. Prilazi im »antikomunistički« opredeljen. Pri tome, na način kako tretira izvesna pitanja međunarodnog ratnog prava, pod vidom objektivnosti i relativnosti tih pitanja, faktički uzima u zaštitu agresore iz prošlog rata. Činjenice kojima operiše delimično su istinite, a poluistine su kojiput gore od neistina. Tačno je, naprimer, njegovo tvrđenje da je *bezuslovna kapitulacija* primenjena u Drugom svetskom ratu suprotna dosadašnjem razvojnom putu tog instituta međunarodnog ratnog prava. Ali je njena primena od strane Saveznika bila uslovljena bezobzirnim vođenjem rata od strane Hitlerove Nemačke i njenih saveznika. Agresori iz Drugog svetskog rata, dok su pobeđivali, stalno su je primenjivali. Saveznici je nisu primenjivali kao metod, odnosno kao sredstvo i instituciju koju smatraju opravdanom, već kao retoriziju, kao odgovor na pretходne analogne postupke nacističke Nemačke. To su oni često izričito naglašavali. Pravo represalija i retorizije opšte je priznato od davnina u međunarodnom ratnom pravu. Strana u sukobu ima *pravo*, — ako protivna strana očito krši pravila i običaje međunarodnog ratnog prava, a sva su druga sredstva, preduzeta u cilju da se to otkloni, ostala bezuspešna — da primeni ista ili slična nezgodna sredstva ili metode. Preko te bitne činjenice Fjoravanco prelazi. Štaviše, on u primeni *bezuslovne kapitulacije* od strane Saveznika vidi stvaranje jedne »pravno i moralno izopačene atmosfere«, vidi jedan od uzroka mnogih kasnije nastalih svetskih političkih problema. Takvo prikazivanje nije samo jednostrano, već i očito tendenciozno.

I pitanju *partizanskog rata* Fjoravanco prilazi sa stanovišta »gvozdениh zavesa«.

ideološke podeljenosti sveta, sa stanovišta blokovske politike, pri čemu je, po njegovom načinu izlaganja, očito kojem *bloku* pripadaju njegove simpatije. On jasno pokazuje svoje »antimarksističko« i »antikomunističko« raspoloženje.

Pitanje *veta* i *oslobodioca* Fjoravanco tretira na način koji ima vrlo malo veze sa međunarodnim ratnim pravom. Pitanju *oslobodioca* prilazi na isti način kao i problemu partizanskog rata, tj. prilazi mu ideološki opredeljen, sa simpatijama — pa prema tome i opravdanjima — za postupke *oslobodilaca* i *partizana* jednog *bloka*. Za analogne postupke drugog ideološkog bloka ne nalazi ni moralnog opravdanja ni pravnog osnova sa stanovišta međunarodnog ratnog prava.

Rečeno je već da su izvesne njegove konstatacije tačne. Osnovna slabost Fjoravancovog stava je ta što on izvesnim negativnim pojavama koje su u toku Drugog svetskog rata i posle njega došle do izražaja pri primeni međunarodnog ratnog prava, daje apsolutan značaj, što se skeptički odnosi prema svim pozitivnim snagama i tendencijama međunarodnog života pa i budućnosti međunarodnog ratnog prava, što su njegova izlaganja ideološki obojena, a politički usmerena — veoma oprezno i indirektno — na to da se opravdaju izvesni postupci, suprotni međunarodnom ratnom pravu, agresora iz Drugog svetskog rata. Usled toga on na osnovu tačnih činjenica dolazi do pogrešnih zaključaka.

Činjenica je, a to je i praksa poslednjih nekoliko lokalnih ratova pokazala, da se učesnici u sukobu međusobno optužuju za agresiju, kao što se uzajamno okrivljuju za počinjene ratne zločine. Ali to još ne znači da je nemoguće utvrditi ko je stvarni agresor, odnosno izvršilac ratnih zločina. Isto tako je tačno da svako »oslobođenje« koje nije izvojevao sam narod, već koje je postignuto tuđim, pa makar i prijateljskim bajonetima, ima određene štetne posledice po slobodu toga naroda. Činjenica je i to da je u eri blokovske podeljenosti sveta, svaki blok pristrasno branio stav svog štićenika. Najzad, svako pravno ograničenje sredstava i načina ratovanja u eri atomske i hidrogenske bombe — ukoliko se njihova upotreba ne zabrani — krajnje je problematično. No, sve to još ne znači da je međunarodno ratno pravo mrtvo, da će u slučaju ratnog sukoba svetom zavladati »zakon jačega«, sa svim njegovim konkvencijama, da će pobednik — bio on napadač ili napadnuti — samovoljno suditi, te da se sve pojave u međunarodnim odnosima mogu gledati isključivo kroz blokovske naočari. Snage mira i progressa sa danas u svetu toliko jake, eventualni agresor će naići na tako jedinstvenu osudu svih naroda sveta, svetsko javno mnjenje je danas toliko uticajno, da ne postoje realne mogućnosti da se pojedine zlokobne Fjoravancove hipotetične postavke ostvare.

Dr V. G.

Karl Kle: NEKA UPUTSTVA ZA IZRADU VOJNOISTORISKIH RADOVA¹⁾

Iako je za proučavanje i prikazivanje istorijskih događaja potrebno poznavanje osnovnih metodskih principa istoriografskog rada, ipak je, za vojnog istoričara nužno da, pored obrazovanja iz metodike i istorije, ima vojnostručne kvalifikacije koje će mu omogućavati da sagleda suštinu tretiranih istorijskih zbivanja — obojenih specifičnošću borbenih dejstava, bez obzira na to da li se radi o jedinicama (kao nosiocima radnje) taktičkog, operativnog ili strategiskog značaja. Istoričar koji nije vojnik po zanatu ne samo što

neće moći da autentično rekonstruiše vojne događaje, nego neće ni shvatiti vitalne poluge koje donose pobedu ili poraz u bitkama i operacijama. Doduše, istoriska grana fakultetskog ranga pruža uslove da se izgradi stručnjak istoričar; ali u toku studija on dobija teorisku i praktičnu pretpremu koja je samo polazni element ili uvod u ozbiljan istoriografski posao. On nije usmeren u pravcu prodiranja u vojni aspekt odnosnog događaja, već uglavnom samo u ekonomski i politički. Ako stručnjak — istoričar nastavi u tom smislu, to će imati vrlo malo dodirnih tačaka sa vojnom istorijom, a njegovo znanje ostaje veoma usko iz, inače, veoma široke oblasti vojnih nauka.

¹⁾ Karl Klee, Einige Anregungen für die Anfertigung kriegsgeschichtlicher Arbeiten, *Wissenschaftliche Rundschau*, februar 1956.

Ako, pak, vojnom stručnjaku nedostaje znanje iz istoriskih i pomoćnoistoriskih disciplina, to za njega nije fatalno, jer može da koristi stručnjake — istoričare neposredno pri historiografskom radu, ili da stekne obrazovanje putem fakulteta, raznih kurseva i drugih prikladnih formi.

Ekonomski i politički faktori moraju se posmatrati usko povezano sa vojnim događajima, pogotovo ako se radi o jedinicama operativnog značaja ili o odlukama vrhovnog komandovanja. Pisac se ne upušta u ocenu koji faktor i kada treba da ima primat, što pretstavlja nepotpunost, naročito kada se to posmatra sa stanovišta istoriskog materijalizma: da u osnovi svih društvenih zbivanja leži način proizvodnje, tj. da se na ekonomskom sklopu društvene formacije podiže politička i ostale vrste nadgradnje. Međutim, kada se radi o vojnoistoriskim radovima manjeg obima, ekonomska i politička područja mogu se u potpunosti izostaviti.

Veoma je korisno ako o pojedinim događajima pišu oni vojni stručnjaci koji su kao komandanti ili istaknuti rukovodioci učestvovali u njima, jer će oni moći da uspešnije rasvetle pojedine zamisli i zamršene borbene radnje. Međutim, može se desiti da takav rad trpi od subjektivnosti ili da po nekim osobinama deskripcije ne odgovara zahtevima vojnoistoriskog dela. U takvim bi slučajevima bilo korisno da vojni pisac bude makar jasan, jer se i takav rad, ako je jasan, može iskoristiti kao istoriska građa.

Treba težiti saradnji vojnika-stručnjaka i istoričara-stručnjaka, jer će međusobna izmena postignutih rezultata olakšavati željeni posao. Vojnici mogu biti od koristi istoričarima-stručnjacima ne samo ako su u stanju da dobro metodski stvore vojnoistorisko delo, nego i ako mogu samo da obrade pojedine utiske i uspomene iz ratnih dana, da stručno objasne pojedine radnje, da rekonstruišu situacije ili krupnije događaje, da studijski rasvetle kakav problem, itd. Ako je to značajki rađeno, istoričari-stručnjaci prihvataju takve rezultate i uključuju ih u okviru svojih potreba.

Postoje razne forme vojnoistoriskog rada, ali je analiza najčešća i najvažnija. Njena tematika može biti manjeg ili većeg obima, pri čemu je važno da tu bude sasvim zastupljen princip *nepriistrasnosti*. Postoje tri vrste analize:

1) analiza nekog posebnog pitanja koje se ističe po mestu i značaju u dotičnom događaju (komandovanje, sadejstvo, itd.);

2) uporedna analiza nekoliko pitanja: organizacionog, tehničkog, ekonomskog, taktičkog i dr. karaktera; i

3) analiza hronološki datih događaja u okviru neke bitke, operacije itd.

Pre početka definitivne obrade analize potrebno je da ključna pitanja budu sasvim jasna, a izvori u vezi sa njima iscrpeni i korišćeni kao dobro dokumentovan oslonac. Stoga izvore treba dobro proučiti i izvući iz njih sve ono što neposredno ili posredno osvetljava tretirani događaj. Izvori ne smeju biti jednostrani, jer bi to dovelo i do jednostranosti same analize. U tom smislu treba koristiti razne vrste izvora, i to na širem planu, naprimer, kada se obrađuje istorija izvesne jedinice, ne treba se povoditi samo za njenim sopstvenim izveštajima i slično, već koristiti i izvore jedinice u čijem je sastavu deštovovala, kao i suseda i sadejstvujućih rodovskih jedinica. Što se tiče veličine jedinice koja dolazi u obzir za obradu, može se uzeti kao pravilo da pri obradi zamašnjih poduhvata, kao što je naprimer, bio vojni pohod na Istok, ne treba ići dalje od armije, ili izuzetno, do korpusa.

Izvori za vojnoistoriske radove mogu se podeliti na tri osnovne grupe:

1) dokumenti kao: borbene zapovesti, izveštaji, relacija, dnevnic i jedinica, sudska rešenja, upravna akta, zapisnici sa saslušanja, itd.;

2) autobiografski zapisi kao: lični dnevnic, memoari, pisma, pribeležke, itd.;

3) ostali izvori kao: govori, slike, filmovi, novine, časopisi, leci, pamfleti, itd.

Pre početka obrade dotične teme treba biti načisto s tim da li je još neko negde pisao o istoj temi i proučiti odgovarajuću literaturu kao eventualno objavljene izvore. Ukoliko se rad više oslanja na dotad neobjavljene izvore, utoliko više dobija u vrednosti.

Kao izvori mogu poslužiti i intervjuisanja ne samo starešina koje su uzele učešća u istraživanju borbama, nego i običnih vojnika. Takva masovna anketiranja biće veća garancija da se tretirana pitanja što svestranije osvetle. Teško je održavati usmene kontakte sa tako velikim brojem učesnika, ali se zato može koristiti stalna ili povremena prepiska.

Proces istoriografskog rada ima sledeće etape:

a) Prikupljanje materijala, koje se sastoji u tome što će obrađivač najpre stvoriti pregled postojeće literature koja tretira istu temu ili ima dodirnih tačaka sa njom. Iz takve će se literature zabeležiti interesantna pitanja i problemi, ali se ne treba oslanjati na one delove koji nisu dokumentovani, jer bi se onda moglo pasti pod uticaj tuđih pogrešnih zaključaka.

Takođe treba prikupiti sve dokumente i druge izvore, bez obzira na to da li se nalaze u sopstvenoj ili drugoj zemlji. Takvi izvori nružaju obilje detalja koje treba na neki način klasificirati, jer bi u protivnom nesređenost koju nameću ti izvori bila jedna od prepreka u radu. Neko, u tom smislu, koristi svesku sa povezanim ili nepovezanim listovima u koju unosi potrebne pribeleske, ali je možda jedan od najboljih načina ako se ustroji kartoteka od kartona veličine dopisne karte. Takvi kartoni treba da sadrže sledeće: 1) tačan podatak o izvoru, 2) datum i 3) kratak sadržaj, ili kod važnijih mesta — citat. Za svaku činjenicu treba imati poseban karton. U gornjem delu kartona napisati naslov u vezi sa sadržajem činjenice, kao i datum, i znak za vezu sa drugim kartonima.

Kartone treba svrstati po grupama, a u okviru svake grupe materijal srediti hronološki. Naravno, taj materijal mora biti predmetno povezan i po prirodi sadržaja sličan.

Uvako sređeni izvori i literatura predstavljaju oslonac za vojnog istoričara da bi mogao preći na sledeću etapu naučno-istraživačkog rada. Međutim, pisac o toj sledećoj etapi — o proučavanju sakupljenog materijala — koja je metodski i logički nužna, ne govori posebno, već odmah prelazi na deskripciju. Dobija se utisak da on smatra da je proučavanje neodvojivo od prikupljanja, čime se samo delimično približio rešenju. Jer, proučavanje materijala ne samo da je jedna od posebnih nego i od najvažnijih etapa, od čije dubine i čvrstine kristalnih zrnaca naučne istine zavisi kako će se postaviti ugani kameni dotičnog dela. Dok prikupljanje zavisi od objektivnih uslova, tj. gde i koliko ima na raspolaganju arhivskog fonda i literature, dotle proučavanje materijala predstavlja početak isprobavanja

kritičke sposobnosti istraživača, njegove pronicljivosti, kao i sposobnosti primene raznih metoda komparacije, diferencijacija, koji omogućavaju da se realno oceni koji je izvor autentičan i bitan i kakvu svetlost i na koje pitanje može da baci.

Izrada dela predstavlja sledeću etapu, i ona počinje tek pošto se još jedanput sav prikupljeni materijal pregleda i proveru njegovo svrstavanje po grupama sa zajedničkim naslovom.

Tekst vojnoistoriskog rada treba da bude proporcionalan materiji i da je jasan i logičan. Svako delo obično se može globalno podeliti na uvod, glavni deo i kraj, a svi ovi delovi treba da dobiju svoja odgovarajuća mesta — ne samo po sadržaju nego i po obimu — ali da ne budu međusobno neprirодно odvojeni, već da se takoreći slivaju jedan u drugi. Pored uravnoteženosti, tekst treba da se karakteriše nedvosmislenošću, počevši od naslova knjige, glave i odeljka, pa do svake pojedine rečenice i samih reči. Treba izbegavati izraze koji ne doprinose razjašnjenju problema i čuvati se svake frazeologije, čak i kad je u pitanju i samo jedno slovo. Vojni pisac ne treba nikada da očekuje od prvog rukopisa da će se odmah objaviti, jer njegov rad nije novinarsko pisanje. Pa i samo daroviti i iskusan novinar može uspeti da mu prvi rukopis izađe kao takav iz štampe. Izvori, a naročito dokumenti, zahtevaju da se ceni svaka pojedina reč, jer se iz toga, dubljim sagledavanjem, može mnogo šta otkriti, što se na prvi pogled ne bi primetilo. Rečenice ne treba pisati ni preterano kratke ni preterano duge. Duge rečenice stvaraju konfuziju i teško je uočiti ono što je bitno, dok suviše kratke zamaraju i seckaju colovitu misao. Dešava se da tekstovi pate od gomilanja raznih citata. Do toga će doći kada vojni pisac raspolaze neobjavljenim izvorima, pa hoće da ih plasira u što većem broju. U tom pogledu mora se imati osećanje mere, makar se radilo i o vrlo vrednim izvorima, jer, ako se u tome pretera, dobija se šarolika sl ka na račun tačnosti i interesantnosti materijala. Najbolje je da pisac svojim rečima rekonstruiše događaje naravno, na osnovu izvora čiji se smisao ne sme izopačavati, iako će postojati velika razlika u stilu između dela i njegovih izvora. Ovim se ne poriče korisnost umerenog citiranja izvora u sklopu teksta, ali se pritom mora

voditi računa o još jednoj činjenici, naime, da se citira iz originala, a ne iz nekog objavljenog izvora koji je možda u nečijoj redakciji već pretrpeo izmene, bilo da je nešto izostavljeno, izmenjeno ili proizvoljno dodato.

Pisac smatra da ne treba pisati u prvom licu, jer takva pretencioznost nije u skladu sa odlikama koje treba da ima jedan pisac. U prvom licu mogu se pisati samo neki delovi u uvodu, u kome je nužno da pisac kaže šta ga je potstaklo da piše, itd. Ispod teksta treba redovno stavljati potpune podatke o tome iz kojeg je izvora korišćena tretirana činjenica. Mnogi izdavači stavljaju taj naučni prilog na kraju knjige, jer su troškovi štampanja tada manji. Ali to je neobazrivo prema čitaocu, koji je tada prinuđen da u toku čitanja stalno traži napomene na kraju knjige.

Sadržina napomene zavisi od vrste korišćenja materije. Za citirane knjige pisac predlaže sledeće podatke: ime i prezime autora, naslov knjige, mesto, godina i strana. A za časopise: ime i prezime autora, naslov članka, naziv časopisa, broj i godina izdanja, i strana. Ako se radi o knjigama koje su ušle u neki seriski tom navodi se broj toma i knjige. Ako se podaci navode više puta iz istog izvora ili literature, praktično je upotrebljavati skraćeni, a puni naslov samo prviput.

Karl-Albert Mige:

TELEKOMUNIKACISKE VEZE U ATOMSKOM RATU¹⁾

Razmatranja o zadacima i problemima veza, naročito telekomunikacija,²⁾ retko se pojavljuju u stranoj literaturi, naročito onoj opštevojnog karaktera. Pošto telekomunikacije, kao što konstatuje pisac članka, nisu samo tehnički, nego

¹⁾ Fernmeldeverbindungen im Atomwaffenkrieg, von Oberst a. D. Karl Albert Mügge, *Werwiissenschaftliche Rundschau*, februar 1956.

²⁾ Izraz telekomunikacije obuhvata u celini radio i žična sredstva veze. U našoj vojnoj terminologiji ne postoji adekvatan izraz. No, u javnom životu je odomaćen i prihvaćen, kako u stručnoj literaturi, tako i u novinarstvu.

Skraćeni se mogu upotrebljavati i za često ponavljane termine, ali ako ima više tih skraćeni dobro je da se na početku knjige one sve objasne i poredaju po azbučnom redu. Napomene i objašnjenja takođe treba stavljati ispod teksta. U napomeni se mogu citirati i suprotna mišljenja. Ali kad se radi o polemici sa drugim piscima, treba naučno dokazivati svoj stav i obarati protivnički, ali u potpunosti isključiti svaku ličnu notu.

Podaci iz stranih izvora moraju se vremenski prilagoditi domaćem računanju vremena, jer postoji razlika u državama severa i juga, istoka i zapada. Isto tako i nazivi mesta moraju biti što približniji nazivu usvojenom u zemlji gde se ono nalazi.

Skice, slike i drugi prilozi često doprinose jasnoći teksta, pa ih zato ne treba zanemarivati. Međutim, treba izbegavati skice i slike koje su pretrpane velikim brojem naziva, jer smanjuju vrednost knjige.

Objavljivanje je zadnja etapa u radu. Pre davanja u štampu pisac mora još jedanput pažljivo pročitati svoj rad i odstraniti »oštrim makazama« sve što nije u vezi sa postavljenom temom. Tada će vrhunac njegove koncentracije biti još samo da uoči tehničke i druge greške.

N. St.

i komandni problem od presudnog značaja, koji se ne sme potcenjivati, naročito kad se ima u vidu rat atomskim oružjem, izneta razmatranja mogu privući pažnju šireg kruga čitalaca. Pored pitanja koja se odnose na taktiku i tehniku veza u ratu, od posebnog je značaja i odeljak koji se odnosi na mirnodopske pripreme državne telekomunikacione mreže, koje nisu u nadležnosti samo vojnog rukovodstva.

*

Polazeći od činjenice da su u nizu odbranbenih priprema koje se predviđaju i sprovode pod pretpostavkom upotrebe atomskog oružja, za pravilno funkcionisanje

ne samo vojnih nego i drugih državnih upravnih i izvršnih organa organa potrebne odgovarajuće telekomunikacijske veze, pisac konstatuje da sadašnja civilna mreža telekomunikacija ne pruža dovoljno mogućnosti da se zadovolje osnovni zahtevi u novim uslovima koji su nastali pojavom i razvojem atomskog oružja. Iznoseći potrebe za vezama, nedostatke sadašnje mreže i zahteva koji se postavljaju vezi, on konstatuje da je nužno da se civilna telekomunikacijska mreža preinači i proširi i da se izgrade nove veze za novonastale potrebe. Ukoliko se ovo učini ranije, utoliko će se lakše izvršiti reorganizacija i utoliko će se ovo više dovesti u sklad sa privrednim razvojem. Nova mreža za odbranbene pripreme treba da posluži kao osnova za docniju mrežu oružanih snaga i zato treba voditi računa o tome da važnije veze — uprkos gubitaka koji se mogu očekivati od novih masovnih uništavajućih oruđa — ne smeju otkazati baš kada budu naročito potrebne. »Nervni dizgini« (ovde pisac podrazumeva ne samo vojno nego i opšte državno rukovodstvo) moraju bar u bitnim elementima ostati u dejstvu da bi aparati državnog i vojnog rukovodećeg mehanizma mogli i dalje funkcionisati.

Da bi se shvatio značaj i potreba reorganizacije telekomunikacijske mreže treba imati u vidu da se neke od važnijih delatnosti naslanjaju baš na ovu mrežu, a to su: služba radarskog i drugih vrsta izviđanja; služba javljanja i obaveštavanja (VOJ); saobraćajna služba na železnicama, drumskim i vodenim putevima; vojna mobilizacija i delimična evakuacija stanovništva; industrija, privreda, administracija i državna uprava u uslovima dekoncentracije na većem prostoru; snabdevanje životnim namirnicama i pogonskim materijalom za prestojeća dejstva i dr.

U postojećoj telekomunikacijskoj mreži pisac vidi ove osnovne slabosti: još nije sprovedena automatizacija telefonskog saobraćaja i na većim odstojanjima (misli na međugradsku vezu), čime bi se poboljšale neposredne veze u ratu; postojeće linije i vodovi žične veze mnogostruko su iskorišćeni velikim brojem kanala, te bi usled njihovog kvarenja mogle nastati znatne praznine u saobraćaju; čvorišta važnijih veza još uvek su nezaštićena u velikim gradovima, a sadašnje rukovodnje i kapacitet veza neće zadovoljiti potrebe u eventualnom atomskom ratu.

Da bi telekomunikacijska mreža odgovorila novonastalim potrebama, pisac predlaže da se na telekomunikacijama i pri postavljanju čvorišta veze za obilaznije velikih gradova izbegavaju sva ugrožena mesta; da se važna postrojenja, kao što su stanice za pojačavanje (amplifikatorske stanice) i dr. smeštaju zaklonjeno i da se predviđaju mesta za mimoilaženje i materijalne rezerve; da se radiorelejne i druge radio veze pripreme u dovoljnoj meri; da bude osigurano zaobilaznje na poprečne veze i uzajamno povezivanje svih telekomunikacija (i radioveza sa kablovskim vezama); da telekomunikacijska mreža bude toliko razvijena da odgovori predviđenim saobraćajnim potrebama i da se obezbedi prvenstvo otpremanja važnih vesti i predvidi odgovarajuće osoblje (organizovano i opremljeno) kao i materijal za brzo otklanjanje kvarova u telekomunikacijskoj mreži i uspostavljanje dopunskih veza tamo gde to bude potrebno.

*

U osvrtu na probleme vojnih telekomunikacijskih veza u vreme rata pisac konstatuje da se mora računati sa teškim problemima pri njihovom postavljanju, bilo da se radi o onima za operativno ili, pak, taktičko komandovanje. On vidi glavne probleme u činjenicama da će veze štabova i jedinica, u uslovima atomskog rata, moći da budu znatno razdvojenije jedna od druge nego što je to bio slučaj dosada; da je povećana potreba za bržim obaveštavanjem o pokretima i pregrupisanjima neprijatelja; da će gubici veza biti veliki, i naizad, da će redovno snabdevanje svih jedinica (pa i jedinica veze) biti često za duže vreme onemogućeno. Polazeći od ovih činjenica pisac iznosi konkretne zadatke veze i predloge za rešavanje pojedinih pitanja. Ograničićemo se na prikazivanje najbitnijih pitanja iz oblasti organizacije, taktike i tehnike veza koja su od opšteg interesa.

U pogledu organizacije i formacije, organske jedinice veze treba ograničiti na najnužniji broj ljudstva i sredstava veze. Za veće zadatke bi im se blagovremeno pridavale jedinice i materijal, a u izvesnim slučajevima i posebno tehničko osoblje. Dalje, treba stvoriti rezervne formacije jedinica veze, koje bi se — od slučaja do slučaja — naknadno dodeljivale i potči-

njavale pojedinim jedinicama. Potreba za rezervnim formacijama proizilazi i iz pretpostavke da će u budućem ratu biti odbacene pukovske komande (kao taktičke komande) i da će ih zameniti komande *borbenih grupa* (kolona, odreda), koje će u raznim konkretnim slučajevima raspolagati raznim brojem i sastavom potčinjenih jedinica u jačini bataljona. Otuda se pretpostavljenim načelnicima veza nameće obaveza da blagovremeno regulišu pridavanje i oduzimanje jedinica veze — saobrazno zadacima i sastavima borbenih grupa.

Po pitanju angažovanja telekomunikacija za obezbeđenje veza komandovanja interesantno je izneti neke piščeve najbitnije zaključke, tim pre što oni potvrđuju i druga postojeća iskustva. Naime, u novim uslovima, načelnik veza mora se osećati znatno odgovornijim za način uspostavljanja telekomunikacionih veza od svoje operativne komande do potčinjenih; ne sme se desiti da jedinica na težištu bude preslaba, a one na sporednijim zadacima nepotrebno jake u snagama i sredstvima veze; neophodan uslov za blagovremeno obezbeđenje veza, a time i komandovanja, jeste perspektivno planiranje, s obzirom na pretpostavku o razvoju situacije po vremenu i prostoru (ovo je naročito potrebno u odnosu na veze sa rezervama, kojima se u novim uslovima mora elastično rukovoditi i upotrebljavati ih pravovremeno, takoreći u minutu); izgradnja veza zahteva izvesno vreme i svaki nepotreban gubitak vremena za otpočinjanje radova teško je kasnije nadoknaditi, kao što je, s druge strane, teško obustaviti jednom preduzete radove na organizaciji veza; da bi se obezbedila neprekidnost veza potrebno je da se makar glavni pravci veze uključe u rezervna komandna mesta, koja, makar bila i najmanje pripremljena, treba snabdeti bar delimično ljudstvom za posluživanje.

U odnosu na veze sadejstva naročiti značaj dobijaju veze jedinice sa nuklearnim oružjem, kao i one za obezbeđenje sadejstva sa taktičkom avijacijom. Sadejstvo svih ovih elemenata osnovni je uslov da se, pri malim sopstvenim gubicima, postigne željeni uspeh i iskoriste sve mogućnosti atomskog oružja. Za obezbeđenje ovog sadejstva neophodne su izvanredno dobre telekomunikacione veze.

Obaveštajnoj službi su potrebne telekomunikacione veze koje će omogućiti

najveći stepen sigurnosti i brzine na velikom prostoru, kako za pribavljanje podataka o rentabilnim ciljevima za atomsko dejstvo, tako i za obaveštavanje o predznacima neprijateljskog angažovanja atomskog oružja.

Najzad, u oblasti taktike veza pisac ukazuje na potrebu osiguranja telekomunikacionog saobraćaja i zaštite od neprijateljskog izviđanja sredstvima veze.

U okviru saobraćaja preko telekomunikacionih sredstava pisac se zadržava na onim kritičnim periodima, posle sopstvenog ili neprijateljskog dejstva atomskim oružjem, kada će taj saobraćaj biti naročito jak radi brzog prenošenja važnih vesti. Da bi se izbeglo opterećenje, odugovlačenje i prekidi u predaji on predlaže da zapovesti i izveštaji budu izrazito sažeti, jer smatra da je u novim uslovima pogrešno primenjivati strogo centralizovano rukovođenje (potčinjeni mora da bude sposoban da bez tačnih pojedinačnih naređenja radi u duhu ideje pretpostavljene) i da za važne vesti treba izabrati sredstva veze koja omogućavaju brzo prenošenje (predlaže izbacivanje predaje tasterom i uvođenje radioteleprinterskog saobraćaja sa automatskim šifrovanjem i sl., čak i zbog lakše obuke). Vesti se moraju predavati po redu hitnosti, a manje važne slati u periodu slabijeg saobraćaja. Na pravcima veze treba obezbediti dovoljan broj kanala veze, a na dužim pravcima operativnih veza treba ostvariti neposrednu vezu (bez posredovanja) isključenjem međustanica (pojačavanjem, povećanjem kapaciteta radio i radio-relejnih veza i dr.).

Da bi se smanjio broj stručnog osoblja, o čemu je napred bilo govora, pisac predlaže izradu takvih trupnih sredstava veze kojima će moći da rukuje i nestručno osoblje (baš kao što za upotrebu pištolja nije potrebno nikakvo posebno znanje), i onih kod kojih je šifrovanje i dešifrovanje automatizovano, tako da stručno osoblje služi samo kao vrsta mehaničara i inženjera.

U cilju zaštite od izviđanja radiopredaju treba koristiti samo kada nema drugih pogodnih sredstava veze. Za jedinice, pak, koje neprijatelj još nije otkrio, pisac predlaže striktnu zabranu radiopredaje, čak i kada su u kretanju. Imajući u vidu

moćnosti dešifrovanja, on sa nepoverenjem gleda na kodirani i šifrovani saobraćaj, ukoliko nije dovoljno siguran, i upozorava na štetne posledice pogrešne pretpostavke sigurnosti za predaju važnih saopštenja.

Postojeće teškoće snabdevanja u toku operacija, naročito sa radiosredstvima, nameću potrebu tešnje saradnje komandnih i vojno-tehničkih organa, kao i ovih sa industrijom; ovo zato da bi industrija upoznala važnost i potrebe komandovanja i da bi komandni organi znali kakve tehničke mogućnosti postoje za ispunjenje postavljenih zadataka. Problem snabdevanja se rešava: povećanjem otpornosti i trajnosti sredstava (naročito otpornosti na potrese, neosetljivosti protiv temperature i vlažnosti); smanjenjem broja važnih sastavnih delova na taj način što bi pojedini delovi primili funkcije većeg broja sadašnjih delova; primenom univerzalnih sredstava za više namena — serijskom izradom čitavih blokova za razne uređaje; izradom i konstrukcijom sredstava kod kojih će biti moguće lako zamenjivati pojedine delove i blokove na licu mesta, čime bi otpala potreba otpremanja na opravku u radionice; uprošćavanjem izvora struje; uvođenjem snabdevačkih jedinica za telekomunikacijska sredstva veze i doturom potreba u premljenim paketima ili u ambalaži bez pretovara.

Telekomunikacijska sredstva veze najviše su ugrožena od toplotnog dejstva pri nuklearnim eksplozijama. Rešenje bi bilo u tome što bi se pri konstrukciji sredstava

va izbegavao materijal osetljiv na toplotu, a pri upotrebi sredstva treba ukopavati. No, uticaja ima i vazdušni pritisak, naročito na vazdušne linije i antene. Stoga bi se pribeglo konstrukciji sredstava sa visokom otpornošću na potrese, ukopavanju kablova u zemlju, obezbeđenju rezerve antena i izvora struje za zamenu gubitaka, i pripremi pomoćnih sredstava veze radi upotrebe u slučaju gubitaka telekomunikacijskih sredstava.

*

Razmatranja u ovom članku, kako po pitanju odbranbenih priprema civilne telekomunikacijske mreže, tako i u odnosu na veze u ratu, interesantna su i aktuelna za sve armije. U osnovnim linijama (a u tim granicama se razmatranja i kreću) kod većine zemalja postojeće stanje telekomunikacijskih veza, u odnosu na eventualni atomski rat, ima iste nedostatke. Potrebe se razlikuju u tome što se neke spremaju samo za odbranu, dok druge pripremaju i upotrebu atomskih oružja. Predlozi za otklanjanje nedostataka i poboljšanje telekomunikacijskih veza su uglavnom prihvatljivi i interesantni. Ostaje činjenica da nova opasnost ubedljivo ukazuje na neophodnost ozbiljnog pristupanja sprovođenju odgovarajućih mera za poboljšanje telekomunikacija, da bi se u eventualnom ratu otklonio rizik paralizovanja, ne samo vojnog, nego i opšteg državnog rukovođenja.

B. B.

General **Frančesko Ronko:**

ATOMSKI NAPAD I TAKTIČKI POSTUPCI¹⁾

U uvodnom delu članka pisac ističe kako se svako novo ratno sredstvo početku mnogo prećnuje i odmah stavlja u prvi plan. Međutim, vremenom ono dobija svoje pravo mesto među ostalim borbena sredstvima. Tako je bilo i sa pojavom automatskog oružja, sa vazduhoplovnim sredstvima i tenkovima, pa će se to dogoditi i sa nuklearnim oružjem, iako se ono zasada smatra vrlo moćnim i

efikasnim. On se ne slaže sa onima koji ne veruju da će nuklearno oružje samim svojim postojanjem isključiti svaku mogućnost rata, već će se, naprotiv, ratna opasnost još više povećati. Stoga mnogo greše oni koji propovedaju kako je izlišna svaka priprema za rat klasičnim oružjem, jer se nuklearno oružje ne sme smatrati kao najglavnije, a još manje kao isključivo vatreno sredstvo, tim pre što i sama cena proizvodnje isključuje njegovu sistematsku i stalnu upotrebu. Zato ga treba posmatrati samo kao pojačanje klasičnog oružja.

¹⁾ Offesa atomica e procedimenti tattici, di gen, di divis. Francesco Ronco, *Rivista Militare*, januar 1956.

Pri pojavi svakog novog oružja postavlja se isto pitanje: kome ono ide u prilog, napadaču ili braniocu? Pisac smatra da je teško dati određeni odgovor. Što se tiče upotrebe nuklearnog oružja, prednost će imati onaj koji bude umeo bolje da ga taktički i tehnički primeni u napadu i koji istovremeno bude umeo da se bolje zaštiti od njegovog dejstva. U pogledu ratne doktrine u uslovima atomskog rata, postojе sasvim suprotna mišljenja. Jedni tvrde da iskustva iz prošlosti ne služe više ničemu, da se sve izmenilo i da mnoga poglavlja današnjih pravila i propisa treba staviti u »arhivu«. Drugi, pak, podržavaju mišljenje da je »današnja doktrina« još u važnosti i da joj samo treba izmeniti i prilagoditi izvesne postupke. Pisac se slaže sa ovim drugim mišljenjem i smatra da je mnogo korisnija jedna manje savršena i zaostala (ali poznata i prihvaćena) doktrina nego neka naprednija ali većini nepoznata. I, dalje, doktrina je utoliko realnija i solidnija ukoliko više zastupa ratna iskustva; to je razlog zbog koga teorijski zaključci koji nisu potkrepljeni takvim iskustvima ne mogu imati apsolutnu vrednost i moraju se tretirati uz najveću rezervu. Upravo zbog toga pisac smatra da pri odlučivanju o mnogobrojnim problemima rata »srednja« rešenja pružaju najviše garancije.

Navodeći razne zablude koje su se ispoljile u Drugom svetskom ratu, naprimer, mit o »munjevitim poredama« ili o »neospornom preimućstvu oklopnih masa«, pisac se zalaže za jednu »srednju« koncepciju taktičkih problema, koja je uvek sigurnija jer vodi dovoljno računa o realnim činjenicama sadašnjosti i predviđanjima u budućnosti, ne zaboravljajući pouke i iskustva prošlosti. Zato treba proučavati, produbljivati i unapređivati »ozakonjenu doktrinu« i učiniti od nje čvrst oslonac da bi se moglo ići ususret razumnim formama razvitka.

ODBRANA

Koncentracija i raščlanjivanje elemenata odbrane. Iako su koncepcije o koncentraciji (odbrana po sistemu oslonih tačaka) i kružna odbrana iskustva Drugog svetskog rata, pisac smatra da te koncepcije nisu uvek sa uspehom primenjivane. Bilo je i takvih slučajeva kada su, naprimer, Nemci primenjiva-

vali sasvim suprotne sisteme da bi izbegli masovna bombardovanja čije je dejstvo moglo da prouzrokuje slične posledice kao i atomski napad.

Kruta primena koncentracije i statički sistem odbrane po oslonim tačkama često su omogućavali napadaču infiltriranje manjim delovima. To se najbolje videlo u sistemu oslonih tačaka kod Nemaca kada su ovi bili primorani na postepeno napuštanje zemljišta pred ruskom ofanzivom 1944 godine. Isto je tako bilo i u Koreji, gde su čitavi frontovi bili dovedeni u tešku situaciju i ponekad primoravani na pomeranje usled prodora protivnikovih pokretljivih snaga u međuprostore.

Međutim, usled pojave nuklearnog oružja najverovatnije je da će koncentracija morati da ustupi mesto principu raščlanjivanja. Zbog toga, se problemi o kojima se danas diskutuje svode na čvrstinu i raspored oslonih tačaka i raspored stalnih i pokretnih elemenata po dubini.

Analizirajući ova pitanja pisac smatra da je pojavom nuklearnog oružja kružna odbrana još više potvrdila razlog svog postojanja, naroč to zahvaljujući mogućnosti vertikalnih okruženja, koja će nekipeć predstavljati nužnost za napadača. No pojavljuje se sumnja u realnu čvrstinu oslonih tačaka i njihov raspored u odbranbenom sistemu. Bilo je slučajeva u toku prošlih ratova kada su vrlo jaki i dobro organizovani odbranbeni položaji padali pri prvom naletu napadača, a manje otporne tačke, posednute slabim snagama, odolevale i predstavljale ozbiljnu prepreku njegovom nadiranjju. Ove razlike elemenata odbrane zavise od veće ili manje mogućnosti da se preživi dejstvo oružja za masovno uništenje, koje je danas, pojavom nuklearnog oružja, jače po svojim dejstvima nego ikad ranije. A da bi se to preživelo, potrebno je uskladiti princip koncentracije sa principom raščlanjivanja. Međutim, ni to nije dovoljno; biće potrebno da se oslone tačke napuste u fazi artiljerijske i atomske pripreme, a da se posednu samo u slučaju potrebe. Vreme za njihovo posjedanje stajaće na raspolaganju zbog velike daljine zone sigurnosti koju napadač mora da zauzme i raznih prepreka koje će morati da savlada.

S obzirom na dejstvo udarnog talasa A bombe, pisac ističe da bi trebalo razmotriti celishodnost udvajanja sistema oslonih tačaka u odbrani, uzimajući u obzir

dva zasebna reda, odvojena međuzonom od 2—3 km. Takvim bi se postupkom moglo sprečiti da atomska eksplozija iznad prvog reda oslonih tačaka zahvati i one iz drugog reda. Pored toga, napadač bi se primorao na kretanje preko jedne zone organizovane po načelima klasičnog rata i organizovanje novog napada konvencionalnim oružjem radi savladivanja otpora drugog reda oslonih tačaka. Trebalo bi da se ovi položaji prethodno urede i osmatraju, a rezerve bi ih posele samo ako bi se njihovo dejstvo pokretom pokazalo zakasnelim i neefikasnim.

U suštini, reč je o jednom »srednjem« rešenju između savremenih principa i onih koje propisuje zvanično italijansko pravilo. Na taj bi način postojao samo jedan položaj, pretežno statičkog karaktera, koji bi predstavljao stub odbrane, a ostatak snaga bio bi orijentisan na pokretno dejstvo u cilju njegovog držanja.

Artiljerija. U vezi sa rasterećivanjem i većom elastičnošću pešadiskih odbranbenih položaja, sličan kriterijum mora se primeniti i pri raspoređivanju artiljerije, kako po frontu tako i po dubini. Iznoseći način upotrebe artiljerije u savremenoj odbrani, pisac naglašava da bi svi rasporedi morali da imaju pretežno linijski karakter, sa većim međusobnim rastojanjima.

Minska polja. O efikasnosti minskih polja u uslovima atomskog rata postoje razna protivrečna mišljenja. Efekat udarnog dejstva, po nekima, nema uticaja na aktiviranje minskih polja, sem u slučaju površinske eksplozije a, po drugima, i eksplozija u vazduhu može prouzrokovati oštećenje minskog polja u poluprečniku od 400—500 m od nulte tačke. Posmatrajući ovo u celini, pisac je mišljenja da će pojava nuklearnog oružja ipak ograničiti značaj aktivnih i pasivnih prepreka.

NAPAD

Podilaženje i uspostavljanje dodira. Prethodne koncentracije (zone prikupljanja) i pokreti glomaznih kolona nisu više preporučljivi u atomskom ratu. Atomski napad neće prouzrokovati uništenje svih snaga koje operišu, niti će moći da zaustavi pokrete navedenih jedinica u fazi podilaženja, ako su ove do savršenstva obučene u raščlanjivanju, prikrivanju i maskiranju. Iz ovoga proizi-

lazi veliki značaj iskorišćavanja prostora i vremena.

Velike jedinice moraju se kretati u raščlanjenim strojevima, po zasebnim putevima, bez ikakvih prikupljanja i zaustavljanja, prvenstveno noću. Pojedini ešelon treba da budu u stanju da u svakom trenutku samostalno taktički deluju. Pošto je izložio koje će karakteristike dobiti zone iskrćavanja, očekujući i polazni položaj, pisac smatra da će biti neophodno održavanje tesnog dodira radi otkrivanja načina organizacije i čvrstine neprijateljske odbrane, kako branilac ne bi izazvao atomsko protivdejstvo na lažne ili slabo posednute položaje.

Organizacija napada. Da bi se zastoji ukinuli ili sveli na najmanju meru, ideja manevra treba da bude konkretizovana još za vreme podilaženja, stim da se postepeno prilagođava razvoju situacije. Izbor atomskih ciljeva izvršice se, načelno na što širem frontu i udaljenim položajima, da bi centar oštećenja bio što dalje od napadnih kolona. Glavni udar, po mišljenju pisca, moraće se usmeriti na jači deo braniočevog položaja, jer će on ujedno biti i rentabilniji za upotrebu nuklearnog oružja. Ali, s obzirom na to da će neposredni frontalni napad biti ponekad otežan usled ispresecanog zemljišta, dejstva atomske eksplozije ili radioaktivne kontaminacije, okruženje će predstavljati neophodan i najbrži način dejstva, naročito ako bok bude otkriven, a međuprostori nebranjani.

Artiljerija i atomsko dejstvo. Prema svim pretpostavkama nuklearno će oružje moći da dopuni, ali ne i da u potpunosti zameni artiljeriju u pripremi i podršci napadnih kolona. Sigurno je, pak, da se ni u napadu ne može više zamisliti grupisanje artiljerije kao u prošlosti. Kriterijum pretežno linijskog rasporeda, sa velikim rastojanjima i otstojanjima po frontu i dubini, što je već rečeno za pešadiske jedinice, moraće u još većoj meri da važi i za artiljeriju. Manevru putanja mora se pridružiti i manevar sredstava, a, s obzirom na veću osetljivost ljudstva nego materijala, moraće se voditi računa i o smeñi posluge oruđa. Pošto je izneo moguće slučajeve dejstva nuklearnog oružja u napadu i njegov doprinos dejstvu artiljerije, pisac zaključuje da će se upotreba nuklearnog oružja morati tesno uskladiti, po

prostoru i vremenu, sa dejstvom klasične artiljerije.

Borba u dubini i eksploatacija uspeha. Po izvršenom probouju, snage za eksploataciju uspeha moraće da budu taktički i logistički samostalne, pa stoga i sastavljene od jakih jedinica, naprimer, od taktičkih grupa ili kompletnih moto-mehani-zovanih divizija. Upotreba ovako velikih jedinica biće preporučljiva usled tesnog dodira sa neprijateljem i nejasnih situacija koje neminovno prate probouj, što će sve onemogućiti upotrebu nuklearnog oružja. Brzo savlađivanje atomski bombardovanog zemljišta zahtevaće često vertikalno ubacivanje. Pošto će zadržavanje na zauzetom neprijateljskom položaju biti neizbežno, to će se napadač morati što brže rasturiti i maskirati, koristeći zemljište po uputstvima predviđenim za odbranu.

*

Što se tiče komandi i komandanata, pisac smatra da će u uslovima atomskog rata biti neophodno da komandni organi velikih jedinica budu što više podeljeni na homogene grupe, međusobno udaljene i povezane višestrukim sredstvima veze. Isto tako moraće se blagovremeno odrediti zamena za organe uništene atomskim napadom.

U vezi sa pitanjem da li će nuklearno oružje doprineti povećanju ili smanjenju snaga klasičnog tipa, pisac smatra da samo bombardovanje nije nikad ni bilo odlučujuće i da je stoga neophodno postojanje snaga za osvajanje zemljišta. S obzirom na to da će nuklearno oružje pro-

uzrokovati mnogo veće gubitke, moraće se predvideti zamena čitavih jedinica, sve do divizije.

Razmatrajući organizaciju velikih jedinica, pisac se ne slaže sa mišljenjem da će današnja divizija ustupiti mesto »taktičkim grupama«. Pored toga što ne isključuje upotrebu divizije kao celine u savremenom ratu, on njeno postojanje opravdava mogućnošću izvođenja zajedničke obuke taktičkih grupa za vreme mira i usklađivanja njihovih zajedničkih operativnih zadataka u ratu. Postojanje i stepen organizacije velikih jedinica plod su dugogodišnjeg ratnog iskustva i samo jedno novo iskustvo moglo bi da reši pitanje.

Pošto je izneo karakteristike budućih velikih jedinica, pisac prelazi na obuku ljudstva i smatra kao neophodno da se svaki vojnik navikne na što bržu izradu zaklona, prikrivanje, maskiranje i rasturanje, a naročito da se po mogućnosti upozna sa stvarnim efektima atomske eksplozije u cilju rasterivanja »straha od nepoznatog«, koji može biti mnogo opasniji od same eksplozije.

*

Razmatrajući realno dejstvo nuklearnog oružja i njegov uticaj na upotrebu raznih rodova u napadu i odbrani, pisac se odriče svih preteranih koncepcija, kako onih koje zastupaju gledišta da pojava nuklearnog oružja nije ništa izmenila, tako i onih koji iskustvima prošlosti i dosadašnjim koncepcijama ne pridaju više nikakvu važnost.

K. N.